

Ir. J.J. de Vlieger
Ing. K.L. Zimmermann
Ir. I.A.M.A. Jahae

Mededeling 526

DE DISTRIBUTIE VAN VLEES, VLEESWAREN EN VLEESSNACKS

Mei 1995

SIGN: L27-526
EX. NO: B
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO)

REFERAAT

DE DISTRIBUTIE VAN VLEES, VLEESWAREN EN VLEESSNACKS

Vlieger, J.J. de, K.L. Zimmermann en I.A.M.A. Jahae
Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), 1995
ISBN 90-5242-289-3
Mededeling 526
206 p., fig., tab., bijl.

Beschrijving van de distributiestructuur van rundvlees, kalfsvlees, varkensvlees, paardevlees, schape- en geitevlees, alsmede van vleeswaren en snacks. In het rapport is een uitgebreide beschrijving opgenomen van de structurele kenmerken van de verschillende bedrijfstypen (slachterijen, vleesgroothandel, verwerkende bedrijven, slagers) die in de distributiekolom voorkomen. Naast aantal en grootte is ingegaan op vervulde functies, verpakkingen, arbeidsbehoefte en transport. Verder is nagegaan via welke afzetkanalen het vlees en de vleesprodukten vanaf de slachterij naar de binnenlandse consumenten, binnenlandse verwerkende bedrijven en naar buitenlandse afnemers gaan. In het rapport wordt ook ingegaan op de onderlinge relaties tussen de verschillende bedrijven in de distributiekolom.

Tot slot zijn de belangrijkste ontwikkelingen vergeleken met het in 1986 gehouden distributieonderzoek.

Vlees/Vleeswaren/Snacks/Structuur/Distributie/Contracten/Nederland

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Vlieger, J.J. de

De distributie van vlees, vleeswaren en vleessnacks / J.J. de
Vlieger, K.L. Zimmermann en I.A.M.A. Jahae. - Den Haag :
Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO). - Fig., tab. -
(Mededeling / Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) ; 526)
ISBN 90-5242-289-3
NUGI 835
Trefw.: vlees ; distributie / vleeswaren ; distributie /
snacks ; distributie.

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

INHOUD

	Blz.
WOORD VOORAF	7
SAMENVATTING	9
1. INLEIDING	15
1.1 Doel onderzoek	15
1.2 Onderzoeksopzet	16
1.3 Afzet, afzetstructuur en afzetfuncties	18
1.4 Wijze van rapporteren	19
2. ACTOREN	22
2.1 Slachtende vleesgroothandel	22
2.1.1 Aantal en grootte	22
2.1.2 Functies	23
2.1.3 Arbeidsbehoefte	25
2.1.4 Transport	26
2.1.5 Moederbedrijven en divisies	26
2.2 Vleesverwerkende fabrieken	28
2.2.1 Vleeswarenfabrikanten	28
2.2.1.1 Aantal en grootte	28
2.2.1.2 Functies	29
2.2.1.3 Arbeidsbehoefte	32
2.2.1.4 Transport	33
2.2.1.5 Moederbedrijven en divisies	34
2.2.2 Snacksfabrikanten	36
2.2.2.1 Aantal en grootte	36
2.2.2.2 Functies	37
2.2.2.3 Arbeidsbehoefte	39
2.2.2.4 Transport	40
2.2.2.5 Moederbedrijven en divisies	41
2.2.3 Petfoodfabrikanten	42
2.2.3.1 Aantal en grootte	42
2.2.3.2 Functies	43
2.2.3.3 Arbeidsbehoefte	44
2.2.3.4 Transport	45
2.2.3.5 Moederbedrijven en divisies	45
2.3 Niet-slachtende vlees- en vleeswarengroothandel	46
2.3.1 Aantal en grootte	46
2.3.2 Functies	47
2.3.3 Arbeidsbehoefte	50
2.3.4 Transport	51

	Blz.
2.3.5 Moederbedrijven en divisies	52
2.4 Koude uitsnijderijen	53
2.4.1 Aantal en grootte	53
2.4.2 Functies	54
2.4.3 Arbeidsbehoefte	58
2.4.4 Transport	59
2.4.5 Moederbedrijven en divisies	60
2.5 Slagers	62
2.5.1 Aantal en grootte	62
2.5.2 Functies	62
2.5.3 Arbeidsbehoefte	67
2.5.4 Transport	68
2.5.5 Moederbedrijven en divisies	69
2.6 Totaal overzicht arbeidsbehoefte	70
3. DISTRIBUTIE VAN RUNDVLEES	74
3.1 Totaalbeeld	74
3.2 Slachtende vleesgroothandelaren, vleeswaren-fabrikanten en slagers	77
3.3 Verwerkende bedrijven	80
3.4 Niet-slachtende vleesgroothandelaren	82
3.5 Detailhandel	84
3.5.1 Totaalbeeld	84
3.5.2 Slagers	86
3.6 Grootverbruikers	88
4. DISTRIBUTIE VAN KALFSVLEES	91
4.1 Totaalbeeld	91
4.2 Slachtende vleesgroothandelaren, vleeswaren-fabrikanten en slagers	94
4.3 Verwerkende bedrijven	96
4.4 Niet-slachtende vleesgroothandelaren	97
4.5 Detailhandel	99
4.5.1 Totaalbeeld	99
4.5.2 Slagers	101
4.6 Grootverbruikers	103
5. DISTRIBUTIE VAN VARKENSVLEES	106
5.1 Totaalbeeld	106
5.2 Slachtende vleesgroothandelaren, vleeswaren-fabrikanten en slagers	109
5.3 Verwerkende bedrijven	112
5.4 Niet-slachtende vleesgroothandelaren	114

	Blz.
5.5 Detailhandel	116
5.5.1 Totaalbeeld	116
5.5.2 Slagers	118
5.6 Grootverbruikers	120
6. DISTRIBUTIE VAN PAARDEVLEES	123
6.1 Totaalbeeld	123
6.2 Slachtende vleesgroothandelaren, vleeswaren- fabrikanten en slagers	125
6.3 Verwerkende bedrijven	127
6.4 Niet-slachtende vleesgroothandelaren	129
6.5 Detailhandel	131
6.5.1 Totaalbeeld	131
6.5.2 Slagers	133
6.6 Grootverbruikers	135
7. DISTRIBUTIE VAN SCHAPE-, LAMS-, EN GEITEVLEES	138
7.1 Totaalbeeld	138
7.2 Slachtende vleesgroothandelaren, vleeswaren- fabrikanten en slagers	140
7.3 Verwerkende bedrijven	143
7.4 Niet-slachtende vleesgroothandelaren	144
7.5 Detailhandel	147
7.5.1 Totaalbeeld	147
7.5.2 Slagers	149
7.6 Grootverbruikers	151
8. DISTRIBUTIE VAN VLEESWAREN EN VLEESCONSERVEN	154
8.1 Totaalbeeld	154
8.2 Vleeswarenfabrikanten	157
8.3 Vleeswaren en algemene groothandelaren	160
8.4 Detailhandel	163
8.4.1 Totaalbeeld	163
8.4.2 Slagers	165
8.5 Grootverbruikers	166
9. DISTRIBUTIE VAN VLEESSNACKS	170
9.1 Totaalbeeld	170
9.2 Snacksfabrieken	173
9.3 Snacks- en algemene groothandelaren	175
9.4 Detailhandel	178
9.4.1 Totaalbeeld	178
9.4.2 Slagers	179
9.5 Grootverbruikers	180

	Blz.
10. VERPAKKING	183
10.1 Groothandelsverpakking	183
10.2 Consumentenverpakking	184
11. VLUIG- EN PANKLARE ARTIKELEN EN GEHAKT	185
BELANGRIJKE TRENDS SINDS 1986	188
BIJLAGEN	
1 Overzicht populatie, steekproef en non-response	192
2 Definities leveranciers- en afnemerscategorieën	194
3 Definities produkten en dieren	198
4 Gevraagde gegevens	202
5 Verantwoording werkwijze en betrouwbaarheid resultaten	203

WOORD VOORAF

In 1992 is door het Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) de distributie van vlees, vleeswaren en snacks in Nederland opnieuw onderzocht. Het onderzoek is verricht in opdracht van het Produktschap Vee en Vlees (PVV) met steun van de Directie Industrie en Handel van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij via een subsidie op de onderzoekskosten. De sinds 1986 opgetreden concentratie van bedrijven, de toegenomen betekenis van verder be- en verwerkte producten en de ontwikkelingen op het gebied van verpakking, merkvlees en IKB-systemen maken een actualisatie gewenst. Tevens brengt het onderzoek de ontwikkeling sinds 1986 in beeld door de gegevens van 1992 waar mogelijk te vergelijken met die van 1986.

Het onderzoek is gebaseerd op gegevens die verzameld zijn bij de verschillende bedrijven in de distributiekolom vlees, te weten: slachtende vlees-groothandelaren, vlees(waren)groothandelaren (niet-slachtend), verwerkende bedrijven, algemene levensmiddelen-groothandelaren en slagers. Over de structuur en het aan- en verkooppatroon van de koude uitsnijderijen is in een afzonderlijk rapport uitgebreider verslag gedaan (Interne nota 433)

De resultaten zijn besproken in een begeleidingscommissie. Hierin hadden de volgende personen zitting:

P.J.A. Spitters,	GS PPE/PVV (voorzitter)
P.P. Westra,	GS PPE/PVV (secretaris)
N.J.M. Bosch	NAS
A. van den Brand	Mora grootverbruik
M.J.M. Noordman	Cehave/Encebe
C. Pieterse	UVG Nederland
R.H. Schaap	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
C. Schoeman	Comak
W. Wagemans	Wolff Vlees
P.B.M. Westerburger	ESA

De verantwoordelijkheid voor het onderzoek en voor de inhoud van het rapport ligt uiteraard bij LEI-DLO.

Het projectleiderschap lag in handen van Ir. J.J. de Vlieger. De mondelinge enquêtes zijn afgenomen door de LEI-DLO-enquêteurs mevr. E.A.J. Zwambag en dhr. P.N. Bouwman en door een 30-tal studenten van de Landbouwuniversiteit Wageningen. De verwerking van de uitkomsten is verzorgd door de enquêteurs, mevr. C.M. de Zwijger-Brabander en mevr. C.J.H. Welberg. Redactionele controle, tekstverwerking en het teken- en drukwerk vonden plaats op de afdeling Interne en Externe Communicatie.

Den Haag, mei 1995

De directeur,

L.C. Zachariasse

SAMENVATTING

Het onderzoek naar de distributiestructuur van vlees, vleeswaren en snacks is uitgevoerd in opdracht van het Produktschap voor Vee en Vlees en financieel ondersteund door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Industrie en Handel. Het moet inzicht geven in de afzetstructuur van vlees, vleesprodukten en snacks en met name in de hierin sinds 1986, toen een soortgelijk onderzoek is uitgevoerd, opgetreden veranderingen.

De opdrachtgevers willen door het laten verzamelen van gegevens over de afzetstructuur de tot de sector behorende ondernemingen behulpzaam zijn bij het formuleren en uitvoeren van een distributiestrategie. Met name bij de beslissingen met betrekking tot de distributiekkanalen en distributeanten.

De verzamelde gegevens geven daartoe informatie die gebruikt kan worden bij de keuze van het aanbod van distributiekkanalen, de lengte van het kanaal, de organisatievorm van de distributeanten (integratie, contracten of vrij) en de keuze van intensieve of exclusieve distributie. Ook bevat het onderzoek resultaten die aanwijzingen geven op het gebied van het afstemmen van het aan te bieden assortiment in elk segment. Met andere woorden: het onderzoek bevat gegevens ten behoeve van de strategische keuze van de marketing mix variabele "distributie", in combinatie met zichzelf, het produkt en het assortiment. De relaties met prijs en verkoopbevordering zijn buiten beschouwing gelaten, evenals de fysieke distributiebe-slissingen.

Daarnaast is de informatie van belang voor sectororganisaties, bijvoorbeeld voor het opstellen van sectorplannen en voor het collectieve marketing- en promotiebeleid. Ten behoeve van het opstellen van sectorplannen is informatie verzameld over de structuur van de bedrijven, zoals hun omvang, de uitgevoerde activiteiten, de arbeidsbehoefte, de gebruikte transportmiddelen en hun organisatievorm.

In het eerste hoofdstuk wordt ingegaan op het doel van het onderzoek, de onderzoekopzet en de afzet, afzetstructuur en afzetfuncties. In dit hoofdstuk wordt tenslotte ook ingegaan op de wijze van rapporteren van het onderzoek.

Kenmerken van de vleesondernemingen

In hoofdstuk 2 wordt de structuur van de ondernemingen uit de sector besproken. Aan de orde komen de slachtende vleesgroothandelaren, de verwerkende ondernemingen (vleeswaren-, snacks- en petfoodfabrikanten), de niet-slachtende vleesgroothandelaren, de koude uitsnijderijen en de slagers. Het hoofdstuk wordt besloten met een totaaloverzicht van de arbeidsbehoefte van de sector.

De 37 grootste van de in totaal 219 slachtende vleesgroothandelaren verhandelen 87% van al het vlees. Behalve slachten van dieren voeren de meeste ondernemingen ook andere activiteiten uit. De belangrijkste daarvan zijn uitbenen/uitsnijden en vleesgroothandel. De helft van de ondernemingen verpakt vlees in groothandelsverpakking en 15% doet dit in consumentenverpakking. De productie van vlug- en panklare artikelen en van vers gehakt is beperkt. Van de totale arbeidsbehoefte (7.400 mensjaren) heeft 73% betrekking op directe arbeid, dat wil zeggen op arbeid ten behoeve van het produktiewerk in engere zin, zoals slachten en vleesverwerking. De inzet van los personeel is beperkt. Voor het gekoeld transport van vlees maken de meeste slachtende vleesgroothandelaren alleen gebruik van eigen transportmiddelen. Tenslotte is er maar een beperkt aantal ondernemingen (13%) die onderdeel zijn van een moederbedrijf of van een divisie.

Het aantal vleeswarenfabrikanten bedraagt 429. Het aandeel van de 30 grootste is 77%. Naast de productie van vleeswaren zijn veel fabrikanten ook betrokken bij het uitbenen/uitsnijden van het vlees, het portioneren en de vleesgroothandel. Ruim een derde van de vleeswarenfabrikanten slacht ook zelf dieren. Een kwart van de ondernemingen verpakt vlees en vleeswaren in groothandelsverpakking en 15% doet dit in consumentenverpakkingen. Het gaat daarbij om beperkte hoeveelheden. Ook de productie van vlug- en panklare artikelen en vers gehakt is, ondanks het feit dat circa 40% van de ondernemingen erbij is betrokken, van beperkte omvang. De totale arbeidsbehoefte van de vleeswarenfabrikanten bedraagt ruim 9.600 mensjaren, waarvan 77% voor directe arbeid. De inzet van los personeel dekt een gering deel van de totale arbeidsbehoefte. Ruim een derde van de vleeswarenfabrikanten maakt geen gebruik van gekoeld beroeps- of eigen transport. De overigen gebruiken meestal alleen eigen transport. Het aantal aan moederbedrijven of divisies gelieerde vleeswarenfabrieken bedraagt 17%.

Van de 141 snacksfabrikanten nemen de 40 grootste 94% van de snacksproductie voor hun rekening. Vooral de kleine ondernemingen voeren enige nevenactiviteiten uit. Naast het hebben van een grootwinkelbedrijf betreft het vooral portioneren. Het verpakken in groothandelsverpakking komt vrijwel uitsluitend voor rekening van 8 grote ondernemingen. Ook verpakken in consumentenverpakking gebeurt in hoofdzaak door een beperkt aantal (17) grote snacksfabrieken. De productie van vlug- en panklare producten en van vers gehakt is eveneens geconcentreerd bij een

beperkt aantal grote ondernemingen. De totale arbeidsbehoefte van ruim 7.100 mensjaren bestaat voor 68% uit directe arbeid. De betekenis van los personeel is beperkt. Het gekoeld transport komt voor bijna 90% voor rekening van de snacksfabrikanten. Deze maken daarbij meestal uitsluitend gebruik van beroepstransport. Van alle snacksfabrieken is 22% onderdeel van een divisie of moedermaatschappij.

Er zijn 65 petfoodfabrikanten die vers vlees verwerken. De grootste 13 nemen bijna 80% van de vleesinkoop voor hun rekening. Ook de petfoodfabrikanten en met name de kleinere voeren behalve de produktie van petfood nog andere activiteiten uit. De belangrijkste daarvan is het runnen van een diepvriesbedrijf. Van hun totale arbeidsbehoefte van ruim 2.100 mensjaren is slechts 63% directe arbeid en wordt 5% gedekt door los personeel. Maar een beperkt aantal petfoodfabrikanten heeft gekoeld transport van vlees. Het grootste deel maakt hierbij uitsluitend gebruik van eigen transport. Verder kan nog vermeld worden, dat slechts 6 ondernemingen onderdeel vormen van een moederbedrijf of een divisie.

Van de 534 niet-slachtende vleesgroothandelaren heeft slechts 9% een jaarafzet van ten minste 10.000 ton vlees en vleesprodukten per jaar. Met elkaar nemen deze grote ondernemingen 67% van de groepsafzet voor hun rekening. De belangrijkste door de niet-slachtende vleesgroothandelaren uitgeoefende functies zijn: de handel in vlees(waren) en het voeren van een diepvriesbedrijf. Een flink deel van hun jaarafzet (39%) is verpakt in groothandelverpakking en 5% in consumentenverpakking. Dit gebeurt in hoofdzaak door een beperkt aantal grote respectievelijk middelgrote ondernemingen. Circa een kwart van alle ondernemingen produceert vlug- en panklare produkten en vers gehakt. Het merendeel hiervan komt voor rekening van grote ondernemingen. Van de totale arbeidsbehoefte (8.673 mensjaren) komt 65% voor rekening van de directe arbeid. De inzet van los personeel is van beperkte omvang. Bijna 70% van de niet-slachtende vleesgroothandelaren gebruikt gekoeld transport, voor het merendeel uitsluitend eigen transport. Tot moedermaatschappijen en divisie behoort slechts 10% van de niet-slachtende vleesgroothandelaren.

De 323 koude uitsnijderijen produceren naast technische delen ook consumentenartikelen. De ruim 60 grootste ondernemingen verzorgen 80% van de totale afzet. De produktie van consumentenartikelen heeft vooral plaats op de kleinere ondernemingen. Naast uitsnijden/uitbenen zijn de meeste koude uitsnijderijen ook actief in de vleesgroothandel en het portioneren. Een derde deel, waaronder relatief veel kleine ondernemingen, verpakt in groothandelsverpakking en 27% in consumentenverpakking. Bij de produktie van vlug- en panklare artikelen is 22% van alle koude uitsnijderijen betrokken, waaronder naar verhouding veel kleine ondernemingen, en bij de produktie van vers gehakt 30%. De arbeidsbehoefte van de koude uitsnijderijen bedraagt 6.400 mensjaren, waarvan 76% voor directe arbeid. Van de totale behoefte wordt een flink deel (16%) gedekt door

losse arbeid. Bijna drie vierde deel van de koude uitsnijderijen zet gekoeld transport in, waarvan de helft uitsluitend eigen transport. Tot een moederbedrijf of divisie behoort 22% van de koude uitsnijderijen.

Het aantal slagersondernemingen bedraagt bijna 4.600 stuks. De grootste ondernemingen (20% van het totaal aantal) verzorgen 56% van de totale afzet. De meeste slagers zijn niet alleen vleesdetailist maar benen en snijden vlees uit, portioneren het en produceren vleeswaren. De meesten kopen ook vlees verpakt in groothandelverpakking en een beperkt aantal koopt vlees in consumentenverpakking. In totaal kopen de slagers 54% van het vlees in groothandelverpakking en minder dan 1% in consumentenverpakking. Vooral de middelgrote slagers zijn betrokken bij de produktie van "consumptie gereed"-produkten (vleeswaren, snacks, kant-en-klaarmaaltijden) en vrijwel alle slagers produceren vlug- en panklare artikelen en vers gehakt. Ook bij vlug- en panklare artikelen en vers gehakt gaat het vooral om middelgrote ondernemingen. Van de totale arbeidsbehoefte van bijna 22.700 mensjaren bij slagers heeft een hoog percentage (92%) betrekking op directe arbeid. De betekenis van los personeel is beperkt. Verder maken de meeste slagers (75%) geen gebruik van gekoeld transport. Voor zover dit wel het geval is, gebruiken de meesten uitsluitend beroepstransport. Slechts 20 slagersondernemingen zijn onderdeel van een moedermaatschappij of divisie.

Van de totale arbeidsbehoefte van bijna 64.000 mensjaren komt bijna een derde deel voor bij slagers en bijna een derde deel bij verwerkende bedrijven. Gemiddeld bestaat 79% hiervan uit directe arbeid. De inzet van los personeel omvat 661.580 mensdagen, waarvan 25% inleenploegen, 65% uitzendkrachten en 10% projectmatige dienstverlening.

Distributie van vlees en vleesprodukten

In hoofdstuk 3 wordt de afzetstructuur van rundvlees besproken. Daaruit blijkt, dat de export (52% van de totale hoeveelheid) het belangrijkste afzetkanaal is. De slachterijen verzorgen een groot deel van de export. De binnenlandse afzet van de slachterijen is voor een flink stuk gericht op de niet-slachtende vleesgroothandel. De detailhandel verzorgt het grootste deel van de afzet aan consumenten en grootverbruikers. De detailhandel komt nog steeds voor het grootste deel voor rekening van de slagers. De buitenhuishoudelijke markt omvat circa de helft van de huishoudelijke. Verder wordt een zesde deel van het rundvlees verwerkt in vleeswaren, snacks of petfood. Sinds 1986 is de betekenis van de im- en export toegenomen, die van slagers en algemene groothandel gedaald.

De afzetstructuur van kalfsvlees wordt in hoofdstuk 4 besproken. Voor dit produkt is de export veruit (90%) het belangrijkste afzetkanaal gebleven. Deze export heeft voor het grootste deel rechtstreeks vanaf de slachterij plaats. Een klein gedeelte van het kalfsvlees wordt verwerkt. De algeme-

ne vleesgroothandel speelt geen rol van betekenis meer. De binnenlandse markt is van beperkte omvang. De buitenhuishoudelijke markt vormt het belangrijkste onderdeel. Deze markt is tweeëneenhalf maal zo groot als de binnenlandse huishoudelijke markt.

De distributie van varkensvlees is het onderwerp van hoofdstuk 5. Van het beschikbare varkensvlees wordt ruim de helft (56%) geëxporteerd. Dit is een even groot deel als in 1986. Deze export wordt in hoofdzaak verzorgd door de slachtende ondernemingen. Daarnaast exporteren niet-slachtende vleesgroothandelaren (koude uitsnijderijen) in toenemende mate varkensvlees. Een vijfde deel van het varkensvlees wordt verwerkt in vleeswaren, snacks en petfood. De huishoudelijke markt is circa driemaal zo groot als de buitenhuishoudelijke. Bij de binnenlandse afzet is de betekenis van de algemene groothandel en van de slagers afgenomen. De detailhandel is voor een flink deel in handen van grootwinkelbedrijven.

Hoofdstuk 6 schetst een beeld van de distributie van paardvlees. De import van paardvlees (97% van de totale hoeveelheid) is in 1992 nog belangrijker dan in 1986. De niet-slachtende ondernemingen spelen dan ook een belangrijke rol bij de distributie. Bijna 60% van het paardvlees wordt verwerkt in vleeswaren, snacks en petfood en met name in snacks. Binnen de detailhandel zijn de slagers het belangrijkste. Zij slachten ook de meeste paarden. De huishoudelijke markt omvat 17% van het paardvlees en is daarmee ruim vier keer zo groot als de buitenhuishoudelijke markt.

In het zevende hoofdstuk wordt ingegaan op de distributie van schape- en geitevlees. De export van deze vleessoorten is in betekenis teruggelopen van 39% naar 27%. Deze export komt voor een flink deel voor rekening van de slachtende ondernemingen. Voor de binnenlandse afzet aan huishoudens en grootverbruikers zijn de slagers nog steeds veruit de belangrijkste detaillisten. De buitenhuishoudelijke markt is drie keer zo belangrijk als de huishoudelijke.

Hoofdstuk acht geeft een beeld van de distributie van vleeswaren en vleesconserven. De toegenomen buitenlandse afzet komt in hoofdzaak voor rekening van de vleeswarenfabrikanten. De binnenlandse afzet van de vleeswarenfabrikanten is in hoofdzaak op vleeswarengroothandelaren en algemene groothandelaren gericht. Binnen de detailhandel zijn nu de grootwinkelbedrijven en niet meer de slagers het belangrijkste segment. De huishoudelijke markt (54%) is bijna vijf keer zo groot als de buitenhuishoudelijke (11%).

Het negende hoofdstuk beschrijft de distributie van vleessnacks. De buitenlandse markten worden hier net als in 1986 beleverd door de fabrikanten. De binnenlandse afzet loopt voor het grootste deel via de niet-gespecialiseerde algemene groothandelaren. Deze spelen met name een rol bij de afzet aan grootverbruikers en algemene levensmiddeldetaillisten.

Van de totale afzet is een flink deel (34%) voorverpakt in consumentenverpakking. De buitenhuishoudelijke markt is zeer belangrijk en ongeveer twee en een half keer zo groot als de huishoudelijke markt.

Het tiende hoofdstuk geeft een overzicht van de verkoop van voorverpakt vlees. Ongeveer de helft van al het afgezette rundvlees wordt in groothandelsverpakking verkocht en 40% van het schape- en geitevlees. Van het varkensvlees wordt maar 11% in groothandelsverpakking verkocht, van vleeswaren zelfs maar 7%. Verkoop in consumentenverpakking betreft 11% van al het verkochte rundvlees en 10% van het schape- en geitevlees. Van het paardevlees wordt veel (22%) in consumentenverpakking verkocht en van snacks zelfs 34%.

In hoofdstuk 11 wordt verder ingegaan op de in betekenis toenemende vlug- en panklare artikelen en vers gehakt. Het merendeel van deze consumentenprodukten wordt niet door slagers geproduceerd. De slagers produceren maar 23% van de vlug- en panklare artikelen en 39% van het verse gehakt. De belangrijkste producenten van vlug- en panklare artikelen zijn de snacksfabrikanten, terwijl koude uitsnijderijen ook veel vers gehakt produceren. Het merendeel (75%) van het verse gehakt bestaat uit meerdere vleessoorten. Voor de produktie van vlug- en panklare artikelen en vers gehakt wordt vrijwel uitsluitend rundvlees (50%) en varkensvlees (48%) gebruikt.

De rapportage wordt afgesloten met een weergave van de belangrijkste ontwikkelingen sinds 1986. Daarbij vallen op de specialisatie van een toenemend aantal ondernemingen op het uitsnijden van vlees of op de internationale handel. De algemene groothandel loopt voor de afzet van vlees en vleesprodukten in betekenis terug. Hetzelfde geldt voor de slagers. Deze groep stoot bovendien aan de ene kant bewerkingen als slachten en uitsnijden af, aan de andere kant voegen ze meer waarde toe via de bereiding van vlug- en panklare artikelen, panklare maaltijden en samengestelde artikelen. Verder kan nog vermeld worden, dat de totale afzet van produkten verpakt in consumentenverpakking zich stabiliseert; wel wordt er een flinke hoeveelheid vlees in groothandelsverpakking verkocht.

1. INLEIDING

1.1 Doel onderzoek

In 1987 deed het Landbouw-Economisch Instituut voor het laatst onderzoek naar de afzetstructuur van vlees en vleeswaren. In de sector heeft zich sinds deze tijd een aantal ontwikkelingen voorgedaan die de distributiestructuur, de functies van de verschillende partijen en hun onderlinge relaties heeft veranderd. Gewezen kan worden op de voortgaande concentratie bij slachtende vleesgroothandelaren, groot- en detailhandel, de veranderde betekenis van verschillende detailhandelskanalen en de toegenomen betekenis van verder be- en verwerkte produkten. Verder kunnen genoemd worden de ontwikkeling van merkvlees, IKB-systemen, de oprichting van de SKV en de veranderingen in de wijze van verpakking van deelstukken. Tegen deze achtergrond gaf het Produktschap Vee en Vlees aan LEI-DLO opdracht het onderzoek naar de distributiestructuur van vlees, vleeswaren en snacks te herhalen.

Het doel van het onderzoek is het actualiseren van de bestaande gegevens uit 1986 over de distributiestructuur van vlees, vleeswaren en snacks in het traject van slachterij/fabriek tot detailhandel, grootverbruiker en export. Het onderzoek moet in aanvulling op de reeds beschikbare AGB-gegevens over de huishoudelijke en buitenhuishoudelijke binnenlandse markt een volledig kwantitatief beeld geven van de verschillende deelsegmenten in de markt (huishoudelijke markt, buitenhuishoudelijke markt, export en verwerking). Tevens moet van de binnenlandse afzet worden vastgesteld via welke handels- en verwerkende bedrijven deze loopt, hoe hun assortiment qua vleessoort en produkttype is samengesteld en wat de aard van de relaties tussen de marktpartijen is.

Distributie-onderzoek maakt het mogelijk de positie van de verschillende schakels in de kolom, te beginnen bij de slachterij, beter te bepalen. Verder bieden de gegevens de mogelijkheid na te gaan welke deelmarkten (bijvoorbeeld export, groothandel, detailhandel) worden beleverd en welke assortimenten de verschillende afnemers vragen. Dit maakt het de afzonderlijke bedrijven mogelijk hun positie in de markt beter te beoordelen, een distributiebeleid te ontwikkelen en inzicht te krijgen in de door de verschillende afnemers gevraagde assortimenten. Ook voor de sectororganisaties is deze informatie van belang. Ze kan dienen ten behoeve van een collectief marketing- en promotiebeleid.

1.2 Onderzoeksopzet

Om een betrouwbaar beeld van de structuur van de ondernemingen en hun aan- en verkooppatroon op te bouwen zijn tijdens het onderzoek 2.205 ondernemingen benaderd. Dit is 26,5% van de totale populatie. Doordat gewerkt is met een steekproef kunnen de resultaten afwijken van elders gepubliceerde gegevens (zie 1.4 en bijlage 5). Het precieze steekproefpercentage per categorie en de non-respons staan in bijlage 1 vermeld. De enquête en het doel ervan zijn bij de te bezoeken ondernemingen eerst schriftelijk aangekondigd. Vervolgens is telefonisch met de ondernemingen die gegevens wilden verstrekken een afspraak gemaakt voor het bezoek van de enquêteur. De geënquêteerde ondernemingen behoren tot de volgende categorieën:

- verwerkende ondernemingen (vleeswarenfabrikanten, vetmelterijen, snacks en petfoodfabrieken);
- bewerkende ondernemingen (uitsnijderijen, portioneerbedrijven, voorverpakkers);
- groothandelaren, al dan niet-slachtend, gespecialiseerd in vlees, vleeswaren en snacks;
- algemene groothandelaren (levensmiddelengroothandel, horecagroothandel);
- detailhandel (slagers).

De distributiestructuur van vlees, vleeswaren en snacks bij de algemene levensmiddelendetailhandel (grootwinkelbedrijven, supermarkten en dergelijke) en bij grootverbruikers (horeca-ondernemingen, instellingen en kantines) zijn niet onderzocht. Op dit punt is gebruik gemaakt van reeds beschikbare informatie, namelijk van de PVC/AFB-gegevens over de buitenhuishoudelijke en de huishoudelijke markt. De definities van geënquêteerde categorieën en van de onderscheiden kopers- en verkoperscategorieën zijn in bijlage 2 vermeld.

De geënquêteerde ondernemingen is gevraagd aan te geven bij welke binnen- en buitenlandse leveranciers ze vlees, vleeswaren en snacks kochten, aan welke afnemers ze deze produkten verkochten en om welke hoeveelheden het in 1992 ging. Het veldwerk is verricht in de laatste drie kwartalen van 1993.

De aan- en verkoopgegevens zijn verzameld voor de volgende produkten:

- vlees van runderen, kalveren, varkens, schapen (inclusief lammeren), paarden en overig vee;
- vleeswaren en conserven;
- vleessnacks.

Vlees, bereidingen, conserven en snacks van pluimveevlees (kip, kalkoen en dergelijke) zijn niet in het onderzoek betrokken.

De aan- en verkoopgegevens zijn niet alleen gevraagd voor de totale hoeveelheid produkt, maar ook voor de verschillende produkttypen daarbinnen. Bij vlees zijn onderscheiden: helften/kwartten, deelstukken met

been, deelstukken zonder been, consumentenartikelen, vetten en overige eetbare slachtprodukten. De niet eetbare slachtprodukten zijn buiten beschouwing gebleven. Bij vleeswaren en -conserven is onderscheid gemaakt in droge worst, gekookte worst, leverworst, knak-/borrelworst, rookworst, overige worst, ham, spek, luncheon meat, leverartikelen, rundvleesartikelen en overige produkten. Bij snacks tenslotte zijn produkten onderscheiden met veel vlees, produkten met minder vlees en salades. De definities van deze produkttypen zijn in bijlage 3 vermeld.

Naast aan- en verkoopgegevens is informatie verzameld over de door de ondernemingen uitgeoefende functies, de gebruikte transportmiddelen, de arbeidsbehoefte en de wijze waarop daarin is voorzien, het voorverpakken van vlees, vleeswaren en snacks, de verkoop van vlug- en panklare artikelen en/of gehakt en de verkoop van produkten waarin meerdere vleessoorten zijn verwerkt. Verder is geïnformeerd naar de omvang van de contractueel vastgelegde aan- en verkopen. Tenslotte zijn ook gegevens verzameld over de in 1992 gekochte aantallen slachtdieren (runderen, kalveren, varkens, schapen en lammeren, paarden en overig vee). Ook hier zijn de aankopen van pluimvee buiten beschouwing gebleven.

De benodigde adressenbestanden zijn afkomstig van het Produktschap Vee en Vlees (slachtende ondernemingen), het Produktschap voor Veevoeders (petfoodfabrikanten), het Bedrijfschap voor de Vleeswarenindustrie (vleeswarenfabrieken), het Sociaal Fonds Snacksindustrie (snacksfabrikanten), het Bedrijfschap voor het Slagersbedrijf (slagers en concessionairs), BBM-kring Groothandel (horecagroothandel) en de Centrale Kamer van Koophandel (niet-slachtende vlees(waren)groothandel en algemene groothandelaren). Deze adressenbestanden waren niet altijd volledig bijgewerkt en bevatten daardoor nog inmiddels opgeheven bedrijven en ondernemingen. Evenmin sloten de beschikbare adreslijsten precies aan op de te enquêteren groepen. Zo bevatte het adressenbestand van de groothandelaren in voedingsmiddelen nogal wat ondernemingen die geen vlees, vleeswaren of snacks verhandelden. In een aantal gevallen bevatten de adreslijsten niet alleen de namen en adressen van ondernemingen maar ook die van hun afzonderlijke vestigingen. Bijvoorbeeld de afzonderlijke centrale slagerijen van grootwinkelbedrijven en de afzonderlijke slachtplaatsen van ondernemingen die op meerdere plaatsen dieren slachten.

De onvolmaaktheden in het adressenbestand resulteerden in een flink aantal correcties op de grootte van de oorspronkelijke populatie van ondernemingen in de verschillende categorieën. Tevens zijn deze onvolmaaktheden een belangrijke reden voor het grote verschil tussen het aantal benaderde ondernemingen (2.205) en het aantal ondernemingen dat gegevens voor het onderzoek leverde (756).

Doordat bij slachtende ondernemingen, be- en verwerkende ondernemingen en groothandelaren steeds is gevraagd naar zowel aankoop- als

verkoopstructuur waren voor dezelfde afzetstroom meestal twee bronnen beschikbaar. Door deze werkwijze kon de betrouwbaarheid van de gegevens worden verhoogd. Om de betrouwbaarheid verder te vergroten is tevens de steekproef bij slachtende ondernemingen naar grootteklasse gestratificeerd. Daardoor zijn relatief veel grote ondernemingen bij het onderzoek betrokken, zodat een flink deel van de totale produktie in de steekproef is vertegenwoordigd.

Met de resultaten van de enquête is een betrouwbaar beeld opgebouwd van de distributiestructuur van vlees, vleeswaren en snacks en van de structuur van de daarbij betrokken categorieën ondernemingen. Deze conclusie is mede gebaseerd op de vergelijking van de enquête-uitkomsten met gegevens van CBS en PVC ten aanzien van in- en uitvoer, totale produktie en aantal slachtingen. Op de betrouwbaarheid van de resultaten en de vergelijking van de enquête-uitkomsten met die uit andere bronnen wordt in bijlage 4 verder ingegaan.

1.3 Afzet, afzetstructuur en afzetfuncties

Bij de distributie van vlees en vleesprodukten zijn vaak zeer uiteenlopende ondernemingen betrokken. Er zijn personen die goederen kopen en verkopen, dus juridisch gezien eigendom verwerven en weer overdragen. Daarnaast komen personen en bedrijven voor, die produkten verhandelen zonder deze te bezitten. Dit is bijvoorbeeld het geval bij agenten en commissarissen. Tenslotte zijn er dienstverlenende ondernemingen zoals transportbedrijven, verzekeringsbedrijven en banken. Dit onderzoek richtte zich op hen die via koop of via produktie in eigen onderneming eigenaar van vlees, vleeswaren of snacks werden. Dit houdt tevens in, dat van alle mogelijke stromen in afzetkanalen, zoals die van eigendom, betaling en informatie, alleen de eigendomsstroom in kaart is gebracht.

De structuur van afzetkanalen is voor een groot deel economisch bepaald. Van belang voor de kosten van de doorstroming zijn onder andere het aantal noodzakelijke contacten met leveranciers en afnemers. Vanuit deze optiek kan het voor een fabrikant voordelig zijn een groothandelaar in te schakelen en niet zelf contacten met detailhandelaren te onderhouden. Op de structuur van de afzetkanalen is ook de discrepantie tussen het assortiment dat een fabrikant aanbiedt en dat de consument vraagt van invloed. Verder maakt de aanwezigheid van een afzetstructuur een verlaging van de aan- en verkoopkosten mogelijk. Transacties krijgen immers een routinematig karakter. Ook vereenvoudigt een dergelijke structuur het verkrijgen van informatie en vermindert het de onzekerheid en de risico's.

Een afzetkanaal bestaat uit een aantal samenhangende elementen die erop gericht zijn het produkt van producent naar consument te brengen. De samenstelling en lengte van het kanaal zijn afhankelijk van de behoeften

van de verschillende deelmarkten en de schaal van werken van de verschillende ondernemingen. Zo zullen grootwinkelbedrijven met een centrale inkoop van vlees eerder direct bij slachtende vleesgroothandelaren kopen dan restaurants.

Tussen het aanbod van de slachtende vleesgroothandelaren en de vraag van de consumenten bestaan verschillen naar hoeveelheid, hoedanigheid (kwaliteit), plaats en tijd. Zo biedt de slachtende onderneming grote hoeveelheden tegelijk aan, terwijl de consument per keer maar enkele kilo's vlees vraagt. Verder heeft de produktie vooral plaats in het oosten en zuiden van ons land, terwijl de klanten vooral in West-Nederland of in het buitenland wonen. Verder zijn er verschillen in de tijd tussen vraag en aanbod. Vanwege al deze verschillen moet er een aantal functies worden verricht. Het gaat daarbij om functies als slachten, uitbenen, verwerken, verzamelen, hergroeperen, distribueren, opslaan en transporteren.

De functies worden uitgeoefend door een reeks gespecialiseerde ondernemingen, of één geïntegreerde onderneming of een combinatie van gespecialiseerde en ten dele geïntegreerde ondernemingen. Welke oplossing de beste is, varieert met de doelmarkt, de kosten van voorraad houden, de aanwezigheid van schaalvoordelen en de mogelijkheden om de frequentie van de orders en de daarmee verbonden kosten te verminderen.

In de vleessector komen naast gespecialiseerde ondernemingen ook meer of minder geïntegreerde ondernemingen voor. Zo kennen we naast gespecialiseerde ondernemingen als niet-slachtende vleesgroothandelaren, ondernemingen die slachten, uitbenen, verwerken tot vleeswaren en een vleesgroothandel bezitten. Verder komen behalve ondernemingen gespecialiseerd in vlees en vleesprodukten, ook ondernemingen voor die daarnaast een groot aantal andere produkten verhandelen, zoals bijvoorbeeld levensmiddelen en horecabenodigdheden.

1.4 Wijze van rapporteren

In hoofdstuk 2 wordt in de afzonderlijke paragrafen ingegaan op een aantal structurele kenmerken van verschillende categorieën geënkquêteerde ondernemingen, te weten slachtende vleesgroothandelaren, verwerkende ondernemingen (vleeswaren-, snacks- en petfoodfabrieken), niet-slachtende vlees- en vleeswarengroothandelaren, koude uitsnijderijen en slagers. Aan de orde daarbij komen aantal en grootte van de ondernemingen, hun functies, de arbeidsbehoefte, het vleestransport en hun eventuele relaties met moederbedrijven en divisies. Tenslotte bevat dit hoofdstuk een samenvattende paragraaf over de arbeidsbehoefte.

In de hoofdstukken 3 tot en met 9 is achtereenvolgens de distributiestructuur van rundvlees, kalfsvlees, varkensvlees, paardenvlees, schape-, lams-

en geitevlees, vleeswaren en -conserven en vleessnacks beschreven. Deze hoofdstukken zijn op identieke wijze opgebouwd. Na het schetsen van het totale beeld wordt ingegaan op de afzonderlijke bij de afzet betrokken categorieën ondernemingen. In de in deze hoofdstukken opgenomen figuren zijn de verschillende fasen van het afzetproces en de daarbij betrokken categorieën ondernemingen weergegeven. Bij iedere categorie is aangegeven wie vlees levert (inkomende lijnen) en aan wie wordt verkocht (uitgaande lijnen). De figuur dient van onder naar boven te worden gelezen.

In hoofdstuk 10 en 11 tenslotte wordt achtereenvolgens ingegaan op de afzet van verpakte produkten en van uit verschillende vleessoorten samengestelde produkten. Bij verpakte produkten gaat het zowel om produkten verpakt in groothandelsverpakking als om die in consumentenverpakking. De samengestelde produkten omvatten snacks, vleeswaren/-conserven, vlug- en panklare artikelen en gehakt.

De onderzochte eenheid is de onderneming. Indien een onderneming meerdere vestigingen of meerdere typen bedrijven in volledige eigendom heeft, zijn deze nevenvestigingen voor het trekken van de steekproef uit het adressenbestand verwijderd. Bedrijven waarin een onderneming een meerderheids- of minderheidsbelang heeft, zijn dus als zelfstandige eenheden gehandhaafd. Op het hoofdkantoor van de geënquêteerde ondernemingen met meerdere vestigingen zijn steeds de gegevens gevraagd van alle tot de onderneming behorende bedrijven. In het geval, dat pas tijdens de enquête bleek, dat een onderneming meerdere vestigingen heeft, is hiervoor alsnog een correctie op de populatie doorgevoerd en zijn de gegevens van de totale onderneming gevraagd. Omdat levensmiddelendetailisten niet tot de te onderzoeken populatie behoorden zijn de tot deze ondernemingen behorende centrale slagerijen, grootverbruiksgroothandelsbedrijven en verwerkende bedrijven uitsluitend per categorie samengevoegd tot één onderneming.

Elke onderneming werkzaam in de sector is ten behoeve van dit onderzoek ingedeeld in een bepaalde categorie, bijvoorbeeld slachterij, verwerkend bedrijf of groothandelaar. Dit hield in dat voor de ondernemingen die meerdere functies vervulden een criterium moest worden ontwikkeld om hen in te delen. Besloten is, rekening houdend met het stadium in de produktiekolom, de volgende prioriteitsvolgorde aan te houden:

- vleeswarenfabrikant (onderneming produceert vleeswaren en is geen slagersbedrijf);
- snacksfabrikant (onderneming produceert snacks en geen vleeswaren en is ook geen slagersbedrijf);
- vleesgroothandel (onderneming heeft groothandel in vlees, is een diepvriesvleesbedrijf een slagersinkoopcombinatie of een centrale slagerij, snijdt uit, portioneert of verpakt, maar bereidt geen vleeswaren en -conserven of snacks);

- slagers (inclusief zelfslachtende en zelf vleeswaren producerende slagers en concessionairs). De onderneming heeft geen groothandel in vlees, diepvriesvleesbedrijf, centrale slagerij of levensmiddelen-groothandel;
- algemene levensmiddelen-groothandelaren (handelen in levensmiddelen en zijn geen diepvriesvleesbedrijf, vleesgroothandel, centrale slagerij en bereiden geen vleeswaren, vleesconserven of vleessnacks).

De hoeveelheden vlees zijn weergegeven in tonnen vlees met been. De verkochte delen zonder been zijn daarbij met behulp van bij het PVV verkregen factoren omgerekend. De hoeveelheden vleeswaren en snacks zijn weergegeven in tonnen netto produktgewicht, dat wil zeggen inclusief het gewicht van eventuele niet-vleescomponenten.

Zoals eerder vermeld, zijn de gepresenteerde resultaten gebaseerd op steekproeven. De uitkomsten zullen dan ook slechts bij toeval gelijk zijn aan de volledige tellingen door het Produktschap, zoals bijvoorbeeld het aantal slachtingen en de in- en uitvoer. In overleg met de opdrachtgever zijn over de gehele linie de enquêteresultaten gehandhaafd. De in dit rapport vermelde gegevens kunnen dus afwijken van elders gepubliceerde vergelijkbare gegevens (zie ook bijlage 5).

De relatie tussen de hoeveelheden vlees en de hoeveelheden vleeswaren, vleesconserven en vleessnacks is gelegd via het aangeven van de hoeveelheden vlees met been die in deze produkten zijn verwerkt.

2. ACTOREN

2.1 Slachtende vleesgroothandel

De slachtende vleesgroothandel omvat die ondernemingen die dieren (runderen, kalveren, varkens, paarden, schapen, lammeren en geiten) aankopen, deze zelf (laten) slachten én het vlees verhandelen. Hiertoe behoren voor zover ze slachten of laten slachten ook slagersinkoopcombinaties, diepvriesbedrijven en centrale slagerijen. Niet inbegrepen zijn de vleeswarenfabrikanten en slagers die zelf slachten. Informatie over deze laatste groepen is te vinden in de paragrafen 2.2 en 2.5. De definitie van slachtende vleesgroothandelaren impliceert, dat een onderneming die per jaar maar enkele dieren slacht en zijn hoofdactiviteit heeft in de vleeshandel of in het uitsnijden en portioneren, wel tot de slachtende vleesgroothandel is gerekend.

2.1.1 Aantal en grootte

De groep slachtende vleesgroothandelaren bestaat uit 219 ondernemingen die bijna 16 miljoen dieren slachten en bijna 1.8 miljoen ton vlees verhandelen.

Tabel 2.1 Betekenis van grote en kleine slachtende vleesgroothandelaren

Ondernemingsklasse in tonnen vlees	Ondernemingen	Slachtingen	Verhandelde tonnen vlees
< 250	17%	0%	0%
250 - 599	28%	2%	1%
600 - 1.999	22%	3%	4%
2.000 - 9.999	16%	8%	8%
> 10.000	17%	87%	87%
Totaal	219 (100%)	15.916.000 (100%)	1.761.000 (100%)

Hoewel de 37 grootste slachtende vleesgroothandelaren het leeuwendeel van de slachtingen en de vleesafzet voor hun rekening nemen, kan niet worden gesproken van een sterk geconcentreerde sector. Daarvan is eerst sprake als het aandeel van de vier grootste ondernemingen meer dan 50% bedraagt.

2.1.2 Functies

Uit tabel 2.2 blijkt, dat een flink aantal slachtende vleesgroothandelaren ook andere functies uitoefent. Deze andere functies zijn vrijwel steeds direct verbonden met het slachten van dieren. De belangrijkste functies naast het slachten zijn het uitbenen/uitsnijden - dit doen vrijwel alle slachtende vleesgroothandelaren- en de groothandel in vlees. Andere functies die vaak voorkomen zijn de handel in slachtdieren, het portioneren van vlees, de vleesdetailhandel (vrijwillig filiaal bedrijven en slagers) en het voorverpakken van vlees.

Tabel 2.2 Door slachtende vleesgroothandelaren uitgeoefende functies naar ondernemingsgrootte a)

Functies	Ondernemingsklasse in tonnen vlees					
	tot 250	250- 599	600- 1.999	2.000- 9.999	10.000 en meer	totaal
Productie veevoer	-	-	-	6%	-	1%
Productie fok-/verm.dieren	-	-	-	6%	3%	1%
Handel in fok-/verm.dieren	-	-	-	11%	3%	2%
Productie slachtdieren	-	-	13%	17%	11%	7%
Handel slachtdieren	27%	19%	42%	29%	27%	28%
Slachten	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Uitbenen/uitsnijden	100%	81%	100%	94%	84%	91%
Portioneren	73%	16%	21%	34%	11%	29%
Voorverpakken van vlees	-	-	40%	11%	22%	14%
Diepvriesvleesbedrijf	-	-	8%	-	3%	2%
Vlees(groot)handel	-	74%	81%	77%	78%	65%
Vrijwillig filiaalbedr.	73%	-	-	-	-	12%
Slagerij	-	-	27%	6%	-	7%
Overig	11%	3%	8%	-	-	5%
Totaal aantal ondernemingen	37 (100%)	62 (100%)	48 (100%)	35 (100%)	37 (100%)	219 (100%)

a) Percentage van alle slachtende vleesgroothandelaren dat een bepaalde functie uitoefent. Doordat de meeste slachtende vleesgroothandelaren meerdere functies uitoefenen is de som van de percentages groter dan 100.

Vooraf bij de grotere slachtende vleesgroothandelaren komt een grote variatie in uitgeoefende functies voor. Een aantal van deze ondernemingen is zelfs betrokken bij de productie van veevoer, de handel in fok- en vermeerderingsdieren en/of de productie van slachtdieren. Ook de combinatie met voorverpakken en diepvriesbedrijf komt alleen bij de grotere ondernemingen voor; de combinatie met detailhandel bij kleinere.

Tabel 2.3 Verkoop van vlees in luchtdichte groothandelsverpakking door slachtende vleesgroothandelaren

Ondernemingsklasse in tonnen vlees	Ondernemingen	Tonnen vlees
< 250	-	-
250-599	37%	3%
600 - 1.999	28%	12%
2.000 - 9.999	17%	14%
> 10.000	18%	71%
Totaal	117 (100%)	172.900 (100%)

Van alle slachtende vleesgroothandelaren verpakken er 117 (53%) een deel van het vlees in luchtdichte groothandelsverpakking: in totaal ruim 172.900 ton. De meeste van deze ondernemingen (65%) zetten per jaar minder dan 2.000 ton vlees af. Hun aandeel in het verpakken in groothandelsverpakking is echter gering (15%). De grote slachtende vleesgroothandelaren verpakken daarentegen 71% van de totale hoeveelheid.

Vergelijking van de grootteverdeling van de verpakkende slachtende vleesgroothandelaren met die van alle ondernemingen (tabel 2.1) laat zien, dat relatief veel kleinere ondernemingen (jaarafzet 250 - 2.000 ton vlees) vlees in groothandelsverpakking verpakken.

Activiteiten op het gebied van consumentenverpakkingen komen bij 15% (33 ondernemingen) van de slachtende vleesgroothandelaren voor. Deze slachtende vleesgroothandelaren die allen in de jaaromzetklasse tot 250 ton jaarafzet vallen, verpakken samen 1.195 ton vlees (0,06%) van het totaalaantal door slachtende vleesgroothandelaren verhandelde tonnen. Gemiddeld per bedrijf verpakken ze 36 ton.

De slachtende vleesgroothandelaren produceren slechts kleine hoeveelheden vlug- en panklare artikelen en gehakt. Zo maken 10 kleinere ondernemingen (jaarafzet minder dan 600 ton vlees) in totaal 125 ton vlug- en panklare artikelen. De totale produktie van vers gehakt bij slachtende vleesgroothandelaren bedraagt 386 ton. Hierbij zijn 49 kleinere ondernemingen (jaarafzet minder dan 600 ton vlees) betrokken.

Van de 219 slachtende vleesgroothandelaren produceren er 47 (21%) in totaal 94 ton gemengd gehakt. Verder produceren 6 ondernemingen 96 ton samengestelde vleeswaren/conservernartikelen. Gemengde vlug- en panklare artikelen en gemengde snacks worden door de slachtende vleesgroothandelaren niet geproduceerd.

2.1.3 Arbeidsbehoefte

De totale arbeidsbehoefte bij de 219 slachtende vleesgroothandelaren bedraagt bijna 7.400 mensjaren. Dit is gemiddeld per onderneming bijna 34 mensjaren. Bijna drie vierde deel van de arbeid is geconcentreerd bij de grootste ondernemingen (jaarafzet ten minste 10.000 ton vlees). In deze groep zitten 37 ondernemingen (zie tabel 2.1) met een gemiddelde arbeidsbehoefte van 150 mensjaren arbeid per onderneming.

Tabel 2.4 Betekenis van directe en indirecte arbeid bij slachtende vleesgroothandelaren

Ondernemingsklasse in tonnen vlees	Totale arbeid a)	Directe arbeid b)	Indirecte arbeid c)
< 250	78 (100%)	58%	42%
250 - 599	285 (100%)	67%	33%
600 - 1.999	565 (100%)	74%	26%
2.000 - 9.999	933 (100%)	69%	31%
> 10.000	5.535 (100%)	74%	26%
Totaal	7.396 (100%)	73%	27%

a) Alle arbeid nodig om een vestiging onder normale omstandigheden te laten draaien; b) De arbeid ten behoeve van het directe produktiewerk zoals slachten en vleesverwerking; c) De arbeid in indirecte produktiewerk zoals personeelszaken, administratie, management, handel en expeditie.

De directe arbeid is het belangrijkste onderdeel van de totale arbeid (73%). Deze verhouding geldt min of meer voor alle omzetcategorieën, met als uitzondering de categorie ondernemingen met een jaarafzet van ten hoogste 600 ton vlees. Deze ondernemingen houden zich slechts in beperkte mate bezig met slachten en vleesverwerking en meer met handel en expeditie. De ongelijke mate waarin de ondernemingen uit de verschillende grootteklassen nevenactiviteiten verrichten is de reden, dat het aandeel indirecte arbeid (overhead) niet, zoals verwacht kan worden, daalt naarmate de ondernemingen groter zijn.

De totale arbeidsbehoefte wordt gedekt door personeel in vaste dienst en door los personeel, zoals uitzendkrachten en inleenploegen. Van alle 219 slachtende vleesgroothandelaren maken 69 ondernemingen gebruik van los personeel. Het gaat gemiddeld om circa 3 mensjaren per betrokken vleesgroothandel. In het totaal wordt met los personeel maar 3% van de totale arbeidsbehoefte gedekt. Wel is sinds 1988 het aantal slachtende vleesgroothandelaren dat los personeel in dienst heeft licht toegenomen

van 58 naar 69. De belangrijkste reden voor het aantrekken van losse arbeid is het opvangen van verlof en ziekteverzuim van het vaste personeel.

2.1.4 Transport

In de enquête is uitsluitend gevraagd naar gekoeld transport. Het niet gekoelde transport is buiten beschouwing gebleven, evenals het transport door de afnemers. Dit impliceert dat de slachtende vleesgroothandelaren die uitsluitend van ongekoeld transport gebruik maken en degenen waar uitsluitend de kopers het transport verzorgen (22 stuks = 10%) buiten beschouwing zijn gebleven.

Tabel 2.5 Het gebruik van beroeps- of eigen transport bij slachtende vleesgroothandelaren a)

Ondernemingsklasse in tonnen vlees	Eigen transport	Beroeps- transport	Beroeps- en eigen transport
< 250	21%	-	-
250 - 599	42%	23%	-
600 - 1.999	18%	54%	-
2.000 - 9.999	17%	8%	28%
> 10.000	2%	15%	72%
Totaal	131 (100%)	26 (100%)	40 (100%)

a) Uitsluitend koelwagens.

Van de slachtende vleesgroothandelaren die gekoeld transport inzetten (197 ondernemingen) gebruikt twee derde deel uitsluitend eigen transport. Bijna 15% maakt uitsluitend gebruik van beroepstransport en 20% van zowel beroeps- als eigen transport.

De kleinere slachtende vleesgroothandelaren (jaarafzet tot 600 ton) maken vooral gebruik van eigen transport. De middelgrote ondernemingen maken vooral gebruik van beroepstransport en de grotere ondernemingen relatief vaak van zowel beroeps- als eigen transport.

2.1.5 Moederbedrijven en divisies

De slachtende vleesgroothandelaren kunnen op basis van eigendomsverhoudingen worden ingedeeld in zelfstandige onderneming en onderdelen van een moedermaatschappij of divisie. Zijn ze deel van een moedermaatschappij, dan vallen ze direct onder de holding; maken ze deel uit van een divisie, dan indirect.

Tabel 2.6 Slachtende vleesgroothandelaren gelieerd aan een moederbedrijf of divisie

Ondernemingsklasse in tonnen vlees	Zelfstandige onderneming	Gelieerd aan:	
		moederbedrijf	divisie
< 250	19%	-	-
250 - 599	26%	-	67%
600 - 1.999	25%	-	-
2.000 - 9.999	16%	40%	-
> 10.000	14%	60%	33%
Totaal	191 (100%)	10 (100%)	18 (100%)

De overgrote meerderheid van de ondernemingen (87%, 191 van de 219) bestaat uit zelfstandige slachtende vleesgroothandelaren. De overige 28 behoren bij een moederbedrijf of zijn onderdeel van een divisie. Naast grotere bedrijven gaat het ook om een aantal middelgrote bedrijven (jaarafzet 250 tot en met 599 ton). Van de grote bedrijven (jaarafzet ten minste 10.000 ton) behoort bijna een derde deel tot een moederbedrijf of divisie en van de middelgrote (jaarafzet 2.000 tot 9.999 ton) 13%.

Bij de slachtende vleesgroothandelaren die onderdeel van een moedermaatschappij of divisie zijn, is gevraagd welke activiteiten de overige onderdelen van de moedermaatschappij of de divisie uitoefenen.

Uit tabel 2.7 blijkt dat de moederbedrijven en divisies meerdere functies vervullen. De belangrijkste ervan liggen op het vlak van de vlees be- en verwerking en de vleeshandel, zoals produktie van vleeswaren (47%), uitsnijden/uitbenen (48%), vleesgroothandel (23%) en levensmiddelengroothandel (21%). Verder heeft een flink aantal moedermaatschappijen en divisies activiteiten in het produktietraject (produktie en handel van veevoer, produktie en handel in fok- en vermeerderingsdieren en de produktie van slachtdieren).

Tabel 2.7 Door moedermaatschappijen en divisies waartoe slachtende vleesgroot-handelaren behoren uitgeoefende functies

Functies	Ondernemingen a)
Productie veevoer	18%
Handel veevoer	4%
Productie fok-/vermeerderingsdieren	7%
Handel fok-/vermeerderingsdieren	7%
Productie slachtdieren	18%
Slachten	21%
Uitbenen/uitsnijden	43%
Portioneren	25%
Voorverpakken	21%
Produceren van petfood	7%
Produceren van vleeswaren	64%
Vlees(waren)groothandel	32%
Overig	14%
Totaal aantal ondernemingen	28 (100%)

a) Percentage van alle slachtende vleesgroothandelaren, dat een bepaalde functie uitoefent. Doordat de meeste moederbedrijven en divisies van slachtende vleesgroothandelaren meerdere andere functies uitoefenen, is de som van de percentages hoger dan 100%.

2.2 Vleesverwerkende fabrieken

2.2.1 Vleeswarenfabrikanten

Tot de vleeswarenfabrikanten zijn alle ondernemingen gerekend die vleeswaren produceren, exclusief de vleeswaren- en worstmakende slagers. Hierbij is niet gelet op de betekenis van de vleeswarenbereiding binnen hun totale activiteiten. De bereiding van een kleine hoeveelheid worst of vleeswaar was in principe voldoende om tot de vleeswarenfabrikanten te worden gerekend (zie ook hoofdstuk 1.4). Deze wijze van definiëring van de vleeswarenfabrieken houdt in, dat de hoofdactiviteit van een tot deze groep gerekende onderneming de vleesgroothandel kan zijn en dat de onderneming daarnaast ook kan slachten. In paragraaf 2.2.1.2 zal nader aan de orde komen welke functies de vleeswarenfabrikanten verder uitoefenen.

2.2.1.1 Aantal en grootte

De groep vleeswarenfabrikanten bestaat uit 429 ondernemingen die circa 1.4 miljoen ton vlees en vleesprodukten verwerken en verhandelen. De wijze waarop de vleeswarenfabrieken zijn gedefiniëerd impliceert, dat ze naast 255.000 ton vleeswaren en -conserven ook vlees verhandelen. In totaal bijna 1,18 miljoen ton.

Tabel 2.8 *Betekenis van grote en kleine vleeswarenfabrikanten*

Ondernemingsklasse in tonnen vleeswaren	Ondernemingen	Verhandelde tonnen vlees en vleesprodukten
< 500	80%	14%
500 - 4.999	13%	9%
> 5.000	7%	77%
Totaal	429 (100%)	1.432.000 (100%)

Een beperkt aantal grote vleeswarenfabrikanten, verhandelt ruim drie vierde deel van de door alle vleeswarenfabrieken verhandelde hoeveelheid vlees en vleesprodukten (zie tabel 2.8). Er is dan ook sprake van een redelijk geconcentreerde sector. De concentratie van de vleeswarenfabrieken is groter dan die van de slachtende vleesgroothandel (zie tabel 2.1).

2.2.1.2 Functies

Uit tabel 2.9 blijkt dat een flink aantal vleeswarenfabrieken ook andere functies uitoefent. De belangrijkste daarvan zijn uitbenen/uitsnijden, vleesgroothandel, portioneren en slachten. Het uitbenen/uitsnijden kan zowel dienen als voorbereiding voor de vleeswarenbereiding als samenhangen met slachten, portioneren en vleesgroothandel. Dit verklaart waarom zoveel vleeswarenfabrieken deze functie vervullen.

Met name de kleine vleeswarenfabrieken (tot 500 ton) hebben een groot aantal nevenfuncties. Deze liggen niet alleen in het verlengde van de vleeswarenbereiding of van het slachten en de vleesgroothandel, maar ook op het gebied van de dienstverlening aan de primaire sector, zoals productie en handel in vermeerderings- en slachtdieren.

Tabel 2.9 Door vleeswarenfabrikanten uitgeoefende functies naar ondernemingsgrootte a)

Functies	Ondernemingsklasse in tonnen vleeswaren/-conserven			
	< 500	500 - 4.999	> 5.000	Totaal
Productie van veevoer	3%	-	-	3%
Productie fok-/verm. dieren	9%	-	3%	7%
Handel fok-/verm. dieren	9%	-	3%	7%
Productie slachtdieren	14%	-	-	14%
Handel slachtdieren	21%	-	-	17%
Slachten	42%	2%	13%	35%
Uitbenen/uitsnijden	77%	43%	80%	73%
Portioneren vlees	53%	-	3%	43%
Voorverpakken vlees	16%	19%	7%	15%
Bereiden vleeswaren	100%	100%	100%	100%
Productie snacks/salades	11%	7%	-	10%
Diepvriesvleesbedrijf	9%	11%	10%	10%
Levensmiddelengroothandel	12%	11%	-	11%
Vleesgroothandel	54%	20%	43%	49%
Centrale slagerijen	4%	-	-	3%
Grootwinkelbedrijf	10%	-	-	8%
Overige	2%	-	-	1%
Totaal aantal ondernemingen	345 (100%)	54 (100%)	30 (100%)	429 100%)

a) Percentage van alle vleeswarenfabrikanten dat een bepaalde functie uitoefent. Doordat de meeste vleeswarenfabrikanten meerdere functies uitoefenen is de som van de percentages groter dan 100%.

Tabel 2.10 Verkoop van vlees en vleeswaren in luchtdichte groothandelsverpakkingen door vleeswarenfabrikanten

Ondernemingsklasse in tonnen vleeswaren	Ondernemingen	Tonnen vlees en vleeswaren
< 500	85%	3%
500 - 4.999	6%	8%
> 5.000	9%	69%
Totaal	106 (100%)	70.400 (100%)

Van de 429 vleeswarenfabrikanten verpakken er 106 (25%) vlees en/of vleeswaren in luchtdichte groothandelsverpakkingen; in totaal ruim 70.000 ton. De meeste van deze ondernemingen (85%) zetten per jaar minder dan 500 ton vleeswaren en -conserven af. Hun aandeel in het verpakken in groothandelsverpakking is echter gering (23%). De grote vleeswarenfabrieken verpakken daarentegen 69% van de totale hoeveelheid.

Vergelijking van de verdeling naar grootte van de verpakkende ondernemingen met die van alle bedrijven (tabel 2.8) laat zien, dat relatief veel kleine en relatief veel grote ondernemingen vlees en/of vleeswaren in groothandelsverpakking verpakken.

Tabel 2.11 Verkoop van vlees en vleeswaren in consumentenverpakkingen door vleeswarenfabrikanten

Ondernemingsklasse in tonnen vleeswaren	Ondernemingen	Tonnen vlees en vleeswaren
< 500	86%	43%
500 - 4.999	6%	4%
> 5.000	8%	53%
Totaal	63 (100%)	13.600 (100%)

Van alle vleeswarenfabrikanten verpakken er 63 (15%) vlees en vleeswaren in consumentenverpakkingen. In het totaal gaat het om 13.600 ton; dit is slechts 1% van de door de vleeswarenfabrikanten verhandelde hoeveelheid vlees, vleeswaren en -conserven. Het merendeel van het vlees en de vleeswaren (53%) wordt verpakt door de grootste fabrikanten. Daarnaast nemen de kleinste bedrijven een flink deel voor hun rekening. Ook bij het verpakken van vlees en/of vleeswaren in consumentenverpakking zijn naar verhouding veel kleine en veel grote vleeswarenfabrieken betrokken.

Van alle vleeswarenfabrikanten maakt 39% vlug- en panklare artikelen. In het totaal is dit circa 2.900 ton. Het betreft hier uitsluitend kleine vleeswarenfabrieken. Verder produceert 43% van de vleeswarenfabrieken ook vers gehakt. Bij de produktie van gehakt (4.200 ton) zijn vrijwel uitsluitend kleine vleeswarenfabrieken betrokken. Circa 160 vleeswarenfabrieken produceren zowel vlug- en panklare artikelen als vers gehakt.

Tabel 2.12 Productie van vlug- en panklare artikelen en van gehakt door vleeswarenfabrieken

Ondernemingsklasse in tonnen vleeswaren	Vlug- en panklare artikelen		Vers gehakt	
	ondernemingen	tonnen vlug- en panklare art.	ondernemingen	tonnen gehakt
< 500	100%	100%	99%	93%
500 - 4.999	-	-	-	-
> 5.000	-	-	1%	7%
Totaal	166 (100%)	2.900 (100%)	183 (100%)	4.200 (100%)

Tabel 2.13 Productie van gemengde artikelen a) door vleeswarenfabrieken

Ondernemingsklasse in tonnen vleeswaren	Aantal vleeswarenfabrieken betrokken bij:			
	snacks	vlug- en panklare artikelen	vleeswaren/-conserven	gemengd gehakt
< 500	100%	100%	75%	99%
500 - 4.999	-	-	17%	-
> 5.000	-	-	8%	1%
Totaal	10 (100%)	91 (100%)	144 (100%)	153 (100%)

a) In de produkten zijn meerdere vleessoorten verwerkt.

In totaal produceren 243 (57%) vleeswarenfabrieken gemengde artikelen. Ook hier komen nogal wat ondernemingen voor die zowel gemengde vlug- en panklare artikelen produceren als gemengd vers gehakt. Met uitzondering van de gemengde vleeswaren, die naar verhouding vaak door middelgrote en grote vleeswarenfabrieken worden geproduceerd (zie tabel 2.8), worden de andere gemengde produkten vrijwel uitsluitend door kleine ondernemingen bereid.

2.2.1.3 Arbeidsbehoefte

De totale arbeidsbehoefte bij de 429 vleeswarenfabrikanten bedraagt 9.640 mensjaren. Gemiddeld per bedrijf is dat bijna 25 mensjaren. Bijna de helft van de arbeid is geconcentreerd bij de grootste ondernemingen (jaarafzet ten minste 5.000 ton vleeswaren en -conserven). In deze groep zitten 30 ondernemingen (zie tabel 2.8), met een gemiddelde arbeidsbehoefte van 158 mensjaren per onderneming.

Tabel 2.14 Betekenis van directe en indirecte arbeid bij vleeswarenfabrikanten

Ondernemingsklasse in tonnen vleeswaren	Totale arbeid a)	Directe arbeid b)	Indirecte arbeid c)
< 500	3.493 (100%)	71%	29%
500 - 4.999	1.415 (100%)	73%	27%
> 5.000	4.732 (100%)	82%	18%
Totaal	9.640 (100%)	77%	23%

a) Alle arbeid nodig om een vestiging onder normale omstandigheden te laten draaien in mensjaren; b) De arbeid ten behoeve van het directe produktiewerk zoals slachten en vleesverwerking; c) De arbeid in indirect produktiewerk als personeelszaken, administratie, management, handel en expeditie.

De directe arbeid is het belangrijkste onderdeel van de totale arbeid (77%). Zoals te verwachten is, neemt het percentage indirecte arbeid (overhead) af naarmate de ondernemingen per jaar meer vleeswaren produceren. Bij de kleinste vleeswarenfabrieken is verder van invloed dat deze groep ondernemingen veel nevenactiviteiten kent waarvoor mede handel en expeditie nodig is (zie tabel 2.9). Deze activiteiten zijn bij dit onderzoek tot de indirecte arbeid gerekend.

De totale arbeidsbehoefte is op te delen in arbeid van personeel in vaste dienst en in die van los personeel, zoals uitzendkrachten en inleenspogers. Van alle vleeswarenfabrikanten maken er 66 gebruik van ander los personeel. Het gaat hierbij om gemiddeld 8 mensjaren per betrokken vleeswarenfabriek. In totaal maakt de losse arbeid een beperkt deel (5%) van de totale arbeidsbehoefte van vleeswarenfabrieken uit. Wel is sinds 1988 het aantal vleeswarenfabrieken dat los personeel in dienst heeft sterk toegenomen, namelijk van 20 tot 152. De belangrijkste reden voor het aantrekken van losse arbeid is het opvangen van verlof en ziekteverzuim van het vaste personeel.

2.2.1.4 Transport

Wat het transport van vlees en vleeswaren betreft, is uitsluitend gevraagd naar gekoeld transport. Het niet-gekoelde transport van vleeswaren en vleesconserven en het vervoer door de koper is buiten beschouwing gebleven. Dit impliceert, dat de vleeswarenfabrieken die uitsluitend ongekoeld transport gebruiken of waar uitsluitend de koper het transport verzorgt (147 stuks = 34%) buiten beschouwing zijn gebleven.

Tabel 2.15 Het gebruik van beroeps- of eigen transport bij vleeswarenfabrieken a)

Ondernemingsklasse in tonnen vleeswaren	Eigen transport	Beroeps- transport	Beroeps- en eigen transport
< 500	88%	42%	63%
500 - 4.999	9%	33%	24%
> 5.000	3%	25%	13%
Totaal	151 (100%)	63 (100%)	68 (100%)

a) Uitsluitend koelwagens.

Van de vleeswarenfabrikanten die gekoeld transport inzetten (282 ondernemingen) gebruikt ruim 50% uitsluitend eigen transport. Ruim 20% maakt uitsluitend gebruik van beroepstransport en een iets groter percentage van zowel beroeps- als eigen transport.

De kleinste vleeswarenfabrikanten maken relatief vaak gebruik van uitsluitend eigen transportmiddelen. De middelgrote en de grote ondernemingen gebruiken naar verhouding vaak uitsluitend beroepstransport of een combinatie van beroeps en eigen vervoer.

2.2.1.5 Moederbedrijven en divisies

De vleeswarenfabrieken kunnen op basis van de eigendomsverhouding worden ingedeeld in zelfstandige ondernemingen en in onderdelen van een moedermaatschappij of divisie. Als ze deel uitmaken van een moedermaatschappij vallen ze direct onder de holding; als ze deel uitmaken van een divisie vallen ze indirect onder de holding.

Tabel 2.16 Vleeswarenfabrieken gelieerd aan een moederbedrijf of divisie

Ondernemingsklasse in tonnen vleeswaren	Zelfstandige onderneming	Gelieerd aan:	
		moederbedrijf	divisie
< 500	85%	58%	100%
500 - 4.999	12%	17%	
> 5.000	3%	25%	
Totaal	354 (100%)	71 (100%)	4 (100%)

Verreweg de meeste vleeswarenfabrikanten (83%, 354 van de 419) zijn zelfstandige ondernemingen. Van de overige behoren de meeste tot een moederbedrijf (71), slechts enkele (4) maken deel uit van een divisie. Bij de zelfstandige ondernemingen komen relatief veel kleine vleeswarenfabrieken voor. Daarentegen produceren relatief veel vleeswarenfabrieken die behoren tot een moedermaatschappij ten minste 5.000 ton vleeswaren en -conserven per jaar. Van de grote vleeswarenfabrieken behoort dan ook circa 60% tot een moedermaatschappij van de kleine 12%.

Bij de vleeswarenfabrieken die onderdeel zijn van een moedermaatschappij of een divisie is gevraagd welke activiteiten de overige onderdelen van de moedermaatschappij of de divisie uitoefenen.

Volgens tabel 2.17 liggen de belangrijkste functies van de gelieerde moederbedrijven en divisies ook op het vlak van vleesverwerking, zoals uitbenen/uitsnijden, voorverpakken en produktie van vleeswaren en -conserven. Verder heeft een aanzienlijk deel van de moedermaatschappijen en divisies activiteiten op detailhandelsgebied (grootwinkelbedrijf).

Tabel 2.17 De door moederbedrijven en divisies waartoe de vleeswarenfabrieken behoren uitgeoefende functies

Functies	Ondernemingen a)
Produktie van veevoer	16%
Handel in veevoer	16%
Produktie fok-/verm. dieren	11%
Handel fok-/verm. dieren	11%
Produktie slachtdieren	11%
Handel slachtdieren	11%
Slachten	21%
Uitbenen/uitsnijden	48%
Portioneren vlees	29%
Voorverpakken vlees	48%
Produktie vleeswaren/-conserven	47%
Produktie snacks/salades	20%
Produktie petfood	1%
Diepvriesvleesbedrijf	17%
Levensmiddelengroothandel	21%
Vleesgroothandel	23%
Centrale slagerij	11%
Grootwinkelbedrijf	41%
Vrijwillig filiaalbedrijf	5%
Slagers	8%
Overige	19%
Totaal aantal ondernemingen	75 (100%)

a) Percentage van alle vleeswarenfabrieken, dat een bepaalde functie uitoefent. Doordat de meeste moederbedrijven en divisies van vleeswarenfabrieken meerdere andere functies uitoefenen, is de som van percentages groter dan 100%.

2.2.2 Snacksfabrikanten

In deze paragraaf zijn de ondernemingen opgenomen die vleessnacks en salades met vlees produceren. De snacks en salades producerende slagers en de fabrieken die tevens vleeswaren produceren zijn niet tot deze groep gerekend. Bij de indeling is niet gelet op de betekenis van de snack- en saladebereiding binnen het totaal van de activiteiten. De bereiding van een kleine hoeveelheid snacks of salades was in principe voldoende om tot de snacksfabrieken te worden gerekend (zie ook hoofdstuk 1.4). De wijze van definiëring van de snacksfabrieken houdt in, dat de hoofdactiviteit van een tot deze groep gerekende onderneming de vleesgroothandel kan zijn en dat de onderneming daarnaast ook kan slachten. In 2.2.2.2 zal nader aan de orde komen welke functies de snacksfabrikanten verder uitoefenen.

2.2.2.1 Aantal en grootte

De groep snacksfabrikanten bestaat uit 141 ondernemingen die circa 164.400 ton vlees en vleesprodukten verwerken en verhandelen. De wijze waarop de snacksfabrikanten zijn gedefiniëerd impliceert, dat ze naast 106.000 ton snacks en salades ook in totaal 58.400 ton vlees verhandelen.

Tabel 2.18 Betekenis van grote en kleine snacksfabrieken

Ondernemingsklasse in tonnen snacks	Ondernemingen	Verhandelde tonnen vlees, en vleessnacks en -salades
< 500	69%	5%
500 - 999	3%	1%
> 1.000	28%	94%
Totaal	141 (100%)	164.400 (100%)

Uit tabel 2.18 blijkt dat hoewel zeer veel kleine ondernemingen snacks produceren, hun aandeel in de verhandelde hoeveelheid slechts 5% bedraagt. Het zwaartepunt van de produktie ligt bij ondernemingen met een jaaromzet van ten minste 1.000 ton snacks en salades: 28% van de snacksfabrikanten nemen 94% van de verhandelde tonnen vlees en snacks voor hun rekening. De snacksproduktie is dus vrij sterk geconcentreerd.

2.2.2.2 Functies

Naast het produceren van snacks oefent een aantal ondernemingen ook andere functies uit. De belangrijkste hiervan zijn portioneren en detailhandel (grootwinkelbedrijf). Van de uitgeoefende functies is alleen het uitsnijden/uitsneden te beschouwen als een met de snacksbereiding verbonden activiteit. Activiteiten als portioneren, voorverpakken, diepvriesbedrijf en grootwinkelbedrijf wijzen duidelijk op andere functies dan snacksfabricage van de onderneming. Diepvriesbedrijf en detailhandel komen alleen voor bij kleine snacksfabrikanten (jaarafzet < 500 ton). Kennelijk is voor deze bedrijven het produceren van snacks ingebed in de handelsactiviteiten.

Tabel 2.19 Door snacksfabrieken uitgeoefende functies naar ondernemingsgrootte a)

Functies	Ondernemingsklasse in tonnen snacks en salades			
	<500	500-999	>1.000	totaal
Snacksproductie	100%	100%	100%	100%
Uitsnijden/uitsneden	4%	-	10%	6%
Portioneren	11%	-	10%	11%
Voorverpakken van vlees	-	-	10%	3%
Diepvriesvleesbedrijf	11%	-	-	8%
Grootwinkelbedrijf	27%	-	-	19%
Overig	4%-	-	-	3%
Totaal aantal ondernemingen	99 (100%)	4 (100%)	39 (100%)	141 (100%)

a) Percentage van alle snacksfabrieken, die een bepaalde functie uitoefent. Doordat een aantal ondernemingen meerdere functies uitoefent is de som van de percentages groter dan 100%.

Tabel 2.20 Verkoop van vlees en snacks in luchtdichte groothandelsverpakking door snacksfabrieken

Ondernemingsklasse in tonnen snacks	Ondernemingen	Tonnen vlees en snacks
< 500	50%	2%
500 - 999	-	-
> 1.000	50%	98%
Totaal	16 (100%)	13.598 (100%)

Van de totale vlees- en snacksproductie bij snacksfabrieken wordt 8% verpakt in luchtdichte groothandelsverpakkingen door 11% (16) van de ondernemingen. Bijna 100% hiervan komt voor rekening van de 8 grote snacksfabrieken.

Vergelijking van de verdeling naar grootte van de verpakkende ondernemingen met die van alle snacksfabrieken (tabel 2.18) maakt duidelijk, dat relatief veel grote ondernemingen vlees en/of snacks in groot-handelsverpakking verpakken.

Tabel 2.21 Verkoop van vlees en snacks in consumentenverpakking door snacksfabrieken

Ondernemingsklasse in tonnen snacks	Ondernemingen	Tonnen vlees en snacks
< 500	35%	5%
500 - 999	13%	9%
> 1.000	52%	86%
Totaal	32 (100%)	15.665 (100%)

In het totaal verpakken de snacksfabrieken slechts een kleine 10% van hun vlees en snacksafzet in luchtdichte consumentenverpakkingen. Hierbij is 23% van de ondernemingen betrokken. Ook nu weer vindt het merendeel van de verpakking plaats bij de grote snacksfabrieken. Ook bij het verpakken van vlees en/of snacks in consumentenverpakking zijn naar verhouding veel grote snacksfabrieken betrokken.

Tabel 2.22 Productie van vlug- en panklare artikelen en van gehakt door snacksfabrieken

Ondernemingsklasse in tonnen snacks	Vlug- en panklare artikelen		Vers gehakt	
	onderne- mingen	tonnen vlug - en panklare art.	onderne- mingen	tonnen gehakt
< 500	-	-	67%	3%
500 - 999	-	-	-	-
> 1.000	100%	100%	33%	97%
Totaal	4 (100%)	19.674 (100%)	12 (100%)	4.568 (100%)

De produktie van vlug- en panklare artikelen en vers gehakt omvat bijna 15% van de totale vlees- en snacksafzet bij snacksfabrieken. Hierbij zijn slechts enkele ondernemingen betrokken. De ondernemingen die vlug- en panklare artikelen produceren, produceren ook allemaal vers gehakt. De produktie van vlug- en panklare artikelen komt uitsluitend voor rekening van grote snacksfabrieken; die van vers gehakt voor het overgrote deel.

Tabel 2.23 Produktie van gemengde artikelen a) door snacksfabrieken

Ondernemingsklasse in tonnen snacks	Aantal snacksfabrieken betrokken bij:		
	snacks	vlug- en panklare artikelen	gemengd gehakt
< 500	59%	-	50%
500 - 999	-	-	-
> 1.000	41%	100%	50%
Totaal	39 (100%)	4 (100%)	8 (100%)

a) In de produkten zijn meerdere vleessoorten verwerkt.

Van de totale vlees- en snacksomzet bij snacksfabrikanten, heeft 19% betrekking op gemengde produkten. Hieronder vallen gemengde snacks (79.300 ton), vlug- en panklare artikelen (8.000 ton) en gehakt (3.700 ton) die zijn samengesteld uit meerdere vleessoorten. De produkten worden vooral geproduceerd door de grote ondernemingen. In totaal produceren 42 (30%) snacksfabrieken gemengde artikelen. Een aantal grote ondernemingen produceert zowel gemengde snacks als vlug- en panklare artikelen en gemengd gehakt.

2.2.2.3 Arbeidsbehoefte

De totale arbeidsbehoefte van de 141 snacksfabrikanten bedraagt 7.112 mensjaren. Dit is gemiddeld per onderneming ruim 50 mensjaren. Ruim de helft van deze arbeid is geconcentreerd bij de grote fabrieken (jaarafzet ten minste 1.000 ton snacks en salades). In deze groep zitten 39 ondernemingen (zie tabel 2.18), met een gemiddelde arbeidsbehoefte van 99 mensjaren per onderneming.

De directe arbeid is het belangrijkste onderdeel van de totale arbeidsbehoefte (68%). Zoals te verwachten is, neemt het percentage indirecte arbeid (overhead) af naarmate de ondernemingen per jaar meer snacks produceren. Bij de kleinste ondernemingen is verder van invloed, dat deze

groep veel nevenactiviteiten in de handelssfeer heeft (zie tabel 2.19). Deze activiteiten zijn bij dit onderzoek tot de indirecte arbeid gerekend.

Tabel 2.24 Betekenis van directe en indirecte arbeid bij snacksfabrieken

Ondernemingsklasse in tonnen snacks	Totale arbeid a)	Directe arbeid b)	Indirecte arbeid c)
< 500	3.172 (100%)	59%	41%
500 - 999	53 (100%)	71%	29%
> 1.000	3.887 (100%)	74%	26%
Totaal	7.112 (100%)	68%	32%

a) Alle arbeid nodig om een vestiging onder normale omstandigheden te laten draaien; b) De arbeid ten behoeve van het directie produktiewerk zoals slachten en vleesverwerking; c) De arbeid in indirect produktiewerk zoals personeelszaken, administratie, management, handel en expeditie.

De totale arbeidsbehoefte is op te delen in arbeid van personeel in vaste dienst en die van los personeel, zoals uitzendkrachten en inleemploegen. Van alle 141 snacksfabrikanten maken er 81 gebruik van los personeel. Het gaat hierbij om gemiddeld 3 mensjaren per betrokken onderneming. In het totaal wordt met los personeel 3% van de totale arbeidsbehoefte van snacksfabrieken gedekt. Sinds 1988 is het aantal snacksfabrieken dat los personeel in dienst heeft nauwelijks toegenomen. De belangrijkste reden voor het aantrekken van losse arbeid is het opvangen van verlof en ziekteverzuim van het vaste personeel.

2.2.2.4 Transport

Wat het transport van snacks en vlees betreft is bij de snacksfabrikanten uitsluitend gevraagd naar gekoeld transport. Het niet- gekoelde transport en het transport door de koper zelf is buiten beschouwing gebleven. De ondernemingen (15 stuks) die uitsluitend gebruik maken van ongekoeld transport of waar uitsluitend de kopers voor het transport zorgen, zijn buiten beschouwing gebleven.

Van de snacksfabrikanten die gekoeld transport inzetten (126 ondernemingen) maakt bijna 60% uitsluitend gebruik van gekoeld beroepstransport. De overige ondernemingen maken in gelijke mate of uitsluitend gebruik van gekoeld eigen transport of van een combinatie van de twee mogelijkheden. Vooral bij grote ondernemingen (jaarafzet ten minste 1.000 ton snacks) komt de combinatie van beroeps- en eigen transport veel voor.

Tabel 2.25 Het gebruik van beroeps- of eigen transport bij snacksfabrieken a)

Tonnen jaaromzet	Eigen transport	Beroeps- transport	Beroeps- en eigen transport
< 500	70%	85%	41%
500 - 999	-	-	-
> 1.000	30%	15%	59%
Totaal	27 (100%)	72 (100%)	27 (100%)

a) Uitsluitend koelwagens

2.2.2.5 Moederbedrijven en divisies

De snacksfabrieken kunnen op basis van de eigendomsverhoudingen worden ingedeeld in zelfstandige ondernemingen en onderdelen van een moedermaatschappij of divisie. Als ze deel uitmaken van een moedermaatschappij vallen ze direct onder de holding, als ze deel uitmaken van een divisie indirect.

Tabel 2.26 Snacksfabrieken gelieerd aan een moederbedrijf of divisie

Ondernemingsklasse in tonnen snacks	Zelfstandige onderneming	Gelieerd aan:	
		moederbedrijf	divisie
< 500	90%	-	-
500 - 999	-	13%	-
> 1.000	10%	87%	-
Totaal	110 (100%)	31 (100%)	-

Verreweg de meeste snacksfabrieken (78%, 110 van de 141) zijn zelfstandige ondernemingen. De overigen behoren tot een moederbedrijf. Geen enkele snacksfabriek is onderdeel van een divisie. Bij de zelfstandige ondernemingen komen relatief veel kleine snacksfabrieken voor. Daarentegen produceren de meeste snacksfabrieken die behoren tot een moederbedrijf ten minste 1.000 ton snacks en salades. Van de grote snacksfabrieken behoort dan ook 72% tot een moederbedrijf; van de kleine ondernemingen geen enkele.

Tabel 2.27 Functies van moederbedrijven

Functies	Ondernemingen a)
Uitbenen/uitsnijden	13%
Voorverpakken van vlees	13%
Produceren van vleeswaren	26%
Produceren van snacks	65%
Levensmiddelengroothandel	13%
Overig	61%
Totaal aantal ondernemingen	31 (100%)

a) Percentage van alle snacksfabrieken dat een bepaalde functie uitoefent. Doordat een aantal moederbedrijven van snacksfabrieken meerdere andere functies uitoefent is de som van de percentages groter dan 100%.

Bij de snacksfabrieken die onderdeel van een moederbedrijf zijn, is gevraagd welke activiteiten de overige onderdelen van de moedermaatschappij uitoefenen.

De moederbedrijven zijn vooral actief in het produceren van snacks en van vleeswaren. Daarnaast heeft een flink aantal nog andere activiteiten (zie tabel 2.27).

2.2.3 Petfoodfabrikanten

Tot de petfoodfabrikanten zijn al die ondernemingen gerekend die voer voor kleine huisdieren, vooral honden en katten, produceren waarin vlees is verwerkt. De bij hen verzamelde informatie had behalve op een aantal bedrijfskenmerken uitsluitend betrekking op de aankoop van het benodigde vlees. De afzet van het petfood vormde geen onderdeel van het onderzoek.

2.2.3.1 Aantal en grootte

De gegevens hebben betrekking op 65 petfoodfabrikanten. Geen van hen slacht zelf dieren. In totaal kochten deze ondernemingen bijna 74.000 ton vlees in.

Uit de cijfers in tabel 2.28 blijkt dat de ondernemingen met een jaaromzet van ten minste 2.000 ton vlees bijna 80% van de vleesinkoop voor hun rekening nemen. Het gaat hier om 13 petfoodfabrikanten. De petfoodfabricage met vlees is dan ook behoorlijk geconcentreerd.

Tabel 2.28 Betekenis van grote en kleine petfoodfabrieken

Jaarinkoop tonnen vlees	Ondernemingen	Ingekochte tonnen vlees
< 250	64%	15%
250 - 999	9%	3%
600 - 1.999	9%	3%
2.000 - 9.999	9%	58%
> 10.000	9%	21%
Totaal	65 (100%)	73.774 (100%)

2.2.3.2 Functies

Uit tabel 2.29 blijkt, dat activiteiten bij de petfoodfabrikanten vooral liggen op het vlak van het invriezen en het verhandelen van diepvriesvlees (44%) en bij overige niet met de vleessector verwante activiteiten. Het zijn vooral de kleine ondernemingen die nevenactiviteiten hebben.

Tabel 2.29 Door petfoodfabrikanten uitgeoefende functies naar ondernemingsgrootte a)

Functies	Jaarinkoop in tonnen vlees				totaal
	<250	250 - 1.999	2.000 - 9.999	> 10.000	
Productie petfood	100%	100%	100%	100%	100%
Productie veevoer	-	-	50%	-	5%
Uitbenen/uitsnijden	14%	-	50%	-	14%
Portioneren	22%	-	50%	-	18%
Voorverpakken van vlees	14%	-	50%	-	14%
Diepvriesvleesbedrijf	69%	-	-	-	44%
Vlees(waren)groothandel	14%	-	-	-	9%
Overig	73%	50%	50%	-	53%
Totaal aantal ondernemingen	42	12	6	6	66

a) Doordat de meeste ondernemingen meerdere functies uitoefenen, is de som van de percentages groter dan 100%.

2.2.3.3 Arbeidsbehoefte

De totale arbeidsbehoefte van de 66 petfoodfabrikanten bedraagt 2.110 mensjaren. Gemiddeld per onderneming is dit 32 mensjaren. Ruim de helft van deze arbeid is geconcentreerd bij de grote fabrieken (jaarinkoop ten minste 10.000 ton vlees). In deze groep zitten 6 ondernemingen (zie tabel 2.28) met een gemiddelde arbeidsbehoefte van 213 mensjaren arbeid per onderneming.

Tabel 2.30 Betekenis van directe en indirecte arbeid bij petfoodfabrieken

Jaarinkoop tonnen vlees	Totale arbeid a)	Directe arbeid b)	Indirecte c)
< 250	536 (100%)	68%	32%
250 - 599	34 (100%)	48%	2%
600 - 1.999	72 (100%)	75%	25%
2.000 - 9.999	190 (100%)	58%	42%
> 10.000	1.278 (100%)	61%	39%
Totaal	2.110 (100%)	63%	37%

a) Alle arbeid nodig om een vestiging onder normale omstandigheden te laten draaien; b) De arbeid ten behoeve van het directie produktiewerk zoals slachten en vleesverwerking; c) De arbeid in indirecte produktiewerk zoals personeelszaken, administratie, management, handel en expeditie.

Ruim drie vijfde van de totale arbeidsbehoefte bestaat uit directe arbeid. Dit vormt zoals te verwachten het belangrijkste onderdeel van de totale arbeidsbehoefte. Per omzetklasse wisselt dit echter sterk. Vooral in de omzetklasse 600 - 1.999 ton, maar ook bij de kleine ondernemingen, komt relatief veel directe arbeid voor. Dit is opmerkelijk, omdat verwacht mag worden, dat het percentage indirecte arbeid afneemt, naarmate de produktie groter is. Blijkbaar hebben deze groepen minder activiteiten in de handel en expeditie dan binnen de andere klassen.

De totale arbeidsbehoefte is op te delen in arbeid van personeel in vaste dienst en die van los personeel, zoals uitzendkrachten en inleemploegen. Van alle petfoodfabrikanten maken er 15 gebruik van los personeel. Het gaat hierbij om gemiddeld bijna 7 mensjaren per betrokken onderneming. In het totaal wordt met los personeel 5% van de totale arbeidsbehoefte van petfoodfabrieken gedekt. Sinds 1988 is het aantal petfoodfabrikanten dat los personeel in dienst heeft verdubbeld. De belangrijkste reden voor het aantrekken van losse arbeid is het opvangen van verlof en ziekteverzuim van het vaste personeel.

2.2.3.4 Transport

Bij het transport is uitsluitend gevraagd naar gekoeld transport. Niet-gekoeld transport van vlees en vervoer door de verkoper zijn buiten beschouwing gebleven. Dit impliceert, dat de 44 petfoodfabrikanten die uitsluitend ongekoeld transport gebruiken of waar de verkoper het transport verzorgt buiten beschouwing blijven.

Tabel 2.31 Het gebruik van beroeps- of eigen transport bij petfoodfabrieken a)

Jaarinkoop tonnen vlees	Eigen transport	Beroeps- transport	Beroeps- en eigen transport
< 249	33%	50%	-
250 - 599	33%	-	-
600 - 1.999	-	-	-
2.000 - 9.999	33%	-	-
> 10.000	-	50%	50%
Totaal	10 (100%)	6 (100%)	6 (100%)

a) Uitsluitend koelwagens.

De meerderheid van de petfoodfabrikanten transporteert de vleesgrondstoffen in ongekoelde wagens of krijgt dit toegeleverd door de verkoper. Maar een derde deel van petfoodfabrikanten (21 ondernemingen) organiseren zelf hun gekoeld vleestransport (laden, lossen en transporteren van vlees en vleesprodukten) of laten dit uitvoeren door beroepsvervoerders. Een groot deel van hen (9 ondernemingen) maakt uitsluitend gebruik van gekoeld eigen transport. De overigen maken in gelijke mate of uitsluitend gebruik van gekoeld beroepstransport of van een combinatie van de twee mogelijkheden. Vooral grotere ondernemingen maken gebruik van beroepstransport.

2.2.3.5 Moederbedrijven en divisies

Van de 66 petfoodfabrikanten is de overgrote meerderheid (60 ondernemingen) een zelfstandige onderneming. De overige behoren tot een moederbedrijf. Geen enkele petfoodfabriek is onderdeel van een divisie. De fabrieken die behoren tot een moederbedrijf kopen ten minste 2.000 ton vlees.

Bij de petfoodfabrieken die onderdeel zijn van een moederbedrijf is gevraagd welke activiteiten de overige onderdelen van de moedermaatschappij uitoefenen. De moederbedrijven ontplooiën met name activi-

teiten op het gebied van voorverpakken van vlees en de produktie van snacks, dus in de vleessector.

2.3 Niet-slachtende vlees- en vleeswarengroothandel

In deze paragraaf is de niet-slachtende vleesgroothandel beschreven. Deze groep omvat de volgende typen niet- vleesverwerkende ondernemingen: vlees-(waren)groothandel, portioneerbedrijven, diepvriesvleeshandel, levensmiddelengroothandel, grootverbruiksgroothandel en centrale slagery. Tot deze groep zijn niet gerekend de ondernemingen die het vlees koud uitsnijden/uitbenen en evenmin de ondernemingen die tevens dieren slachten. De slachtende vleesgroothandel en de koude uitsnijderijen zijn beschreven in respectievelijk paragraaf 2.1 en 2.4.

2.3.1 Aantal en grootte

De niet-slachtende vleesgroothandel bestaat uit 534 ondernemingen die ruim 1 miljoen ton vlees en vleesprodukten verhandelen. De definitie van de niet-slachtende vleesgroothandel houdt in, dat deze ondernemingen ook vleeswaren en/of vleessnacks verhandelen.

Tabel 2.32 Betekenis van grote en kleine niet-slachtende vleesgroothandelaren

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Ondernemingen	Verhandelde tonnen vlees en vleesprodukten
<250	53%	2%
250 - 599	17%	3%
600 - 1.999	13%	7%
2.000 - 9.999	8%	20%
> 10.000	9%	68%
Totaal	534 (100%)	1.099.800 (100%)

Uit tabel 2.32 blijkt dat de kleinste omzetklasse meer dan de helft van de ondernemingen omvat. Deze ondernemingen verhandelen slechts 2% van de totale hoeveelheid vlees en vleesprodukten. Bij een aantal daarvan vormt de handel in vlees en vleesprodukten slechts een beperkt onderdeel van de totale handelsactiviteiten. Dit is bijvoorbeeld het geval bij levensmiddelengroothandelaren. Interessant is de groep zeer grote bedrijven (jaarafzet ten minste 10.000 ton vlees en vleesprodukten). Zij vormen 9% van alle ondernemingen en verhandelen 67% van de totale hoeveelheid

vlees en vleesprodukten. De grote ondernemingen zijn vaak volledig gespecialiseerd op de vleeshandel (zie tabel 2.33).

2.3.2 Functies

De groep niet-slachtende vleesgroothandelaren bestaat in hoofdzaak uit ondernemingen die in vlees(waren) handelen of uit diepvriesvleesbedrijven. Levensmiddelengroothandel komt betrekkelijk weinig voor. Door de definitie van niet-slachtende vleesgroothandelaren als bedrijven die niet slachten, verwerken of uitbenen/uitsnijden, is het te verwachten, dat het accent op de groothandelsfunctie ligt. Slechts een beperkt aantal, met name kleinere ondernemingen (zie tabel 2.33), levert toegevoegde waarde in de vorm van portioneren of voorverpakken. Verder zijn enkele ondernemingen betrokken bij de detailhandel of vervullen zij "overige" functies.

Tabel 2.33 De door niet-slachtende vleesgroothandelaren uitgeoefende functies naar ondernemingsgrootte a)

Functies	Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten					
	<250	250-599	600-1.999	2.000-9.999	>10.000	totaal
Handel in slachtdieren	2%	-	-	-	-	1%
Portioneren	16%	30%	1%	-	-	15%
Voorverpakken van vlees	9%	36%	1%	7%	-	13%
Handel in vlees(waren)	64%	71%	57%	95%	98%	70%
Diepvriesvleesbedrijf	45%	14%	48%	-	13%	34%
Levensmiddelengroothandel	4%	-	-	14%	-	3%
Grootwinkelbedrijf	-	30%	-	-	-	5%
Overig	13%	-	8%	-	16%	10%
Totaal aantal ondernemingen	282 (100%)	91 (100%)	72 (100%)	41 (100%)	47 (100%)	534 (100%)

a) Doordat de meeste niet-slachtende vleesgroothandelaren meerdere functies uitoefenen is de som van de percentages groter dan 100.

De niet-slachtende vleesgroothandelaren verpakken 39% van de door hen verhandelde tonnen vlees en vleesprodukten in groothandelsverpakking. Hierin hebben de 33 grootste ondernemingen een aandeel van maar liefst 93%. Overigens zijn van maar 185 (35%) van de in totaal 534 niet-slachtende vleesgroothandelaren betrokken bij het verpakken in groothandelsverpakking. Hierbij bevinden zich relatief veel grote ondernemingen (zie ook tabel 2.32).

Tabel 2.34 Verkoop van vlees en vleesprodukten in luchtdichte groothandelsverpakkingen door niet-slachtende vleesgroothandelaren

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Ondernemingen	Tonnen vlees en vleesprodukten
<250	58%	1%
250 - 599	7%	1%
600 - 1.999	7%	2%
2.000 - 9.999	10%	3%
> 10.000	18%	93%
Totaal	185 (100%)	429.200 (100%)

Tabel 2.35 Verkoop van vlees en vleesprodukten in consumentenverpakkingen door niet-slachtende vleesgroothandelaren

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Ondernemingen	Tonnen vlees en vleesprodukten
<250	38%	3%
250 - 599	38%	40%
600 - 1.999	19%	45%
2.000 - 9.999	-	-
> 10.000	5%	12%
Totaal	172 (100%)	51.750 (100%)

Tabel 2.36 Productie van vlug- en panklare artikelen en gehakt door niet-slachtende vleesgroothandelaren

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Vlug- en panklare artikelen		Gehakt	
	onderne- mingen	tonnen produkt	onderne- mingen	tonnen produkt
<250	45%	14%	46%	4%
250 - 599	27%	18%	26%	18%
600 - 1.999	23%	2%	26%	7%
2.000 - 9.999	-	-	-	-
> 10.000	5%	66%	2%	71%
Totaal	145 (100%)	8.340 (100%)	126 (100%)	7.500 (100%)

Van alle niet-slachtende vleesgroothandelaren verpakken er 172 (32%) vlees en vleesprodukten in consumentenverpakking. In totaal gaat het om 51.750 ton, dit is 5% van de door niet-slachtende vleesgroothandelaren verhandelde hoeveelheid vlees en vleesprodukten. Het merendeel van het vlees en de vleesprodukten wordt verpakt door middelgrote ondernemingen (jaarafzet 250 - 1.999 ton vlees en vleesprodukten). Bij het verpakken in consumentenverpakking zijn dan ook relatief veel middelgrote ondernemingen betrokken (zie ook tabel 2.32).

Van alle niet-slachtende vleesgroothandelaren maakt 27% vlug- en panklare artikelen, in het totaal circa 8.340 ton. Het merendeel wordt geproduceerd door een beperkt aantal grote ondernemingen, met een jaarafzet van ten minste 10.000 ton vlees en vleesprodukten. Daarnaast zijn er relatief veel kleinere ondernemingen (jaarafzet 250 - 1.999 ton vlees en vleesprodukten) bij betrokken.

Ook de productie van gehakt, in totaal circa 7.500 ton, komt voor het grootste deel voor rekening van de grote ondernemingen. Circa 113 ondernemingen produceren zowel vlug- en panklare artikelen als gehakt. Het gebeurt in hoofdzaak door grote niet-slachtende vleesgroothandels.

Tabel 2.37 Productie van gemengde artikelen a) door niet-slachtende vleesgroothandelaren

Ondernemings- klasse in tonnen	Aantal niet-slachtende vleesgroothandelaren betrokken bij			
	snacks	vlug- en panklare artikelen	vleeswaren/ -conserveren	gemengd gehakt
<250	67%	54%	100%	48%
250 - 599	-	39%	-	25%
600 - 1.999	33%	-	-	25%
2.000 - 9.999	-	-	-	-
> 10.000	-	7%	-	7%
Totaal	81 (100%)	84 (100%)	39 (100%)	108 (100%)

a) In de produkten zijn meerdere vleessoorten verwerkt.

In totaal produceren 185 (35%) van de niet-slachtende vleesgroothandelaren gemengde artikelen. Ook hier komen nogal wat ondernemingen voor die zowel gemengde vlug- en panklare artikelen produceren als gemengd gehakt. Met uitzondering van de gemengde vleeswaren en -conserveren, die uitsluitend door kleine ondernemingen worden geproduceerd,

worden de andere gemengde produkten in hoofdzaak door kleine en middelgrote ondernemingen bereid.

De produktie van samengestelde vleesprodukten maakt nog geen 1% (8.700 ton) uit van totale jaarafzet vlees en vleesprodukten bij niet-slachten-de vleesgroothandelaren. Het gaat om circa 4.000 ton snacks, circa 2.500 ton vlug- en panklare artikelen, 50 ton vleeswaren/-conserven en circa 2.150 ton gemengd gehakt.

2.3.3 Arbeidsbehoefte

De totale arbeidsbehoefte bij de 534 niet-slachtende vleesgroothandelaren bedraagt 8.671 mensjaren. Dit is gemiddeld per onderneming 17 mensjaren. Ruim een derde deel van de arbeid is geconcentreerd bij de grootste ondernemingen (jaarafzet ten minste 10.000 ton vlees en vleesprodukten). In deze groep zitten 47 ondernemingen met een gemiddelde arbeidsbehoefte van 66 mensjaren.

Tabel 2.38 Betekenis van directe en indirecte arbeid bij niet-slachtende vleesgroothandelaren

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Totale arbeid a)	Directe arbeid b)	Indirecte arbeid c)
<250	2.147 (100%)	76%	24%
250 - 599	948 (100%)	40%	60%
600 - 1.999	2.113 (100%)	54%	46%
2.000 - 9.999	365 (100%)	67%	33%
> 10.000	3.100 (100%)	73%	27%
Totaal	8.673 (100%)	65%	35%

a) Alle arbeid nodig om een vestiging onder normale omstandigheden te laten draaien; b) De arbeid ten behoeve van het directe produktiewerk zoals slachten en vleesverwerking; c) De arbeid in indirecte produktiewerk zoals personeelszaken, administratie, management, handel en expeditie.

De directe arbeid is het belangrijkste onderdeel van de totale arbeid (65%). De tabel laat niet zien, dat het percentage indirecte arbeid (overhead) afneemt naarmate de onderneming per jaar meer vlees en vleesprodukten afzet, zoals verwacht kan worden. Opvallend zijn de percentages indirect arbeid voor de omzetklasse 250-599 ton en 600-1.999 ton vlees en vleesprodukten. Een verklaring hiervoor kan zijn, dat bij de groep groothandelaren met een jaarafzet van 250-600 ton vlees en vleesprodukten een aantal ondernemingen ook een detailhandelsfunctie uitoefent (zie tabel

2.34). Een directe verklaring voor het hoge percentage indirecte arbeid bij de ondernemingen met een jaarafzet van 600 - 2.000 ton vlees en vleesprodukten is niet voorhanden. Het zou kunnen zijn, dat bij deze ondernemingen de activiteiten handel en expeditie, die tot de indirecte arbeid zijn gerekend, een omvangrijk deel van de totale activiteiten uitmaken.

De totale arbeidsbehoefte is op te delen in arbeid van personeel in vaste dienst en die van los personeel, zoals uitzendkrachten en inleenploegen. Van alle 354 niet-slachtende vleesgroothandelaren maken er 164 (46%) gebruik van los personeel. Het gaat hierbij om gemiddeld 2 mensjaren per onderneming. In het totaal wordt met los personeel maar 3% van de totale arbeidsbehoefte gedekt. Wel is sinds 1988 het aantal niet-slachtende vleesgroothandelaren dat los personeel in dienst heeft toegenomen van 116 naar 154 stuks. De belangrijkste reden voor het aantrekken van losse arbeid is het opvangen van verlof en ziekteverzuim van het vaste personeel.

2.3.4 Transport

Wat het transport van vlees en vleesprodukten betreft, is uitsluitend gevraagd naar gekoeld transport. Het niet gekoelde transport van vleeswaren/vleesconserven en snacks is buiten beschouwing gebleven. Dit impliceert, dat niet-slachtende vleesgroothandelaren die uitsluitend ongekoeld transport gebruiken (163 stuks, 31%) niet in het hier gegeven overzicht zijn opgenomen.

Tabel 2.39 Het gebruik van beroeps- of eigen transport bij niet-slachtende vleesgroothandelaren a)

Tonnen jaaromzet	Eigen transport	Beroeps- transport	Beroeps- en eigen transport
<250	74%	53%	-
250 - 599	5%	8%	58%
600 - 1.999	14%	15%	-
2.000 - 9.999	4%	22%	14%
> 10.000	3%	2%	28%
Totaal	240 (100%)	85 (100%)	46 (100%)

a) Uitsluitend koelwagens.

Van de niet-slachtende vleesgroothandelaren die gekoeld transport inzetten (381 ondernemingen) gebruikt bijna twee derde deel uitsluitend eigen transport. Ruim 20% maakt uitsluitend gebruik van beroepstransport en ruim 10% van zowel beroeps- als eigen transport.

De kleine bedrijven (jaarafzet ten hoogste 250 ton vlees en vleeswaren) maken relatief vaak gebruik van uitsluitend eigen transportmiddelen; de andere ondernemingen van of uitsluitend beroepsvervoer of van een combinatie van beroeps- en eigen vervoer.

2.3.5 Moederbedrijven en divisies

De niet-slachtende vleesgroothandelaren kunnen op basis van de eigendomsverhoudingen worden ingedeeld in zelfstandige ondernemingen en onderdelen van een moedermaatschappij of divisie. Maken ze deel uit van een moedermaatschappij, dan vallen ze direct onder de holding, maken ze deel uit van een divisie, dan maken ze daar indirect deel van uit.

Tabel 2.40 Niet-slachtende vleesgroothandelaren gelieerd aan een moederbedrijf of divisie

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Zelfstandige onderneming	Gelieerd aan:	
		moederbedrijf	divisie
<250	55%	25%	100%
250 - 599	18%	14%	-
600 - 1.999	15%	-	-
2.000 - 9.999	5%	43%	-
> 10.000	8%	18%	-
Totaal	483 (100%)	44 (100%)	6 (100%)

Verreweg de meeste niet-slachtende vleesgroothandelaren (90%, 482 van de 534) zijn zelfstandige ondernemingen. Van de overige behoren de meeste tot een moederbedrijf (44), slechts enkele (6) maken deel uit van een divisie. Bij de zelfstandige niet-slachtende vleesgroothandelaren komen relatief veel kleine ondernemingen voor. De niet-slachtende vleesgroothandelaren die onderdeel zijn van een divisie behoren allemaal tot de kleinere ondernemingen. Daarentegen behoren relatief veel niet-slachtende vleesgroothandelaren die onderdeel zijn van een moederbedrijf tot de grotere ondernemingen (jaarafzet ten minste 2.000 ton vlees en vleesprodukten).

Bij de niet-slachtende vleesgroothandelaren die onderdeel zijn van een moedermaatschappij of een divisie is gevraagd welke activiteiten de overige onderdelen van de moedermaatschappij of divisie uitoefenen.

Volgens tabel 2.41 is de belangrijkste functie die moederbedrijven en divisies uitoefenen eveneens de (vlees)groothandel. Verder zijn ze nogal

eens betrokken bij bewerkingen (slachten, voorverpakken, uitbenen/uitsnijden en portioneren), verwerkingen (vleeswaren, petfood) en bij "overige" activiteiten.

Tabel 2.41 De door moederbedrijven en divisie waartoe niet-slachtende vleesgroot-handelaren behoren uitgeoefende functies

Functies	Ondernemingen a)
Handel in slachtdieren	12%
Slachten	26%
Uitbenen/ uitsnijden	16%
Portioneren	26%
Voorverpakken van vlees	12%
Produce ren van vleeswaren	12%
Produce ren van petfood	12%
Vlees(waren)groothandel	76%
Slager	4%
Overig	34%
Totaal aantal ondernemingen	50 (100%)

a) Doordat de meeste moederbedrijven en divisies van niet-slachtende vleesgroot-handelaren meerdere andere functies uitoefenen, is de som van de percentages groter dan 100%.

2.4 Koude uitsnijderijen

Tot de koude uitsnijderijen zijn al die ondernemingen gerekend die vlees uitbenen of uitsnijden, maar die zelf geen dieren slachten of laten slachten en geen vlees verwerken in vleeswaren, vleessnacks of petfood. In feite gaat het bij deze groep om niet-slachtende vleesgroothandelaren, die zich gespecialiseerd hebben op het toevoegen van meerwaarde door middel van specifieke bewerkingsactiviteiten. Vanwege de toenemende betekenis van koude uitsnijderijen worden ze in deze paragraaf apart beschreven.

2.4.1 Aantal en grootte

De groep koude uitsnijderijen omvat 323 ondernemingen die met elkaar bijna 1.1 miljoen ton vlees en vleesprodukten verhandelen. De definitie van de koude uitsnijderijen impliceert, dat ze naast vlees ook vleeswaren/-conserven en snacks kunnen verhandelen. In werkelijkheid verhandelen ze naast vlees maar 150 ton vleesprodukten, met name vleeswaren.

Een beperkt aantal grote ondernemingen verhandelt circa 80% van de door koude uitsnijderijen verhandelde hoeveelheid vlees en vleesprodukten.

De 20-80 regel is hier van toepassing (zie tabel 2.42). Er is dan ook sprake van een vrij sterk geconcentreerde sector.

Tabel 2.42 Betekenis van grote en kleine koude uitsnijderijen

Ondernemingsklasse in tonnen vlees	Ondernemingen	Verhandelde tonnen vlees
<250	24%	2%
250-999	22%	4%
1.000-1.749	24%	10%
1.750-2.499	7%	4%
2.500-3.249	1%	0%
3.250-3.999	3%	23%
> 4.000	19%	57%
Totaal	323 (100%)	1.071.500 (100%)

Naast allerlei technische deelstukken produceren de koude uitsnijderijen ook consumentenartikelen. Dit laatste is een arbeidsintensieve activiteit en heeft met name plaats op de kleinere bedrijven. Van de 229 koude uitsnijderijen met een jaarafzet tot 1.750 ton maken 106 koude uitsnijderijen (46%) consumentenartikelen. In de klasse met een jaarafzet van ten minste 3.250 ton is dit slechts 1% van de ondernemingen. Naarmate meer verder bewerkte vlees en vleesprodukten worden geproduceerd is de gemiddelde omzet ervan kleiner.

2.4.2 Functies

Per definitie benen en snijden alle koude uitsnijderijen vlees uit. In tabel 2.43 zijn daarnaast ook hun andere functies vermeld. Daaruit blijkt, dat een flink aantal ondernemingen ook andere functies uitoefent. De belangrijkste andere activiteiten zijn de vleesgroothandel, het portioneren en het voorverpakken van vlees. Opvallend is ook dat bijna 20% van de koude uitsnijderijen ook groothandelaar in levensmiddelen is. Deze koude uitsnijderijen zijn vanuit de levensmiddelenhandel gesticht of door hen overgenomen. De belangrijkste redenen daarvoor zijn de opname van de verkoop van voorverpakt of los vlees in hun winkels en de behoefte dit vlees op eigen wijze uit te snijden.

Met name de kleine ondernemingen (jaarafzet tot 1.750 ton vlees en vleesprodukten) kennen veel nevenfuncties. De nevenfuncties portioneren, levensmiddelengroothandel en detailhandel komen bij deze kleine ondernemingen relatief veel voor. Deze nevenfuncties hebben een duidelijke rela-

tie met de produktie van consumentenartikelen door kleine koude uitsnijderijen.

Tabel 2.43 Door koude uitsnijderijen uitgeoefende functies naar ondernemingsgrootte a)

Functies	Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten							
	tot 250	250- 999	1.000- 1.749	1.750- 2.499	2.500- 3.249	3.250- 3.999	4.000 en meer	totaal
Uitsnijden/uitbenen	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Prod. veevoer	-	-	-	-	-	-	5%	1%
Prod. slachtdieren	8%	8%	-	-	-	-	-	4%
Handel slachtdieren	-	8%	-	-	-	-	-	2%
Portioneren	74%	82%	35%	27%	-	10%	28%	53%
Voorverpakken	17%	45%	50%	-	100%	100%	15%	3%
Produc. petfood	8%	-	-	-	-	-	5%	3%
Diepvriesvl. bedr.	17%	18%	50%	27%	100%	30%	23%	28%
Vlees gr.handel	49%	98%	83%	68%	100%	90%	49%	71%
Levensm. gr. handel	35%	-	35%	-	-	10%	10%	19%
Centrale slagerij	-	-	-	-	-	-	3%	1%
Vrijw. filiaalbedr.	-	8%	-	-	-	-	-	2%
Slager	8%	45%	-	-	-	-	-	12%
Overig	-	8%	-	-	-	-	15%	5%
Totaal aantal ondernemingen	78 (100%)	74 (100%)	78 (100%)	22 (100%)	2 (100%)	10 (100%)	61 (100%)	323 (100%)

a) Percentage van alle koude uitsnijderijen, dat een bepaalde functie uitoefent. Doordat de meeste ondernemingen meerdere functies uitoefenen, is de som van de percentages groter dan 100%.

Van de 323 koude uitsnijderijen verpakken er 113 (35%) vlees in luchtdichte groothandelsverpakkingen: in totaal ruim 100.000 ton. De meeste van deze ondernemingen (75%) zetten per jaar minder dan 1.750 ton vlees en vleesprodukten af. Hun aandeel in het verpakken in groothandelsverpakking is eveneens vrij groot (50%). De grote koude uitsnijderijen verpakken ruim een kwart van de totale verpakte hoeveelheid.

Vergelijking van de verdeling naar grootte van de verpakkende ondernemingen met die van alle koude uitsnijderijen (tabel 2.42) laat zien, dat relatief veel bedrijven met een jaarafzet van 1.000 tot 1.750 ton vlees en/of vleesprodukten, dit in groothandelsverpakking verpakken.

Tabel 2.44 Verkoop van vlees en vleesprodukten in luchtdichte groothandelsverpakking door koude uitsnijderijen

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Ondernemingen	Tonnen vlees en vleesprodukten
<250	22%	4%
250-999	19%	1%
1.000-1.749	34%	45%
1.750-2.499	5%	11%
2.500-3.249	2%	4%
3.250-3.999	8%	8%
> 4.000	10%	27%
Totaal	113 (100%)	106.600 (100%)

Tabel 2.45 Verkoop van vlees en vleesprodukten in consumentenverpakkingen door koude uitsnijderijen

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Ondernemingen	Tonnen vlees en vleesprodukten
<250	21%	1%
250-999	30%	4%
1.000-1.749	44%	23%
1.750-2.499	-	-
2.500-3.249	-	-
3.250-3.999	-	-
> 4.000	5%	72%
Totaal	88 (100%)	95.000 (100%)

Van alle koude uitsnijderijen verpakken er 62 (27%) vlees en vleesprodukten in consumentenverpakkingen. In totaal gaat het om circa 95.000 ton: dit is 9% van het totaal door koude uitsnijderijen verhandelde aantal tonnen vlees en vleesprodukten. Het merendeel van het vlees en de vleesprodukten (73%) wordt verpakt door de grootste koude uitsnijderijen. Daarnaast nemen de ondernemingen met een jaarafzet van 1.000 - 1.750 ton een flink deel voor hun rekening. Bij het verpakken van vlees en/of vleesprodukten in consumentenverpakking zijn naar verhouding veel kleinere bedrijven (jaarafzet van 250 - 1.750 ton vlees en vleesprodukten) betrokken. Het zijn immers ook de kleine ondernemingen die consumentenartikelen produceren.

Tabel 2.46 Productie van vlug- en panklare artikelen en van gehakt door koude uitsnijderijen

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Vlug- en panklare artikelen		Gehakt	
	onderne- mingen	tonnen vlug- en panklare art.	onderne- mingen	tonnen gehakt
<250	-	-	26%	1%
250-999	56%	3%	43%	6%
1.000-1.749	39%	17%	28%	14%
1.750-2.499	-	-	-	-
2.500-3.249	-	-	-	-
3.250-3.999	1%	7%	1%	1%
> 4.000	4%	73%	3%	78%
Totaal	70 (100%)	9.620 (100%)	98 (100%)	27.900 (100%)

Van alle koude uitsnijderijen maakt 22% vlug- en panklare artikelen; in totaal 9.620 ton. Het betreft hier relatief veel kleinere ondernemingen. Deze produceren echter maar een beperkt deel van de door koude uitsnijderijen geproduceerde vlug- en panklare artikelen. Het leeuwedeel van de productie komt van een beperkt aantal grote ondernemingen.

Verder produceert 30% van de koude uitsnijderijen ook vers gehakt (bijna 28.000 ton). Ook hierbij is de productie voor het overgrote deel afkomstig van een beperkt aantal grote ondernemingen. Daarnaast zijn er vergeleken met de verdeling van alle koude uitsnijderijen (tabel 2.42) relatief veel kleine ondernemingen bij de productie van vers gehakt betrokken. De 70 koude uitsnijderijen die vlug- en panklare artikelen produceren zijn ook allemaal betrokken bij de productie van vers gehakt.

In totaal produceren 62 (19%) koude uitsnijderijen gemengde artikelen. Ook hier komen nogal wat ondernemingen voor die zowel gemengde vlug- en panklare artikelen produceren als gemengd vers gehakt. Gemengde vlug- en panklare artikelen en gemengd vers gehakt worden zowel door kleine als enkele grote ondernemingen geproduceerd. Gemengde vleeswaren en vleesconserven uitsluitend door kleine ondernemingen. De totale verkoop van gemengde produkten bij koude uitsnijderijen is van zeer beperkte omvang (180 ton). Hierbij ligt de nadruk op gemengd gehakt (54%) en vlugklare artikelen (39%).

Tabel 2.47 Productie van gemengde artikelen a) door koude uitsnijderijen

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Aantal koude uitsnijderijen betrokken bij:		
	vlug- en panklare artikelen	vleeswaren/ -conserven	gemengd gehakt
<250	13%	-	30%
250-999	79%	100%	63%
1.000-1.749	-	-	-
1.750-2.499	-	-	-
2.500-3.249	-	-	-
3.250-3.999	2%	-	2%
> 4.000	6%	-	5%
Totaal	50 (100%)	6 (100%)	62 (100%)

a) In de produkten zijn meerdere vleessoorten verwerkt.

2.4.3 Arbeidsbehoefte

De totale arbeidsbehoefte bij de 323 koude uitsnijderijen bedraagt circa 6.400 mensjaren. Dit is gemiddeld per bedrijf bijna 19 mensjaren. Bijna de helft van de arbeid is geconcentreerd bij de grootste ondernemingen (jaarafzet ten minste 4.000 ton vlees en vleesprodukten). In deze groep zitten 61 ondernemingen (zie tabel 2.42) met een gemiddelde arbeidsbehoefte van 48 mensjaren per onderneming.

Tabel 2.48 Betekenis van directe en indirecte arbeid bij koude uitsnijderijen

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Totale arbeid a)	Directe arbeid b)	Indirecte arbeid c)
<250	324(100%)	72%	28%
250-999	786(100%)	66%	34%
1.000-1.749	1.496(100%)	84%	16%
1.750-2.499	362(100%)	81%	19%
2.500-3.249	60(100%)	70%	30%
3.250-3.999	423(100%)	80%	20%
> 4.000	2.952(100%)	73%	27%
Totaal	6.403(100%)	76%	24%

a) Alle arbeid nodig om een bedrijf onder normale omstandigheden te laten draaien; b) De arbeid ten behoeve van het directe produktiewerk zoals slachten en vleesverwerking; c) De arbeid in indirecte produktiewerk zoals personeelszaken, administratie, management, handel en expeditie.

De directe arbeid is het belangrijkste onderdeel van de totale arbeid (76%). Uit de tabel blijkt, dat het percentage indirecte arbeid niet afneemt naarmate de onderneming groter wordt, zoals wel verwacht mag worden. De verschillen in de betekenis van de indirecte arbeid bij koude uitsnijderijen uit de verschillende grootteklassen vertonen ook geen duidelijk verband met de nevenactiviteiten van deze ondernemingen (zie tabel 2.43).

De totale arbeidsbehoefte kan worden gedekt via personeel in vaste dienst en via los personeel, zoals uitzendkrachten en inleemploegen. Ongeveer de helft van de koude uitsnijderijen maakt gebruik van los personeel. Het gaat hierbij om gemiddeld 6 mensjaren per betrokken koude uitsnijderij. In totaal maakt de losse arbeid een bescheiden deel (16%) van de totale arbeidsbehoefte van de koude uitsnijderijen uit. Wel is sinds 1988 het aantal koude uitsnijderijen dat los personeel in dienst heeft met bijna 60% toegenomen van 107 naar 166. Vergeleken met andere groepen ondernemingen maken koude uitsnijderijen relatief veel gebruik van los personeel. De belangrijkste reden voor het aantrekken van losse arbeid is het opvangen van verlof en ziekteverzuim van het vaste personeel. Ook voor het opvangen van pieken in de werkdruk wordt wel los personeel ingehuurd.

2.4.4 Transport

In het onderzoek is uitsluitend gevraagd naar gekoeld transport van vlees en vleesprodukten. Het niet-gekoelde transport en het transport door de koper is buiten beschouwing gebleven. De koude uitsnijderijen, die uitsluitend ongekoeld transport gebruiken of waar uitsluitend de kopers het vlees transporteren (85 stuks = 26%) zijn buiten beschouwing gebleven.

Tabel 2.49 Het gebruik van beroeps- of eigen transport bij koude uitsnijderijen a)

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Alleen eigen transport	Alleen beroeps-transport	Beroeps- en eigen transport
<250	19%	-	-
250-999	22%	35%	7%
1.000-1.749	35%	35%	7%
1.750-2.499	7%	-	14%
2.500-3.249	-	-	2%
3.250-3.999	1%	-	10%
> 4.000	16%	30%	40%
Totaal	130 (100%)	17 (100%)	91 (100%)

a) Uitsluitend koelwagens.

Van de koude uitsnijderijen die gekoeld transport inzetten (238 ondernemingen) gebruikt ruim de helft uitsluitend eigen transport, nog geen 10% gebruikt uitsluitend beroepstransport en bijna 40% zowel beroeps- als eigen transport.

De kleinere bedrijven maken vaak gebruik van uitsluitend eigen transport of uitsluitend beroepstransport. De grotere bedrijven gebruiken naar verhouding vaak zowel beroeps- als eigen vervoer.

2.4.5 Moederbedrijven en divisies

De koude uitsnijderijen zijn op basis van de eigendomsverhouding in te delen in zelfstandige ondernemingen en onderdeel van een moedermaatschappij of divisie. Als ze deel uitmaken van een moedermaatschappij vallen ze direct onder de holding, als ze deel zijn van een divisie vallen ze daar indirect onder.

Tabel 2.50 Koude uitsnijderijen gelieerd aan een moederbedrijf of divisie

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Zelfstandige onderneming	Gelieerd aan:	
		moederbedrijf	divisie
<250	28%	14%	-
250-999	27%	28%	25%
1.000-1.749	26%	-	-
1.750-2.499	8%	6%	-
2.500-3.249	-	3%	-
3.250-3.999	4%	2%	-
> 4.000	8%	47%	75%
Totaal	252 (100%)	46 (100%)	25 (100%)

De meeste koude uitsnijderijen (78%, 252 van de 323) zijn zelfstandige ondernemingen. De overige zijn voor het merendeel (46) onderdeel van een moederbedrijf, 25 koude uitsnijderijen zijn onderdeel van een divisie. Bij de zelfstandige ondernemingen komen relatief veel kleine koude uitsnijderijen voor. Daarentegen verhandelen relatief veel koude uitsnijderijen die deel uitmaken van een moedermaatschappij of divisie ten minste 4.000 ton vlees en vleesprodukten per jaar. Van de grote ondernemingen behoort dan ook 66% tot een moedermaatschappij of divisie.

Bij de koude uitsnijderijen die onderdeel zijn van een moedermaatschappij of divisie is gevraagd welke activiteiten de overige onderdelen van de moedermaatschappij of divisie uitoefenen.

Zoals blijkt uit tabel 2.51, liggen de belangrijkste functies van de geïleerde moederbedrijven en divisies op het vlak van de vleesverwerking zoals slachten, uitbenen/uitsnijden, portioneren en voorverpakken van vlees.

Tabel 2.51 De door moederbedrijven en divisies waartoe de koude uitsnijderijen behoren uitgeoefende functies

Functies	Ondernemingen a)
Productie van veevoer	7%
Handel in veevoer	7%
Productie van fok-/vermeerderingsdieren	16%
Handel in fok-/vermeerderingsdieren	16%
Productie van slachtdieren	13%
Handel in slachtdieren	13%
Slachten	43%
Uitbenen/uitsnijden	37%
Portioneren	21%
Voorverpakken van vlees	26%
Produceren van vleeswaren	4%
Produceren van petfood	3%
Produceren van snacks	4%
Diepvriesvleesbedrijf	11%
Vlees(waren)groothandel	54%
Levensmiddelen-groothandel	14%
Centrale slagerij	20%
Grootwinkelbedrijf	13%
Slager	11%
Overig	21%
Totaal	71 (100%)

Verder ontplooiën nogal wat moederbedrijven en divisies activiteiten in de groothandel (vlees, vleesprodukten, levensmiddelen), als centrale slagerij en in de detailhandel (algemene levensmiddelen-detailhandel, grootwinkelbedrijven, slagers).

2.5 Slagers

2.5.1 Aantal en grootte

Tot de slagers behoren de detailhandelaren in vlees en vleesprodukten met een eigen winkel of een concessie in een supermarkt. Ze kunnen tevens zelf dieren slachten en/of vleeswaren bereiden. Tot deze groep zijn niet gerekend de bedrijfswinkels van vleesgroothandelaren en evenmin de diepvriesbedrijven, centrale slagerijen of levensmiddelengroothandelaren. De definitie impliceert dat de hoofdfunctie van de slagers detailhandel is. Daarnaast kunnen ze ook slachten of zelf vleeswaren bereiden.

De groep slagers telt bijna 4.600 ondernemingen die met elkaar ruim 328.000 ton vlees en vleesprodukten verkopen, waaronder bijna 70.000 ton vleeswaren en ruim 5.500 ton vleessnacks. De grootste ondernemingen, met een jaarafzet van ten minste 75 ton vlees en vleesprodukten, nemen daarvan bijna 60% voor hun rekening (zie tabel 252).

Ruim een derde deel (34%) van de slagers slacht zelf dieren. Deze slachten in totaal ruim 447.000 stuks vee. Meer dan helft van alle slachtingen (60%) worden verricht door grote slagers (jaaromzet minstens >75 ton). De slachtingen zijn dus nog sterker dan de verkopen geconcentreerd bij de grootste ondernemingen. Voor wat de produktie van vleeswaren en vleessnacks betreft, wordt verwezen naar tabel 2.56 en de hoofdstukken 8.4.2 en 9.4.2.

Tabel 2.52 Betekenis grote en kleine slagersondernemingen

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Onderne- mingen	Slachtingen (stuks)	Verhandelde tonnen vlees en vleesprodukten
<10	3%	-	0%
10 - 24	15%	2%	4%
25 - 49	39%	16%	20%
50 - 74	23%	21%	20%
> 75	20%	61%	56%
Totaal	4.596 (100%)	447.000 (100%)	328.000 (100%)

2.5.2 Functies

Uit tabel 2.53 blijkt, dat een zeer groot aantal slagers naast de detailhandelsfunctie ook andere functies uitoefent. De belangrijkste daarvan is

het uitbenen/uitsnijden van vlees voor de verkoop in de winkel (94%). Deze hangt direct samen met het verkoop gereed maken van het vlees. Daarnaast besteden de meeste slagers aandacht aan het portioneren (84%) en het produceren van vleeswaren (84%). Ook voor slagers is het toevoegen van waarde van belang.

Tabel 2.53 Door slagers uitgeoefende functies naar ondernemingsgrootte a)

Functies	Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vlees producten					
	< 10	10-24	25-49	50-74	> 75	totaal
Productie veevoer	-	-	-	1%	1%	0%
Prod. fok-/verm. dieren	-	1%	-	3%	1%	1%
Handel fok-/verm. dieren	-	-	-	3%	2%	1%
Prod. slachtdieren	-	3%	1%	7%	15%	5%
Handel slachtdieren	-	3%	8%	10%	16%	9%
Slachten	-	15%	27%	33%	52%	31%
Uitbenen/uitsnijden	92%	90%	96%	94%	92%	92%
Portioneren	92%	81%	83%	83%	88%	82%
Voorverpakken van vlees	-	7%	12%	8%	17%	11%
Produce ren vleeswaren	39%	62%	88%	90%	90%	82%
Produce ren petfood	-	22%	19%	15%	17%	17%
Produce ren snacks	-	25%	44%	48%	43%	40%
Levensmiddelengroothandel	-	-	-	-	1%	0%
Vlees(waren)groothandel	-	-	1%	2%	7%	2%
Centrale slagerij	-	-	-	-	2%	0%
Slagerij	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Vrijwillig filiaalbedr.	-	-	-	-	1%	0%
Overig	-	-	3%	5%	3%	3%
Totaal	129 (100%)	696 (100%)	1.794 (100%)	1.045 (100%)	932 (100%)	4.596 (100%)

a) Doordat de meeste slagers een of meer andere functies uitoefenen is de som van de percentages groter dan 100%.

Naarmate de slagers meer vlees verkopen oefenen ze meer nevenfuncties uit. De kleinere ondernemingen beperken zich meestal tot de primaire slagersfuncties zoals slachten, uitbenen/uitsnijden, portioneren en voorverpakken van vlees en produceren van vleeswaren, snacks en petfood. De grotere ondernemingen zijn daarnaast relatief vaak betrokken bij de productie van en handel in fok- en slachtdieren.

Tabel 2.54 Inkoop van vlees en vleesprodukten in luchtdichte groothandelsverpakking door slagers

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Ondernemingen	Tonnen vlees en vleesprodukten
< 10	2%	0%
10 - 24	17%	11%
25 - 49	37%	14%
50 - 74	24%	14%
> 75	20%	60%
Totaal	2.577 (100%)	47.600 (100%)

Van de 4.596 slagers kopen er 2.577 (56%) vlees in luchtdichte groothandelsverpakking, in totaal ruim 47.600 ton. Dit is al meer dan de helft (54%) van alle door slagers verhandelde vlees en vleesprodukten. De meeste van deze ondernemingen (56%) zetten per jaar minder dan 50 ton vlees en vleesprodukten af. Hun aandeel in de aankoop van in groothandelsverpakking verpakt vlees en verpakte vleesprodukten is echter gering (25%). De grote slagers kopen daarentegen 60% van de totale verpakte hoeveelheid.

Vergelijking van de verdeling naar grootte van de slagers die vlees en vleesprodukten in groothandelsverpakking kopen, met de grootteverdeling van alle slagersondernemingen, (tabel 2.52) laat zien dat deze vrijwel gelijk zijn. De inkoop van vlees en vleesprodukten in groothandelsverpakking is dus evenredig verdeeld over alle grootteklassen.

Een beperkt aantal slagers (347 stuks) *verkoopt* ook vlees en vleesprodukten in luchtdichte groothandelsverpakking: in totaal betreft het 16.883 ton (5% van de totale afzet). Niet bekend is of de slagers dit zelf in luchtdichte groothandelsverpakking verpakken en daardoor een inpakfunctie op zich nemen of verpakt ingekochte produkten rechtstreeks doorverkopen aan derden.

Naast vlees in luchtdichte groothandelsverpakkingen wordt ook vlees in consumentenverpakking gekocht. De hoeveelheden zijn erg klein. In totaal kopen 426 slagers (9%), waaronder relatief veel kleine en middelgrote ondernemingen, slechts 267 ton vlees (0.05%) in consumentenverpakking in. De verkoop van vlees en vleesprodukten in consumentenverpakking door slagers is daarentegen omvangrijker. Hierbij zijn 1.011 slagers (22%) betrokken, die met elkaar 24.308 ton vlees en vleesprodukten (7%) in consumentenverpakking verkopen.

Tabel 2.55 Inkoop van vlees en vleesprodukten in consumentenverpakkingen door slagers

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Ondernemingen en vleesprodukten	Tonnen vlees
< 10	-	-
10 - 24	21%	11%
25 - 49	35%	27%
50 - 74	30%	33%
> 75	14%	29%
Totaal	426 (100%)	267 (100%)

In tabel 2.56 is een aantal categorieën vleesprodukten vermeld die een slager kan produceren en die geschikt zijn voor directe consumptie, zoals vleeswaren/-conserven, diepvries- of verse snacks en verse of diepvries kant-en-klaarmaaltijden. De groei van het aantal één- en twee persoonshuishoudens, het toenemend aantal werkende vrouwen en de groei van het inkomen doet de vraag naar kleine porties, vlugklaarprodukten en kant-en-klaarmaaltijden toenemen. Voor de slagers bieden deze produkten de mogelijkheid extra waarde aan de produkten toe te voegen en het assortiment te vergroten en zo klanten te behouden en te binden. Daarnaast zijn er ook slagers die een vrij traditioneel assortiment voeren en zich richten op lage prijzen (kiloslagers).

Tabel 2.56 De productie van "consumptie gereed"-produkten door slagers a)

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vlees- produkten	Vleeswaren en vleesconserven		Diepvries- en verse snacks		Verse en diepvries kant-en-klaar- maaltijden	
	onderne- mingen	tonnen produkt	onderne- mingen	tonnen produkt	onderne- mingen	tonnen produkt
< 10	1%	0%	-	-	-	-%
10 - 24	12%	2%	9%	4%	11%	6%
25 - 49	41%	19%	42%	37%	45%	42%
50 - 74	25%	18%	26%	24%	28%	31%
> 75	21%	61%	23%	35%	16%	21%
Totaal	3.508 (100%)	38.100 (100%)	1.130 (100%)	791 (100%)	1.328 (100%)	605 (100%)

a) Deze activiteiten zijn alleen gevraagd bij de slagers. De hoeveelheden zijn gebaseerd op verwerkte hoeveelheden rauw vlees.

Van alle slagers maakt 76% vleeswaren/-conserven, 25% diepvries- of verse snacks en 29% verse of diepvries kant-en-klaarmaaltijden. In het totaal wordt 39.515 ton vlees door slagers verwerkt tot "consumptie gereed"-produkt. Dit is 12% van hun totale vleesomzet. Veruit het meeste vlees wordt verwerkt tot vleeswaren. Vooral slagers die per jaar 25 tot 75 ton vlees en vleesprodukten verkopen zijn betrokken bij de produktie van "consumptie gereed"-produkten.

Tabel 2.57 De produktie van vlug- en panklare artikelen en van vers gehakt door slagers

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Vlug- en panklare artikelen		Vers gehakt	
	onderne- mingen	tonnen produkt	onderne- mingen	tonnen produkt
< 10	1%	0%	3%	0%
10 - 24	13%	5%	15%	5%
25 - 49	42%	31%	40%	26%
50 - 74	24%	28%	23%	23%
> 75	21%	36%	20%	46%
Totaal	4.145 (100%)	12.048 (100%)	4.482 (100%)	29.736 (100%)

Naast vleeswaren en -snacks en kant-en-klaarmaaltijden produceren de slagers ook een aantal minder ver bereide produkten zoals vlug- en panklare artikelen en vers gehakt. Van alle slagers produceert 90% vlug- en panklare artikelen en zelfs 98% vers gehakt. De meeste slagers (90%) produceren zowel vlug- en panklare artikelen als gehakt. Er zijn dan ook slechts enkele slagers die alleen vlug- en panklare artikelen produceren.

In het totaal produceren de slagers 41.784 ton vers gehakt en vlug- en panklare artikelen: dat vormt 9% van hun totale vleesafzet. Van deze produktie bestaat (28%) uit vlug- en panklare produkten en (72%) uit vers gehakt.

Vergelijken we de grootteverdeling van de slagers die vlug- en panklare artikelen produceren met die van alle slagers, dan blijken relatief veel slagers met een jaarafzet van 25 tot 75 ton vlees en vleesprodukten, vlug- en panklare artikelen te produceren. Gezien het aantal slagers dat vers gehakt produceert wijkt de grootteverdeling daarvan nauwelijks af van die van alle slagers.

Tabel 2.58 Produktie van gemengde artikelen door slagers a)

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Aantal slagers betrokken bij:			
	snacks	vlug- en planklare artikelen	vleeswaren/ -conserven	gemengd gehakt
< 10	-	1%	-	3%
10 - 24	12%	11%	7%	14%
25 - 49	50%	39%	42%	40%
50 - 74	21%	25%	26%	23%
> 75	18%	24%	25%	20%
Totaal	337 (100%)	2.038 (100%)	1.651 (100%)	3.816 (100%)

a) Bevatten vlees van meerdere diersoorten.

Van de totale vlees- en vleesproduktenafzet bij slagers heeft 9% betrekking op gemengde artikelen. Hieronder vallen gemengde snacks (225 ton), vlug- en planklare artikelen (3.635 ton), vleeswaren (13.917 ton) en gehakt (13.215 ton) die zijn samengesteld uit meerdere vleessoorten. De produkten worden vooral geproduceerd door middelgrote bedrijven (jaarafzet 25 - 75 ton vlees en vleesprodukten). In totaal produceren 4.038 (88%) van de slagers gemengde artikelen. Daarbij wordt de produktie van gemengd gehakt nogal eens gecombineerd met die van gemengde vlug- en planklare artikelen en met die van vleeswaren.

2.5.3 Arbeidsbehoefte

De totale arbeidsbehoefte van de 4.596 slagers bedraagt 22.678 mensjaren. Dit is gemiddeld per slagersonderneming 5 mensjaren. Circa 40% van deze arbeid is geconcentreerd bij de grootste ondernemingen (jaarafzet ten minste 75 ton vlees en vleesprodukten. In deze groep zitten ruim 900 slagers (zie tabel 2.52), met een gemiddelde arbeidsbehoefte van 10 mensjaren per onderneming.

De directe arbeid is veruit het belangrijkste onderdeel van de totale arbeidsbehoefte (91%). Dit in tegenstelling tot de eerder beschreven actoren uit de vleessector, waar gemiddeld 70% van de arbeidsbehoefte uit directe arbeid bestaat. De geringe tijd voor overhead hangt samen met de schaal van de slagersbedrijven en het gezinsbedrijfskarakter. De overhead is, zoals valt te verwachten bij grotere slagersbedrijven (jaarafzet >50 ton vlees en vleesprodukten), wat lager dan bij kleinere ondernemingen.

Tabel 2.59 Betekenis van directe en indirecte arbeid bij slagers

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Totale arbeid a)	Directe arbeid b)	Indirecte arbeid c)
< 10	284 (100%)	91%	9%
10 - 24	1.714 (100%)	91%	9%
25 - 49	6.196 (100%)	90%	10%
50 - 74	4.982 (100%)	93%	7%
> 75	9.500 (100%)	92%	8%
Totaal	22.678 (100%)	92%	8%

a) Alle arbeid nodig om een vestiging onder normale omstandigheden te laten draaien; b) De arbeid ten behoeve van het directe produktiewerk zoals slachten en vleesverwerking; c) De arbeid in indirecte produktiewerk zoals personeelszaken, administratie, management, handel en expeditie.

De totale arbeidsbehoefte is op te delen in arbeid van personeel in vaste dienst en die van los personeel, zoals zaterdaghulpjes, vakantiewerkers en ander los personeel. Ruim 40% van alle slagers maakt gebruik van los personeel. Het gaat hierbij om gemiddeld 0,5 mensjaren per betrokken onderneming. In het totaal wordt met los personeel 4% van de totale arbeidsbehoefte van de slagers gedekt. Sinds 1988 is het aantal slagers dat los personeel in dienst heeft nauwelijks toegenomen. De belangrijkste reden voor het aantrekken van losse arbeid is het opvangen van de pieken op vrijdag en zaterdag.

2.5.4 Transport

Ook bij slagers is uitsluitend gevraagd naar het gebruikte koeltransport. Niet-gekoeld transport is buiten beschouwing gebleven, evenals het transport door de leverancier. Uit tabel 2.60 blijkt, dat de meeste slagers (3.437) geen gekoeld transport gebruiken of - wat waarschijnlijker is - geen vlees transporteren, omdat ze dit toegeleverd krijgen van hun leveranciers.

Uit tabel 2.60 blijkt verder dat slagers meestal uitsluitend van beroeps-transport gebruik maken bij het vervoeren van vlees. Slechts enkelen gebruiken zowel eigen als beroepsvervoer. Eigen transport komt relatief vaak voor bij de grote slagersondernemingen (jaarafzet ten minste 75 ton vlees en vleesprodukten).

Tabel 2.60 Het gebruik van beroeps- of eigen transport bij slagers a)

Ondernemingsklasse in tonnen vlees en vleesprodukten	Alleen eigen transport	Alleen beroeps- transport	Beroeps- en eigen transport
< 10	-	1%	-
10 - 24	4%	14%	25%
25 - 49	17%	40%	-
50 - 74	17%	24%	50%
> 75	62%	21%	25%
Totaal	239 (100%)	880 (100%)	40 (100%)

a) Uitsluitend koelwagens.

2.5.5 Moederbedrijven en divisies

De slagers kunnen op basis van de eigendomsverhouding worden verdeeld in zelfstandige ondernemingen en onderdeel van een moedermaatschappij of divisie. Als ze deel uitmaken van een moedermaatschappij vallen ze direct onder de holding, als ze deel uitmaken van een divisie vallen ze daar indirect onder.

Vrijwel alle slagers zijn zelfstandige slagers, slechts 20 ondernemingen niet. De helft van deze ondernemingen behoort tot een moederbedrijf, de andere helft tot een divisie.

Tabel 2.61 De door moederbedrijven en divisies waartoe de slagers behoren uitgeoefende functies

Functies	Ondernemingen a)
Uitbenen/uitsnijden	50%
Portioneren	50%
Vlees(waren)groothandel	50%
Overig	50%
Totaal	20 (100%)

Uit de functies van de moederbedrijven en de divisies blijkt dat deze nauw betrokken zijn bij de vleeshandel en de vleesbe- en verwerking. De functies uitbenen/uitsnijden en portioneren zijn activiteiten ten behoeve van het verkoop gereed maken van het vlees.

2.6 Totaal overzicht arbeidsbehoefte

In deze paragraaf wordt weergegeven hoe bij de geënkquêteerde groepen (slachtende en niet-slachtende vleesgroothandelaren, koude uitsnijderijen, vleeswarenfabrieken, snacksfabrieken, petfoodfabrieken en slagers) de totale arbeidsbehoefte is opgebouwd en hoe daarin wordt voorzien. In de voorafgaande paragrafen is reeds aangegeven welke typen ondernemingen tot de verschillende groepen zijn gerekend.

Tabel 2.62 De totale arbeidsbehoefte bij slachtende ondernemingen, been verwerkende ondernemingen en slagers

Type onderneming	Aantal ondernemingen	Totale arbeidsbehoefte a)	Gemiddelde arbeidsbehoefte per onderneming
Slachtende			
vleesgroothandelaren	219	7.396	34
Vleeswarenfabrikanten	429	9.637	22
Snacksfabrikanten	142	7.086	50
Petfoodfabrikanten	65	2.110	32
Niet-slachtende			
vleesgroothandelaren	534	8.661	16
Koude uitsnijderijen	323	6.398	20
Slagers	4596	22.678	5
Totaal	6308	63.966	10

a) In mensjaren.

De arbeidsbehoefte van de detailhandelaren (slagers) vormt ruim een derde deel van de totale behoefte. De arbeidsbehoefte van de verwerkende bedrijven (vleeswaren-, snacks- en petfoodfabrikanten maakt 29% van het totaal uit, de rest (35%) komt voor rekening van de slachtende en niet-slachtende vleesgroothandelaren en de koude uitsnijderijen. Er is de geënkquêteerde ondernemingen niet gevraagd aan te geven hoeveel arbeid wordt besteed aan de verschillende activiteiten. Hierdoor is niet bekend hoe groot de arbeidsbehoefte van afzonderlijke functies als slachten, uitbenen/uitsnijden of vleeswarenbereiding is.

De arbeidsbehoefte omvat directe arbeid en indirecte arbeid. De eerste soort arbeid is nodig voor direct produktiewerk als slachten en vleesverwerking. De indirecte arbeid omvat de arbeid nodig voor personeelszaken, administratie, management, handel en expeditie. Zij vormt, zoals tabel 2.63 aangeeft, 21% van de totale arbeidsbehoefte in de sector.

Tabel 2.63 De betekenis van directe en indirecte arbeid bij slachtende ondernemingen, be- en verwerkende ondernemingen en slagers

Type onderneming	Totale arbeidsbehoefte a)	Directe arbeid b)	Indirecte arbeid c)
Slachtende			
vleesgroothandelaren	7.396 (100%)	73%	23%
Vleeswarenfabrikanten	9.637 (100%)	77%	23%
Snacksfabrikanten	7.086 (100%)	68%	32%
Petfoodfabrikanten	2.110 (100%)	63%	37%
Niet-slachtende			
vleesgroothandelaren	8.661 (100%)	65%	35%
Koude uitsnijderijen	6.398 (100%)	77%	23%
Slagers	22.678 (100%)	92%	8%
Totaal	63.966 (100%)	79%	21%

a) Alle arbeid nodig om een onderneming onder normale omstandigheden te laten draaien in mensjaren; b) De arbeid ten behoeve van het directe produktiewerk zoals slachten en vleesverwerking; c) De arbeid in indirect produktiewerk als personeelszaken, administratie, management, handel en expeditie.

Uit tabel 2.63 blijkt, dat er grote verschillen zijn in de betekenis van de indirecte arbeidsbehoefte tussen de diverse soorten ondernemingen. Met name snacksfabrikanten, petfoodfabrikanten en niet-slachtende vleesgroothandelaren hebben zeer veel indirecte arbeid: slagers zeer weinig. Dit laatste hangt samen met de relatief geringe omvang van deze ondernemingen en het gezinskarakter ervan. Daardoor is de arbeidsbehoefte voor zaken als personeelszaken en management gering. Omdat de consumenten naar de winkel toekomen heeft de slager ook nauwelijks werk aan handel en expeditie.

Het hoge percentage indirecte arbeid bij snacksfabrikanten en petfoodfabrikanten hangt vooral samen met de relatief grote betekenis van de voorraadfunctie bij deze ondernemingen en hun vaak uitgebreide verkoopstaf (vertegenwoordigers). Dat ook niet-slachtende vlees(waren)groothandelaren relatief veel indirect arbeid te zien geven hangt samen met het accent bij deze bedrijven op de handelsfunctie. Bewerking van het vlees vindt bij hen relatief weinig plaats.

Door ondernemingen wordt voor de opvang van pieken in de arbeidsbehoefte, en voor ziekteverzuim en vakanties van het vaste personeel gebruik gemaakt van los personeel. Het kan daarbij gaan om inleenploegen, uitzendkrachten of om projectmatige dienstverlening. Bij uitzendkrachten gaat het om individuele personen, bij inleenploegen om groepen personeel,

meestal voor een bepaalde taak. Bij projectmatige dienstverlening wordt een hoeveelheid werk uitbesteed tegen een vooraf overeengekomen som.

Tabel 2.64 De betekenis van de verschillende soorten los personeel bij slachtende ondernemingen, be- en verwerkende ondernemingen en bij slagers

Type onderneming	Totaal		Inleen- ploegen	Uitzend- krachten	Projectm. dienst- verlening
	onderne- mingen	arbeids- behoefte a)			
Slachtende					
vleesgroothandelaren	75	142.948(100%)	47%	43%	10%
Vleeswarenfabrikanten	170	149.095(100%)	34%	50%	16%
Snacksfabrikanten	81	49.321(100%)	-	100%	0%
Petfoodfabrikanten	14	22.040(100%)	-	98%	2%
Niet-slachtende					
vleesgroothandelaren	163	51.641(100%)	-	100%	-
Koude uitsnijderijen	165	11.955(100%)	5%	2%	93%
Slagers b)	1.895	184.955(100%)			
Totaal c)	2.563	661.580(100%)	25%	65%	10%

a) In mensdagen; b) Bij slagers is geen onderscheid gemaakt naar type losse arbeid; c) Exclusief slagers.

Uit tabel 2.64 blijkt, dat uitzendkrachten de belangrijkste soort losse arbeid vormen, daarna de inleenploegen en tenslotte de projectmatige dienstverlening. Verder blijkt uit de tabel, dat elke categorie ondernemingen gebruik maakt van specifieke soorten losse arbeid. Zo gebruiken koude uitsnijderijen vrijwel uitsluitend projectmatige dienstverlening, terwijl snacksfabrikanten, petfoodfabrikanten en niet-slachtende vleesgroothandelaren uitsluitend of vrijwel uitsluitend uitzendkrachten gebruiken. Bij projectmatige dienstverlening gaat het vooral om zeer gespecialiseerde vakmensen, die zelfstandig een taak uitvoeren en van wie de beloning mede afhankelijk is van de snelheid waarmee ze werken. Inleenploegen en in sterkere mate uitzendkrachten zijn vaak minder gespecialiseerd en worden betaald per uur, omdat ze bij de uitvoering van hun taak ook afhankelijk zijn van anderen. Er is dus een relatie tussen het type werk dat moet gebeuren en het type gevraagde losse arbeid. Dit verklaart ook waarom slachtende vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrikanten alle soorten losse arbeid vragen. In deze ondernemingen komen naast eenvoudige taken ook zeer gespecialiseerde taken voor, terwijl ook de mogelijkheden voor zelfstandige uitvoering sterk uiteenlopen.

Uit de tabel is af te leiden, dat maar circa 40% van alle ondernemingen gebruik maakt van losse arbeid. Het meest maken koude uitsnijderijen (51%) en snacksfabrikanten (57%) gebruik van losse arbeid; het minst petfoodfabrikanten (22%), niet-slachtende vleesgroothandelaren (31%) en slachtende vleesgroothandelaren (34%). Van de slagers en vleeswarenfabrikanten maakt circa 40% gebruik van losse arbeid.

3. DISTRIBUTIE VAN RUNDVLEES

3.1 Totaalbeeld

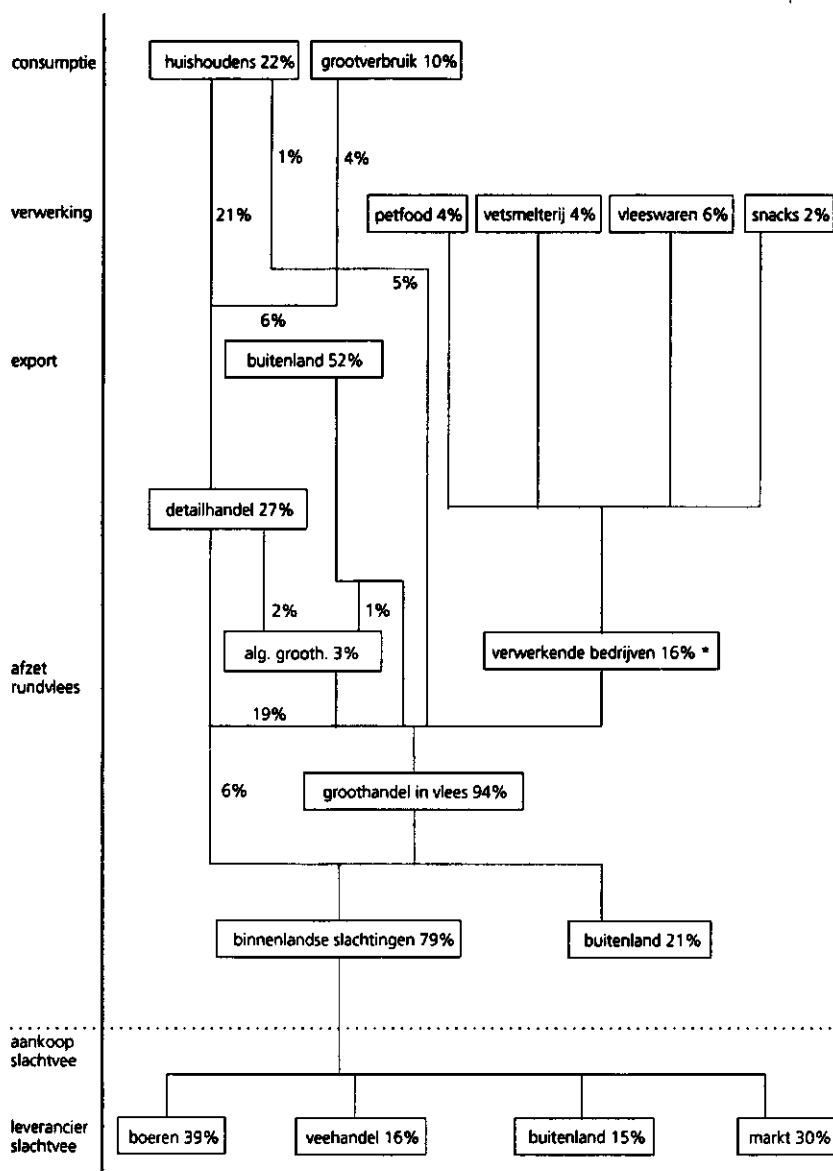
Bij de afzet van rundvlees zijn verschillende typen bedrijven betrokken, die allemaal een of meerdere functies vervullen. De onderscheiden functies zijn weergegeven in figuur 3.1. Hierin zijn opgenomen de afzetstructuur van rundvlees in 1992 (546.100 ton, inclusief been, afsnijvet en overige eetbare slachtprodukten) en de aankoop van vleesrunderen (1.326.800 stuks). Het meest worden (vlees)koeien gekocht (64%) en daarnaast vleesstieren (28%) en overig jong vleesvee (8%). De Nederlandse rundvlees-productie is dus nog steeds in hoofdzaak gebaseerd op de uitstoot van melkkoeien.

Het afzetpatroon van rundvlees ziet er in grote lijnen als volgt uit: een belangrijke rol spelen de in de vleeshandel gespecialiseerde groothandelaren. Zij slachten een zeer groot deel van de runderen en nemen een flink deel van de export en de binnenlandse afzet aan verwerkende bedrijven, detailhandelaren en grootverbruikers voor hun rekening. De buitenhuishoudelijke markt omvat een flink deel (31%) van de totale binnenlandse afzet. Het meeste rundvlees (52%) wordt overigens geëxporteerd. Sinds 1986, toen een soortgelijk onderzoek is uitgevoerd, is de afzet van rundvlees in beperkte mate veranderd. De betekenis van im- en export is toegenomen, die van de verwerking gedaald. Verder is er sprake van een verminderde betekenis van de slagers en de algemene levensmiddelen-groothandel.

De slagers verliezen marktaandeel aan met name grootwinkelbedrijven en de levensmiddelenbedrijven worden steeds meer met vlees belevend vanuit daarop gespecialiseerde eigen of andere bedrijven.

De inkoop van runderen is sinds 1986 behoorlijk veranderd. De slachterijen betrekken veel minder dieren van veehandelaren. De aankopen bij boeren en op markten zijn evenals de importen in betekenis toegenomen. De redenen voor deze directere inkoop zijn: de schaalvergroting bij de primaire producenten, met name bij de vleesstierenhouders, en de kostenbesparingen die mogelijk zijn bij directe inkoop in het buitenland.

In de periode 1986 tot 1992 is het percentage rundvlees dat in Nederland wordt uitgebeend, toegenomen van 62% tot 70%. De Nederlandse bedrijven voegen dus meer waarde toe. Het uitbenen van het vlees gebeurt voor het overgrote deel bij slachtende en niet-slachtende vleesgroothande-

* inclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid rundvlees

Figuur 3.1 De afzetstructuur van vleesrunderen en rundvlees in 1992

***)** Inclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid rundvlees.

laren. Met name het aandeel van niet-slachtende bedrijven (koude uitsnijderijen) is sinds 1986 gegroeid. Het aandeel van slagers is licht teruggelopen.

Tabel 3.1 Wie beent rundvlees uit in 1992 en 1986

Uitgebeend door:	1992	1986
- slachterijen	38%	39%
- niet-slachtende vleesgroothandel	42%	32%
- detailhandel	20%	27%
- algemene groothandel	-	2%
Totaal tonnen	382.200 (100%)	296.800 (100%)

Het portioneren van het vlees afgezet aan binnenlandse consumenten en grootverbruikers komt voor 59% voor rekening van de detailhandel. In 1986 was dit nog belangrijk hoger, namelijk 95%.

Het percentage in consumentenverpakking verkocht rundvlees is sinds 1986 niet toegenomen (zie tabel 3.2). Het zijn vooral (80%) de niet-slachtende vleesgroothandelaren (uitsnijderijen) die het vlees op deze wijze verpakken. De rest wordt verpakt door slagers en levensmiddelengroothandelaren. Verder is 53% van het rundvlees verpakt in groothandelsverpakking. De slachtende bedrijven verpakken iets meer rundvlees in groothandelsverpakking dan de niet-slachtende.

Sinds 1986 is de betekenis van het verwerken van rundvlees in vlug- en panklare artikelen en in samengestelde artikelen sterk toegenomen. Deze groei is een gevolg van de groeiende vraag naar snel te bereiden producten.

Tabel 3.2 Betekenis voorverpakte, vlug- en panklare en samengestelde artikelen in 1992 en 1986 a)

	1992	1986
Voorverpakt in groothandelsverpakking	53	- b)
Voorverpakt in consumentenverpakking	11	11
Vlug- en panklare artikelen	12	2
Samengestelde artikelen c)	13	1

a) In % beschikbare hoeveelheid rundvlees, in 1986 478.800 ton en in 1992 546.100 ton; b) In 1986 niet gevraagd; c) In 1992 inclusief gemengd gehakt.

De aankoop van vleesrunderen is voor 1% contractueel 1) vastgelegd (in 1986 voor 11%). Het betreft contracten (zie definitie in bijlage) met vooral vleesgroothandelaren en in beperkte mate met slagers en vleeswarenfabrikanten. De contracten zijn nu vrijwel uitsluitend met boeren afgesloten. In vergelijking met 1986 is de contractuele aankoop van slachtrunderen sterk verminderd. Redenen voor de verminderde behoefte aan contracten kunnen liggen in grotere vakbekwaamheid van de veehouders, of in de geringe zekerheid die contracten bieden of in de grote financiële risico's die ze voor de slachterij inhouden.

Bij de distributie van rundvlees speelden de contracten in 1986 een beperkte rol (7%). In 1992 is dit 6%. Het gaat om contracten van vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrieken met slagers (1%), grootwinkelbedrijven (1%), buitenlandse afnemers (3%) en overige afnemers (1%). Verticale integratie speelt bij de distributie een belangrijke rol. Met name de functies slachten, uitbenen en vleesgroothandel of detailhandel zijn vaak in één onderneming, namelijk de slachterij, geïntegreerd. Daarnaast zijn er veel slachterijen die tevens een verwerkingsfunctie uitoefenen.

3.2 Slachtende vleesgroothandelaren, vleeswarenfabrikanten en slagers

De runderen worden geslacht in de grootslachterijen van vleesgroothandelaren en verwerkende bedrijven, alsmede door zelf slachtende slagers. In 1986 en in 1992 werden de meeste runderen geslacht door de vleesgroothandel. Hun betekenis is sinds 1986 verder toegenomen, ten koste van die van de zelfslachtende slagers. Deze zagen hun aandeel in de runderslachtingen met meer dan de helft teruglopen. Dit hangt vooral samen met de voordelen voor de slager van het gericht inkopen van de benodigde delen, waardoor men minder risico loopt ten aanzien van de moeilijker afzetbare delen van het karkas. Daarnaast speelt ook het dalende marktaandeel van de slagers een rol.

Uit slachtingen en importen beschikten de slachtende ondernemingen in 1992 over 79% van het rundvlees: dit is 431.100 ton vlees met been (inclusief vet en overige eetbare slachtprodukten). Het totaal aantal grootslachterijen bedraagt 369 stuks. Het aantal ondernemingen dat tevens vleeswaren of vleesconserven bereidt, bedraagt 150 stuks. Geen enkele slachtende vleeswarenfabrikant verwerkt het uit eigen slachtingen afkom-

1) Hiertoe behoren alle mondelinge en schriftelijke afspraken om bepaalde hoeveelheden te kopen of te verkopen. Meestal is daarbij ook de prijs vastgelegd. De afspraken die uitsluitend betrekking hebben op de leverings- of verkoopvoorwaarden worden hier niet toe gerekend. Wel de statutaire verplichtingen tot levering aan coöperaties.

Tabel 3.3 Welke ondernemingen slachten de runderen in 1992 en 1986 a)

	Ondernemingen		Slachtingen b)	
Vleesgroothandel	136	(114)	87%	(78%)
Vleeswarenfabrikanten	139	(14)	6%	(6%)
Slagers c)	1.300	(1.300)	7%	(16%)
Totaal	1.575	(1.428)	100%	(100%)

a) Tussen haakjes de cijfers voor 1986; b) In 1992 1.326.800 stuks en in 1986 1.211.600; c) Inclusief de slagers die zelf levend vee kochten en dit elders lieten slachten.

stige rundvlees uitsluitend in vleeswaren. Integendeel: de runderen-slachtende vleeswarenfabrikanten verwerken nauwelijks rundvlees in vleeswaren. Ze fungeren voor deze vleessoorten in feite als vleesgroothandelaar. Er zijn in totaal circa 1540 zelfslachtende slagers. Evenals in 1986 slacht een groot deel van de slachterijen en zelfslachtende slagers runderen.

De grotere slachtende vleesgroothandelaren en de slachtende vleeswarenfabrieken zijn voornamelijk in het oosten van ons land gevestigd. De zelfslachtende slagers zijn voor het merendeel deel buiten de randstad gevestigd.

De slachtende vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrikanten benen ook een deel van de karkassen uit (27% van de beschikbare hoeveelheid, in 1986 24%). Toch verkopen ze nog een belangrijk deel van het vlees in de vorm van kwarten (zie tabel 3.4). Wel is de betekenis daarvan sinds 1986 sterk verminderd ten gunste van de afzet van deelstukken zonder been. De slachterijen hebben dus taken van hun afnemers overgenomen en voegen meer waarde toe.

Tabel 3.4 Verkoopvorm van het rundvlees bij slachtende ondernemingen in 1986 en 1992 a)

	1992	1986
Kwarten	34%	45%
Deelstukken met been	9%	11%
Deelstukken zonder been	44%	30%
Consumentenartikelen	1%	b)
Vetten	5%	8%
Overige eetbare slachtprodukten	7%	6%
Totaal aantal tonnen	415.000 (100%)	378.300 (100%)

a) Exclusief de zelfslachtende slagers en inclusief interne handel; b) In 1986 niet gevraagd.

Portioneren van het vlees gebeurt binnen de groep slachtende bedrijven in hoofdzaak door zelfslachtende slagers. Wel neemt het portioneren bij slachtende vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrikanten toe (in 1992 12% van al het door slachterijen verhandelde rundvlees).

Tabel 3.5 Aankooppatroon van rundvlees bij slachtende ondernemingen a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Eigen slachtingen	96%	92%
Slachtende vleesgroothandelaren	3%	2%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	0%	-
Import	0%	6%
Totaal aantal tonnen	415.000 (100%)	378.300 (100%)

a) Exclusief zelfslachtende slagers en inclusief interne handel.

De slachtende vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrieken krijgen het overgrote deel van het rundvlees uit eigen slachterijen. Ook in 1986 was dat zo. Verder valt op, dat de slachtende bedrijven nu veel minder rundvlees importeren dan in 1986. Redenen hiervoor kunnen zijn dat deze taak is overgenomen door niet-slachtende op import gespecialiseerde groothandelaren of door importen van detailhandelsorganisaties. De slachtende vleesgroothandelaren zijn dus in toenemende mate geconcentreerd op de afzet van het vlees uit eigen slachterij.

Het afzetpatroon van de slachtende vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrieken is in 1992 net als in 1986 vooral gericht op het buitenland, de niet-slachtende vleesgroothandelaren en de detaillisten (zie tabel 4.6). De export door slachtende bedrijven is evenals de totale rundvleesexport sinds 1986 in betekenis toegenomen. Desondanks hebben de slachterijen bij de export marktaandeel verloren aan de niet-slachtende bedrijven. Verder is bij slachterijen de afzet aan niet-slachtende vleesgroothandelaren en algemene groothandelaren in betekenis afgenomen. De verminderde betekenis van de algemene groothandel is vooral veroorzaakt door de centrale slagerijen van grootwinkelbedrijven niet, zoals in 1986, tot de algemene groothandel te rekenen, maar tot de niet-slachtende groothandel. Dat desondanks de afzet aan niet-slachtende groothandelaren in procenten niet is toegenomen, hangt samen met de relatieve toename van de export en de directe afzet aan detaillisten.

Tabel 3.6 Verkooppatroon van rundvlees bij slachtende ondernemingen a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Export	34%	29%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	20%	25%
Slagers	19%	20%
Slachtende vleesgroothandelaren	3%	2%
Vetsmelterijen	5%	6%
Petfoodfabrikanten	3%	2%
Snacksfabrikanten	2%	1%
Vleeswarenfabrikanten	0%	-
Algemene groothandel	3%	8%
Algemene detaillisten	8%	5%
Grootverbruikers	-	0%
Consumenten	1%	-
Overige afnemers	2%	1%
Interventie	-	1%
Totaal tonnen	415.000 (100%)	378.300 (100%)

a) Exclusief zelfslachtende slagers en inclusief interne handel.

De afzet is voor een gering deel (2%) contractueel vastgelegd. Deze contracten zijn afgesloten met detaillisten en buitenlandse afnemers. Vergelijken met 1986 is de betekenis van de contactafzet gedaald van 5% naar 2%. Verticale integratie komt net zoals in 1986 vaak voor. Veel slachterijen benen ook vlees uit en/of zijn betrokken bij de groothandel of detailhandel in rundvlees.

3.3 Verwerkende bedrijven

In totaal wordt in 1992 12% (in 1986 14%) van het rundvlees, inclusief afsnijvet en overige eetbare slachtprodukten, verwerkt door vleeswarenfabrikanten, snacksfabrikanten, vetsmelterijen en petfoodfabrikanten. In deze hoeveelheid is niet opgenomen de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheden.

Rundvlees wordt in hoofdzaak verwerkt door vleeswarenfabrikanten en vetsmelterijen. Van de in totaal 429 vleeswarenfabrieken verwerken er 82 ook rundvlees. In 1986 was het aantal bedrijven (65) en de verwerkte hoeveelheid rundvlees iets kleiner. De toename sinds 1986 van het aantal vleeswarenfabrieken dat rundvlees verwerkt hangt samen met de sterke groei van het totaal aantal vleeswarenfabrieken (147 in 1986, 429 in 1992). De groei van het aantal vleeswarenfabrieken is een gevolg van de specialise-

ring en het zich richten op bepaalde markten. De betekenis van de grote bedrijven met een breed assortiment is hierdoor verminderd.

De vetmelterijen verwerken allemaal ook rundervet.

Ook snacksfabrikanten verwerken rundvlees. Het gaat om 141 bedrijven, waarvan er 35 rundvlees verwerken. Bij een vrijwel gelijk aantal snacksfabrieken als in 1986 is het aantal dat rundvlees verwerkt met circa een kwart gedaald. Wel wordt in 1992 2% van al het rundvlees in snacks verwerkt, een even groot percentage als in 1986. De produktie van snacks met rundvlees heeft nu dus geconcentreerder plaats dan in 1986.

Vergeleken met 1986 is de verwerking van rundvlees in petfood in betekenis gelijk gebleven (zie tabel 4.7). Van de in totaal 66 petfoodfabrikanten verwerken er 18 rundvlees (in 1986 10). De reden voor de toename van het aantal bedrijven dat rundvlees in petfood verwerkt is waarschijnlijk de uitbreiding van het petfoodassortiment met op verschillende vleessoorten gebaseerde produkten.

Tabel 3.7 Bestemming van het verwerkte rundvlees in 1992 en 1986

Verwerkt tot/in:	1992	1986
Vet	29%	36%
Vleeswaren	30%	21%
Snacks	12%	14%
Petfood	29%	29%
Totaal aantal tonnen	65.500	67.000
	(100%)	(100%)

De petfoodfabrikanten kopen uitsluitend overige eetbare slachtprodukten voor de verwerking aan; de vetmelterijen uitsluitend vet. De snacks- en vleeswarenfabrikanten kopen vooral deelstukken zonder been en overige eetbare slachtprodukten. Op een klein aantal zelfslachtende vleeswarenfabrikanten na benen de verwerkende bedrijven dan ook vrijwel geen rundvlees uit.

De verwerkende bedrijven kopen met uitzondering van de vleeswarenfabrikanten het rundvlees voor 75% tot 100% van slachtende bedrijven. De vleeswarenfabrikanten kopen het te verwerken rundvlees vrijwel uitsluitend van niet-slachtende vleesgroothandelaren. De aankoop is bij petfoodfabrikanten voor 41% contractueel vastgelegd, bij vetmelterijen voor 100%, bij snacksfabrikanten voor 83% en bij vleeswarenfabrikanten voor 3%. Behalve bij vleeswarenfabrikanten is de betekenis van contractu-

eel vastgelegde aankopen sterk toegenomen. Verticale integratie komt voor bij verwerkende ondernemingen (vetsmelterijen en vleeswarenfabrikanten), die ook een groothandelsfunctie uitoefenen.

3.4 Niet-slachtende vleesgroothandelaren

Tot de niet-slachtende vleesgroothandelaren zijn ook gerekend een aantal vleeswarenfabrikanten die tevens rundvlees verhandelen, alsmede de zogenaamde koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren. Volgens de enquête verhandelt ruim de helft (823) van alle niet-slachtende vleesgroothandelaren rundvlees. Van deze 823 bedrijven produceren er 209 tevens vleeswaren en behoren er 113 tot de algemene groothandel. Het aantal niet-slachtende vleesgroothandelaren is door de groeiende specialisatie van de bedrijven naar functie toegenomen.

In totaal verhandelen de niet-slachtende vleesgroothandelaren ruim 253.000 ton rundvlees, dit is 45% van de beschikbare hoeveelheid. In 1986 bedroeg hun aandeel nog 56%. Het verschil wordt voor de helft veroorzaakt door de toen grotere onderlinge handel. Daarnaast is er ook sprake van een dalende betekenis van deze groep bij de afzet van rundvlees. De redenen zijn de grotere mate van uitsnijden bij slachterijen en het verdwijnen van de typische stadsgrossiersfunctie. In tegenstelling tot het gedaalde marktaandeel is het aantal bedrijven gestegen van bijna 500 tot ruim 800. De reden hiervoor is de toenemende specialisatie van vleesgroothandelaren.

Het gaat vooral (circa 40%) om in het westen van ons land gevestigde ondernemingen. Van vele ondernemingen (34%) is de jaaromzet lager dan 250 ton per jaar. Het aandeel van de grootste bedrijven (10%) in de rundvleesomzet van niet-slachtende vleesgroothandelaren is ongeveer eveneens 33%.

Tabel 3.8 Aantal niet-slachtende rundvleesgroothandelaren a) en hun aandeel in de rundvleesafzet in 1992 en 1986 b)

	Ondernemingen		Aandeel vleesafzet c)	
Vleesgroothandelaren	501	(231)	67%	(65%)
Vleeswarenfabrikanten	209	(94)	20%	(13%)
Algemene groothandel	113	(162)	13%	(22%)
Totaal	823	(487)	100%	(100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrikanten die rundvlees verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren; b) Tussen haakjes de gegevens van 1986; c) In 1992 ruim 253.000 ton en in 1986 220.000 ton.

Sinds 1986 is het aandeel van de vleeswarenfabrikanten gestegen, dat van algemene groothandelaren is gedaald (zie 3.1). Van het door niet-slachtende vleesgroothandelaren gekochte rundvlees wordt 11% door hen uitgebeend, in 1986 15%. Het uitbenen is kennelijk ten dele overgenomen door de slachtende bedrijven (zie 3.2). Verder portioneert een flink deel (25%) van hen ook rundvlees. Evenals in 1986 zijn ze naast de detaillisten de belangrijkste portioneerders. De afzet bestaat nu vooral uit deelstukken zonder been (69%) en consumentenartikelen (10%); in 1986 bestond dit voor 75% uit deelstukken zonder been. De mate van bewerking bij niet slachtende bedrijven is dus nauwelijks toegenomen.

In 1992 kopen de niet-slachtende vleesgroothandelaren het rundvlees van dezelfde categorieën leveranciers als in 1986 (zie tabel 3.9). De inkoop in het buitenland is sinds die tijd echter nogal toegenomen. In tegenstelling tot 1986 komt de import van rundvlees nu zelfs vrijwel uitsluitend voor rekening van niet-slachtende bedrijven. Hierbij speelt een rol de toegenomen import door de centrale slagerijen alsmede de specialisatie op vleesimport van een aantal groothandelaren.

Tabel 3.9 Herkomst rundvlees bij niet-slachtende vleesgroothandelaren a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandelaren	42%	50%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	11%	22%
Buitenland	47%	28%
Totaal aantal tonnen	253.000 (100%)	220.000 (100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrikanten die rundvlees verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren.

Het afzetpatroon is sinds 1986 ook veranderd (zie tabel 3.10). Vooral de grotere mate van export valt op. Dit hangt samen met de grotere export van deelstukken, waardoor ook koude uitsnijderijen zich op deze markt hebben begeven. De verkoop aan algemene levensmiddelenbedrijven is wat in betekenis gedaald. In tegenstelling tot de situatie in 1986 koopt deze groep detaillisten nu het merendeel van het vlees direct van slachterijen.

Tabel 3.10 Bestemming rundvlees bij niet-slachtende vleesgroothandelaren in 1992 en 1986 a)

	1992	1986
Grootverbruikers	9%	7%
Slagers	9%	9%
Algemene levensmiddelenbedrijven	11%	16%
Verwerkende bedrijven	11%	11%
Buitenland	53%	34%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren (intern)	11%	23%
Totaal	253.000 (100%)	220.000 (100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrikanten die rundvlees verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren.

De afzet is voor 2% op contract vastgelegd, de aankoop voor 20%. In 1986 was de aankoop voor 4% contractueel vastgelegd, de verkoop vrijwel nooit. De aankoopcontracten waren in 1986 vrijwel uitsluitend afgesloten met slachterijen; in 1992 voor circa 50% met slachterijen en verder met buitenlandse leveranciers (circa 30%) en niet-slachtende vleesgroothandelaren (20%). De contracten met buitenlandse leveranciers hangen samen met de import van speciale vlees kwaliteiten (o.a. merkvlees). Verticale integratie komt vaak voor. Het gaat nu evenals in 1986 vooral om uitbenen, portioneren en vleeswarenhandel.

3.5 Detailhandel

3.5.1 Totaalbeeld

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van rundvlees via de verschillende detailhandelskanalen. De hierbij gebruikte informatie is afkomstig uit het gehouden distributie-onderzoek en uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door huishoudens en grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-panel-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Uit de literatuur is bekend, dat de panelmethode zoals gebruikt bij het PVV/AGB-onderzoek tot onderschattingen van de werkelijkheid leidt. De door LEI-DLO gebruikte aselechte steekproef leidt daarentegen vaak tot overschattingen. Dit hangt samen met respectievelijk het vergeten

van kleine aankopen en het grotere aantal weigeringen bij kleinere bedrijven. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO berust op groothandelsstukken, die bij PVV/AGB op consumentenartikelen. Daarbij zijn in het LEI-DLO onderzoek de in samengestelde produkten verwerkte hoeveelheden vlees toegerekend aan de afzonderlijke vleessoorten, terwijl in het PVV/AGB-onderzoek deze produkten afzonderlijk zijn geregistreerd. Bovendien is de ge- en verkochte hoeveelheid bij het LEI-DLO-onderzoek uitgedrukt in tonnen vlees met been. Het PVV/AGB-onderzoek vermeldt de gekochte hoeveelheden in het netto- gewicht van de gekochte produkten.

Bij het opstellen van het beeld voor de totale detailhandel is om bovenstaande reden uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan detaillisten verkochte hoeveelheid. Voor de verdeling naar type detailhandel is behalve van de uitkomsten van deze enquête vooral gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek over de verdeling van de aankopen naar winkeltypen.

In concreto betekent dit, dat uitgaande van de LEI-DLO-gegevens over de verkopen aan detailhandelsbedrijven, de verdeling naar winkeltypen is bepaald aan de hand van de aankopen van vers rundvlees door grootverbruikers en consumenten bij de verschillende detailhandelszaken. De aankopen van gehakt, vlug- en panklare produkten zijn daarbij buiten beschouwing gebleven.

De door deze werkwijze ontstane fout is beperkt. De huishoudens kopen gehakt, vlug- en panklare produkten in wat grotere mate (63%) bij levensmiddelenbedrijven, zoals grootwinkelbedrijven en vrijwillig filiaalbedrijven, dan rundvlees (52.6%). Bij de inkoop van grootverbruikers is het verschil tussen de aankoop van vers rundvlees en gehakt, vlug- en panklare artikelen nog groter. De inkoop van gehakt, vlug- en panklare produkten is

Tabel 3.11 De betekenis van de verschillende detailhandelskanalen voor de rundvleesafzet in 1986 en 1992

	1992	1986
Slagers	57%	59%
Grootwinkelbedrijven a)	24%	25%
Overige detaillisten b)	19%	16%
Totaal tonnen c)	147.400 (100%)	153.200 (100%)

a) De geringe aankoop van grootverbruikers bij levensmiddelendetailisten is toegerekend aan grootwinkelbedrijven; b) Vrijwillig filiaal bedrijven en bedrijven aangesloten bij inkoopcentrales; c) Exclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid rundvlees.

in grotere mate (56,7%) afkomstig van overige leveranciers - in hoofdzaak groothandelaren - dan die van rundvlees (44,1%). De omvang van de inkoop door grootverbruikers vormt echter nog geen 20% van de totale rundvleesinkoop van consumenten en grootverbruikers. Bovendien compenseren de verschillen bij consumenten en bij grootverbruikers elkaar ten dele. De uiteindelijke fout die door deze werkwijze gemaakt wordt zal hierdoor beperkt zijn.

Uit tabel 3.11 blijkt, dat sinds 1986 de betekenis van de slagers voor de binnenlandse afzet van rundvlees is afgenomen en die van levensmiddelenbedrijven toegenomen. Volgens de hier gebruikte cijfers zouden vooral de overige detaillisten aan betekenis hebben gewonnen. De gemaakte vergelijking tussen 1986 en 1992 is op dit punt echter niet zuiver. De gegevens over 1986 komen uit de toenmalige LEI-DLO-enquête, terwijl voor 1992 alleen de verdeling op basis van PVV/AGB-cijfers gebruikt kon worden. Uit PVV/AGB-cijfers voor 1986 en 1992 blijkt, dat de marktaandelen van grootwinkelbedrijven en overige detaillisten bij de aankopen van consumenten in ongeveer dezelfde mate toenamen.

Tabel 3.12 Herkomst rundvlees bij algemene levensmiddeldetaillisten in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandelaren	23%	31%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	55%	15%
Algemene levensmiddelen groothandelaren	22%	54%
Totaal aantal tonnen	49.100 (100%)	62.200 (100%)

De sinds 1986 gedaalde afzet van rundvlees bij levensmiddeldetaillisten hangt samen de gedaalde consumptie van deze vleessoort. De grotere betekenis van de niet-slachtende vleesgroothandelaren in vergelijking met 1986 is vooral een gevolg van de verschuiving van de centrale slagerijen van grootwinkelbedrijven van de algemene levensmiddelenegroothandel naar de niet-slachtende vleesgroothandelaren. Verder kan vermeld worden, dat met name de overige detaillisten rundvlees van levensmiddelenegroothandelaren kopen.

3.5.2 Slagers

Het aantal zelfstandige slagers, inclusief concessionairs, bedraagt circa 4.500. Deze verhandelen ook allemaal rundvlees, met elkaar 20% van de beschikbare hoeveelheid: dit is ruim 108.000 ton rundvlees met been (inclu-

sief afsnijvet en overige eetbare slachtprodukten). De slagers die rundvlees verhandelen zijn vooral gevestigd in de consumptiecentra, in het westen van ons land.

De slagers portioneren vrijwel al het door hen verhandelde rundvlees. Verder zijn er 1.300 slagers die runderen slachten, evenveel als in 1986. De betekenis van de zelfslachtende slagers is teruggelopen, in 1986 slachten ze nog 16% van de runderen, in 1992 nog 7%. Verder benen de slagers een deel (62%) van het rundvlees uit; in 1986 57%. Hoewel de slagers dus meer verder bewerkte delen kopen, zijn de delen meestal niet zo klein, dat ze zich kunnen beperken tot het portioneren.

Er zijn in 1992 3281 slagers die circa 2% van rundvlees (circa 9.150 ton) verwerken in vleeswaren. Dit is minder dan in 1986, toen ruim 5.100 slagers met elkaar circa 3% van al het rundvlees in vleeswaren verwerkten. In snacks is circa 300 ton rundvlees verwerkt door 665 slagers. In 1986 was dit 350 ton door 2.000 slagers.

Tabel 3.13 Aankoopvorm van rundvlees bij slagers a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Kwarten	55%	64%
Deelstukken met been	7%	9%
Deelstukken zonder been	34%	23%
Consumentenartikelen	0%	b)
Vetten	1%	0%
Overige eetbare slachtprodukten	3%	5%
Totaal aantal tonnen c)	108.000 (100%)	105.300 (100%)

a) Inclusief concessionairs; b) In 1986 niet gevraagd; c) Inclusief de in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid rundvlees.

In tabel 3.13 is weergegeven in welke vorm de slagers het rundvlees uit eigen slachtingen en via aankoop beschikbaar krijgen. Sinds 1986 zijn daarin de volgende veranderingen opgetreden: de betekenis van de aankoop van kwarten is teruggelopen, onder andere door een geringer aantal eigen slachtingen (zie tabel 3.14). De aankoop van deelstukken zonder been is daarentegen in betekenis gestegen. De slagers kopen dus gericht de benodigde delen aan.

De slagers kopen een deel van het rundvlees aan in grootverpakking (34.100 ton) en vrijwel nooit in consumentenverpakking (19 ton). Verder

verwerken ze ruim 20.000 ton rundvlees in vlug- en panklare artikelen en bijna 60.000 ton in gemengde produkten.

De slagers krijgen een behoorlijk deel van het rundvlees uit eigen slagerij. De rest kopen ze bij slachterijen en niet-slachtende vleesgroot-handelaren. Uit tabel 3.14 blijkt de verminderde betekenis van de eigen slachtingen sinds 1986. De directe aankopen bij slachterijen zijn daarentegen in betekenis toegenomen.

Tabel 3.14 Herkomst van rundvlees bij slagers a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroot-handelaren	50%	41%
Niet-slachtende vleesgroot-handelaren	20%	23%
Eigen slachtingen	30%	36%
Totaal aantal tonnen b)	108.000 (100%)	105.300 (100%)

a) Inclusief concessionairs; b) Inclusief de in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid rundvlees.

De aankoop is vrijwel niet, voor minder dan 1%, contractueel vastgelegd met slachterijen, slagersinkoopcombinaties of centrale slagerijen. Verticale integratie van functies komt vaak voor. Zo slacht een flink aantal slagers runderen en bereidt vleeswaren, snacks en petfood. Verder zijn alle slagers betrokken bij uitbenen en portioneren.

De slagers zijn ook belangrijke leveranciers van grootverbruikers. In 1992 ging 20% van het door slagers verkochte rundvlees naar deze categorie. In 1986 was dit iets hoger, namelijk circa 27%.

3.6 Grootverbruikers

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van rundvlees aan grootverbruikers. De hierbij gebruikte informatie voor 1986 is afkomstig uit het destijds verrichte distributie-onderzoek van LEI-DLO. De informatie over 1992 is vooral afkomstig uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door grootverbruikers. Het huidige LEI-DLO-onderzoek geeft voor dat laatste jaar slechts informatie over de afzet van vleesgroot-handelaren, levens-middelengroot-handelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan en zijn niet geschikt om de ontwikkeling van de omvang van het buitenhuishoudelijk verbruik tussen 1986 en 1992

vast te stellen. Dit zal wel mogelijk zijn als begin 1995 de gegevens uit een geactualiseerd PVV/AGB-onderzoek naar de buitenhuishoudelijke markt bekend zijn.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO berust op groothandelsstukken, die bij PVV/AGB op meer bewerkte delen. Daarbij zijn in het LEI-DLO-onderzoek de in samengestelde produkten verwerkte hoeveelheden vlees toegerekend aan de afzonderlijke vleessoorten, terwijl in het PVV/AGB-onderzoek deze produkten afzonderlijk zijn geregistreerd. Bovendien zijn de ge- en verkochte hoeveelheid bij LEI-DLO-gegevens in tonnen vlees met been en bij PVV/AGB gaat het om het netto-gewicht van de gekochte produkten. Tenslotte omvat het LEI-DLO-onderzoek alle grootverbruikerscategorieën, terwijl de PVV/AGB-cijfers uitsluitend betrekking hebben op kantines van bedrijven met ten minste 100 werknemers, horecabedrijven en instellingen (exclusief kazernes, gevangenis, internaten, kloosters). De gegevens over 1986 vertonen geen grote verschillen in het inkooppatroon van de wel en niet in het PVV/AGB-onderzoek meegenomen groepen. Dit betekent, dat een vergelijking van de aankooppatronen van grootverbruikers tussen 1986 en 1992 wel mogelijk is.

Bij het opstellen van het beeld voor het totale grootverbruik is om bovenstaande redenen uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan huishoudens en grootverbruikers verkochte hoeveelheid rundvlees. Voor de verdeling naar huishoudelijk en buitenhuishoudelijk verbruik is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek en de in het LEI-DLO-onderzoek gevonden omvang van de verkopen door groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Voor de verdeling naar type grootverbruiker in 1992 is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek. In concreto betekent dit laatste dat, uitgaande van de op de hiervoor beschreven wijze bepaalde omvang van de buitenhuishoudelijke markt, de verdeling naar categorieën is bepaald aan de hand van de aankopen van vers rundvlees door grootverbruikers. De aankopen van gehakt, vlug- en panklare produkten zijn daarbij buiten beschouwing gebleven. Hierbij moet worden opgemerkt, dat de inkoop van gehakt, vlug- en panklare produkten in grotere mate (56,7%) afkomstig is van overige leveranciers - in hoofdzaak groothandelaren - dan die van rundvlees (44,1%). Het in gehakt, vlug- en panklare artikelen verwerkte rundvlees vormt echter maar circa 20% van al het in deze produkten verwerkte vlees. De door deze werkwijze ontstane fout is dus van beperkte omvang.

De gegevens in tabel 3.15 geven een groeiende betekenis van horeca-ondernemingen en de geringere betekenis van instellingen te zien. Deze ontwikkelingen houden voor een deel verband met de verschillen in de bij het onderzoek betrokken typen bedrijven tussen 1986 en 1992.

Tabel 3.15 De verdeling van de totale rundvleesafzet aan grootverbruikers naar de onderscheiden categorieën in 1992 en 1986

	1992	1986
Horeca-ondernemingen	76%	70%
Instellingen a)	18%	26%
Kantines b)	6%	4%
Totaal tonnen	54.200 (100%)	47.900 (100%)

a) In 1992 alleen instellingen die erkend zijn krachtens de AWBZ en/of krachtens de Ziekenfondswet, als ook alle instellingen die zijn aangemeld krachtens de Wet op de Bejaardenoorden; b) In 1992 alleen de kantines van ondernemingen met ten minste 100 werknemers.

Tabel 3.16 De herkomst van het door grootverbruikers gekochte rundvlees in 1992 en 1986

	1992	1986
Slagers	55%	60%
Overige detaillisten	0%	0%
Overige leveranciers a)	45%	40%
Totaal tonnen	54.200 (100%)	47.900 (100%)

a) In hoofdzaak vleesgroothandelaren.

Het beeld voor de verschillende categorieën grootverbruikers wijkt in 1986 niet veel af van het in tabel 3.16 gegeven totaalbeeld. Voor 1992 geldt, dat de kantines van grote bedrijven relatief veel (ruim 50%) kopen bij overige leveranciers, voornamelijk vleesgroothandelaren. Het beeld van horeca-ondernemingen en instellingen is in dat jaar vrijwel gelijk aan het in de tabel weergegeven totaalbeeld. Uit de tabel is verder af te leiden, dat ook bij grootverbruikers de slagers marktaandeel lijken te verliezen, ten gunste van met name de aankopen bij vleesgroothandelaren (uitsnijderijen).

4. DISTRIBUTIE VAN KALFSVLEES

4.1 Totaalbeeld

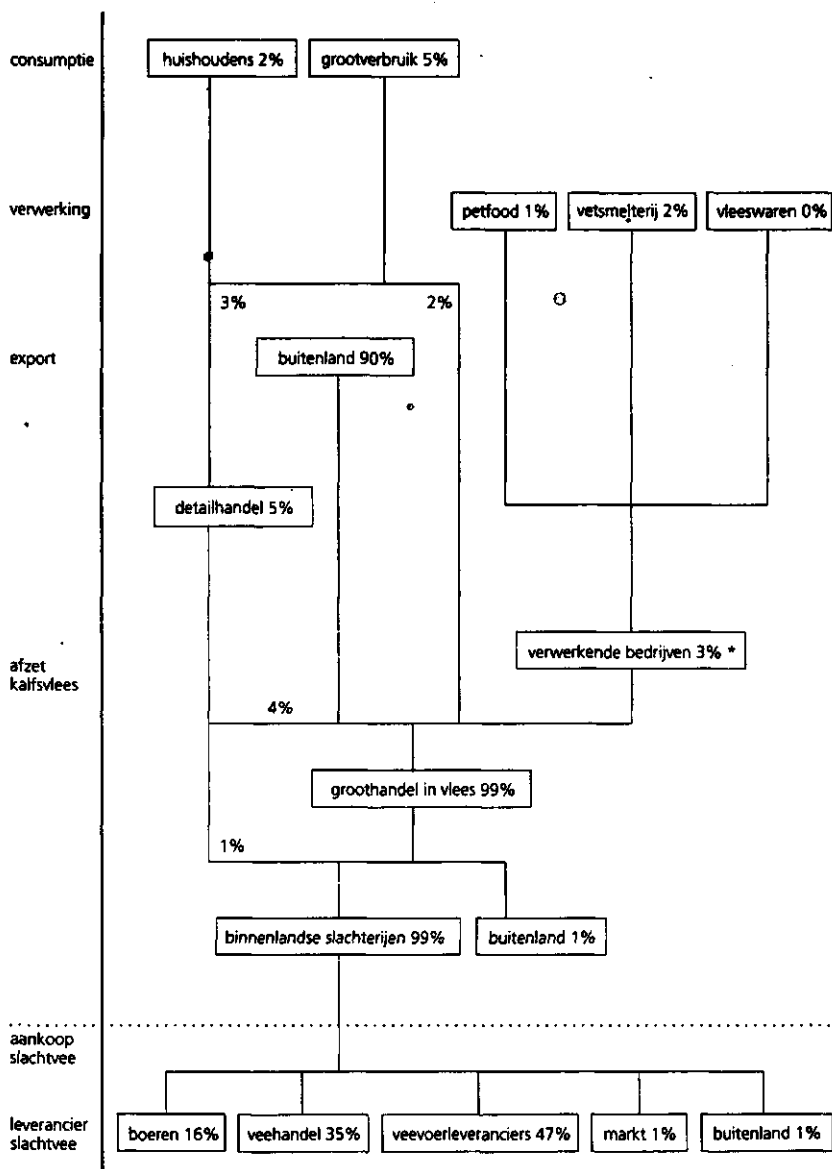
Bij de afzet van kalfsvlees is een groot aantal verschillende typen ondernemingen betrokken, die allemaal een of meerdere functies vervullen. De onderscheiden functies zijn weergegeven in figuur 4.1. Hierin zijn opgenomen de afzetstructuur van kalfsvlees in 1992 (210.000 ton, inclusief been, afsnijvet en overige eetbare slachtprodukten) en de aankoop van kalveren (1.293.000 stuks). Het overgrote deel van de gekochte kalveren bestaat uit vleeskalveren (97%). Verder worden nuchtere kalveren (2%) en graskalveren (1%) gekocht.

Het afzetpatroon van kalfsvlees ziet er in grote lijnen als volgt uit: een belangrijke rol spelen de in de vleeshandel gespecialiseerde groothandelaren. Zij slachten niet alleen vrijwel alle kalveren, maar nemen ook een groot deel van de export en de binnenlandse afzet aan verwerkende bedrijven, detailhandelaren en grootverbruikers voor hun rekening. De buitenuishoudelijke markt omvat een flink deel (bijna 80%) van de totale binnenlandse afzet. Overigens wordt 90% van het kalfsvlees geëxporteerd. Sinds 1986, toen een soortgelijk onderzoek is uitgevoerd, is de afzet van kalfsvlees in beperkte mate veranderd. In 1992 loopt een groter deel van de export via niet-slachtende ondernemingen dan in 1986.

Ook de inkoop van de kalveren is sinds 1986 weinig veranderd. De betekenis van de veehandel is licht gegroeid, die van de veevoerleveranciers iets gedaald. Hierbij zijn de veevoerproducenten waarmee een aantal kalverslachterijen in een concern zitten beschouwd als derden, waarvan de slachterijen kalveren kopen. Met andere woorden: van deze concerns is alleen het slachterij-gedeelte in het onderzoek betrokken. De gegroeide betekenis van de aankopen bij veehandelaren houdt verband met hun grotere betrokkenheid bij de contractproductie.

Sinds 1986 is het percentage kalfsvlees dat in Nederland wordt uitgebeend gegroeid van 10,5% naar 39%. De Nederlandse bedrijven voegen dus veel meer waarde toe. Dit geldt met name voor de slachterijen. Hun aandeel in het uitbenen is sterk toegenomen (zie 4.1). De export heeft voor 61% plaats in de vorm van helften; in 1986 bedraagt dit 90%.

Het portioneren van het vlees afgezet aan binnenlandse consumenten en grootverbruikers komt voor ruim een derde deel voor rekening van de niet-slachtende vleesgroothandel (uitsnijderijen). Het aandeel van de slag

* inclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid kalfsvlees

Figuur 4.1 De afzetstructuur van vleeskalveren en kalfsvlees in 1992

1) Inclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid kalfsvlees.

is sinds 1986 gedaald van 90% naar 62%. Voorverpakken in consumentenverpakking (circa 1%) en verwerken in vlug- en panklare artikelen (0,3%) komt evenals in 1986 weinig voor. Ook wordt kalfsvlees nog steeds zelden (0,3%) in samengestelde producten verwerkt.

Tabel 4.1 Wie beent kalfsvlees uit in 1992 en 1986

Uitgebeend door:	1992	1986
- slachterijen	84%	29%
- niet-slachtende vleesgroothandel	13%	37%
- detailhandel	3%	29%
- algemene groothandel	-	5%
Totaal tonnen	81.900 (100%)	20.100 (100%)

De aankoop van slachtkalveren is voor 36% contractueel 1) vastgelegd (in 1986 voor ruim een derde deel). Het betreft contracten met boeren (loonmesters) (6%) en met veehandelaren (30%). De slachterijen kopen nu meer op contract van veehandelaren dan in 1986. Dit is ten koste gegaan van de contractuele aankopen bij veevoerleveranciers. Deze verandering is een gevolg van de fusies van een aantal grote slachterijen met veevoerleveranciers en de grotere betrokkenheid van veehandelaren bij de productie van vleeskalveren.

Bij de distributie van kalfsvlees speelden contracten in 1986 nauwelijks een rol. In 1992 was 5% van de inkoop en 18% van de verkoop contractueel vastgelegd. Aankoopcontracten kwamen in hoofdzaak voor bij niet-slachtende groothandelaren. Deze bedrijven hadden contracten met slachterijen. De verkoopcontracten waren vooral afgesloten tussen slachterijen en grootwinkelbedrijven of buitenlandse afnemers. Verticale integratie komt evenals in 1986 vooral voor in de vorm van slachterijen die deel uitmaken van kalvermelkproducerende ondernemingen. De betekenis hiervan is toegenomen.

1) Hiertoe behoren alle mondelinge en schriftelijke afspraken om bepaalde hoeveelheden te kopen of te verkopen. Meestal is daarbij ook de prijs vastgelegd. De afspraken die uitsluitend betrekking hebben op de leverings- of verkoopvoorwaarden worden hier niet toe gerekend. Wel de statutair verplichte leveringen aan coöperaties.

4.2 Slachtende vleesgroothandelaren, vleeswarenfabrikanten en slagers

Het slachten van kalveren heeft plaats in grootslachterijen van vleesgroothandelaren c.q. vleeswarenfabrikanten en bij slagers. Uit tabel 4.2 blijkt, dat zowel in 1986 als in 1992 de meeste kalveren werden geslacht door de vleesgroothandel.

Tabel 4.2 Welke ondernemingen slachten de kalveren in 1992 en 1986 a)

	Ondernemingen		Slachtingen b)	
Vleesgroothandel	42	(32)	98%	(88%)
Vleeswarenfabrikant	19	(5)	2%	(11%)
Slagers c)	42	(300)	0%	(1%)
Totaal	103	(337)	100%	(100%)

a) Tussen haakjes de cijfers voor 1986; b) In 1992 1.293.000 stuks en in 1986 1.215.000; c) Inclusief de slagers die zelf levend vee kochten en dit elders lieten slachten.

Uit slachtingen beschikken de slachtende ondernemingen in 1992 over 99% van het kalfsvlees: dit is 208.000 ton vlees met been (inclusief vet en overige eetbare slachtprodukten). Het aantal ondernemingen dat kalveren slacht is veel kleiner dan het totaal aantal slachterijen (zie tabel 2.1 en 2.2.1.1). De 4 grootste slachterijen slachten ruim 70% van de kalveren (in 1986 ruim 80%) en nemen 67% van de export voor hun rekening (in 1986 90%). Er is dus sprake van enige mate van deconcentratie van de slachtingen en de export. Door fusies en bedrijfsovernames is sinds 1992 de concentratie inmiddels flink toegenomen. De kleinere slachterijen richten zich vooral op de binnenlandse markt. Zij zijn vooral in het westen en oosten van het land gevestigd.

Het overgrote deel van het kalfsvlees verkopen de slachterijen in de vorm van helften. Toch blijkt uit de tabel duidelijk, dat de slachterijen nu via uitbenen en verkleinen meer waarde aan het vlees toevoegen dan in 1986.

De kalverslachterijen krijgen het kalfsvlees vrijwel uitsluitend uit eigen slachtingen. In voorkomende gevallen worden kleine hoeveelheden van andere slachterijen bijgekocht.

Tabel 4.3 Verkoopvorm van het kalfsvlees bij slachtende ondernemingen in 1992 en 1986 a)

	1992	1986
Helften	57%	80%
Deelstukken met been	0%	7%
Deelstukken zonder been	35%	6%
Consumentenartikelen	0%	b)
Vetten	2%	2%
Overige eetbare slachtprodukten	6%	3%
Totaal tonnen	209.300 (100%)	187.000 (100%)

a) Exclusief de zelfslachtende slagers en inclusief interne handel; b) In 1986 niet gevraagd.

Tabel 4.4 Aankooppatroon van kalfsvlees bij slachtende ondernemingen a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Eigen slachtingen	99%	100%
Slachtende vleesgroothandelaren	1%	-
Totaal tonnen	209.300 (100%)	187.000 (100%)

a) Exclusief de zelfslachtende slagers en inclusief interne handel.

Tabel 4.5 Verkooppatroon van rundvlees bij slachtende ondernemingen a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Export	82%	86%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	10%	4%
Slachtende vleesgroothandelaren	1%	-
Slagers	4%	4%
Vetsmelterijen	2%	2%
Petfoodfabrikanten	1%	1%
Grootverbruikers	-	1%
Grootwinkelbedrijf	0%	0%
Overige afnemers b)	0%	1%
Totaal tonnen	209.300 (100%)	187.000 (100%)

a) Exclusief zelfslachtende slagers en inclusief interne handel; b) Consumenten, onbekend.

De slachterijen zetten het kalfsvlees in hoofdzaak af in het buitenland. Het afzetpatroon voor 1992 verschilt niet veel van dat in 1986. Wel is de afzet aan niet-slachtende vleesgroothandelaren in betekenis toegenomen. Dit duidt erop, dat de export van deelstukken voor een deel van koude uitsnijderijen komt.

4.3 Verwerkende bedrijven

In totaal wordt net als in 1986 3% van de beschikbare hoeveelheid kalfsvlees verwerkt, dat wil zeggen circa 7.000 ton kalfsvlees met been, inclusief afsnijvet en overige eetbare slachtprodukten. De door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheden zijn hier niet in opgenomen.

Het kalfsvlees wordt in hoofdzaak verwerkt door petfoodfabrikanten en vetsmelterijen. Vleeswaren- en snacksfabrikanten verwerken nauwelijks kalfsvlees (zie tabel 4.6). Slechts enkele petfoodfabrikanten en vetsmelterijen, 8 snacks- en 16 vleeswarenfabrikanten zijn betrokken bij de verwerking van kalfsvlees, -vet en overige eetbare slachtprodukten.

De petfoodfabrikanten en de vetsmelterijen kopen uitsluitend vet en overige eetbare slachtprodukten aan voor verwerking; snacks- en vleeswarenfabrikanten vooral deelstukken met en zonder been en consumentenartikelen. Ze kopen dit vlees in hoofdzaak bij slachterijen. Deze aankoop is bij petfoodfabrikanten en vetsmelterijen vrijwel steeds contractueel vastgelegd: bij snacksfabrikanten voor 40% en bij vleeswarenfabrikanten niet. Verticale integratie komt voor bij verwerkende ondernemingen (vetsmelterijen en vleeswarenfabrikanten) die ook een groothandelsfunctie uitoefenen.

Tabel 4.6 Bestemming van het verwerkte kalfsvlees in 1992 en 1986

Verwerkt tot/in:	1992	1986
Vet	48%	67%
Petfood	28%	33%
Vleeswaren	14%	-
Snacks	10%	-
Totaal aantal tonnen	7.000 (100%)	5.700 (100%)

4.4 Niet-slachtende vleesgroothandelaren

Tot de niet-slachtende vleesgroothandelaren behoort ook een aantal vleeswarenfabrikanten die kalfsvlees verhandelen maar geen vleeswaren op basis van kalfsvlees produceren. Ook zijn tot deze groep de zogenaamde koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren (inclusief centrale slagerijen) en grootverbruiksgroothandelaren gerekend. Volgens de enquête verhandelt maar een beperkt aantal (282) niet-slachtende vleesgroothandelaren kalfsvlees (zie ook hoofdstuk 2).

In totaal verhandelden de niet-slachtende vleesgroothandelaren ruim 25.000 ton kalfsvlees: dit is 12% van de beschikbare hoeveelheid. Het gaat vooral om in het oosten en westen van ons land gevestigde kleinere ondernemingen (omzet kleiner dan 250 ton per jaar).

Tabel 4.7 Aantal niet-slachtende kalfsvleesgroothandelaren a) en hun aandeel in de kalfsvleesafzet in 1992 en 1986 b)

	Ondernemingen		Aandeel vleesafzet c)	
Vleesgroothandelaren	143	(174)	65%	(60%)
Vleeswarenfabrikanten	110	(32)	2%	(20%)
Algemene groothandel	39	(95)	33%	(20%)
Totaal	282	(301)	100%	(100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrikanten die kalfsvlees verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren; b) Tussen haakjes de gegevens van 1986; c) In 1992 circa 25.200 ton en in 1986 13.500 ton.

Sinds 1986 is het aantal niet-slachtende vleesgroothandelaren vrijwel gelijk gebleven. De betekenis van de algemene groothandel is gestegen. Dit hangt samen met de groei van de afzet van kalfsvlees via de levensmiddelendetailhandel. Ongeveer 25% van het door de niet-slachtende vleesgroothandelaren gekochte kalfsvlees wordt door hen uitgebeend. Verder portioneert een flink deel (60%) van hen ook kalfsvlees. In 1986 was dit ongeveer 50% en 70%. De geringere nadruk op uitbenen dan in 1986 hangt samen met de toenemende mate waarin slachterijen ook kalfsvlees uitsnijden en dus de grotere mogelijkheden om uitgebeend vlees aan te kopen. De afzet bestaat nu in hoofdzaak uit deelstukken zonder been, consumentenartikelen en overige eetbare slachtprodukten; in 1986 vrijwel uitsluitend uit deelstukken zonder been.

De niet-slachtende vleesgroothandelaren kopen het kalfsvlees in het buitenland, van slachtende bedrijven en van andere niet-slachtende groot-

handelaren (interne handel). Ook in 1986 werd van deze categorieën gekocht.

Tabel 4.8 Herkomst kalfsvlees bij niet-slachtende vleesgroothandelaren in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandelaren	83%	57%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren (intern)	8%	29%
Buitenland	8%	14%
Totaal aantal tonnen	25.200 (100%)	13.500 (100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrikanten die kalfsvlees verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren.

Het afzetpatroon is sinds 1986 nogal veranderd. Zo is de afzet naar het buitenland sterk in betekenis toegenomen. Dit hangt samen met de groeiende betekenis van de export van deelstukken.

Tabel 4.9 Bestemming kalfsvlees bij niet-slachtende vleesgroothandelaren in 1992 en 1986

	1992	1986
Grootverbruikers	16%	14%
Slagers	4%	14%
Grootwinkelbedrijf	4%	14%
Buitenland	67%	29%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	8%	29%
Totaal aantal tonnen	25.200 (100%)	13.500 (100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrikanten die kalfsvlees verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren.

De afzet is voor 51% op contract vastgelegd, de aankoop voor 17%. In 1986 was de verkoop nooit en de aankoop in beperkte mate contractueel vastgelegd. De aankoopcontracten waren in hoofdzaak afgesloten met slachterijen; de verkoopcontracten met buitenlandse vleesgroothandelaren.

Verticale integratie komt vaak voor. Het gaat daarbij evenals in 1986 om de combinatie van groothandel met uitbenen, portioneren, detailhandel of met vleeswarenproductie.

4.5 Detailhandel

4.5.1 Totaalbeeld

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van kalfsvlees via de verschillende detailhandelskanalen. De hierbij gebruikte informatie is afkomstig uit het gehouden distributie-onderzoek en uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door huishoudens en grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-panel-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Uit de literatuur is bekend, dat de panelmethode, zoals gebruikt bij het PVV/AGB-onderzoek, tot onderschattingen van de werkelijkheid leidt. De door LEI-DLO gebruikte aselechte steekproef leidt daarentegen vaak tot overschattingen. Dit hangt samen met respectievelijk het vergeten van kleine aankopen en het grotere aantal weigeringen bij kleinere bedrijven. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO berust op groothandelsstukken, die bij PVV/AGB op consumentenartikelen. Daarbij zijn in het LEI-DLO-onderzoek de in samengestelde produkten verwerkte hoeveelheden vlees toegerekend aan de afzonderlijke vleessoorten, terwijl in het PVV/AGB-onderzoek deze produkten afzonderlijk zijn geregistreerd. Bovendien is de ge- en verkochte hoeveelheid bij het LEI-DLO-onderzoek uitgedrukt in tonnen vlees met been. Het PVV/AGB-onderzoek vermeldt de gekochte hoeveelheden in het netto-gewicht van de gekochte produkten.

Bij het opstellen van het beeld voor de totale detailhandel is om bovenstaande reden uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan detaillisten verkochte hoeveelheid. Voor de verdeling naar type detailhandel is behalve van de uitkomsten van deze enquête vooral gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek over de verdeling van de aankopen naar winkeltypen.

In concreto betekent dit, dat uitgaande van de LEI-DLO-gegevens over de verkopen aan detailhandelsbedrijven, de verdeling naar winkeltypen is bepaald aan de hand van de aankopen van vers kalfsvlees door grootverbruikers en consumenten bij de verschillende detailhandelszaken. De aankopen van gehakt, vlug- en panklare produkten zijn daarbij buiten beschouwing gebleven.

De door deze werkwijze ontstane fout is beperkt. De huishoudens kopen gehakt, vlug- en panklare produkten in wat grotere mate (63%) bij levensmiddelenbedrijven, zoals grootwinkelbedrijven en vrijwillig filiaalbedrijven, dan kalfsvlees (33,7%). Bij de inkoop van grootverbruikers is het verschil tussen de aankoop van vers kalfsvlees en gehakt, vlug- en panklare artikelen ook groot. De inkoop van gehakt, vlug- en panklare produkten is in grotere mate (56,7%) afkomstig van overige leveranciers - in hoofdzaak groothandelaren - dan die van kalfsvlees (43,7%). De omvang van de inkoop door grootverbruikers vormt ruim 80% van de totale kalfsvleesinkoop van consumenten en grootverbruikers. Wel compenseren de verschillen bij consumenten en bij grootverbruikers elkaar ten dele. De uiteindelijke fout die door deze werkwijze gemaakt wordt is hierdoor beperkt.

Tabel 4.10 De betekenis van de verschillende detailhandelskanalen voor de kalfsvleesafzet in 1986 en 1992

	1992	1986
Slagers	89%	79%
Grootwinkelbedrijven a)	8%	17%
Overige detaillisten	3%	4%
Totaal tonnen b)	10.500	11.500
	(100%)	(100%)

a) De geringe aankoop van grootverbruikers bij levensmiddelendetailisten is toegerekend aan grootwinkelbedrijven; b) Exclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid kalfsvlees.

Uit tabel 4.10 blijkt, dat sinds 1986 de betekenis van de slagers voor de binnenlandse afzet van kalfsvlees is toegenomen en die van levensmiddelenbedrijven afgenomen. De gemaakte vergelijking tussen 1986 en 1992 is op dit punt echter niet zuiver. De gegevens over 1986 komen uit de toenmalige LEI-DLO-enquête, terwijl voor 1992 alleen de verdeling op basis van PVV/AGB cijfers gebruikt kon worden. Volgens de LEI-DLO-enquête van 1986 was de betekenis van de buitenhuishoudelijke markt, die voor een flink deel door slagers en nauwelijks door andere detailhandelaren wordt beleverd, veel geringer in omvang dan volgens de nu gebruikte PVV/AGB cijfers. De geringere detailhandelsafzet in 1992 hangt samen met de verminderde binnenlandse consumptie van kalfsvlees.

De geringere afzet via algemene levensmiddelendetailisten in 1992 dan in 1986 hangt samen met de grotere afzet aan de buitenhuishoudelijke markt. Daarbij spelen vooral slagers een rol van betekenis. De geringere betekenis van de algemene levensmiddelengroothandelaren in vergelijking met 1986 is vooral een gevolg van de verschuiving van de centrale slagerijen

van grootwinkelbedrijven van de algemene levensmiddelengroothandel naar de niet-slachtende vleesgroothandelaren. Verder kopen de algemene levensmiddelendetaillisten meer kalfsvlees direct van slachtende ondernemingen.

Tabel 4.11 Herkomst kalfsvlees bij algemene levensmiddelendetaillisten in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandelaren	48%	20%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	52%	20%
Algemene levensmiddelen groothandelaren	0%	60%
Totaal tonnen	1.200	2.400
	(100%)	(100%)

4.5.2 Slagers

Het aantal slagers bedraagt circa 4500 stuks. Hierin zijn wel de concessionairs uit levensmiddelenwinkels opgenomen, echter niet de eigen slagerijen van grootwinkelbedrijven. Van het totaal aantal slagers verhandelen er circa 2450 ook kalfsvlees. Met elkaar verhandelen deze bedrijven bijna 5% van al het kalfsvlees: dit is ruim 9.000 ton vlees met been (inclusief afsnijvet en overige eetbare slachtprodukten). De slagers die kalfsvlees verhandelen zijn vooral (ruim 70%) gevestigd in het westen van ons land.

De slagers portioneren een groot deel (98%) van het door hen verhandelde kalfsvlees. In 1986 was dat voor slagers en grootwinkelbedrijven 85%. Verder zijn er 41 slagers die kalveren slachten. De betekenis van de zelfslachtende slagers is teruggelopen. In 1986 slachtten nog 300 slagers kalveren. Ook benen de slagers een deel (54%) uit; in 1986 57%. Tenslotte zijn er 249 slagers die kalfsvlees (circa 573 ton) verwerken in vleeswaren. Dit is meer dan in 1986: toen ging het om 160 slagers en 350 ton kalfsvlees. In snacks is 7 ton kalfsvlees verwerkt door 30 slagers.

De slagers kopen naast deelstukken zonder been ook helften en deelstukken met been aan. In tabel 4.12 is weergegeven in welke vorm de slagers het kalfsvlees aankopen. In grote lijnen is daarin sinds 1986 weinig veranderd. Er zijn 723 slagers die kalfsvlees in grootverpakking aankopen (1060 ton). Verder verkopen 565 kalfsvlees in de vorm van vlugklare produkten en gehakt (580 ton) en 119 bedrijven in de vorm van gemengde artikelen (120 ton).

Tabel 4.12 Aankoopvorm van kalfsvlees bij slagers a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Helften	37%	30%
Deelstukken met been	17%	15%
Deelstukken zonder been	44%	44%
Consumentenartikelen	0%	b)
Vetten	-	5%
Overige eetbare slachtprodukten	2%	6%
Totaal tonnen c)	9.300 (100%)	9.100 (100%)

a) Inclusief concessionairs; b) In 1986 niet gevraagd; c) Inclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid kalfsvlees.

De slagers krijgen een klein deel van het kalfsvlees uit eigen slagerij. De rest kopen ze bij slachtende en niet-slachtende vleesgroothandelaren. Uit tabel 4.13 blijkt de verminderde betekenis van eigen slachtingen sinds 1986.

Tabel 4.13 Herkomst van kalfsvlees bij slagers a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandelaren	66%	60%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	29%	20%
Eigen slachtingen	5%	20%
Totaal tonnen	9.300 (100%)	9.100 (100%)

a) Inclusief concessionairs; b) Inclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid kalfsvlees.

De aankoop is niet contractueel vastgelegd. Verticale integratie komt meer voor. Zo slacht een aantal slagers ook kalveren of bereidt vleeswaren en snacks.

Van het kalfsvlees zetten de slagers circa twee derde deel af aan grootverbruikers. Ze zijn daarmee de belangrijkste leveranciers van deze categorie. In 1986 ging nog maar 20% van de kalfsvleesafzet bij slagers naar grootverbruikers.

4.6 Grootverbruikers

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van kalfsvlees aan grootverbruikers. De hierbij gebruikte informatie over 1986 is afkomstig uit het destijds verrichte distributie-onderzoek van LEI-DLO. De informatie over 1992 is vooral afkomstig uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door grootverbruikers. Het huidige LEI-DLO-onderzoek geeft voor dat laatste jaar slechts informatie over de afzet van vleesgroothandelaren, levensmiddelen-groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan en kunnen niet worden gebruikt om de ontwikkeling van de omvang van het buitenhuishoudelijk verbruik tussen 1986 en 1992 vast te stellen. Dit zal wel mogelijk zijn met behulp van de begin 1995 te publiceren gegevens uit een geactualiseerd PVV/AGB-onderzoek naar de buitenhuishoudelijke markt.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO berust op groothandelsstukken, die bij PVV/AGB op meer bewerkte delen. Daarbij zijn in het LEI-DLO-onderzoek de in samengestelde produkten verwerkte hoeveelheden vlees toegerekend aan de afzonderlijke vleessoorten, terwijl in het PVV/AGB-onderzoek deze produkten afzonderlijk zijn geregistreerd. Bovendien zijn de ge- en verkochte hoeveelheid bij LEI-DLO gegeven in tonnen vlees met been en bij PVV/AGB gaat het om het netto-gewicht van de gekochte produkten. Tenslotte omvat het LEI-DLO-onderzoek alle grootverbruikerscategorieën, terwijl de PVV/AGB-cijfers uitsluitend betrekking hebben op kantines van bedrijven met ten minste 100 werknemers, horecabedrijven en instellingen (exclusief kazernes, gevangenissen, internaten, kloosters). De gegevens over 1986 laten geen grote verschillen zien tussen het inkooppatroon van de wel en niet in het PVV/AGB-onderzoek meegenomen groepen. Dit betekent, dat een vergelijking van de aankooppatronen van grootverbruikers tussen 1986 en 1992 wel mogelijk is.

Bij het opstellen van het beeld voor het totale grootverbruik is om bovenstaande redenen uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan huishoudens en grootverbruikers verkochte hoeveelheid kalfsvlees. De verdeling naar huishoudelijk en buitenhuishoudelijk verbruik berust op de gegevens van het PVV/AGB-onderzoek en de in het LEI-DLO-onderzoek gevonden omvang van de verkopen door groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Voor de verdeling naar type grootverbruiker in 1992 is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek. In concreto betekent dit laatste dat, uitgaande van de op bovenstaande wijze bepaalde omvang van de buitenhuishoudelijke markt, de verdeling naar categorieën is bepaald aan de hand van de aankopen van vers kalfsvlees door grootverbruikers. De aankopen van gehakt, vlug- en panklare produkten

zijn daarbij buiten beschouwing gebleven. Hierbij moet worden opgemerkt, dat de inkoop van gehakt, vlug- en panklare produkten in grotere mate (56,7%) afkomstig is van overige leveranciers - in hoofdzaak groothandelaren - dan die van kalfsvlees (43,7%). Het in gehakt, vlug- en panklare artikelen verwerkte kalfsvlees is minder dan 1% van al het in deze produkten verwerkte vlees. De door deze werkwijze ontstane fout is dus van beperkte omvang.

Tabel 4.14 De verdeling van de totale kalfsvleesafzet aan grootverbruikers naar de onderscheiden categorieën in 1992 en 1986

	1992	1986
Horeca-ondernemingen	63%	65%
Instellingen a)	25%	26%
Kantines b)	12%	9%
Totaal tonnen	9.300 (100%)	9.100 (100%)

a) In 1992 alleen instellingen die erkend zijn krachtens de AWBZ en/of krachtens de Ziekenfondswet, als ook alle instellingen die zijn aangemeld krachtens de Wet op de Bejaardenorden; b) In 1992 alleen de kantines van ondernemingen met ten minste 100 werknemers.

De gegevens in tabel 4.14 laten een vrijwel stabiel inkooppatroon van grootverbruikers zien. De betekenis van de verschillende typen grootverbruikers is in 1992 immers vrijwel gelijk aan die in 1986.

Tabel 4.15 De herkomst van het door grootverbruikers gekochte kalfsvlees 1992 en 1986

	1992	1986
Slagers	56%	33%
Overige detaillisten	0%	0%
Overige leveranciers a)	44%	67%
Totaal tonnen	9.300 (100%)	9.100 (100%)

a) In hoofdzaak vleesgroothandelaren.

Het beeld voor de verschillende categorieën grootverbruikers verschilt van het in tabel 4.15 gegeven totaalbeeld. Zo kopen de instellingen naar

verhouding veel kalfsvlees bij slagers en kantines zeer weinig. Voor 1992 geldt, dat de kantines van grote bedrijven ook nu relatief veel (ruim 50%) kalfsvlees bij overige leveranciers kopen. Het beeld van horeca-ondernemingen en instellingen is in dat jaar vrijwel gelijk aan het in de tabel weergegeven totaalbeeld. Uit de tabel is verder af te leiden, dat bij grootverbruikers de slagers marktaandeel winnen, ten koste van met name de aankopen bij vleesgroothandelaren (uitsnijderijen).

5. DISTRIBUTIE VAN VARKENSVLEES

5.1 Totaalbeeld

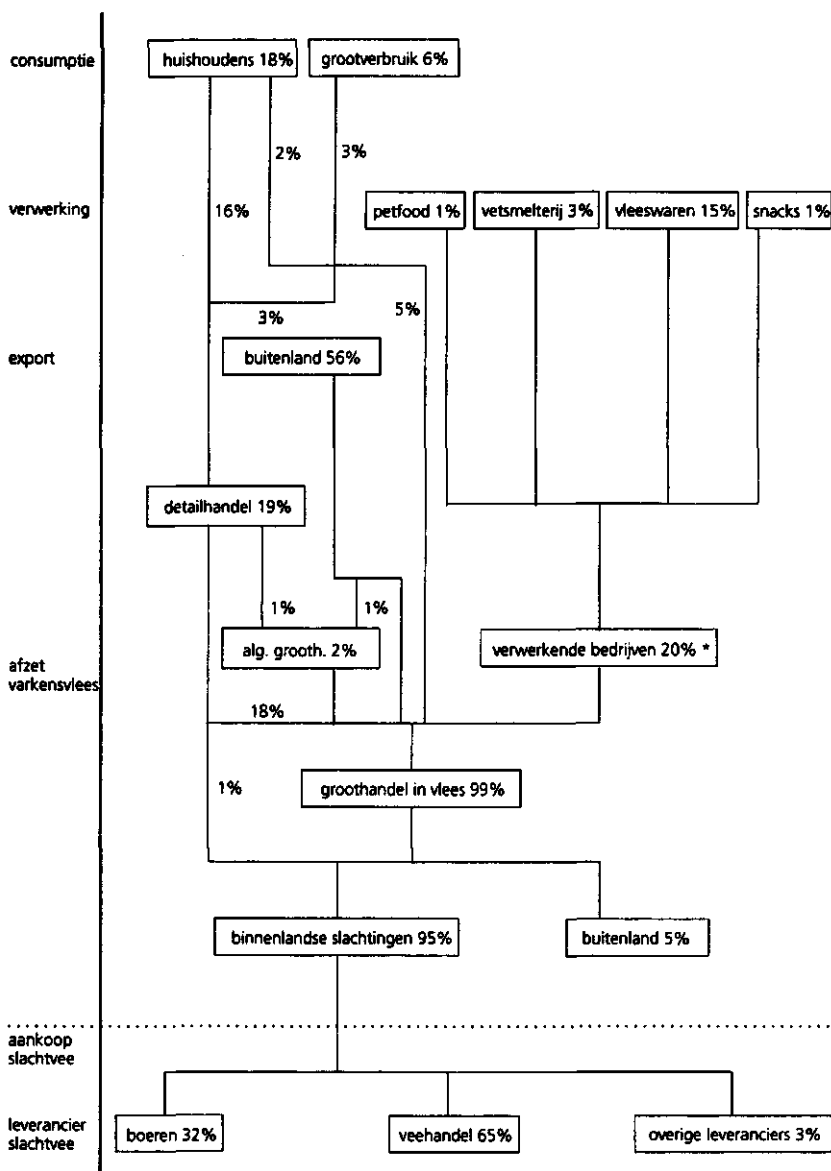
Bij de distributie van varkensvlees is eveneens een groot aantal verschillende typen ondernemingen betrokken. Ze vervullen allemaal één of meerdere functies (zie figuur 5.1). In deze figuur is de afzetstructuur van varkensvlees (1.750.600 ton, inclusief been, afsnijvet en overige eetbare slachtprodukten) weergegeven, evenals de aankoop door slachterijen van de benodigde vleesvarkens (20.232.500 stuks). Een gering deel (1%) van de gekochte slachtvarkens betrof dieren (zeugen en beren) die eerst voor de fokkerij waren ingezet.

De slachterijen kopen de vleesvarkens vrijwel uitsluitend bij twee categorieën leveranciers, namelijk bij varkenshouders (32%) en bij varkenshandelaren (65%). Vergeleken met 1986 is de betekenis van de varkenshandel wat toegenomen: die van boeren, inclusief vee-afzetcoöperaties ¹⁾ gedaald.

Het afzetpatroon van varkensvlees ziet er in grote lijnen als volgt uit: een belangrijke rol bij de distributie spelen de in vleesgroothandel gespecialiseerde groothandelaren. Zij slachten niet alleen vrijwel alle varkens, maar nemen ook de export en een flink deel van de binnenlandse afzet voor hun rekening. De buitenhuishoudelijke markt maakt circa 24% van de totale binnenlandse varkensvleesafzet uit. Vergeleken met het beeld van 1986 is de betekenis van de verwerking toegenomen. De algemene groothandel is in betekenis gedaald. De belangrijkste reden daarvoor is, dat nu niet zoals in 1986 de vleesdistributiecentra van de grootwinkelbedrijven ertoe zijn gerekend. Deze bedrijven zijn nu opgenomen bij de groep niet-slachtende vleesgroothandelaren.

Het uitbenen van het vlees voor de binnenlandse markt gebeurt maar in beperkte mate door de detailhandel (zie tabel 5.1). Hun betekenis is sinds 1986 gedaald. De slachterijen wisten hun aandeel vrijwel te behouden, terwijl de koude uitsnijderijen hun marktaandeel zagen stijgen. Dit wijst op een relatief betere concurrentiepositie voor koude uitsnijderijen dan voor de warme uitsnijderijen. Sinds 1986 is de hoeveelheid in Nederland uit-

1) De door coöperatieve slachterijen gekochte dieren zijn nu opgenomen als gekocht van boeren; in 1986 als gekocht bij vee-afzetcoöperaties.

* inclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid varkensvlees

Figuur 5.1 De afzetstructuur van vleesvarkens en varkensvlees in 1992

1) Inclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid varkensvlees.

gebeend varkensvlees licht gegroeid van 47% tot 51% van de beschikbare hoeveelheid.

Tabel 5.1 Wie beent het varkensvlees uit in 1992 en 1986

Uitbeners:	1992	1986
slachterijen	33%	34%
niet-slachtende vleesgroothandel	53%	36%
detailhandel	14%	26%
algemene groothandel	-	4%
Totaal aantal tonnen	893.000 (100%)	730.000 (100%)

Het portioneren van het varkensvlees afgezet aan binnenlandse consumenten en grootverbruikers gebeurde in 1986 voor 90% bij de detailhandel. Nu voor circa 65%. De betekenis van uitbeenderijen/uitsnijderijen is hierbij ook groter geworden.

In produkten, inclusief vleeswaren en snacks, waarin meerdere vleessoorten zijn opgenomen, wordt nu een flink deel (32%) van het varkensvlees verwerkt. In 1986 was dit nog maar 3%. Ook de betekenis van voorverpakt vlees en van vlug- en panklare artikelen is sinds 1986 sterk toegenomen. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij de veranderingen in de consumentenvraag naar produkten met bereidingsgemak en naar variatie.

Tabel 5.2 Betekenis voorverpakt vlees, vlug- en panklare artikelen en samengestelde artikelen in 1992 en 1986 a)

	1992	1986
Voorverpakt in groothandelsverpakking	11	- b)
Voorverpakt in consumentenverpakking	5	3
Vlug- en panklare artikelen	4	1
Samengestelde artikelen c)	32	3

a) In % van de beschikbare hoeveelheid varkensvlees, in 1986 1.553.000 ton en in 1992 1.750.600 ton; b) In 1986 niet gevraagd; c) In 1992 inclusief gemengd gehakt.

De aankoop van varkens is in 1992 (27%) in geringere mate contractueel 1) vastgelegd dan in 1986 (45%). Ook ander LEI-onderzoek geeft een daling van de contractproductie bij vleesvarkens aan. De contracten zijn voor het overgrote deel (80%) afgesloten met boeren. Daarnaast komen contracten voor met coöperatieve vee-afzetverenigingen, veehandelaren en buitenlandse leveranciers. In 1986 waren de contracten voor drie vierde deel afgesloten met veehandelaren en coöperatieve vee-afzetverenigingen. De vermindering van de contractuele aankopen is dus vooral ten koste gegaan van contracten met veehandelaren. De daling van de contractproductie is een gevolg van de geringe prijszekerheid die contracten de varkenshouders kunnen geven en de grote risico's voor de contractgever.

Bij de afzet van varkensvlees spelen contracten nu een nog beperktere rol dan in 1986. Het gaat om 2% van het varkensvlees (in 1986 8%). Deze contracten werden in 1986 met name door de slachtende vleesgroothandelaren afgesloten, nu door de niet-slachtende groothandelaren. Behalve met buitenlandse afnemers (63%) worden contracten afgesloten met petfoodfabrieken (16%), slagers (13%) en overigen (8%).

Het samenbrengen van de verschillende activiteiten in één onderneming komt nogal eens voor. Vrijwel alle slachterijen zijn betrokken bij de vleesgroothandel en/of benen varkensvlees uit. Integratie van distributie en primaire productie komt evenals in 1986 weinig voor.

5.2 Slachtende vleesgroothandelaren, vleeswarenfabrikanten en slagers.

De varkens worden geslacht op de grootslachterijen van vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrikanten en bij zelfslachtende slagers. Sinds 1986 is de betekenis van de slachtende vleeswarenfabrieken toegenomen; die van zelfslachtende slagers en slachtende vleesgroothandelaren gedaald (zie tabel 5.3).

Uit slachtingen beschikken de slachtende ondernemingen over 95% van al het varkensvlees, dat wil zeggen: bijna 1,7 miljoen ton varkensvlees (inclusief been, vet en overige eetbare slachtprodukten). Het aantal groot-slachterijen is groter dan dat in 1986. Vooral het aantal varkens slachtende vleeswarenfabrieken is sterk gestegen. Daarentegen is het aantal zelfslachtende slagers met bijna de helft gedaald.

1) Hiertoe behoren alle mondelinge en schriftelijke afspraken om bepaalde hoeveelheden te kopen of te verkopen. Meestal is daarbij ook de prijs vastgelegd. De afspraken die uitsluitend betrekking hebben op de leverings- of verkoopvoorwaarden worden hier niet toe gerekend. Wel de statutair verplichte leveringen aan coöperaties.

Tabel 5.3 Welke ondernemingen slachten de varkens in 1992 en 1986 a)

	Ondernemingen		Slachtingen	
Vleesgroothandelaren	122	(72)	63%	(65%)
Vleeswarenfabrieken	126	(41)	36%	(32%)
Zelfslachtende slagers	681	(1.300)	1%	(3%)
Totaal	929	(1.413)	100%	(100%)

a) Tussen haakjes het beeld voor 1986; b) In 1992 20.232.500 stuks en in 1986 17.905.000 stuks; c) Inclusief de slagers die zelf levend vee kochten en dit elders lieten slachten.

Nog steeds blijken vrijwel alle slachtende vleeswarenfabrieken (ook) varkens te slachten. Bij de vleesgroothandelaren is er meer specialisatie, maar 57% slacht varkens (1986 43%). Vergeleken met 1986 blijken nogal wat zelfslachtende slagers gestopt te zijn met het slachten van varkens. De voordelen van het zelf slachten zijn bij varkens klein en/of worden overtroffen door de nadelen (problemen bij de verkoop van minder gangbare delen als spek en vet).

De circa 20 grootste slachterijen (jaaromzet minstens 10.000 ton varkensvlees) verhandelen 89% van het varkensvlees. De concentratie bij grote bedrijven is sinds 1986 toegenomen. Deze grote bedrijven zijn vooral gevestigd in de produktiegebieden in het oosten en zuiden van ons land. Ze verzorgen een groot deel van de export. De kleinere slachterijen richten zich vooral op de binnenlandse markt. Zij zijn vooral in of bij het belangrijkste consumptiecentrum (randstad) gevestigd. De zelfslachtende slagers zijn vooral op het platteland gevestigd.

Tabel 5.4 Verkoopvorm van het varkensvlees bij slachtende ondernemingen a)

	1992	1986
Helften	23%	29%
Deelstukken met been	55%	47%
Deelstukken zonder been	13%	15%
Consumentenartikelen	0%	- b)
Vetten	3%	3%
Overige eetbare slachtprodukten	5%	6%
Totaal tonnen c)	16.630.100 (100%)	15.685.300 (100%)

a) Exclusief de zelfslachtende slagers; b) In 1986 niet gevraagd; c) Inclusief interne leveringen aan andere slachtende ondernemingen.

De slachtende ondernemingen benen ook een deel (15%) van het varkensvlees uit. Uit de verkoopvorm (tabel 5.4) blijkt dat bij slachterijen de betekenis van het uitbenen sinds 1986 ongeveer stabiel is gebleven. Het portioneren van vlees komt nu iets meer voor bij grootslachterijen dan in 1986, maar wordt nog steeds voor het overgrote deel verzorgd door zelfslachtende slagers.

Tabel 5.5 Aankooppatroon van varkensvlees bij slachtende ondernemingen a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Eigen slachtingen	99%	95%
Slachtende groothandelaren	1%	5%
Buitenland	0%	-
Totaal tonnen b)	16.630.100 (100%)	15.685.300 (100%)

a) Exclusief zelfslachtende slagers; b) Inclusief interne leveringen aan andere slachtende ondernemingen.

De slachtende vleesgroothandelaren krijgen vrijwel uitsluitend uit eigen slachtingen de beschikking over varkensvlees. De onderlinge handel bedraagt slechts 1% van de omzet, terwijl de bedrijven vrijwel geen varkensvlees zelf importeren.

Tabel 5.6 Verkooppatroon van varkensvlees bij slachtende ondernemingen a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Export	31%	48%
Snacksfabriek	1%	1%
Vleeswarenfabriek	1%	8%
Vetsmelterij	2%	2%
Petfoodfabriek	0%	-
Slachtende vleesgroothandelaren	1%	5%
Niet-slachtende vleesgroothandel	53%	19%
Algemene groothandel	1%	6%
Slagers	5%	7%
Overige detaillisten	4%	3%
Overige afnemers	1%	1%
Totaal	16.630.100 (100%)	15.685.300 (100%)

a) Exclusief zelfslachtende slagers en inclusief interne handel.

Het afzetpatroon van de slachtende bedrijven is veel meer dan in 1986 gericht op niet-slachtende vleesgroothandelaren. Dit is het gevolg van de gegroeide betekenis van koude uitsnijderijen, gecombineerd met de grotere betekenis van de inkoop van delen door detaillisten en verwerkende bedrijven. Vergeleken met 1986 is de export door slachtende bedrijven in betekenis verminderd. Dit hangt samen met de opkomst van de export van deelstukken en van koude uitsnijderijen.

De slachterijen hebben voor minder dan 1% van hun afzet contracten afgesloten (in 1986 voor 8%) en wel met slagers. Verticale integratie komt in beperkte mate voor in de vorm van eigen slachtveehandels- en detailhandelsactiviteiten. De combinatie van vleesgroothandel en uitbenen/portioneren komt veel vaker voor.

5.3 Verwerkende bedrijven

Zowel vleeswarenfabrieken, als snacksfabrieken, vetsmelterijen en petfood-fabrieken verwerken varkensvlees. Van de 429 vleeswarenfabrieken verwerken er 420 varkensvlees, van de 141 snacksfabrieken 97, van de 65 petfoodfabrieken 27, terwijl alle vetsmelterijen varkensvlees en vet verwerken. Het aantal bedrijven dat varkensvlees verwerkt, is sinds 1986 gestegen van even 200 tot ruim 500 stuks. De verwerkte hoeveelheid is ook gestegen, namelijk van 15% tot 20% van de beschikbare hoeveelheid varkensvlees, dat wil zeggen tot bijna 355.000 ton vlees inclusief been, vet en overige eetbare slachtafvallen.

In de in tabel 5.7 vermelde hoeveelheden zijn niet opgenomen de door slagers in vleeswaren verwerkte hoeveelheden (2%) van het beschikbare varkensvlees en de door hen in snacks verwerkte hoeveelheid varkensvlees (450 ton).

Tabel 5.7 Bestemming van het verwerkte varkensvlees in 1992 en 1986

Verwerkt tot/in:	1992	1986
Vleeswaren	75%	80%
Snacks	5%	7%
Vet	15%	13%
Petfood	5%	-%
Totaal aantal tonnen	354.800 (100%)	233.000 (100%)

De verwerking is voor een flink deel in handen van een beperkt aantal grote ondernemingen. Zo zijn er 30 grote vleeswarenfabrieken (jaarafzet vleeswaren ten minste 5.000 ton) die circa drie vierde deel van de totale vleeswarenproductie voor hun rekening nemen. Het marktaandeel van de 19 vleeswarenfabrieken met een jaaromzet van minstens 5.000 ton vleeswaren was in 1986 84%. Bij de vleeswarenfabrieken is dus sprake van deconcentratie. De reden hiervoor is de eerder vermelde specialisatietendens.

De 35 grote snacksfabrieken (jaaromzet groter dan 2.000 ton vlees) nemen 92% van de totale jaarproductie voor hun rekening. In 1986 was dit 12 bedrijven met een aandeel van 73%. Deze grote fabrikanten voeren meestal een breed assortiment, terwijl de kleinere bedrijven gespecialiseerd zijn op een beperkt aantal produkten. De vleeswarenfabrieken zijn voor een flink deel gevestigd in oosten en westen van ons land (in 1986 in het westen en zuiden) en de snacksfabrieken in het noorden en zuiden (in 1986 in het oosten en zuiden). De petfoodfabrikanten zijn voor bijna 60% in het oosten gevestigd; de vetsmelterijen in het westen.

Naast het verwerken van varkensvlees houdt een aantal ondernemingen (204) zich ook bezig met het uitbenen van vlees (in 1986 54). Dit betreft ongeveer evenveel slachtende als niet-slachtende vleeswarenfabrieken. De vleeswarenfabrieken krijgen karkasvlees uit eigen slachtingen en kopen daarnaast ook wel helften en delen met been aan. Voor de verwerking kopen ze evenwel vooral deelstukken zonder been, vet en overige eetbare slachtprodukten.

Snacksfabrieken oefenen net als in 1986 in 1992 ook vrijwel nooit andere functies uit. Het benodigde vlees wordt door hen voor het grootste deel gekocht in de vorm van deelstukken zonder been, vetten en overige eetbare slachtprodukten (93%). In 1986 (80%). De vetsmelterijen kopen uiteraard vrijwel uitsluitend vet aan; de petfoodfabrieken uitsluitend vetten en overige eetbare slachtprodukten.

De verwerkende bedrijven kopen het varkensvlees in hoofdzaak (circa 80%) bij de niet-slachtende bedrijven, dit in tegenstelling tot 1986, toen in hoofdzaak bij slachtende ondernemingen werd gekocht. De aankoop van varkensvlees is voor 6% contractueel vastgelegd (in 1986 1%). Bij petfoodfabrikanten, vetsmelterijen en snacksfabrikanten is de aankoop zelfs voor het grootste deel contractueel vastgelegd.

Verticale integratie komt bij vleeswarenfabrieken nogal eens voor. Het gaat net als in 1986 vooral om integratie met vlees(waren)groothandel, uitbenen en slachten. Bij snacksfabrikanten komt nauwelijks verticale integratie voor. Slechts enkele ondernemingen hebben tevens een groothandel en benen uit. De varkensvlees verwerkende vetsmelterijen en petfoodfabrieken zijn niet verticaal geïntegreerd.

5.4 Niet-slachtende vleesgroothandelaren

Deze categorie bedrijven omvat ook de vleeswarenfabrikanten die geen vleeswaren met varkensvlees bereiden, maar wel varkensvlees verhandelen, alsmede de zogenaamde koude uitsnijderijen, levensmiddelen- en groothandelaren, inclusief hun centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren. In totaal zijn er 1514 niet-slachtende vleesgroothandelaren. Er zijn 863 niet-slachtende groothandelaren die varkensvlees verhandelen, dit is bijna 60% van alle bedrijven uit deze groep. Van hen produceren er 270 tevens vleeswaren en behoren er 114 tot de algemene groothandelaren. In totaal verhandelen de niet-slachtende groothandelaren ruim 1.225.000 ton varkensvlees, wat 70% van de beschikbare hoeveelheid is. In 1986 bedroeg hun aandeel maar 31%. De toegenomen omzet sinds 1986 is een gevolg van de grotere onderlinge handel toen (16%) en van de toegenomen betekenis van de koude uitsnijderijen.

Tabel 5.8 Aantal niet-slachtende varkensvleesgroothandelaren a) en hun aandeel in de varkensvleesafzet in 1992 en 1986 b)

	Ondernemingen		Aandeel vleesafzet c)	
Vleesgroothandelaren	479	(298)	69%	(55%)
Vleeswarenfabrikanten	270	(99)	28%	(19%)
Algemene groothandel	114	(157)	3%	(26%)
Totaal	863	(554)	100%	(100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrieken die geen varkensvlees verwerken maar dit wel verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelen-groothandelaren, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren; b) Tussen haakjes de gegevens van 1986; c) In 1992 ruim 1.225.000 ton en in 1986 481.400 ton.

Sinds 1986 is het aantal niet-slachtende groothandelaren dat varkensvlees verhandelt met ruim 300 toegenomen. De grotere specialisatie van de bedrijven is hiervan de oorzaak. Vooral het aantal en de betekenis van de vleesgroothandel en de vleeswarenfabrieken zijn toegenomen. De algemene groothandel daarentegen daalde zowel in aantal als in betekenis. De belangrijkste reden daarvoor is, dat de centrale slagerijen van grootwinkelbedrijven, nu bij de vleesgroothandelaren/uitsnijderijen zijn gerekend en in 1986 niet. Het gaat vooral om in het oosten en westen van ons land gevestigde bedrijven. Van de meeste ondernemingen is de jaaromzet evenals in 1986 minder dan 2.000 ton varkensvlees.

De niet-slachtende vleesgroothandelaren benen 23% van al het varkensvlees uit (1986 17%). Ze verkopen dan ook ruim de helft van het varkensvlees in de vorm van deelstukken zonder been en 40% als deelstukken

met been. In 1986 lag het accent nog sterker op de deelstukken zonder been. Deze maakten toen ruim drie vierde deel van de afzet uit. Behalve vlees verhandelen ze ook vleeswaren.

Tabel 5.9 Herkomst varkensvlees bij niet-slachtende vleesgroothandelaren a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandelaren	72%	81%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	21%	16%
Buitenland	7%	3%
Totaal aantal tonnen	1.225.000 (100%)	481.400 (100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrieken die geen varkensvlees verwerken maar dit wel verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren.

De niet-slachtende vleesgroothandelaren kopen het varkensvlees, evenals in 1986, in het buitenland en van slachtende bedrijven. Ook heeft er nogal wat interne handel met andere niet-slachtende groothandelaren plaats (zie tabel 5.9). De grotere interne handel duidt op een grotere mate van specialisatie van de bedrijven (uitbenen, uitsnijden, portioneren).

Tabel 5.10 Bestemming varkensvlees bij niet-slachtende vleesgroothandelaren a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Grootverbruikers	4%	23%
Slagers	3%	12%
Levensmiddeldetaillisten	11%	19%
Buitenland	38%	16%
Verwerkende bedrijven	23%	13%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	21%	16%
Totaal tonnen	1.225.000 (100%)	481.400 (100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrieken die geen varkensvlees verwerken maar dit wel verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandelaren.

Het afzetpatroon is in 1992 veel meer gericht op het buitenland, de verwerkende bedrijven en de interne handel dan in 1986. Dit geeft aan, dat niet-slachtende vleesgroothandelaren van groeiende betekenis worden voor de export en verdere bewerking. Dit gaat ten koste van hun traditionele functie richting de detailhandel en het grootverbruik. Deze verschuiving hangt samen met het afstoten van voorbereidingstaken door verwerkende bedrijven, alsmede met de grotere export van delen.

5.5 Detailhandel

5.5.1 Totaalbeeld

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van varkensvlees via de verschillende detailhandelskanalen. De hierbij gebruikte informatie is afkomstig uit het gehouden distributie-onderzoek en uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door huishoudens en grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-panel-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Uit de literatuur is bekend, dat de panelmethode zoals gebruikt bij het PVV/AGB-onderzoek tot onderschattingen van de werkelijkheid leidt. De door LEI-DLO gebruikte aselechte steekproef leidt daarentegen vaak tot overschattingen. Dit hangt samen met respectievelijk het vergeten van kleine aankopen en het grotere aantal weigeringen bij kleinere bedrijven. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO berust op groothandelsstukken, die bij PVV/AGB op consumentenartikelen. Daarbij zijn in het LEI-DLO-onderzoek de in samengestelde produkten verwerkte hoeveelheden vlees toegerekend aan de afzonderlijke vleessoorten, terwijl in het PVV/AGB-onderzoek deze produkten afzonderlijk zijn geregistreerd. Bovendien is de ge- en verkochte hoeveelheid bij het LEI-DLO-onderzoek uitgedrukt in tonnen vlees met been. Het PVV/AGB-onderzoek vermeldt de gekochte hoeveelheden in het netto-gewicht van de gekochte produkten.

Bij het opstellen van het beeld voor de totale detailhandel is om bovenstaande reden uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan detaillisten verkochte hoeveelheid. Voor de verdeling naar type detailhandel is behalve van de uitkomsten van deze enquête vooral gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek over de verdeling van de aankopen naar winkeltypen.

In concreto betekent dit, dat uitgaande van de LEI-DLO-gegevens over de verkopen aan detailhandelsbedrijven, de verdeling naar winkeltypen is bepaald aan de hand van de aankopen van vers varkensvlees door grootverbruikers en consumenten bij de verschillende detailhandelszaken. De aan-

kopen van gehakt, vlug- en panklare produkten zijn daarbij buiten beschouwing gebleven.

De door deze werkwijze ontstane fout is beperkt. De huishoudens kopen gehakt, vlug- en panklare produkten in wat grotere mate (63%) bij levensmiddelenbedrijven, zoals grootwinkelbedrijven en vrijwillig filiaalbedrijven, dan varkensvlees (61%). Bij de inkoop van grootverbruikers is het verschil tussen de aankoop van vers varkensvlees en gehakt, vlug- en panklare artikelen groter. De inkoop van gehakt, vlug- en panklare produkten is in grotere mate (56,7%) afkomstig van overige leveranciers - in hoofdzaak groothandelaren - dan die van varkensvlees (42,7%). De omvang van de inkopen door grootverbruikers vormt maar 25% van de totale varkensvlees-inkoop van consumenten en grootverbruikers. Wel compenseren de verschillen bij consumenten en bij grootverbruikers elkaar ten dele. De uiteindelijke fout die door deze werkwijze gemaakt wordt, is hierdoor beperkt.

Tabel 5.11 De betekenis van de verschillende detailhandelskanalen voor de varkensvleesafzet in 1986 en 1992

	1992	1986
Slagers	44%	55%
Grootwinkelbedrijven a)	32%	30%
Overige detaillisten b)	24%	15%
Totaal tonnen c)	332.600 (100%)	310.600 (100%)

a) De geringe aankoop van grootverbruikers bij levensmiddelendetailisten is toegerekend aan grootwinkelbedrijven; b) Vrijwillig filiaal bedrijven en detailisten aangesloten bij inkoopcentrales; c) Exclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid varkensvlees.

Uit tabel 5.11 blijkt, dat sinds 1986 de betekenis van de slagers voor de binnenlandse afzet van kalfsvlees is afgenomen en die van levensmiddelenbedrijven toegenomen. Volgens de hier gebruikte cijfers zouden vooral de overige detaillisten aan betekenis hebben gewonnen. De gemaakte vergelijking tussen 1986 en 1992 is op dit punt echter niet zuiver. De gegevens over 1986 komen uit de toenmalige LEI-DLO-enquête, terwijl voor 1992 alleen de verdeling op basis van PVV/AGB-cijfers gebruikt kon worden. Uit PVV/AGB-cijfers voor 1986 en 1992 blijkt, dat de marktaandelen van grootwinkelbedrijven en overige detaillisten bij de aankopen van consumenten van vers varkensvlees in ongeveer dezelfde mate toenamen.

Tabel 5.12 Herkomst varkensvlees bij algemene levensmiddelenlijsten in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandelaren	30%	33%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	61%	11%
Algemene levensmiddelen groothandelaren	9%	56%
Totaal tonnen	192.100 (100%)	139.800 (100%)

De geringere betekenis van de algemene-levensmiddelen-groothandelaren in vergelijking met 1986 is vooral een gevolg van de verschuiving van de centrale slagerijen van grootwinkelbedrijven van de algemene-levensmiddelen-groothandel naar de niet-slachtende vleesgroothandelaren.

5.5.2 Slagers

In totaal zijn er ruim 4.500 slagers. Hiervan verhandelen er ruim 4.300 (94%) varkensvlees. Met elkaar verhandelen deze slagers 8% van het beschikbare varkensvlees: dit is circa 140.500 ton varkensvlees met been, inclusief afsnijvet en overige eetbare slachtprodukten. De slagers die varkensvlees verhandelen zijn voor ruim 50% gevestigd in de consumptiecentra in het westen van ons land.

De slagers portioneren vrijwel al het varkensvlees dat ze verhandelen. Daarnaast zijn er 681 slagers die zelf varkens slachten: in 1986 waren dit er nog 1.300. Verder benen de slagers een deel (7%) van het varkensvlees uit. Een aantal slagers verwerkt varkensvlees in vleeswaren. In 1992 ging het om ruim 3.300 slagers die met elkaar bijna 27.000 ton varkensvlees tot vleeswaren verwerkten. Hoewel het aantal zelf vleeswaren producerende slagers met circa 1.800 is gedaald, is de verwerkte hoeveelheid varkensvlees sinds 1986 vrijwel gelijk gebleven. Tenslotte zijn er 950 slagers die varkensvlees (circa 450 ton) in snacks verwerken. Deze hoeveelheid is iets kleiner dan in 1986.

Uit tabel 5.13 blijkt duidelijk de verschuiving van de inkoop bij slagers in de richting van voorbereide produkten. Het zwaartepunt bij de inkoop ligt nu op de deelstukken met been. Dit is ten koste gegaan van zowel de inkoop van helften als van die van deelstukken zonder been.

De slagers kopen een deel van het varkensvlees (3.550 ton) aan verpakt in groothandelsverpakking en 36 ton in consumentenverpakking. Verder verkopen ze 19.600 ton varkensvlees verwerkt in vlugklare artikelen en gehakt en 11.250 ton varkensvlees verwerkt in gemengde produkten.

Tabel 5.13 Aankoopvorm van varkensvlees bij slagers a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Helften	36%	46%
Deelstukken met been	39%	15%
Deelstukkken zonder been	23%	31%
Consumentenartikelen	1%	- b)
Vetten	1%	0%
Overige eetbare slachtprodukten	1%	8%
Totaal tonnen c)	175.000 (100%)	201.900 (100%)

a) Inclusief concessionairs; b) In 1986 niet gevraagd; c) Inclusief in vleeswaren en snacks verwerkt varkensvlees.

De slagers krijgen een beperkte hoeveelheid varkensvlees uit eigen slachtingen, de rest kopen ze bij slachtende en niet-slachtende vleesgroot-handelaren (zie tabel 5.14). Uit de tabel blijkt, dat de daling van de eigen slachtingen vooral is opgevangen door aankopen bij niet-slachtende onder-nemingen.

Tabel 5.14 Herkomst van varkensvlees bij slager a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandel	50%	54%
Niet-slachtende vleesgroothandel	37%	23%
Eigen slachtingen	13%	23%
Totaal tonnen b)	175.000 (100%)	201.900 (100%)

a) Inclusief concessionairs; b) Inclusief de in vleeswaren en snacks verwerkte hoe-veelheid varkensvlees.

De aankoop is voor 2% contractueel vastgelegd. Het betreft in hoofd-zaak contracten met slachterijen en met niet-slachtende vleesgroot-handelaren. Ook in 1986 was de aankoop vrijwel niet contractueel vastgelegd. Verticale integratie komt veel voor. Zo slachten slagers niet alleen varkens, maar ze benen het vlees uit en portioneren het. Bovendien bereidt 75% van hen ook vleeswaren en ruim 20% snacks.

Naast de consument bedient de slager ook de grootverbruiker. Van de totale afzet bij slagers gaat 37% naar de grootverbruikers. In 1986 was dat 31%.

5.6 Grootverbruikers

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van varkensvlees aan grootverbruikers. De hierbij gebruikte informatie voor 1986 is afkomstig uit het destijds verrichte distributie-onderzoek van LEI-DLO. De informatie over 1992 is vooral afkomstig uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door grootverbruikers. Het huidige LEI-DLO-onderzoek geeft over dat laatste jaar slechts informatie over de afzet van vleesgroothandelaren, levensmiddelen-groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan en kunnen niet worden gebruikt om de ontwikkeling van de omvang van het buitenhuishoudelijk verbruik tussen 1986 en 1992 vast te stellen. Dit zal wel mogelijk zijn als begin 1995 de gegevens van een geactualiseerd PVV/AGB-onderzoek naar de buitenhuishoudelijke markt bekend worden.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO berust op groothandelsstukken, die bij PVV/AGB op meer bewerkte delen. Daarbij zijn in het LEI-DLO-onderzoek de in samengestelde produkten verwerkte hoeveelheden vlees toegerekend aan de afzonderlijke vleessoorten, terwijl in het PVV/AGB-onderzoek deze produkten afzonderlijk zijn geregistreerd. Bovendien zijn de ge- en verkochte hoeveelheid bij LEI-DLO gegeven in tonnen vlees met been en bij PVV/AGB gaat het om het netto-gewicht van de gekochte produkten. Tenslotte omvat het LEI-DLO-onderzoek alle grootverbruikerscategorieën, terwijl de PVV/AGB-cijfers uitsluitend betrekking hebben op kantines van bedrijven met ten minste 100 werknemers, horecabedrijven en instellingen (exclusief kazernes, gevangenissen, internaten, kloosters). De gegevens over 1986 vertonen geen grote verschillen in het inkooppatroon van de wel en niet in het PVV/AGB-onderzoek meegenomen groepen. Dit betekent, dat een vergelijking van de aankooppatronen van grootverbruikers tussen 1986 en 1992 wel mogelijk is.

Bij het opstellen van het beeld voor het totale grootverbruik is om bovenstaande redenen uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan huishoudens en grootverbruikers verkochte hoeveelheid varkensvlees. Voor de verdeling naar huishoudelijk en buitenhuishoudelijk verbruik is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek en de in het LEI-DLO-onderzoek gevonden omvang van de verkopen door groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Voor de verdeling naar type groot-

verbruiker in 1992 is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek. In concreto betekent dit laatste, dat uitgaande van de op de hiervoor beschreven wijze bepaalde omvang van de buitenhuishoudelijke markt, de verdeling naar categorieën is bepaald aan de hand van de aankopen van vers varkensvlees door grootverbruikers. De aankopen van gehakt, vlog- en panklare produkten zijn daarbij buiten beschouwing gebleven. Hierbij moet worden opgemerkt, dat de inkoop van gehakt, vlog- en panklare produkten in grotere mate (56,7%) afkomstig is van overige leveranciers - in hoofdzaak groothandelaren - dan die van varkensvlees (42,7%). Het in gehakt, vlog- en panklare artikelen verwerkte varkensvlees maakt een flink deel (circa 75%) uit van al het in deze produkten verwerkte vlees. De werkelijkheid kan daarom afwijken van het hier geschetste beeld.

Tabel 5.15 De verdeling van de totale varkensvleesafzet aan grootverbruikers naar de onderscheiden categorieën in 1992 en 1986

	1992	1986
Horeca-ondernemingen	75%	64%
Instellingen a)	18%	27%
Kantines b)	7%	9%
Totaal tonnen	105.000 (100%)	170.800 (100%)

a) In 1992 alleen instellingen die erkend zijn krachtens de AWBZ en/of krachtens de Ziekenfondswet, als ook alle instellingen die zijn aangemeld krachtens de Wet op de Bejaardenoorden; b) In 1992 alleen de kantines van ondernemingen met ten minste 100 werknemers.

De gegevens in tabel 5.15 geven een groeiende betekenis van de afzet aan horeca-ondernemingen en een geringere betekenis van de afzet aan instellingen en kantines te zien. Deze verschillen houden voor een deel verband met de verschillen tussen 1986 en 1992 in de bij het onderzoek betrokken typen ondernemingen.

Het beeld voor de verschillende categorieën grootverbruikers verschilt in 1992 en 1986 nauwelijks van het in tabel 5.16 gegeven totaalbeeld. Uit de tabel is verder af te leiden, dat bij grootverbruikers de slaggers marktaandeel winnen, ten koste van met name de aankopen bij vleesgroothandelaren (uitsnijderijen).

Tabel 5.16 De herkomst van het door grootverbruikers gekochte varkensvlees in 1992 en 1986

	1992	1986
Slagers	57%	36%
Overige detaillisten	0%	0%
Overige leveranciers a)	43%	63%
Totaal tonnen	105.000 (100%)	170.800 (100%)

a) In hoofdzaak vleesgroothandelaren.

6. DISTRIBUTIE VAN PAARDEVLEES

6.1 Totaalbeeld

Figuur 6.1 geeft een beeld van de ondernemingen betrokken bij de distributie van paardevlees en hun functie. In deze figuur is de afzetstructuur van paardevlees (25.850 ton, inclusief been, afsnijvet en overige eetbare slachtprodukten) weergegeven, alsmede de aankoop van de slachtpaarden (3.900 stuks).

De slachtpaarden worden in hoofdzaak gekocht van boeren en verder vooral op markten, bij veehandelaren en in het buitenland. De aankoop bij boeren is nu veel groter dan in 1986. Dit houdt verband met het nu ook vermelden van de aankoop bij zelfslachtende slagers. Deze groep bedrijven koopt namelijk vaak direct bij boeren.

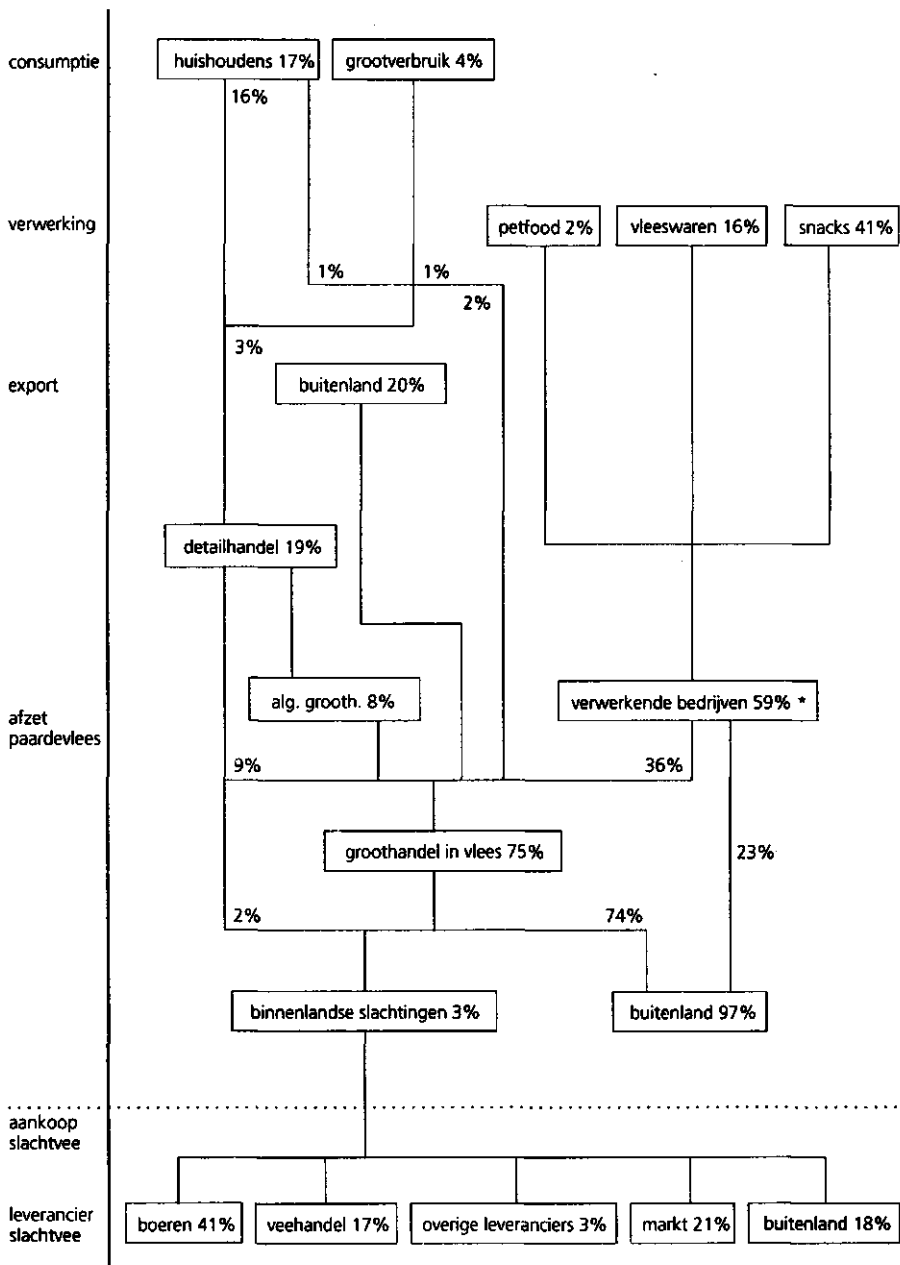
Het afzetpatroon van paardevlees ziet er in grote lijnen hetzelfde uit als in 1986. Een belangrijke rol speelt de import van paardevlees door niet-slachtende vleesgroothandelaren en verwerkende bedrijven. Verder wordt nog steeds een flink deel van het paardevlees verwerkt in snacks. De toch al geringe betekenis van de binnenlandse slachtingen is na 1986 verder gedaald. De betekenis van de algemene groothandel is nog steeds vrij klein, maar wel toegenomen en niet meer uitsluitend gericht op grootverbruikers.

Het uitbenen vond in 1986 vrijwel uitsluitend plaats bij detaillisten. Nu gebeurt het vooral bij niet-slachtende vleesgroothandelaren (17%), detaillisten (12%) en verwerkende bedrijven (2%). Het geïmporteerde paardevlees wordt voor ruim twee derde deel uitgebeend aangekocht. Het portioneren heeft evenals in 1986 vrijwel uitsluitend plaats bij detailhandelaren.

Tabel 6.1 Betekenis voorverpakte, vlug- en panklare en samengestelde artikelen in 1992 en 1986 a)

	1992	1986
Voorverpakt in groothandelsverpakking	28	- b)
Voorverpakt in consumentenverpakking	22	5
Vlug- en panklare artikelen	0	-
Samengestelde artikelen	22	14

a) In percentages van de beschikbare hoeveelheid paardevlees, in 1986 31.700 ton en in 1992 25.850 ton; b) In 1986 niet gevraagd.

* inclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid paardevlees

Figuur 6.1 De afzetstructuur van vleespaarden en paardevlees in 1992

De betekenis van voorverpakking in consumentenverpakking is sinds 1986 flink toegenomen (zie tabel 6.1). Daarnaast wordt er nu behoorlijk veel paardevlees voorverpakt in groothandelsverpakking. Hierbij is er een relatie met de grote import van paardevlees. Ook de betekenis van samengestelde artikelen is gestegen.

De aankoop van slachtpaarden is niet contractueel 1) vastgelegd. Ook in 1986 was dit niet het geval. Het paardevlees wordt voor 9% op contract afgezet; in 1986 was dit 10%. Het betreft hier contracten van niet-slachtende vleesgroothandelaren met algemene groothandelaren, snacksfabrikanten en buitenlandse afnemers. De aankoop van paardevlees is veel vaker vastgelegd, namelijk voor 28%. Het betreft vooral contracten van niet-slachtende vleesgroothandelaren en snacksfabrikanten met buitenlandse leveranciers.

Verticale integratie komt voor bij slachtende ondernemingen die uitbenen en betrokken zijn bij groothandel en detailhandel. Verder zijn de niet-slachtende vleesgroothandelaren betrokken bij het uitbenen en de vleeswarenfabrikanten bij de vleesgroothandel.

6.2 Slachtende vleesgroothandelaren, vleeswarenfabrikanten en slagers

De slachtingen hebben plaats op bedrijven die het paardevlees verkopen hetzij als groothandel, hetzij als detailhandel. In 1986 en in 1992 werden de meeste paarden geslacht door de slagers. De betekenis van de slagers voor de slachtingen is sinds 1986 nog verder gestegen, hoewel het aantal zelfslachtende paardeslagers tot de helft terugliep.

Tabel 6.2 Welke ondernemingen slachten de paarden in 1992 en 1986 a)

	Ondernemingen		Slachtingen b)	
Vleesgroothandelaren	37	(8)	21%	(32%)
Zelfslachtende slagers c)	99	(200)	79%	(68%)
Totaal	136	(208)	100%	(100%)

a) Tussen haakjes de cijfers voor 1986; b) In 1992 3.900 stuks en in 1986 8.600 stuks; c) Inclusief de slagers die zelf levend vee kochten en dit elders lieten slachten.

1) Hiertoe behoren alle mondelinge en schriftelijke afspraken om bepaalde hoeveelheden te kopen of te verkopen. Meestal is daarbij ook de prijs vastgelegd. De afspraken die uitsluitend betrekking hebben op de leverings- of verkoopvoorwaarden worden hier niet toe gerekend. Wel de statutair verplichte leveringen aan coöperaties.

In totaal beschikten de slachtende ondernemingen uit eigen slachtingen maar over 3% van de beschikbare hoeveelheid paardevlees, dit is circa 800 ton, inclusief been, afsnijvet en overige eetbare slachtprodukten. Het totaal aantal grootslachterijen van vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrikanten bedraagt 369, het aantal zelfslachtende slagers circa 1.300. Als men deze aantallen vergelijkt met die uit tabel 3.2 dan blijkt, dat slechts een beperkt aantal grootslachterijen en zelfslachtende slagers paarden slachten. Dit was in 1986 ook zo. De grootslachterijen zijn vooral in het westen en oosten van ons land gevestigd; de slagers in het oosten en noorden. In 1986 waren beide groepen voor circa de helft in het westen van het land gevestigd.

De vleesgroothandelaren benen zelden paardevlees uit. Het betreft circa 0,1% van de beschikbare hoeveelheid paardevlees. Ze verkopen dan ook een belangrijk deel van het vlees in de vorm van kwarten (zie tabel 6.3). Portioneren van het vlees heeft uitsluitend plaats bij zelfslachtende slagers. Deze portioneren alle door hen geslachte paarden.

Tabel 6.3 Verkoopvorm van het paardevlees bij slachtende ondernemingen in 1992 en 1986 a)

	1992	1986
Kwarten	79%	66%
Deelstukken met been	12%	-
Deelstukken zonder been	-	33%
Consumentenartikelen	9%	- b)
Vetten	-	0
Overige eetbare slachtprodukten	-	0
Totaal tonnen	220	625
	(100%)	(100%)

a) Exclusief de zelfslachtende slagers; b) In 1986 niet gevraagd.

De slachtende ondernemingen krijgen het vlees vrijwel uitsluitend (93%) uit eigen slachtingen. Ook in 1986 was er nauwelijks sprake van verkoop.

De slachtende ondernemingen zetten het paardevlees af aan detailhandelaren, niet-slachtende vleesgroothandelaren en consumenten (zie tabel 6.4). De afzet van de slachterijen is sinds 1986 directer geworden, meer gericht op slagers en consumenten. De slachterijen hebben net als in 1986 geen afzetcontracten afgesloten. Verticale integratie komt vaak voor met name in de vorm van eigen detailhandelsactiviteiten en van uitbenen. Dit was in 1986 ook zo.

Tabel 6.4 *Het verkooppatroon van paardevlees bij slachtende ondernemingen in 1986 en 1992 a)*

	1992	1986
Slagers	94%	67%
Niet-slachtende vleesgroothandel	4%	33%
Consumenten	2%	-
Totaal tonnen	220	625
	(100%)	(100%)

a) Exclusief zelfslachtende slagers.

6.3 Verwerkende bedrijven

In totaal is in 1992 59% van het paardevlees verwerkt, in 1986 57%. Deze verwerking gebeurde in vleeswarenfabrieken, snacksfabrieken en petfoodfabrieken. In de verwerkte hoeveelheid zijn niet opgenomen de door slagers in vleeswaren verwerkte hoeveelheden (5% van het beschikbare paardevlees). De slagers verwerken in 1992 geen paardevlees in snacks.

Paardevlees wordt vooral verwerkt door snacksfabrikanten en vleeswarenfabrieken. Van de in totaal 429 vleeswarenfabrieken verwerkt ruim 20% (94 bedrijven) ook paardevlees. In 1986 verwerkte 17% van de vleeswarenfabrikanten (25 bedrijven) paardevlees. De toename van het aantal paardevlees verwerkende vleeswarenfabrieken hangt samen met de grotere verwerkte hoeveelheid. De in vleeswaren verwerkte hoeveelheid steeg sinds 1986 van 6% naar 16% van de beschikbare hoeveelheid paardevlees (zie tabel 6.5).

Ook snacksfabrikanten verwerken veel paardevlees. Het gaat om in totaal 141 bedrijven, waarvan er 20 paardevlees verwerken. In 1986 ging het om 19 van de 109 snacksfabrikanten. De in snacks verwerkte hoeveelheid paardevlees is sinds 1986 iets gedaald namelijk van 44% naar 41% van de beschikbare hoeveelheid.

Vergeleken met 1986 is de verwerking van paardevlees in petfood in betekenis verminderd (zie tabel 6.5). Van de in totaal 66 petfoodfabrikanten verwerken er 6 paardevlees. De verwerking in petfood is sterk in betekenis gedaald. Dit hangt samen met de geringere binnenlandse slachtingen en de grotere import van deelstukken zonder been.

De petfoodfabrikanten komen evenals in 1986 voor in het oosten van ons land. De fabrikanten die paardevlees verwerken zijn met name in het westen gevestigd. De helft van de paardevlees verwerkende vleeswaren-

fabrikanten is gevestigd in het westen van ons land, terwijl de snacksfabrikanten in het westen en zuiden gevestigd zijn.

Tabel 6.5 Bestemming van het verwerkte paardevlees in 1992 en 1986

Verwerkt tot:	1992	1986
Snacks	70%	77%
Vleeswaren	27%	11%
Petfood	3%	12%
Totaal tonnen	15.250 (100%)	18.100 (100%)

De produktie is voor een flink deel in handen van een beperkt aantal grote ondernemingen. Zo nemen de 6 grootste vleeswarenfabrieken evenals in 1986 circa 80% van de totale produktie voor hun rekening. Het aandeel van de 3 grootste snacksfabrieken is 51%, in 1986 hadden de 3 grootste bedrijven een marktaandeel van 75%.

De petfoodfabrikanten kopen uitsluitend overige eetbare slachtprodukten voor de verwerking aan; de vleeswarenfabrieken uitsluitend deelstukken zonder been. De snacksfabrikanten kopen vooral deelstukken zonder been en daarnaast kwarten. Op enkele snacksfabrikanten na benen de verwerkende bedrijven dan ook zelf geen paardevlees uit.

Evenals in 1986 (60%) kopen de verwerkende bedrijven het paardevlees in hoofdzaak in het buitenland (78%). Gebeurde dat toen uitsluitend door snacksfabrieken, nu kopen ook vleeswaren- en petfoodfabrieken paardevlees in het buitenland. De in het binnenland gekochte hoeveelheid was vooral afkomstig van niet-slachtende vleesgroothandelaren (19%), de rest (3%) van slachterijen. In 1986 werd in het binnenland uitsluitend bij niet-slachtende vleesgroothandelaren gekocht.

De aankoop was bij snacksfabrikanten voor 66% contractueel vastgelegd en bij vleeswarenfabrikanten voor 3%. Het betrof uitsluitend contracten met buitenlandse leveranciers. In 1986 hadden alleen snacksfabrikanten contracten met leveranciers afgesloten. Het ging toen om contracten met binnenlandse niet-slachtende vleesgroothandelaren, met betrekking tot 23% van hun inkoop. Verticale integratie komt voor bij vleeswarenfabrikanten die ook groothandelsfuncties uitoefenen.

6.4 Niet-slachtende vleesgroothandelaren

De groep niet-slachtende vleesgroothandelaren omvat ook de zogenaamde koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandelaren (inclusief centrale slagerijen) en grootverbruiksgroothandelaren. Volgens de enquête verhandelen 91 niet-slachtende vleesgroothandelaren paardevlees. Geen van deze ondernemingen produceert tevens vleeswaren, wel behoren er 35 tot de algemene groothandel. In totaal verhandelen de niet-slachtende vleesgroothandelaren circa 21.400 ton paardevlees, wat 83% van de beschikbare hoeveelheid is. In 1986 bedroeg hun aandeel 63%. Hun gegroeide betekenis hangt samen met de verminderde directe invoer door verwerken de bedrijven en met de grotere betekenis van algemene groothandelaren. Omdat in 1986 het aantal niet-slachtende vleesgroothandelaren (99) nogal wat groter was dan nu, kan worden vastgesteld, dat de groeiende omzet heeft geresulteerd in een groeiende omzet per bedrijf. De meeste bedrijven behoren echter nog steeds, evenals in 1986, tot de middelgrote bedrijven (jaaromzet 250-2000 ton vlees). Ze zijn vooral gevestigd in het westen van ons land, in 1986 in het westen en het oosten.

Tabel 6.6 Aantal niet-slachtende paardevleesgroothandelaren a) en hun aandeel in de afzet van paardevlees in 1992 en 1986 b)

	Ondernemingen		Aandeel vleesafzet c)	
Vleesgroothandelaren	56	(61)	90%	(62%)
Vleeswarenfabrikanten	-	(38)	-	(36%)
Algemene groothandel	35	(35)	10%	(2%)
Totaal	91	(134)	100%	(100%)

a) Inclusief koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandel, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandel; b) Tussen haakjes de gegevens uit 1986; c) In 1992 21.400 ton en in 1986 19.950 ton.

Sinds 1986 is de handel in paardevlees veel meer geconcentreerd bij de vleesgroothandel. Dit is ten koste gegaan van het aandeel van de vleeswarenfabrikanten. Het aantal paardevlees verhandelende vleesgroothandelaren en algemene groothandelaren is vrijwel gelijk gebleven.

Van het door niet-slachtende vleesgroothandelaren gekochte paardevlees wordt 21% door hen uitgebeend; in 1986 3%. Deze koude uitsnijderijen zijn dan ook de belangrijkste uitbeenders van paardevlees. Portioneren van vlees komt bij hen vrij zelden voor. Op 1% van het vlees na, die in de vorm van consumentenartikelen wordt verkocht, verkopen de niet-slachtende groothandelaren al het paardevlees in de vorm van deelstukken zonder been. Dit was ook in 1986 het geval.

In 1992 kopen de niet-slachtende vleesgroothandelaren het paardenvlees van dezelfde categorieën leveranciers als in 1986 (zie tabel 6.7). De inkoop in het buitenland is sinds die tijd nog verder toegenomen. De rechtstreekse import door verwerkende bedrijven is hierdoor gedaald.

Tabel 6.7 Herkomst paardenvlees bij niet-slachtende vleesgroothandelaren a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandel	1%	3%
Buitenland	87%	82%
Niet-slachtende vleesgroothandel	12%	15%
Totaal tonnen	21.400 (100%)	19.950 (100%)

a) Inclusief koude uitsnijderijen, levensmiddelenegroothandel, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandel.

Het afzetpatroon is sinds 1986 ook veranderd (zie tabel 6.8). Vooral de groter afzet aan snacksfabrikanten valt op. Deze groep koopt vergeleken met 1986 minder paardenvlees direct in het buitenland. Verder valt de geringere afzet aan petfoodfabrikanten op. Deze daling is vrijwel geheel een gevolg van de geringere verwerking van paardenvlees door deze fabrikan-ten.

Tabel 6.8 Bestemming van paardenvlees bij niet-slachtende vleesgroothandelaren a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Petfoodfabrikanten	1%	10%
Vleeswarenfabrikanten	4%	8%
Snacksfabrikanten	36%	14%
Buitenland	24%	25%
Niet-slachtende groothandelaren	12%	15%
Detailisten	21%	21%
Consumenten	1%	1%
Grootverbruikers	1%	6%
Totaal tonnen	21.400 (100%)	19.950 (100%)

a) Inclusief koude uitsnijderijen, levensmiddelenegroothandel, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandel.

De afzet is voor 11% contractueel vastgelegd, de aankoop voor 16%. Beide percentages zijn hoger dan in 1986. Toen bedroegen ze respectievelijk 0% en 10%. De aankoopcontracten zijn vrijwel uitsluitend afgesloten met buitenlandse leveranciers. De verkoopcontracten zijn afgesloten met snacksfabrikanten (31%) en tussen niet-slachtende vleesgroothandelaren en algemene groothandelaren (57%) en met buitenlandse afnemers. In 1986 waren uitsluitend afzetcontracten afgesloten met snacksfabrikanten. Verticale integratie is van weinig betekenis. Voor zover het voorkomt, gaat het met name om uitbenen en portioneren naast groothandel.

6.5 Detailhandel

6.5.1 Totaalbeeld

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van paardevlees via de verschillende detailhandelskanalen. De hierbij gebruikte informatie is afkomstig uit het gehouden distributie-onderzoek en uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door huishoudens en grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-panel-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Uit de literatuur is bekend, dat de panelmethode zoals gebruikt bij het PVV/AGB-onderzoek tot onderschattingen van de werkelijkheid leidt. De door LEI-DLO gebruikte aselechte steekproef leidt daarentegen vaak tot overschattingen. Dit hangt samen met respectievelijk het vergeten van kleine aankopen en het grotere aantal weigeringen bij kleinere bedrijven. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO berust op groothandelsstukken, die bij PVV/AGB op consumentenartikelen. Daarbij zijn in het LEI-DLO-onderzoek de in samengestelde produkten verwerkte hoeveelheden vlees toegerekend aan de afzonderlijke vleessoorten, terwijl in het PVV/AGB-onderzoek deze produkten afzonderlijk zijn geregistreerd. Bovendien is de ge- en verkochte hoeveelheid bij het LEI-DLO-onderzoek uitgedrukt in tonnen vlees met been. Het PVV/AGB-onderzoek vermeldt de gekochte hoeveelheden in het netto-gewicht van de gekochte produkten.

Bij het opstellen van het beeld voor de totale detailhandel is om bovenstaande reden uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan detaillisten verkochte hoeveelheid. Voor de verdeling naar type detailhandel is behalve van de uitkomsten van deze enquête vooral gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek over de verdeling van de aankopen naar winkeltypen. In concreto betekent dit, dat uitgaande van de LEI-DLO-gegevens over de verkopen aan detailhandelsbedrijven, de verdeling naar winkeltypen is bepaald aan de hand van de aankopen van vers paarde-

vlees door grootverbruikers en consumenten bij de verschillende detailhandelszaken. De aankopen van gehakt, vlug- en panklare produkten zijn daarbij buiten beschouwing gebleven.

De door deze werkwijze ontstane fout is beperkt. De huishoudens kopen gehakt, vlug- en panklare produkten in veel grotere mate (63%) bij levensmiddelenbedrijven, zoals grootwinkelbedrijven en vrijwillig filiaalbedrijven, dan paardevlees (11%). Bij de inkoop van grootverbruikers is het verschil tussen de aankoop van vers paardevlees en gehakt, vlug- en panklare artikelen minder groot. De inkoop van gehakt, vlug- en panklare produkten is in grotere mate (57%) afkomstig van overige leveranciers - in hoofdzaak groothandelaren - dan die van paardevlees (28%). De omvang van de inkopen door grootverbruikers vormt maar 20% van de totale paardevleesinkoop van consumenten en grootverbruikers. Bovendien is de hoeveelheid paardevlees die in vlug- en panklare artikelen wordt verwerkt erg klein (zie tabel 6.1). De uiteindelijke fout die door deze werkwijze gemaakt wordt zal hierdoor beperkt zijn.

Tabel 6.9 De betekenis van de verschillende detailhandelskanalen voor de paardevleesafzet in 1986 en 1992

	1992	1986
Slagers	74%	88%
Grootwinkelbedrijven a)	13%	6%
Overige detaillisten b)	13%	6%
Totaal tonnen c)	4.900 (100%)	5.400 (100%)

a) De geringe aankoop van grootverbruikers bij levensmiddelendetailisten is toegerekend aan grootwinkelbedrijven; b) Vrijwillig filiaal bedrijven en detaillisten aangesloten bij inkoopcentrales; c) Exclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheden paardevlees.

Uit tabel 6.9 blijkt, dat sinds 1986 de betekenis van de slagers voor de binnenlandse afzet van kalfsvlees is afgenomen en die van levensmiddelenbedrijven toegenomen. Volgens de hier gebruikte cijfers hebben grootwinkelbedrijven en overige detaillisten in gelijke mate marktaandeel gewonnen.

De geringere betekenis van de algemene levensmiddelen groothandelaren in vergelijking met 1986 is vooral een gevolg van de verschuiving van de centrale slagerijen van grootwinkelbedrijven van de algemene levensmiddelengroothandel naar de niet-slachtede vleesgroothandelaren.

Tabel 6.10 Herkomst paardevlees bij algemene levensmiddelen detaillisten in 1992 en 1986

	1992	1986
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	40%	100%
Algemene levensmiddelen groothandelaren	60%	-
Totaal tonnen	1.300 (100%)	650 (100%)

6.5.2 Slagers

Het aantal slagers bedraagt circa 4.500. De meeste daarvan verkopen geen paardevlees. Slechts 762 slagers verkopen paardevlees, met elkaar 14% van de beschikbare hoeveelheid: dit is ruim 4.900 ton paardevlees met been (inclusief vet en overige eetbare slachtafvallen). De slagers die paardevlees verhandelen zijn vooral gevestigd in het westen van het land. Dit geldt met name ook voor de niet-zelfslachtende slagers.

De slagers portioneren net als in 1986 vrijwel al het door hen verhandelde paardevlees. Doordat vrijwel al het paardevlees wordt geïmporteerd benen de slagers maar 1% van al het paardevlees uit. Ze slachten 3.000 vleespaarden, dat wil zeggen 79% van alle in Nederland geslachte paarden (in 1986 circa 67%). Verder zijn er in 1992 160 slagers die circa 1.200 ton paardevlees (5%) verwerken in vleeswaren. Dit is meer dan in 1986, toen 2% van het in totaal beschikbare paardevlees door slagers verwerkt werd in vleeswaren. Evenals in 1986 verwerken de slagers ook nu geen paardevlees in vleessnacks.

Tabel 6.11 Aankoopvorm van paardevlees bij slagers a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Kwarten	17%	35%
Deelstukken met been	3%	-
Deelstukken zonder been	80%	59%
Consumentenartikelen	0%	- b)
Vetten	-	0%
Overige eetbare slachtprodukten	0%	6%
Totaal tonnen c)	4.900 (100%)	5.350 (100%)

a) Inclusief concessionairs; b) In 1986 niet gevraagd; c) Inclusief de hoeveelheid paardevlees verwerkt in vleeswaren en snacks.

In tabel 6.11 is aangegeven in welke vorm de slagers het paardevlees aankopen. Daaruit blijkt, dat met name de aankoop van kwarten is vermindert. Dit hangt samen met de geringere betekenis van de eigen slachtingen in de voorziening met paardevlees. Daarentegen is de aankoop van deelstukken zonder been sterk toegenomen. De slagers kopen dus gerichter en verder voorbereide delen aan.

De slagers kopen ook paardevlees aan in grootverpakking en in consumentenverpakking, namelijk respectievelijk 7.164 ton en 10 ton. Daarnaast verkopen ze een flinke hoeveelheid paardevlees verpakt in consumentenverpakking, namelijk 56% van hun totale afzet. Verder worden door hen kleine hoeveelheden paardevlees verwerkt in vlugklaarartikelen (37 ton) en in samengestelde artikelen (25 ton).

Tabel 6.12 Herkomst van paardevlees bij slagers a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Eigen slachtingen	14%	24%
Slachtende vleesgroothandelaren	5%	0%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	52%	76%
Algemene groothandel	29%	-
Totaal tonnen b)	4.900 (100%)	5.350 (100%)

a) Inclusief concessionairs; b) Inclusief de in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheden paardevlees.

Uit tabel 6.12 blijkt de verminderde betekenis van de eigen slachtingen sinds 1986. Hoewel de niet-slachtende vleesgroothandelaren de belangrijkste leveranciers blijven, hebben ze terrein moeten prijsgeven aan de algemene groothandel (inclusief inkoopcombinaties en centrale slagerijen).

De slagers zijn ook belangrijke leveranciers van paardevlees aan grootverbruikers. In 1992 ging 17% van het door slagers verkochte paardevlees naar deze categorie; in 1986 minder, namelijk 6%.

De aan- en verkoop van paardevlees is, evenmin als dat in 1986 het geval was, contractueel vastgelegd. Verticale integratie komt meer voor. Zo slacht een aantal slagers paarden en bereidt vleeswaren. Verder zijn alle slagers betrokken bij portioneren en verreweg de meeste ook bij uitbenen.

6.6 Grootverbruikers

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van paardevlees aan grootverbruikers. De hierbij gebruikte informatie over 1986 is afkomstig uit het destijds verrichte distributie-onderzoek van LEI-DLO. De informatie over 1992 is vooral afkomstig uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door grootverbruikers. Het huidige LEI-DLO-onderzoek geeft over dat laatste jaar slechts informatie over de afzet van vleesgroothandelaren, levensmiddelen-groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan en kunnen niet worden gebruikt om de ontwikkelingen in de omvang van het buitenhuishoudelijk verbruik tussen 1986 en 1992 te bepalen. Dit is wel mogelijk met de begin 1995 te publiceren gegevens uit een geactualiseerd PVV/AGB-onderzoek naar de buitenhuishoudelijke markt.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO berust op groothandelsstukken, die bij PVV/AGB op meer bewerkte delen. Daarbij zijn in het LEI-DLO-onderzoek de in samengestelde produkten verwerkte hoeveelheden vlees toegerekend aan de afzonderlijke vleessoorten, terwijl in het PVV/AGB-onderzoek deze produkten afzonderlijk zijn geregistreerd. Bovendien zijn de ge- en verkochte hoeveelheid bij LEI-DLO-gegevens in tonnen vlees met been en bij PVV/AGB gaat het om het netto-gewicht van de gekochte produkten. Tenslotte omvat het LEI-DLO-onderzoek alle grootverbruikerscategorieën, terwijl de PVV/AGB-cijfers uitsluitend betrekking hebben op kantines van bedrijven met ten minste 100 werknemers, horecabedrijven en instellingen (exclusief kazernes, gevangenissen, internaten, kloosters). De gegevens over 1986 vertonen geen grote verschillen in het inkooppatroon tussen de wel en niet in het PVV/AGB-onderzoek meegenomen groepen. Dit betekent, dat een vergelijking van de aankooppatronen van grootverbruikers tussen 1986 en 1992 wel mogelijk is.

Bij het opstellen van het beeld voor het totale grootverbruik is om bovenstaande redenen uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan huishoudens en grootverbruikers verkochte hoeveelheid paardevlees. De verdeling naar huishoudelijk en buitenhuishoudelijk verbruik berust op gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek en de in het LEI-DLO-onderzoek gevonden omvang van de verkopen door groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Voor de verdeling naar type grootverbruiker in 1992 is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek. In concreto betekent dit laatste dat, uitgaande van de op de hiervoor beschreven wijze bepaalde omvang van de verkopen aan grootverbruikers, de verdeling naar categorieën is bepaald aan de hand van de aankopen van vers paardevlees door grootverbruikers. De aankopen van gehakt, vlog- en panklare produk-

ten zijn daarbij buiten beschouwing gebleven. Hierbij moet worden opgemerkt, dat de inkoop van gehakt, vlug- en panklare produkten in grotere mate (56,7%) afkomstig is van overige leveranciers - in hoofdzaak groot-handelaren - dan die van paardevlees (28%). Het in gehakt, vlug- en panklare artikelen verwerkte paardevlees maakt een zeer beperkt deel (circa 1%) uit van al het in deze produkten verwerkte vlees. Bovendien wordt er nauwelijks paardevlees in gehakt, vlug- en panklare artikelen verwerkt (zie tabel 6.1) De werkelijkheid zal daarom niet veel afwijken van het hier geschetste beeld.

Tabel 6.13 De verdeling van de totale paardevleesafzet aan grootverbruikers naar de onderscheiden categorieën in 1992 en 1986

	1992	1986
Horeca-ondernemingen	83%	84%
Instellingen a)	10%	6%
Kantines b)	7%	10%
Totaal tonnen	1.050 (100%)	1.900 (100%)

a) In 1992 alleen instellingen die erkend zijn krachtens de AWBZ en/of krachtens de Ziekenfondswet, als ook alle instellingen die zijn aangemeld krachtens de Wet op de Bejaardenoorden; b) In 1992 alleen de kantines van ondernemingen met ten minste 100 werknemers.

De betekenis van de onderscheiden grootverbruikers verschilt blijkens de gegevens uit tabel 6.13 in 1992 betrekkelijk weinig van die in 1986.

Tabel 6.14 De herkomst van het door grootverbruikers gekochte paardevlees in 1992 en 1986

	1992	1986
Slagers	72%	17%
Overige detaillisten	0%	0%
Overige leveranciers a)	28%	83%
Totaal tonnen	1.050 (100%)	1.900 (100%)

a) In hoofdzaak vleesgroothandelaren.

Het beeld voor de verschillende categorieën grootverbruikers verschilt in 1992 van het in tabel 6.14 gegeven totaalbeeld. Instellingen en kantines kopen relatief minder paardenvlees bij slagers. Uit de tabel is verder af te leiden, dat bij grootverbruikers de slagers marktaandeel winnen, ten koste van de aankopen bij vleesgroothandelaren (uitsnijderijen).

7. DISTRIBUTIE VAN SCHAPE- EN GEITEVLEES ¹⁾

7.1 Totaalbeeld

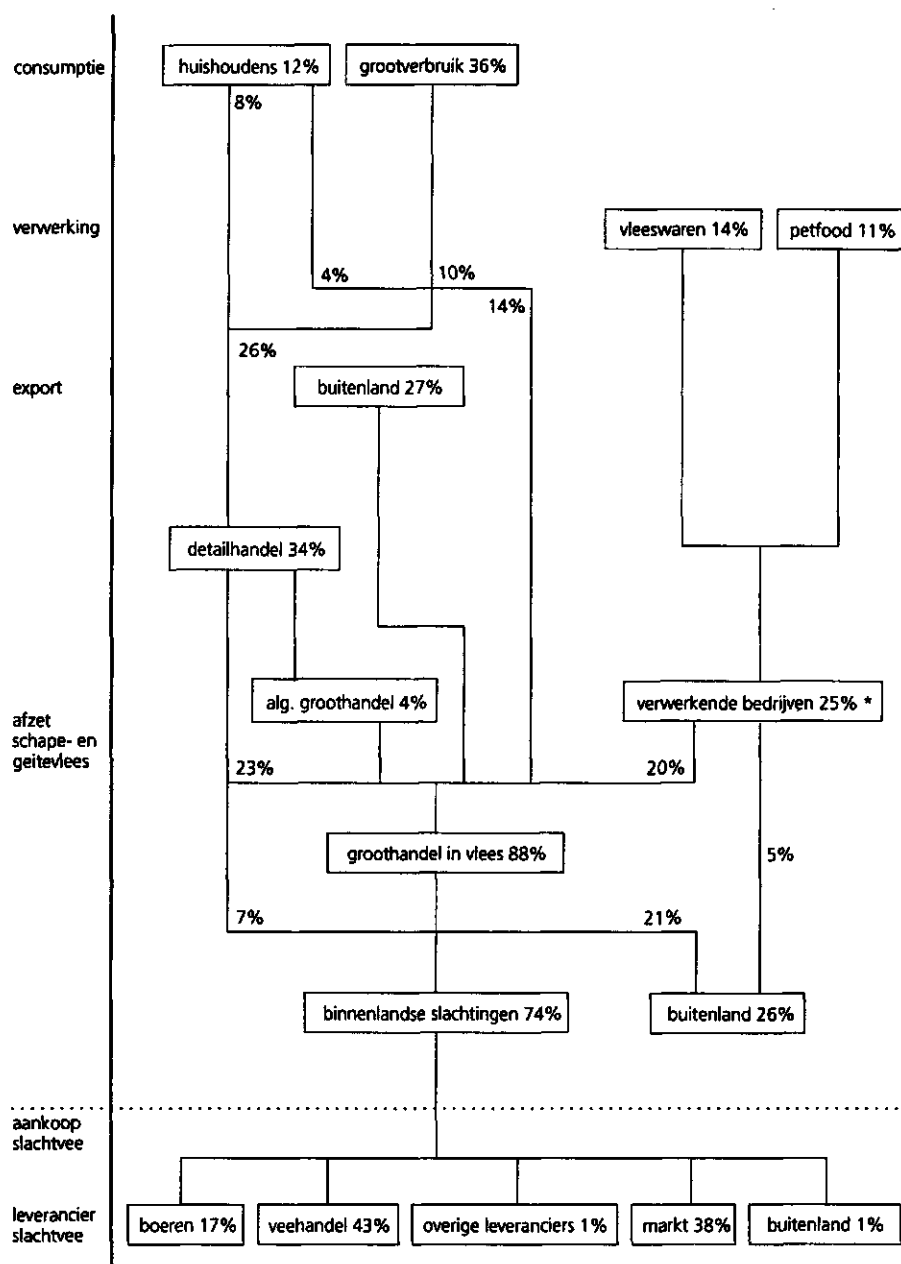
Aan de afzet van schape- en geitevlees nemen verschillende typen bedrijven deel, die allemaal een of meerdere functies vervullen. In figuur 7.1 zijn de onderscheiden functies weergegeven. Deze figuur geeft een beeld van de aankoop van vleeschapen en -geiten in 1992 (circa 760.000 stuks) en van de distributie van schape- en geitevlees in dat jaar (circa 23.000 ton vlees met been, inclusief vet en overige eetbare slachtafvallen). De gekochte dieren omvatten bijna 37.000 geiten en ruim 723.000 schapen. De geslachte schapen bestaan voor 74% uit slachtlammeren en voor 26% uit oudere dieren.

Het afzetpatroon van schape- en geitevlees ziet er in grote lijnen als volgt uit: een belangrijke rol spelen de in vlees gespecialiseerde groot-handelaren. Ze slachten verreweg de meeste schapen en geiten en nemen een flink deel van de export en de binnenlandse afzet aan verwerkende bedrijven, detailhandelaren en grootverbruikers voor hun rekening. De buitenhuishoudelijke markt omvat ongeveer 25% van de totale binnenlandse afzet. Van de totale afzet wordt overigens ruim een vierde deel geëxporteerd. Dit is iets minder dan in 1986. Verder valt in vergelijking met 1986 op dat veel meer schape- en geitevlees wordt verwerkt. Dit geldt zowel voor de verwerking in petfood als in vleeswaren en vleesconserven. Hierdoor is de binnenlandse consumptie van vers schape- en geitevlees naar verhouding, niet absoluut, in betekenis gedaald.

De inkoop van schapen en geiten gebeurt vooral bij veehandelaren en op de markt. Ook in 1986 waren dit de belangrijkste leverancierscategorieën. Doordat nu ook bekend is bij wie slagers schapen en geiten aankopen, is de categorie "onbekend" verdwenen. De cijfers van 1992 zijn daardoor niet zonder meer vergelijkbaar met die uit 1986.

Het uitbenen is sinds 1986 ten dele verschoven van detailhandel naar niet-slachtende vleesgroothandelaren c.q. koude uitsnijderijen. Deze groep neemt nu een derde deel van het uitbenen voor zijn rekening. Verder zijn de slachterijen meer schape- en geitevlees gaan uitbenen (circa 10%). Het portioneren heeft nu meer plaats bij niet-slachtende vleesgroothandelaren (18%) dan in 1986. Een flink deel van het schape- en geitevlees wordt voorverpakt in groothandelsverpakking (40%). Uit tabel 7.1 blijkt verder, dat het

1) Inclusief lamsvlees.

* inclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid schape- en geitevlees

Figuur 7.1 De afzetstructuur van vleeschapen en -geiten en van schape- en geitevlees in 1992

voorverpakken in consumentenverpakking licht is toegenomen en de verwerking in samengestelde artikelen niet. Tenslotte kan nog vermeld worden, dat ongeveer 4% van het schape- en geitevlees verwerkt wordt in vlug- en panklare artikelen.

Tabel 7.1 De betekenis van voorverpakte, vlug- en panklare artikelen en samengestelde artikelen in 1992 en 1986

	1992	1986
Voorverpakt in groothandelsverpakking	40	- a)
Voorverpakt in consumentenverpakking	10	9
Verwerkt in vlug- en panklare artikelen	4	- a)
Verwerkt in samengestelde artikelen	1	1

a) In % beschikbare hoeveelheid schape- en geitevlees, in 1992 23.000 ton en in 1986 16.600 ton; b) In 1986 niet gevraagd; c) In 1992 inclusief gemengd gehakt.

De aankoop van slachtschapen en -geiten is evenals in 1986 in beperkte mate in contracten 1) vastgelegd. Wel is de betekenis ervan toegenomen van 1% naar 6% van de aankoop. De contracten zijn in hoofdzaak met veehandelaren afgesloten, in 1986 met vee-afzetverenigingen. Bij de distributie van schape- en geitevlees spelen contracten net als in 1986 nauwelijks een rol. Slechts 4% van de aan- en verkoop ligt contractueel vast, in 1986 3%. Het gaat nu om contracten van slachterijen met slagers en van niet-slachtende vleesgroothandelaren met petfoodfabrikanten.

De afzet van het vlees heeft voor een beperkt deel plaats binnen verticaal geïntegreerde ondernemingen. Het betreft vooral integratie van uitbenen en portioneren door groot- en detailhandel en het integreren van slachten bij slagers.

7.2 Slachtende vleesgroothandelaren, vleeswarenfabrikanten en slagers

Schapen en geiten worden geslacht door grootslachterijen van vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrikanten (90%) en slagers. Ook hier is

1) Hiertoe behoren alle mondelinge en schriftelijke afspraken om bepaalde hoeveelheden te kopen of te verkopen. Meestal is daarbij ook de prijs vastgelegd. De afspraken die uitsluitend betrekking hebben op de leverings- of verkoopvoorwaarden worden hier niet toe gerekend. Wel de statutair verplichte leveringen aan coöperaties.

sinds 1986 de betekenis van de slagers teruggelopen. Uit slachtingen en importen beschikken de grootslachterijen in 1992 over 74% van het schape- en geitevlees, in 1986 was dat 76%.

Tabel 7.2 Welke ondernemingen slachten de schapen en geiten in 1992 en 1986 a)

	Ondernemingen		Slachtingen b)	
Vleesgroothandel	126	(18)	83%	(74%)
Vleeswarenfabrieken	67	(8)	7%	(11%)
Slagers c)	495	(700)	10%	(15%)
Totaal	688	(726)	100%	(100%)

a) Tussen haakjes de gegevens over 1986; b) In 1992 760.000 stuks en in 1986 552.000 stuks; c) Inclusief de slagers die zelf levend vee kochten en dit elders lieten slachten.

Ongeveer de helft van de grootslachterijen slacht schapen en geiten (zie ook 2.1). Sinds 1986 is dit aantal sterk gestegen. Dit hangt samen met de grotere binnenlandse vraag naar schape- en geitevlees, onder andere door allochtonen. Van de zelfslachtende slagers slacht 38% schapen en geiten (zie ook 2.5).

De slachterijen zijn vooral gevestigd in het westen en oosten van ons land. Het aandeel van de 6 grootste bedrijven (in 1986 8) is gedaald van 62% naar 38%. Ook hierin weerspiegelt zich de deconcentratietendens in de schape- en geiteslachterijen.

Tabel 7.3 Verkoopvorm van schape- en geitevlees bij slachtende ondernemingen a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Kwarten	54%	60%
Deelstukken met been	34%	28%
Deelstukken zonder been	8%	6%
Consumentenartikelen	4%	- b)
Vetten	0%	-
Overige eetbare slachtprodukten	0%	6%
Totaal tonnen	15.300	10.700
	(100%)	(100%)

a) Exclusief de zelfslachtende slagers en inclusief interne handel; b) In 1986 niet gevraagd.

De slachtende vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrikanten benen ook een deel (9%) van de karkassen uit. Sinds 1986 (4%) is hun aandeel in het uitbenen meer dan verdubbeld. Verder portioneren de grootslachterijen 3% van het schape- en geitevlees. De slagers portioneren vrijwel alle door hen geslachte schapen en geiten. De grootslachterijen verkopen het meeste schape- en geitevlees in de vorm van karkassen (zie tabel 7.3). Wel is sinds 1986 de afzet van deelstukken toegenomen. De slachterijen zijn het vlees dus verder gaan bewerken.

De slachtende vleesgroothandelaren en vleeswarenfabrikanten krijgen het schape- en geitevlees vrijwel uitsluitend uit eigen slachtingen. Slechts 4% wordt bijgekocht, meestal van andere slachterijen. Dit beeld is sinds 1986 in wezen niet veranderd, wel was in 1986 de bijkoop nog minder van betekenis.

Tabel 7.4 Verkooppatroon van schape- en geitevlees bij slachtende ondernemingen a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandelaren	4%	-
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	27%	8%
Slagers	40%	37%
Overige detaillisten	0%	5%
Consumenten	15%	4%
Overige binnenlandse afnemers	0%	5%
Buitenland	14%	41%
Totaal tonnen	15.300	10.700
	(100%)	(100%)

a) Exclusief de zelfslachtende slagers en inclusief interne handel.

Het afzetpatroon is net als in 1986 vooral gericht op de slagers. Door de grotere binnenlandse afzet is hun betekenis verder toegenomen. Opvallend is ook de toename van de afzet direct aan consumenten. Dit is zeer waarschijnlijk een gevolg van de wijze waarop allochtonen, met name rond feestdagen, gewend zijn schape- en geitevlees te kopen. Verder valt op de toename van de afzet aan niet-slachtende vleesgroothandelaren (koude uitsnijderijen) en de sterk gedaalde afzet naar het buitenland. Deze ontwikkelingen hangen uiteraard samen met de groei van de binnenlandse afzet sinds 1986.

De inkoop van vleeschapen en -geiten is iets vaker dan in 1986 op contract geregeld, namelijk nu 6% tegen 1% in 1986. Deze contracten waren in hoofdzaak afgesloten met veehandelaren; in 1986 met vee-afzet-

verenigingen. De vleesgroothandelaren hebben voor 5% van het verkochte schape- en geitevlees contracten afgesloten met slagers. De aankoop van schape- en geitevlees is door hen niet contractueel vastgelegd. In 1986 waren zowel de aan- als de verkoop niet contractueel vastgelegd. Verticale integratie van functies komt net als in 1986 in beperkte mate voor in de vorm van slachtveehandels- en detailhandelsactiviteiten. Meer algemeen is de integratie van uitbenen en bij slagers ook van portioneren.

7.3 Verwerkende bedrijven

In totaal is in 1992 25% (in 1986 2%) van het schape- en geitevlees verwerkt door vleeswarenfabrikanten en petfoodfabrikanten. In deze hoeveelheid is niet opgenomen de door slagers in vleeswaren verwerkte hoeveelheden (285 ton).

Van de in totaal 429 vleeswarenfabrikanten verwerken er 6 schape- en geitevlees in vleeswaren. In 1986 waren dit er 3. Van de in totaal 66 petfoodfabrikanten verwerken er maar 15 (7 in 1986) schape- en geitevlees. Van de 141 snacksfabrikanten verwerken er slechts 4 (in 1986 13) schape- en geitevlees. Hoewel het aantal bedrijven nauwelijks groter is dan in 1986 is de verwerkte hoeveelheid sterk toegenomen van 2% tot 25% van de beschikbare hoeveelheid (zie tabel 7.5). Met name de verwerking in vleeswaren is sterk toegenomen; die in snacks is gedaald. Een duidelijke reden hiervoor ontbreekt.

Tabel 7.5 Bestemming van het verwerkte schape- en geitevlees in 1992 en 1986 a)

Verwerkt in:	1992	1986
Vleeswaren	56%	0%
Petfood	44%	50%
Snacks	0%	50%
Totaal tonnen	5.750	350
	(100%)	(100%)

a) Exclusief de door slagers verwerkte hoeveelheden.

De petfoodfabrikanten die schape- en geitevlees verwerken zijn vooral gevestigd in het westen van ons land; in 1986 in het oosten. De vleeswarenfabrikanten bevinden zich vooral in het oosten. Het zijn vooral de grotere vleeswarenfabrikanten die ook schape- en geitevlees verwerken en de kleinere petfoodfabrikanten.

De petfoodfabrikanten kopen, zoals verwacht mag worden, vrijwel uitsluitend overige eetbare slachtprodukten voor de verwerking aan; de vleeswarenfabrikanten in hoofdzaak deelstukken zonder been. Op enkele vleeswarenfabrieken na benen de verwerkende bedrijven dan ook geen schape- en geitevlees uit.

Tabel 7.6 Het aankooppatroon van schape- en geitevlees bij verwerkende bedrijven in 1992 en 1986 a)

	1992	1986
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	53%	100%
Slachterijen	19%	-
Buitenland	22%	-
Overige leveranciers	6%	-
Totaal tonnen	5.750 (100%)	350 (100%)

a) Exclusief de door slagers verwerkte hoeveelheden.

Met de toename van de verwerking is ook de toelevering breder geworden. Naast de niet-slachtende vleesgroothandel zijn nu de slachterijen en het buitenland belangrijke leveranciers geworden. Uitsluitend de petfoodfabrikanten hebben de aankoop voor een deel (29%) contractueel vastgelegd. In 1986 waren door hen geen aankoopcontracten afgesloten. Verticale integratie komt nu bij de schapevlees verwerkende bedrijven, evenals in 1986, zelden voor.

7.4 Niet-slachtende vleesgroothandelaren

Tot de niet-slachtende vleesgroothandelaren zijn gerekend de zogenaamde koude uitsnijderijen, alsmede verwerkende bedrijven die tevens schape- en geitevlees verhandelen en de levensmiddelen- en grootverbruiksgroothandelaren. Volgens de enquête verhandelt 20% (327 bedrijven) van alle niet-slachtende vleesgroothandelaren schape- en geitevlees, waarvan er 140 tevens vleeswaren produceren en er 28 behoren tot de algemene groothandelaren. In totaal verhandelen de niet-slachtende (vlees)groothandelaren bijna 6.000 ton schape- en geitevlees; dit is 26% van de beschikbare hoeveelheid. In 1986 bedroeg hun aandeel 42%. De reden voor hun verminderde betekenis is de sterk gegroeide afzet aan verwerkende bedrijven die in grotere mate rechtstreeks bij slachterijen kopen. Omdat in 1986 het aantal bedrijven (216) kleiner was dan nu en de omzet groter, is ook hier sprake van een zekere deconcentratie.

De meeste niet-slachtende groothandelaren in schape- en geitenvlees behoren tot de kleine bedrijven (jaaromzet minder dan 1000 ton vlees). Ze zijn voor ongeveer de helft in het westen van ons land gevestigd. Op deze punten wijkt de situatie in 1992 nauwelijks af van die in 1986.

Tabel 7.7 Aantal niet-slachtende schape- en geitenvleesgroothandelaren a) en hun aandeel in de schape- en geitenvleesafzet in 1992 en 1986 b)

	Ondernemingen		Aandeel vleesafzet c)	
Vleesgroothandelaren	159	(100)	64%	(63%)
Verwerkende bedrijven	140	(43)	4%	(11%)
Algemene groothandelaren	28	(73)	32%	(26%)
Totaal	327	(216)	100%	(100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrieken die geen schape- en geitenvlees verwerken, maar dit wel verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelen-groot-handel, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandel; b) Tussen haakjes de gegevens uit 1986; c) In 1992 6.000 ton en in 1986 2.000 ton.

Sinds 1986 is het aantal vleesgroothandelaren dat schape- en geitenvlees verhandelt sterk toegenomen. Dit hangt samen met de algemene toename van de schape- en geitenvleesconsumptie. Hun marktaandeel is evenwel gelijk gebleven. De betekenis van de verwerkende bedrijven in de handel is gedaald, die van de algemene groothandelaren iets toegenomen.

Tabel 7.8 Herkomst schape- en geitenvlees bij niet-slachtende vleesgroothandelaren a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachterijen	31%	24%
Buitenlandse leveranciers	60%	57%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	9%	19%
Totaal tonnen	6.000 (100%)	2.000 (100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrieken die geen schape- en geitenvlees verwerken, maar dit wel verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelen-groot-handel, centrale slagerijen en grootverbruiksgroothandel.

Van het door niet-slachtende groothandelaren gekochte schape- en geitenvlees wordt 76% door hen uitgebeend, in 1986 vrijwel niets. Verder

portioneren ze 16% van het gekochte vlees, in 1986 7%. De niet-slachtende groothandelaren bewerken dus een flink deel van het vlees. Dit is hun belangrijkste functie. De afzet bestaat dan ook vooral uit deelstukken met been (20%), deelstukken zonder been (45%) consumentenartikelen (16%) en overige eetbare slachtprodukten (17%). Afzet in de vorm van karkassen komt nauwelijks voor. In 1986 werd nog 29% afgezet in de vorm van karkasvlees en 45% in de vorm van deelstukken met been. De rest was toen gelijk verdeeld tussen deelstukken zonder been en overige eetbare slachtafvallen.

In 1992 kopen de niet-slachtende groothandelaren het schape- en geitenvlees van dezelfde categorieën als in 1986. Door de geringere betekenis van de algemene groothandel is ook de interne handel (tussen niet-slachtende vleesgroothandel en algemene groothandel) sterk in betekenis gedaald.

Tabel 7.9 Bestemming schape- en geitenvlees bij niet-slachtende vleesgroothandelaren a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Niet-slachtende vleesgroothandel	9%	19%
Slagers	47%	31%
Algemene levensmiddelen detaillisten	14%	12%
Grootverbruikers	23%	26%
Consumenten	7%	2%
Buitenland	-	5%
Verwerkende bedrijven	-	5%
Totaal tonnen	6.000	2.000
	(100%)	(100%)

a) Inclusief niet-slachtende vleeswarenfabrieken die geen schape- en geitenvlees verwerken, maar dit wel verhandelen, koude uitsnijderijen, levensmiddelengroothandel, centrale slagerijen en grootverbruik-groothandel.

Ook het afzetpatroon is sinds 1986 veranderd. Wel zijn in beide jaren de belangrijkste afnemers dezelfde. De koppositie van de belangrijkste, de slager, is zelfs na 1986 nog verstevigd. Dat slagers nu meer via niet-slachtende bedrijven kopen hangt samen met een gerichtere inkoop. Hierbij vraagt men meer bewerkte delen. De niet-slachtende groothandelaren zijn na 1986 meer van deze bewerkte delen gaan maken.

De afzet is nauwelijks contractueel vastgelegd, de aankoop voor 3%. Het betreft contracten met andere niet-slachtende groothandelaren (interne handel). In 1986 waren zowel aan- als verkoop niet contractueel vastge-

legd. Verticale integratie komt in deze groep vooral voor in de vorm uitbeenen en portioneren.

7.5 Detailhandel

7.5.1 Totaalbeeld

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van schape- en geitevlees via de verschillende detailhandelskanalen. De hierbij gebruikte informatie is afkomstig uit het gehouden distributie-onderzoek en uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door huishoudens en grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-panel-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Uit de literatuur is bekend, dat de panelmethode zoals gebruikt bij het PVV/AGB-onderzoek tot onderschattingen van de werkelijkheid leidt. De door LEI-DLO gebruikte aselechte steekproef leidt daarentegen vaak tot overschattingen. Dit hangt samen met respectievelijk het vergeten van kleine aankopen en het grotere aantal weigeringen bij kleinere bedrijven. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO berust op groothandelsstukken, die bij PVV/AGB op consumentenartikelen. Daarbij zijn in het LEI-DLO-onderzoek de in samengestelde produkten verwerkte hoeveelheden vlees toegerekend aan de afzonderlijke vleessoorten, terwijl in het PVV/AGB-onderzoek deze produkten afzonderlijk zijn geregistreerd. Bovendien is de ge- en verkochte hoeveelheid bij het LEI-DLO-onderzoek uitgedrukt in tonnen vlees met been. Het PVV/AGB-onderzoek vermeldt de gekochte hoeveelheden in het netto-gewicht van de gekochte produkten.

Bij het opstellen van het beeld voor de totale detailhandel is om bovenstaande reden uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan detaillisten verkochte hoeveelheid. Voor de verdeling naar type detailhandel is behalve van de uitkomsten van deze enquête vooral gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek over de verdeling van de aankopen naar winkeltypen.

In concreto betekent dit dat, uitgaande van de LEI-DLO-gegevens over de verkopen aan detailhandelsbedrijven, de verdeling naar winkeltypen is bepaald aan de hand van de aankopen van vers schape- en geitevlees door grootverbruikers en consumenten bij de verschillende detailhandelszaken. De aankopen van gehakt, vlug- en panklare produkten zijn daarbij buiten beschouwing gebleven.

De door deze werkwijze ontstane fout is beperkt. De huishoudens kopen gehakt, vlug- en panklare produkten in grotere mate (63%) bij

levensmiddelenbedrijven, zoals grootwinkelbedrijven en vrijwillig filiaalbedrijven, dan schape- en geitevlees (27%). Bij de inkoop van grootverbruikers is het verschil tussen de aankoop van vers schape- en geitevlees en gehakt, vlug- en panklare artikelen minder groot. De inkoop van gehakt, vlug- en panklare produkten is in grotere mate (57%) afkomstig van overige leveranciers - in hoofdzaak groothandelaren - dan die van schape- en geitevlees (41%). De omvang van de inkopen door grootverbruikers vormt 79% van de totale schape- en geitevleesinkoop van consumenten en grootverbruikers. Wel compenseren de verschillen bij consumenten en bij grootverbruikers elkaar ten dele. De uiteindelijke fout die door deze werkwijze gemaakt wordt zal hierdoor beperkt zijn.

Tabel 7.10 De betekenis van de verschillende detailhandelskanalen voor de schape- en geitevleesafzet in 1986 en 1992

	1992	1986
Slagers	89%	82%
Grootwinkelbedrijven a)	6%	6%
Overige detaillisten b)	5%	12%
Totaal tonnen c)	7.800 (100%)	8.300 (100%)

a) De geringe aankoop van grootverbruikers bij levensmiddelendetaillisten is toegerekend aan grootwinkelbedrijven; b) Vrijwillig filiaal bedrijven en detaillisten aangesloten bij inkoopcentrales; c) Exclusief de door slagers in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheden paardevlees.

Uit tabel 7.10 blijkt, dat sinds 1986 de betekenis van overige detaillisten voor de binnenlandse afzet van schape- en geitevlees is afgenomen en die van slagers toegenomen. De gemaakte vergelijking tussen 1986 en 1992 is echter niet zuiver. De gegevens over 1986 komen uit de toenmalige LEI-DLO-enquête, terwijl voor 1992 alleen de verdeling op basis van PVV/AGB-cijfers gebruikt kon worden.

Als toeleverancier van de algemene levensmiddelendetaillisten zijn de algemene levensmiddelengroothandelaren in vergelijking met 1986 in betekenis toegenomen, de slachtende vleesgroothandelaren afgenomen. Ook de betekenis van de algemene levensmiddelendetaillisten voor de afzet van schape- en geitevlees is teruggelopen. Zowel in 1986 als in 1992 gaat het om kleine hoeveelheden en een beperkt aantal bedrijven, zodat de geschatte hoeveelheid met nogal wat onzekerheden is omgeven.

Tabel 7.11 Herkomst schape- en geitevlees bij algemene levensmiddelen detaillisten in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandelaren	30%	44%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	20%	23%
Algemene levensmiddelen groothandelaren	50%	33%
Totaal tonnen	900 (100%)	1.500 (100%)

7.5.2 Slagers

Het aantal slagers bedraagt in totaal circa 4.500. Ongeveer twee derde deel hiervan (circa 3.000) verhandelen ook schape- en geitevlees, met elkaar circa 7.200 ton; dit is ongeveer 31% van de beschikbare hoeveelheid. De slagers die schape- en geitevlees verhandelen zijn vooral gevestigd in de consumptiecentra, in het westen van ons land. De schapen en geiten slachtende slagers (1060 stuks) zijn voor het grootste deel op het platteland gevestigd.

De slagers benen het overgrote deel (ruim 90%) van het door hen verhandelde schape- en geitevlees zelf uit. Verder portioneren ze al het vlees. Ook in 1986 was dit het geval. Het aantal zelfslachtende slagers van schapen en geiten is gestegen van 700 naar 870. Dit heeft te maken met de groeiende binnenlandse afzet aan zowel autochtonen als allochtonen. Ondanks de toename van het aantal schapen en geiten slachtende slagers is het aandeel van de slagers in de binnenlandse slachtingen gedaald van 15% in 1986 naar 10% in 1992. Hierbij moet wel bedacht worden, dat het aantal binnenlandse slachtingen sinds 1986 met circa 220.000 is gestegen tot 760.000 in 1992. Het aantal door slagers geslachte schapen en geiten is dan ook maar weinig gedaald.

Er is een beperkt aantal slagers (90) dat schape- en geitevlees verwerkt in vleeswaren. Deze bedrijven verwerken met elkaar 285 ton schape- en geitevlees. Verwerking in snacks komt nauwelijks voor. De verwerking van schape- en geitevlees door slagers is sinds 1986 gegroeid. In dat jaar kwam zij nauwelijks voor.

Sinds 1986 is de aankoop van karkassen teruggelopen ten gunste van die van deelstukken met en zonder been. Hierin komt de trend in de richting van een gerichtere inkoop van vlees en het afstoten van bewerkingstaken die zich momenteel bij de slagers voordoet, tot uiting. De slagers kopen ook schape- en geitevlees in grootverpakking en in consumentenverpakking, namelijk respectievelijk 944 ton en 3 ton. Daarnaast verkopen ze

schape- en geitevlees in de vorm van vlug- en panklare artikelen (175 ton) en gemengde produkten (139 ton).

Tabel 7.12 Aankoopvorm van schape- en geitevlees bij slagers a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Karkassen	51%	62%
Deelstukken met been	39%	26%
Deelstukken zonder been	9%	6%
Consumentenartikelen	0%	- b)
Overige eetbare slachtprodukten	1%	6%
Totaal tonnen c)	7.200 (100%)	6.800 (100%)

a) Inclusief concessionairs; b) In 1986 niet gevraagd; c) Inclusief de in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid schape- en geitevlees.

De slagers verkopen ook schape- en geitevlees in grootverpakking (650 ton) en in consumentenverpakking (1.200 ton). Daarnaast verkopen ze 175 ton schape- en geitevlees in de vorm van vlug- en panklare artikelen en 190 ton in de vorm van gemengde artikelen.

Tabel 7.13 Herkomst schape- en geitevlees bij slagers a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandelaren	34%	39%
Niet-slachtende vleesgroothandelaren	26%	32%
Algemene groothandelaren	6%	-
Eigen slachtingen	20%	29%
Buitenland	14%	-
Totaal tonnen b)	7.200 (100%)	6.800 (100%)

a) Inclusief concessionairs; b) Inclusief de in vleeswaren en snacks verwerkte hoeveelheid schape- en geitevlees.

De slagers krijgen een vijfde deel van het schape- en geitevlees uit eigen slachtingen. De belangrijkste leveranciers zijn de slachterijen en de niet-slachtende vleesgroothandelaren. Hun betekenis is vrijwel gelijk aan die in 1986. Opvallend is de import van schape- en geitevlees door slagers. Dit gebeurt met name door zelfslachtende slagers, die daarmee kennelijk

hun assortiment vergroten, dan wel schommelingen in het aanbod in het binnenland opvangen.

De slagers verkopen niet alleen aan consumenten, maar zijn ook belangrijke leveranciers van grootverbruikers. In 1992 ging 31% van het door slagers verkochte schape- en geitevlees naar deze categorie. In 1986 was dit wat minder, namelijk 20%. De groei van het aantal Griekse, Egyptische en Turkse restaurants verklaart deze groei.

De aankoop is vrijwel niet contractueel vastgelegd (1%). Het gaat met name om contracten met centrale slagerijen. Verticale integratie komt zeer vaak voor. Zo slacht een aantal slagers schapen en geiten en enkelen bereiden ook vleeswaren. Daarnaast zijn alle slagers betrokken bij uitbenen en portioneren.

7.6 Grootverbruikers

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van schape- en geitevlees aan grootverbruikers. De hierbij gebruikte informatie over 1986 is afkomstig uit het destijds verrichte distributie-onderzoek van LEI-DLO. De informatie over 1992 is vooral afkomstig uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door grootverbruikers. Het huidige LEI-DLO-onderzoek geeft over dat laatste jaar slechts informatie over de afzet van vleesgroothandelaren, levensmiddelen groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan en kunnen niet worden gebruikt om de ontwikkeling van de omvang van het buitenhuishoudelijk verbruik tussen 1986 en 1992 vast te stellen. Dit zal wel mogelijk zijn als begin 1995 de gegevens uit een geactualiseerd PVV/AGB-onderzoek naar de buitenhuishoudelijke markt bekend zijn.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO berust op groothandelsstukken, die bij PVV/AGB op meer bewerkte delen. Daarbij zijn in het LEI-DLO-onderzoek de in samengestelde produkten verwerkte hoeveelheden vlees toegerekend aan de afzonderlijke vleessoorten, terwijl in het PVV/AGB-onderzoek deze produkten afzonderlijk zijn geregistreerd. Bovendien zijn de ge- en verkochte hoeveelheid bij LEI-DLO gegeven in tonnen vlees met been en bij PVV/AGB gaat het om het netto-gewicht van de gekochte produkten. Tenslotte omvat het LEI-DLO-onderzoek alle grootverbruikerscategorieën, terwijl de PVV/AGB-cijfers uitsluitend betrekking hebben op kantines van bedrijven met ten minste 100 werknemers, horecabedrijven en instellingen (exclusief kazernes, gevangenissen, internaten, kloosters). De gegevens over 1986 vertonen geen grote verschillen in het inkooppatroon van de wel en

niet in het PVV/AGB-onderzoek meegenomen groepen. Dit betekent, dat een vergelijking van de aankooppatronen van grootverbruikers tussen 1986 en 1992 wel mogelijk is.

Bij het opstellen van het beeld voor het totale grootverbruik is om bovenstaande redenen uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan huishoudens en grootverbruikers verkochte hoeveelheid schape- en geitevlees. Voor de verdeling naar huishoudelijk en buitenhuishoudelijk verbruik is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek en de in het LEI-DLO-onderzoek gevonden omvang van de verkopen door groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Voor de verdeling naar type grootverbruiker in 1992 is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek. In concreto betekent dit laatste dat, uitgaande van de op de hiervoor beschreven wijze bepaalde omvang van de buitenhuishoudelijke markt, de verdeling naar categorieën is bepaald aan de hand van de aankopen van vers schape- en geitevlees door grootverbruikers. De aankopen van gehakt, vlug- en panklare produkten zijn daarbij buiten beschouwing gebleven. Hierbij moet worden opgemerkt, dat de inkoop van gehakt, vlug- en panklare produkten in grotere mate (57%) afkomstig is van overige leveranciers - in hoofdzaak groothandelaren - dan die van schape- en geitevlees (41%). Het in gehakt, vlug- en panklare artikelen verwerkte schape- en geitevlees maakt een zeer beperkt deel (minder dan 1%) uit van al het in deze produkten verwerkte vlees. Bovendien wordt er een beperkte hoeveelheid schape- en geitevlees in gehakt, vlug- en panklare artikelen verwerkt (zie tabel 7.1) De werkelijkheid kan daarom wat afwijken van het hier geschetste beeld.

Tabel 7.14 De verdeling van de totale schape- en geitevleesafzet aan grootverbruikers naar de onderscheiden categorieën in 1992 en 1986

	1992	1986
Horeca-ondernemingen	85%	89%
Instellingen a)	8%	6%
Kantines b)	7%	5%
Totaal tonnen	8.300 (100%)	3.200 (100%)

a) In 1992 alleen instellingen die erkend zijn krachtens de AWBZ en/of krachtens de Ziekenfondswet, als ook alle instellingen die zijn aangemeld krachtens de Wet op de Bejaardenoorden; b) In 1992 alleen de kantines van ondernemingen met ten minste 100 werknemers.

De gegevens in tabel 7.14 geven een stabiel beeld van het aankooppatroon bij grootverbruikers te zien.

Tabel 7.15 De herkomst van het door grootverbruikers gekochte schape- en geitenvlees in 1992 en 1986

	1992	1986
Slagers	58%	44%
Overige detaillisten	0%	0%
Overige leveranciers a)	42%	56%
Totaal tonnen	8.300	3.200
	(100%)	(100%)

a) In hoofdzaak vleesgroothandelaren.

Het beeld voor de verschillende categorieën grootverbruikers verschilt in 1992 wat van het in tabel 7.15 gegeven totaalbeeld. De instellingen kopen relatief weinig van slagers, de kantines relatief meer. Uit de tabel is verder af te leiden, dat bij grootverbruikers de slagers marktaandeel winnen, ten koste van met name de aankopen bij vleesgroothandelaren (uitsnijderijen).

8. DISTRIBUTIE VAN VLEESWAREN EN VLEESCONSERVEN

8.1 Totaalbeeld

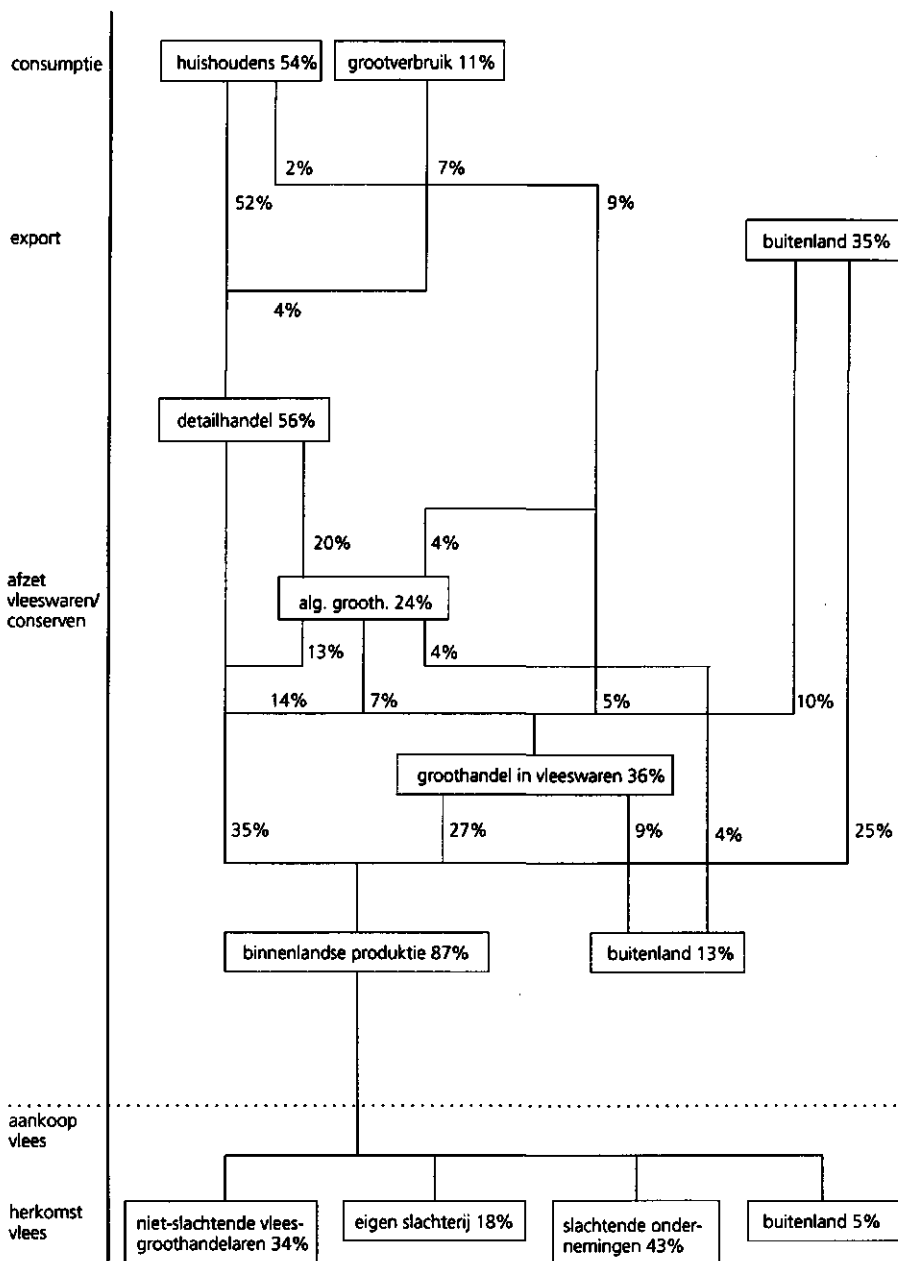
De functies die vervuld moeten worden om het aanbod aan de vraag aan te passen, zoals produktie, transport, opslag en dergelijke worden uitgevoerd door verschillende ondernemingen. Bij de produktie en distributie van vleeswaren en vleesconserven zijn betrokken: vleeswarenfabrieken, slagers, vleeswarengroothandelaren, algemene levensmiddelengroothandelaren, grootverbruikers, grootwinkelbedrijven en overige detaillisten (zie fig. 8.1). De beschikbare hoeveelheid vleeswaren en vleesconserven (349.000 ton netto-gewicht) is afkomstig van vleeswarenfabrikanten (73%), slagers (14%) en importen (13%). Vergeleken met 1986 is de beschikbare hoeveelheid met ruim 10% toegenomen, hebben de slagers hun positie gehandhaafd en is de import in betekenis gestegen.

De afzet loopt in grote lijnen vanaf de fabriek naar de vleeswarengroothandel, de algemene groothandel, de detailhandel en het buitenland. De vleeswarengroothandel levert vooral aan algemene groothandelaren, detaillisten, buitenlandse afnemers en grootverbruikers; de algemene groothandelaren aan detaillisten. Vergeleken met 1986 is de betekenis van de vleeswarengroothandel, de algemene groothandel en de export toegenomen.

De vleeswarenfabrikanten en slagers kopen de verwerkte hoeveelheid vlees (circa 270.000 ton vlees met been, inclusief vet en overige eetbare slachtprodukten) voor een groot deel bij slachtende ondernemingen, inclusief eigen slachterijen. De rest wordt gekocht bij niet-slachtende vleesgroothandelaren of geïmporteerd. Dit beeld lijkt sterk op dat uit 1986.

De verwerkte hoeveelheid vlees bestaat voor een zeer groot deel (87%) uit varkensvlees. Dit is zelfs nog iets meer dan in 1986 (zie tabel 8.1). De rest is voor het overgrote deel rundvlees (8%), in 1986 was het rundvleesaandeel nog 15%.

De samenstelling van het uit binnenlandse produktie en import beschikbare vleeswarenpakket lijkt sterk op dat uit 1986. Een uitzondering vormen de aandelen van ham en spek. Het aandeel van ham is met circa 40% verminderd, dat van spek bijna verdubbeld. De toename van dit laatste kan een gevolg zijn van het nu in eigen land veredelen van spek, waar dit in 1986 nog vooral in Duitsland gebeurde. Daarnaast worden relatief veel spekprodukten ingevoerd.

Figuur 8.1 De afzetstructuur van vleeswaren en vleesconserveren

Tabel 8.1 Door vleeswarenfabrikanten en slagers in vleeswaren en -conserven a) verwerkt vlees in 1992 en 1986

	1992	1986
Varkensvlees	87%	84%
Rundvlees	8%	15%
Paardevlees	3%	1%
Kalfsvlees	1%	0%
Schape- en lamsvlees	1%	0%
Totaal tonnen	270.000 (100%)	253.000 (100%)

a) Inclusief rookworst.

Tabel 8.2 Betekenis van de verschillende vleeswaren en -conserven in het totale geproduceerde en geïmporteerde pakket in 1992 en 1986

	1992	1986
Droge worst	7%	9%
Gekookte worst	9%	8%
Leverworst	9%	9%
Knak-/borrelworst	5%	4%
Rookworst	6%	5%
Overige worst	6%	2%
Ham	20%	33%
Rib- en Speksoorten	13%	7%
Luncheon meat	6%	5%
Leverartikelen	6%	6%
Rundvleesartikelen	4%	4%
Overig	9%	8%
Totaal tonnen a)	349.000 (100%)	310.000 (100%)

a) Inclusief rookworst.

Een klein deel (7%) van de beschikbare hoeveelheid verpakken de fabrikanten en handelaren in groothandelsverpakking. In consumentenverpakking wordt een iets groter deel (6%) voorverpakt dan in 1986 (5%). Bij de verpakking in consumentenverpakking zijn betrokken fabrikanten, vleeswarengroothandelaren en detailhandelaren.

De aankoop van vleeswaren en vleesconserven is voor 3% contractueel 1) vastgelegd, de verkoop voor 1%. De aankoopcontracten zijn vooral afgesloten door vleeswarengroothandelaren en algemene levensmiddelengroothandelaren met fabrikanten, buitenlandse leveranciers en vleeswarengroothandelaren. De verkoopcontracten zijn afgesloten door vleeswarenfabrikanten en vleeswarengroothandelaren met vooral grootwinkelbedrijven, buitenlandse afnemers en vleeswarengroothandelaren. In vergelijking met 1986 zijn aankoopcontracten belangrijker en verkoopcontracten minder belangrijk geworden. Verticale integratie van vleeswarenproductie komt vooral voor met de groothandel in vlees en vleesprodukten.

8.2 Vleeswarenfabrikanten

Het aantal vleeswarenfabrikanten bedraagt nu 429, waaronder 150 slachtende ondernemingen. De vleeswarenfabrieken distribueren een zeer groot deel (84%) van de vleeswaren en vleesconserven. Hun produkten komen vrijwel uitsluitend uit eigen fabriek. Daarnaast zijn er circa 3.300 slagers die vleeswaren en vleesconserven produceren. Deze groep produceert 16% van alle vleeswaren en vleesconserven (zie tabel 8.3). In totaal produceren deze twee groepen ruim 302.500 ton vleeswaren en vleesconserven, dat wil zeggen: 87% van de beschikbare hoeveelheid. Vergeleken met 1986 is het aantal vleeswarenfabrikanten sterk gestegen 2) en het aantal vleeswaren bereidende slagers gedaald (zie ook 2.2.1 en 2.5.1). Niettemin is het aandeel van de slagers gestegen.

Tabel 8.3 Welke ondernemingen produceren vleeswaren en vleesconserven a) in 1992 en 1986

	Ondernemingen		Vleeswarenproductie b)	
Vleeswarenfabrikanten	429	(147)	84%	(87%)
Slagers	3.300	(5.400)	16%	(13%)
Totaal	3.729	(5.547)	100%	(100%)

a) Waarden voor 1986 tussen haakjes; b) In 1992 302.500 ton en in 1986 282.100 ton, inclusief rookworst.

- 1) Hiertoe behoren alle mondelinge en schriftelijke afspraken om bepaalde hoeveelheden te kopen of te verkopen. Meestal is daarbij ook de prijs vastgelegd. De afspraken die uitsluitend betrekking hebben op de leverings- of verkoopvoorwaarden worden hier niet toe gerekend. Wel de statutaire verplichtingen tot levering aan coöperaties.
- 2) Behalve van adresbestanden van het Produktschap Vee en Vlees en van de Centrale Kamer van Koophandel is in 1992 ook gebruikt gemaakt van de Ledenlijst van de Vereniging voor de Nederlandse Vleeswarenindustrie.

De meeste ondernemingen die vleeswaren produceren verwerken varkensvlees (zie tabel 8.4). Van de slagers verwerken er relatief veel rundvlees. Bij deze laatste groep bestaat ongeveer 20% van het verwerkte vlees uit rundvlees; bij de vleeswarenfabrikanten circa 5%. Het beeld voor 1992 komt overeen met dat van 1986. Vermeld kan verder nog worden, dat vleeswarenbereiding maar in beperkte mate aan slachterijen is gekoppeld. De slachtende bedrijven produceren maar 11% van alle vleeswaren en vleesconserven.

Tabel 8.4 Aantal vleeswarenfabrikanten en slagers naar de door hen verwerkte vleessoort a) in 1992 en 1986

	Vleeswarenfabrikanten		Slagers	
Totaal aantal ondernemingen	429	(147)	3.300	(5.400)
Waarvan				
- varkensvlees verwerkend	297	(99)	3.300	(5.156)
- rundvlees verwerkend	88	(57)	3.200	(5.113)
- paardvlees verwerkend	79	(25)	160	(281)

a) Tussen haakjes waarden in 1986 en inclusief vlees verwerkt in rookworst.

De fabrikanten kopen het benodigde vlees vooral van vleesgroothandelaren (77%). Van eigen slachtingen is 18% afkomstig en van importen 5%. De slagers krijgen iets meer vlees uit eigen slachtingen, namelijk 21%, en iets minder uit importen (3%). In 1986 werd eveneens het merendeel van het vlees gekocht bij vleesgroothandelaren of was afkomstig van eigen slachtingen.

De meeste fabrikanten (65%) zijn in het oosten en westen van ons land gevestigd. In 1986 waren de meeste vleeswarenfabrieken in het westen en zuiden gevestigd. Dit betekent dat vooral in het oosten relatief veel nieuwe vleeswarenfabrieken zijn gevestigd en dat nieuwvestiging in het zuiden weinig is voorgekomen. De meeste vleeswaren en -conserven producerende slagers zijn in het westen van ons land gevestigd. Voor de slagers is het beeld gelijk aan dat voor 1986.

De groep vleeswarenfabrieken kent een beperkt aantal (25) grote bedrijven (jaaromzet vleeswaren ten minste 5.000 ton) die het merendeel van de productie (67%) voor hun rekening nemen. De concentratie is sinds 1986 afgenomen. Toen hadden de 19 grootste bedrijven 84% van de productie in handen. De grotere bedrijven zijn ook de belangrijkste im- en exporteurs van vleeswaren en -conserven. De kleinere bedrijven richten zich vooral op de binnenlandse markt.

Ruim een kwart van de vleeswarenfabrikanten houdt zich ook bezig met de groothandel in vlees en vleesprodukten. De slagers combineren de produktie van vleeswaren uiteraard met de detailhandel en ten dele ook met slachten. Dit was in 1986 ook zo.

De vleeswarenfabrikanten kopen het te verwerken vlees vooral aan in de vorm van deelstukken zonder been (52%). Daarnaast kopen ze deelstukken met been (32%), vetten (7%), overige eetbare slachtprodukten (8%) en helften/kwartten (1%) aan. In 1986 werden veel meer deelstukken zonder been aangekocht. De grotere aankoop van deelstukken met been duidt erop, dat de vleeswarenfabrikanten in sterkere mate dan toen de benodigde voorbewerking van het vlees uitvoeren. Bij slagers is niet gevraagd in welke vorm het vlees is aangekocht.

Tabel 8.5 Het afzetpatroon van vleeswaren en -conserven bij vleeswarenfabrikanten a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Vleeswarengroothandel	27%	16%
Algemene groothandel	13%	9%
Slagers	16%	12%
Overige detaillisten	6%	19%
Grootverbruikers	1%	2%
Consumenten	1%	0%
Buitenlandse afnemers	26%	24%
Vleeswarenfabrikanten (interne handel)	10%	17%
Overige afnemers	0%	1%
Totaal tonnen	293.200	260.400
	(100%)	(100%)

a) Exclusief zelfvleeswaren producerende slagers en inclusief rookworst.

Het afzetpatroon is na 1986 nogal gewijzigd. Naast de vleeswarengroothandel is ook de algemene groothandel in betekenis toegenomen. De afzet aan overige detaillisten en de interne handel is in betekenis afgenomen. De grotere afzet aan vleeswarengroothandelaren en algemene groothandelaren en de geringere interne handel zijn een gevolg van de groeiende specialisatie bij de vleeswarenproduktie en de grotere behoefte aan inschakeling van groothandelaren om een volledig pakket aan te bieden. De meeste vleeswarenfabrieken bieden dus geen volledig pakket vleeswaren aan. Deze ontwikkeling is mede in de hand gewerkt door de grotere betekenis van buitenlandse vleeswaren.

Tabel 8.6 De door vleeswarenfabrikanten uit eigen produktie en importen verkochte vleeswaren en -conserven in 1992 en 1986

	1992	1986
Droge worst	7%	9%
Gekookte worst	11%	8%
Leverworst	10%	9%
Knak-/borrelworst	6%	4%
Rookworst	7%	5%
Overige worst	7%	2%
Ham	21%	32%
Spek	9%	7%
Luncheon meat	5%	5%
Leverartikelen	6%	6%
Rundvleesartikelen	3%	4%
Overig	8%	8%
Totaal tonnen a)	293.200 (100%)	260.400 (100%)

a) Inclusief rookworst.

De worstsoorten zijn sinds 1986 duidelijk in betekenis toegenomen. Het betreft met name overige worstsoorten, gekookte worst, knak-/borrelworst en rookworst. Ook spek is in betekenis toegenomen, zij het minder dan wanneer ook rekening wordt gehouden met de import door vleeswarengroothandelaren. De betekenis van ham is sterk gedaald.

Contractueel vastgelegde aan- en verkopen komen bij vleeswarenfabrieken vrijwel niet voor. Dit was ook zo in 1986. Evenals toen komt ook nu verticale integratie vooral voor met vlees- en vleesproduktenhandel en bij slagers met detailhandel.

8.3 Vleeswaren en algemene groothandelaren

Het totaal aantal slachtende en niet-slachtende vlees(waren)- en algemene groothandelaren bedraagt 1.076. Volgens de enquête zijn er 622 groothandelaren betrokken bij de groothandel in vleeswaren en -conserven. Het gaat om gespecialiseerde vleeswarengroothandelaren die tevens ook vers vlees kunnen verhandelen. Voor zover ze vleeswaren verhandelen, worden ook de centrale slagerijen ertoe gerekend. Verder behoren tot deze groep de algemene groothandelaren zoals levensmiddelengroothandelaren en grootverbruiksgroothandelaren. In totaal verhandelen de vleeswaren- en algemene groothandelaren in 1992 210.000 ton vleeswaren en -conserven. Dit is 60% van de beschikbare hoeveelheid. In 1986 bedroeg hun aandeel in de totale omzet nog maar 34%. Op de redenen voor deze verandering is in

paragraaf 8.1 reeds ingegaan. De verdeling tussen vleeswarengroothandel en algemene groothandel is door de gegroeide omzet niet veranderd (zie tabel 8.7).

Tabel 8.7 Aantal groothandelaren in vleeswaren en -conserven a) en hun aandeel in de vleeswarenafzet in 1992 en 1986 b)

	Ondernemingen		Aandeel in vleeswarenafzet c)	
Vleeswarengroothandelaren	331	(182)	60%	(59%)
Algemene groothandelaren	291	(183)	40%	(41%)
Totaal	622	(365)	100%	(100%)

a) Vleeswarengroothandelaren, centrale slagerijen, levensmiddelengroothandelaren en grootverbruiksgroothandelaren; b) Tussen haakjes de situatie in 1986; c) In 1992 210.000 ton en in 1986 105.400 ton, inclusief rookworst.

De meeste vleeswarengroothandelaren en algemene groothandelaren zijn kleine bedrijven. Er is slechts een beperkt aantal (48) grote bedrijven. Hun marktaandeel bedraagt echter circa 80%. De vleeswarengroothandelaren zijn vooral gevestigd in het noorden en westen van ons land; in 1986 vooral in het zuiden en westen. De algemene groothandelaren zijn vooral gevestigd in de regio's West, Zuid en Oost; in 1986 in Zuid en Oost.

Naast het verhandelen van vleeswaren en vleesconserven verrichten de meeste ondernemingen geen andere functies. Hun taak is immers het samenstellen en aanbieden van een totaalassortiment vleeswaren en -conserven. Dit was in 1986 ook zo. Het belangrijkste door hen verhandelde produkt is spek (zie tabel 8.8). In 1986 was het belangrijkste produkt ham. Vergeleken met 1986 is in 1992 ook luncheon meat een belangrijk produkt voor de groothandel geworden.

De aankoop van de vleeswaren en conserven heeft in hoofdzaak plaats bij de vleeswarenfabrieken. Daarnaast is het buitenland een belangrijke leverancier en is er nogal wat onderlinge handel tussen vleeswarengroothandel en algemene groothandel. Vergeleken met 1986 valt de sterke groei van de import door deze groep bedrijven op.

De afzet van de groothandel is vooral gericht op de detailhandel (zie tabel 8.10). Verder valt op de relatieve daling van de afzet aan grootverbruikers en de grote betekenis van de export in 1992. Dit laatste hangt samen met de specialisatie van de vleeswarenfabrieken en de vraag van een totaalpakket door buitenlandse afnemers.

Tabel 8.8 *De door groothandelaren in vleeswaren a) verkochte vleeswaren en conserven in 1992 en 1986*

	1992	1986
Droge worst	6%	11%
Gekookte worst	8%	12%
Leverworst	4%	9%
Knak-/borrelworst	2%	1%
Rookworst	3%	2%
Overige worst	3%	0%
Ham	11%	29%
Spek	33%	12%
Luncheon meat	9%	0%
Leverartikelen	3%	6%
Rundvleesartikelen	8%	3%
Overig	10%	15%
Totaal tonnen b)	210.000 (100%)	105.400 (100%)

a) Vleeswarengroothandelaren, centrale slagerijen, levensmiddelengroothandelaren en grootverbruiksgroothandelaren; b) Inclusief rookworst.

Tabel 8.9 *Het aankooppatroon van vleeswaren en -conserven bij groothandelaren in vleeswaren a) in 1992 en 1986*

	1992	1986
Vleeswarenfabrieken	67%	88%
Buitenlandse leveranciers	22%	3%
Onderlinge handel	11%	9%
Totaal tonnen b)	210.000 (100%)	105.400 (100%)

a) Vleeswarengroothandelaren, centrale slagerijen, levensmiddelengroothandelaren en grootverbruiksgroothandelaren; b) Inclusief rookworst.

De aankoop bij groothandelaren was voor 9% contractueel vastgelegd, voor ruim de helft met vleeswarenfabrieken, voor een derde met buitenlandse leveranciers en de rest met andere groothandelaren. In 1986 kwamen contractuele aankopen niet voor en evenmin contractuele verkopen. De verkoop is nu voor 1% contractueel vastgelegd. Deze contracten zijn afgesloten met detaillisten. Verticale integratie komt evenals in 1986 nauwelijks voor.

Tabel 8.10 Het verkooppatroon van vleeswaren en -conserven bij groothandelaren in vleeswaren en -conserven a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Detaillisten	57%	61%
Grootverbruikers	12%	24%
Consumenten	3%	-
Buitenlandse afnemers	17%	-
Onderlinge handel	11%	9%
Overige afnemers	-	6%
Totaal tonnen b)	210.000	105.400
	(100%)	(100%)

a) Vleeswarengroothandelaren, centrale slagerijen, levensmiddelenegroothandelaren en grootverbruiksgroothandelaren; b) Inclusief rookworst.

8.4 Detailhandel

8.4.1 Totaalbeeld

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van vleeswaren en -conserven via de verschillende detailhandelskanalen. De hierbij gebruikte informatie is afkomstig uit het gehouden distributie-onderzoek en uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door huishoudens en grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-panel-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Uit de literatuur is bekend, dat de panelmethode zoals gebruikt bij het PVV/AGB-onderzoek tot onderschattingen van de werkelijkheid leidt. De door LEI-DLO gebruikte aselechte steekproef leidt daarentegen vaak tot overschattingen. Dit hangt samen met respectievelijk het vergeten van kleine aankopen en het grotere aantal weigeringen bij kleinere bedrijven. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO omvat ook rookworst en soep in blik. Bij PVV/AGB is rookworst tot de vleessoorten gerekend en wordt soep in blik niet meegenomen.

Bij het opstellen van het beeld voor de totale detailhandel is om bovenstaande reden uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan detaillisten verkochte hoeveelheid. Voor de verdeling naar type detailhandel is behalve van de uitkomsten van deze enquête vooral gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek over de verdeling van de aankopen naar winkeltypen.

In concreto betekent dit, dat uitgaande van de LEI-DLO-gegevens over de verkopen aan detailhandelsbedrijven, de verdeling naar winkeltypen is bepaald aan de hand van de aankopen van vleeswaren en -conserven door grootverbruikers en consumenten bij de verschillende detailhandelszaken.

De door deze werkwijze ontstane fout is gezien de omvang van de verkoop van soep in blik en de wijze van afzet beperkt.

Tabel 8.11 De betekenis van de verschillende detailhandelskanalen voor de vleeswaren- en vleesconservenafzet in 1986 en 1992

	1992	1986
Slagers	44%	55%
Grootwinkelbedrijven a)	32%	30%
Overige detaillisten b)	24%	15%
Totaal tonnen c)	195.400 (100%)	186.600 (100%)

a) De geringe aankoop van grootverbruikers bij levensmiddelendetailisten is toegerekend aan grootwinkelbedrijven; b) Vrijwillig filiaal bedrijven en detaillisten aangesloten bij inkoopcombinaties; c) Inclusief rookworst.

Uit tabel 8.11 blijkt, dat sinds 1986 de betekenis van de slagers voor de binnenlandse afzet van vleeswaren en -conserven is afgenomen en die van levensmiddelenbedrijven toegenomen, met name die van grootwinkelbedrijven.

Tabel 8.12 Herkomst vleeswaren en -conserven bij algemene levensmiddelendetailisten in 1992 en 1986

	1992	1986
Vleeswarenproducenten	17%	58%
Vleeswarengroothandelaren a)	28%	20%
Algemene levensmiddelen groothandelaren	55%	22%
Totaal tonnen b)	125.600 (100%)	124.000 (100%)

a) Inclusief vleeswaren en -conserven verhandelende centrale slagerijen; b) Inclusief rookworst.

De grote betekenis van de algemene levensmiddelengroothandelaren in vergelijking met 1986 is vooral een gevolg van de verandering bij vleeswarenfabrikanten. Deze specialiseren zich steeds meer in een beperkt assortiment. De detaillisten kopen liever een volledig assortiment van 1 leverancier, dan contacten te moeten onderhouden met diverse afzonderlijke vleeswarenfabrikanten. Dit en de grotere betekenis van geïmporteerde vleeswaren en -conserven verklaart de terugloop van de aankopen bij fabrikanten.

8.4.2 Slagers

Het aantal slagers bedraagt volgens de enquête bijna 4.500 ondernemingen. Hiervan verkopen er 4.400 ook vleeswaren en -conserven. Met elkaar verhandelen deze slagers 20% van alle vleeswaren en -conserven, dat wil zeggen: bijna 70.000 ton vleeswaren. Hun marktaandeel is sinds 1986 vrijwel gelijk gebleven.

Driekwart van de slagers bereidt zelf vleeswaren en vleesconserven. Dit is een vrijwel even groot percentage als in 1986 (78%). De slagers krijgen dan ook 54% van de vleeswaren en -conserven uit eigen bedrijf (zie tabel 8.12). Sinds 1986 hebben zich de volgende wijzigingen in het aankooppatroon voorgedaan.

Tabel 8.13 Het aankooppatroon van vleeswaren en -conserven bij slagers in 1992 en 1986

	1992	1986
Vleeswarenfabrieken	11%	5%
Eigen produktie	70%	65%
Vleeswarengroothandel	19%	25%
Algemene groothandel	0%	5%
Totaal tonnen a)	69.800	62.000
	(100%)	(100%)

a) Inclusief rookworst.

De slagers krijgen, zoals uit tabel 8.13 blijkt, de vleeswaren vooral uit eigen produktie, daarnaast kopen ze in hoofdzaak van vleeswarengroothandelaren. Het beeld voor 1992 lijkt sterk op dat voor 1986. Wel hebben de vleeswarenfabrieken hun aandeel in de afzet aan slagers kunnen vergroten.

Tabel 8.14 De door slagers gekochte vleeswaren en -conserven in 1986 en 1992

	1992	1986 a)
Droge worst	9%	8%
Gekookte worst	20%	7%
Leverworst	12%	8%
Knak-/borrelworst	1%	5%
Rookworst	8%	8%
Overige worst	8%	2%
Ham	17%	36%
Spek	8%	5%
Luncheon meat	1%	7%
Leverartikelen	3%	5%
Rundvleesartikelen	6%	2%
overig	7%	7%
Totaal tonnen b)	69.800 (100%)	62.000 (100%)

a) Voor totaal detaillisten; b) Inclusief rookworst.

Hoewel de gegevens over 1986 en 1992 niet geheel vergelijkbaar zijn, valt op, dat de slagers relatief veel gekookte en leverworst verkopen en relatief weinig ham, spek en luncheon meat.

Uit panelgegevens is op te maken, dat slagers behalve aan consumenten ook nogal wat vleeswaren en -conserven verkopen aan grootverbruikers (4% van de in totaal beschikbare hoeveelheid). Verticale integratie van functies komt bij slagers nogal eens voor. Niet alleen bereidt drie vierde deel van hen vleeswaren en -conserven. Daarnaast zijn er slagers die zelf slachten en wordt door de slagers vlees uitgebeend en geportioneerd.

8.5 Grootverbruikers

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van vleeswaren en -conserven aan grootverbruikers. De hierbij gebruikte informatie over 1986 is afkomstig uit het destijds verrichte distributie-onderzoek van LEI-DLO. De informatie over 1992 is vooral afkomstig uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door grootverbruikers. Het huidige LEI-DLO-onderzoek geeft over dat laatste jaar slechts informatie over de afzet van vleesgroothandelaren, levensmiddelengroothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan en kunnen niet worden gebruikt om de ontwikkeling in de betekenis van het buitenhuishoudelijk verbruik tussen 1986 en 1992 vast te stellen. Dit is wel mogelijk met de begin 1995 te

publiceren gegevens uit een geactualiseerd PVV/AGB-onderzoek naar de buitenhuishoudelijke markt.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. De produktindeling bij LEI-DLO omvat ook rookworst en soep in blik. Bij PVV/AGB is rookworst tot de vleessoorten gerekend en wordt soep in blik niet meegenomen. Tenslotte omvat het LEI-DLO-onderzoek alle grootverbruikerscategorieën, terwijl de PVV/AGB-cijfers uitsluitend betrekking hebben op kantines van bedrijven met ten minste 100 werknemers, horecabe-drijven en instellingen (exclusief kazernes, gevangenissen, internaten, kloosters). De gegevens over 1986 vertonen geen grote verschillen in het inkooppatroon van de wel en niet in het PVV/AGB-onderzoek meegenomen groepen. Dit betekent, dat wel een vergelijking van de aankooppatronen van grootverbruikers tussen 1986 en 1992 mogelijk is.

Bij het opstellen van het beeld voor het totale grootverbruik is om bovenstaande redenen uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan huishoudens en grootverbruikers verkochte hoeveelheid vleeswaren en -conserven. Voor de verdeling naar huishoudelijk en buitenhuishoudelijk verbruik is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek en de in het LEI-DLO-onderzoek gevonden omvang van de verkopen door groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Voor de verdeling naar type grootverbruiker in 1992 is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek. In concreto betekent dit laatste, dat uitgaande van de op de hiervoor beschreven wijze bepaalde omvang van de buitenhuishoudelijke markt, de verdeling naar categorieën is bepaald aan de hand van de aankopen van vleeswaren en -conserven door grootverbruikers.

Tabel 8.15 De verdeling van de totale vleeswaren- en vleesconservenafzet aan grootverbruikers naar de onderscheiden categorieën in 1992 en 1986

	1992	1986
Horeca-ondernemingen	70%	76%
Instellingen a)	14%	18%
Kantines b)	16%	6%
Totaal tonnen c)	38.400	52.700
	(100%)	(100%)

a) In 1992 alleen instellingen die erkend zijn krachtens de AWBZ en/of krachtens de Ziekenfondswet, als ook alle instellingen die zijn aangemeld krachtens de Wet op de Bejaardenoorden; b) In 1992 alleen de kantines van ondernemingen met ten minste 100 werknemers; c) Inclusief rookworst.

De gegevens in tabel 8.15 geven een groeiende betekenis van de afzet aan kantines en een geringere betekenis van instellingen en horecabedrijven te zien. Deze ontwikkelingen houden deels verband met de verschillen tussen 1986 en 1992 in de bij het onderzoek betrokken typen ondernemingen. Deels is het ook een gevolg van de tendens om tussen de middag de broodmaaltijd in bedrijfskantines te kopen.

Tabel 8.16 De herkomst van de door grootverbruikers gekochte vleeswaren en -conserven in 1992 en 1986

	1992	1986
Slagers	29%	41%
Overige detaillisten	2%	0%
Overige leveranciers a)	69%	59%
Totaal tonnen b)	38.400 (100%)	52.700 (100%)

a) In hoofdzaak vleesgroothandelaren; b) Inclusief rookworst.

Het beeld voor de verschillende categorieën grootverbruikers verschilt in 1992 niet veel van het in de tabel gegeven totaalbeeld. Alleen kantines kopen relatief veel vleeswaren en -conserven bij slagers. In 1986 kochten zowel de kantines als de instellingen nog relatief veel vleeswaren en -conserven van slagers. Uit tabel 8.16 is verder af te leiden, dat bij grootverbruikers de slagers marktaandeel verliezen, ten koste van met name de aankopen bij vleesgroothandelaren.

Tabel 8.17 De samenstelling van het door grootverbruikers gekochte vleeswaren en -conservenpakket in 1992 en 1986

	1992	1986
Droge worst	30%	6%
Gekookte worst	10%	17%
Rookworst	7%	6%
Ham	25%	35%
Speksoorten	11%	6%
Rundvleesartikelen	11%	6%
Leverartikelen	7%	12%
Overige soorten	0%	12%
Totaal tonnen a)	38.400 (100%)	52.700 (100%)

a) Inclusief rookworst.

De gegevens zijn niet helemaal vergelijkbaar, door de verschillen in onderzochte produkten (soep in blik) en populatie (geen cateringbedrijven). Hierdoor is in 1992, waar gebruik is gemaakt van de verdeling zoals PVV/AGB die geeft, de betekenis van overige vleeswaren/-conserven onderschat. De resultaten wijzen in de richting van een toename van de droge en gekookte worstsoorten en van speksoorten en een afname van ham en leverartikelen bij grootverbruikers.

9. DISTRIBUTIE VAN VLEESSNACKS

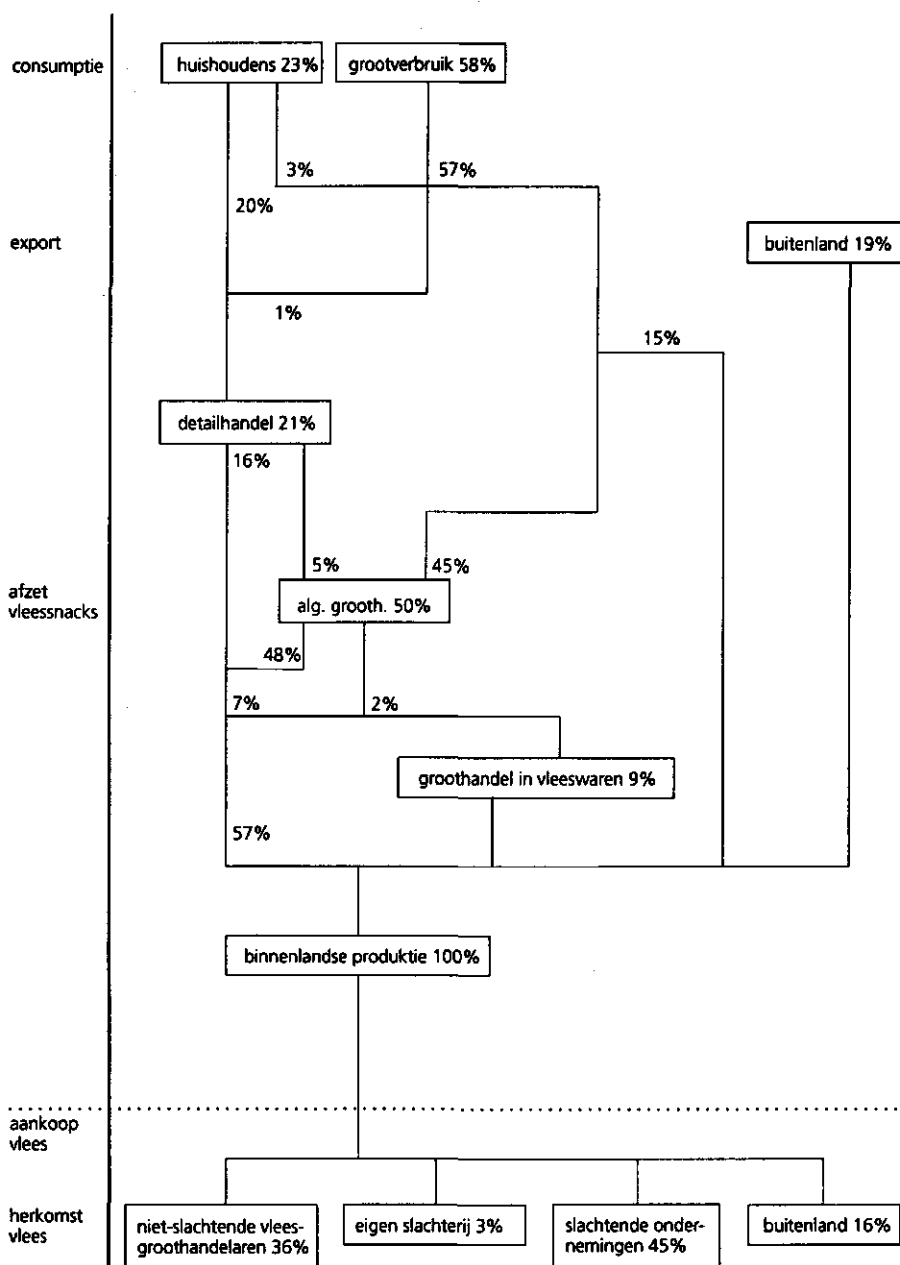
9.1 Totaalbeeld

De bij de productie en distributie van vleessnacks en vleessalades te vervullen functies als bereiden, opslag, transport worden verricht door verschillende typen ondernemingen. Onderscheiden zijn: snacksfabrieken, vlees(waren)groothandel, algemene groothandel, detaillisten en grootverbruikers (zie figuur 9.1). De productie van vleessnacks (108.000 ton netto produkt in 1992) komt geheel voor rekening van de snacksfabrikanten en de slagers. Het aandeel van de slagers bedraagt 3%. Dit is ongeveer hetzelfde aandeel als in 1986. In 1986 werd 87.300 ton snacks geproduceerd. De productie is dus met circa 20% gestegen.

Het voor de bereiding van snacks benodigde vlees, inclusief vleeswaren, komt in 1992 veel meer direct van slachterijen (48%) dan in 1986 (11%). Opvallend is verder dat er in 1992 veel minder importvlees in vleessnacks en -salades wordt verwerkt dan in 1986. Dit hangt samen met een verandering in verwerkte vleessoorten, minder paardevlees (zie tabel 9.1). In totaal is 43.000 ton vlees(waren) in snacks verwerkt. In 1986 was dit 10% minder, namelijk 39.000 ton. De veranderde relatie tussen verwerkte hoeveelheid vlees en geproduceerde hoeveelheid vleessnacks hangt samen met veranderingen in het produktassortiment, meer salades (zie tabel 9.2) en met veranderingen in gebruikte grondstoffen (meer eiwit van plantaardige oorsprong). Een eventuele vervanging van roodvlees door kippevlees speelt hierbij geen rol, omdat snacks gemaakt van kippevlees in dit op roodvlees(produkten) gerichte onderzoek buiten beschouwing zijn gebleven en gemengde snacks van zowel rood- als pluimveevlees weinig voorkomen.

Tabel 9.1 Het in vleessnacks en salades door snacksfabrikanten en slagers verwerkte vlees en vleeswaren in 1992 en 1986

	1992	1986
Rundvlees	19%	14%
Kalfsvlees	2%	-
Varkensvlees	34%	42%
Paardevlees	25%	36%
Vleeswaren/vleesconserven	20%	8%
Totaal tonnen	43.100 (100%)	39.100 (100%)

Figuur 9.1 De afzetstructuur van vleessnacks
 1) Inclusief 16% van vleeswarenfabrikanten.

De verwerkte hoeveelheid vlees(waren) bestaat evenals in 1986 voor een groot deel uit varkensvlees. De betekenis ervan is echter nogal gedaald. Opvallend is verder de terugloop van de verwerkte hoeveelheid paardenvlees, een vleessoort die vaak in kroketten wordt verwerkt. De verwerkte hoeveelheid rundvlees, kalfsvlees en vleeswaren zijn daarentegen in betekenis toegenomen. Rundvlees wordt nogal eens verwerkt in produkten met veel vlees, vleeswaren in salades (zie ook tabel 9.2). Evenals in 1986 werd ook nog een kleine hoeveelheid schapevlees verwerkt.

Het afzetpatroon van de vleessnacks ziet er in grote lijnen hetzelfde uit als in 1986. De snacksfabrikanten verkopen aan vleesgroothandelaren, algemene groothandelaren en nemen de export voor hun rekening. Binnen de detailhandel zijn de grootwinkelbedrijven de belangrijkste groep. Zij nemen ruim 80% van de detailhandelsomzet voor hun rekening. De buitenhuishoudelijke markt omvat ruim 70% van de binnenlandse afzet.

Tabel 9.2 De door snacksfabrikanten en slagers in 1992 en 1986 geproduceerde soorten snacks

	1992	1986
Produkten met veel vlees	33%	41%
Produkten met weinig vlees	28%	56%
Salades	39%	3%
Totaal tonnen	108.000 (100%)	87.300 (100%)

Uit tabel 9.2 blijkt, dat sinds 1986 de betekenis van de salades sterk is toegenomen, ten koste van in hoofdzaak de produkten met weinig vlees (kroketten en dergelijke). Dit beeld is nauwelijks beïnvloed doordat nu wel de produktie van slagers is meegenomen en in 1986 niet. Van de verkochte snacks is circa 34% verkocht, voorverpakt in consumentenverpakking. In 1986 was dit bijna 30%.

Aan- en verkoopcontracten 1) spelen bij de distributie van snacks een behoorlijke rol. In 1992 was bijna 40% van de verhandelde hoeveelheid contractueel vastgelegd, in 1986 minder, namelijk 22%. Deze contracten waren

1) Hiertoe behoren alle mondelinge en schriftelijke afspraken om bepaalde hoeveelheden te kopen of te verkopen. Meestal is daarbij ook de prijs vastgelegd. De afspraken die uitsluitend betrekking hebben op de leverings- of verkoopvoorwaarden worden hier niet toegerekend. Wel de statutair verplichte leveringen aan coöperaties.

voor het grootste deel afgesloten tussen snacksfabrikanten en grootwinkelbedrijven en verder tussen fabrikanten en algemene groothandel, vleesgroothandel en buitenlandse afnemers. Ook hebben algemene groothandelaren contracten afgesloten met grootwinkelbedrijven en buitenlandse afnemers.

Verticale integratie komt nogal eens voor. De belangrijkste vorm is evenals in 1986 de integratie van snacksproductie bij slagers. Daarnaast komt de combinatie van de productie van snacks met slachten, uitbenen, vleesgroothandel en vleeswarenbereiding voor.

9.2 Snacksfabrikanten

Het aantal fabrikanten van vleessnacks en -salades is sinds 1986 met 50% gestegen van 97 naar 141. Deze 141 fabrikanten produceren met elkaar 97% van alle vleessnacks en -salades; dit is ruim 105.000 ton (nettoproduktgewicht). Ze zijn tevens betrokken bij de distributie van deze vleessnacks. Daarnaast zijn er circa 1.800 slagers die vleessnacks en -salades produceren. Deze groep neemt maar 3% van de totale productie voor zijn rekening. Vergeleken met 1986 is het aantal vleessnacks producerende slagers gedaald, hun productie iets toegenomen. Over de snacks- en saladeproductie van grootverbruikers zijn over 1992 geen gegevens verzameld. In 1986 ging het om 1.200 ondernemingen, voornamelijk horecabedrijven die 2% van alle vleessnacks en -salades produceerden.

De concentratie van de productie bij de grootste bedrijven is sinds 1986 nog verder toegenomen. Was in 1986 het aandeel van de 7 grootste bedrijven nog 67%, nu is hun aandeel 84%. De grootste bedrijven zijn net als in 1986 vooral gevestigd in het westen en zuiden van ons land. Het zijn ook deze bedrijven die het leeuwedeel van de export voor hun rekening nemen. Het totaal aantal exporterende bedrijven is sinds 1986 vrijwel gelijk gebleven. De kleine bedrijven richten zich vrijwel uitsluitend op de verzorging van de binnenlandse markt. In het noorden van het land komen evenals in 1986 nauwelijks snacksproducenten voor.

De snacks producerende slagers zijn voor een groot deel (59%) in het westen van ons land gevestigd, in 1986 was dat voor 46%. De snacksfabrikanten zijn vooral in het zuiden van ons land gevestigd (48%). Daarnaast is de concentratie in het westen van ons land verminderd na 1986, namelijk van 35% tot 22%.

De meeste snacksfabrikanten en slagers verwerken varkensvlees in snacks (zie tabel 9.3). Het beeld stemt in grote lijnen overeen met dat uit 1986. De sterke toename van het aantal vleeswaren verwerkende fabrieken houdt verband met de groeiende saladeproductie.

Tabel 9.3 *Het aantal vleessnacks en -salades producerende fabrikanten en slagers per verwerkte vleessoort in 1992 en 1986 a)*

	Fabrikanten		Slagers	
Totaal	141	(97)	1.824	(2.500)
waarvan,				
- rundvlees verwerkend	81	(53)	850	(1.990)
- varkensvlees verwerkend	97	(70)	1.425	(2.066)
- paardenvlees verwerkend	20	(17)	-	(16)
- vleeswaren verwerkend	47	(11)	105	(223)

a) Tussen haakjes de aantallen bedrijven uit 1986.

Het door de fabrikanten in snacks verwerkte vlees wordt evenals in 1986 vooral gekocht in de vorm van deelstukken zonder been (75% in 1992 en 85% in 1986). Deze daling is gecompenseerd door een stijging van de verwerkte hoeveelheid overige eetbare slachtprodukten (12% in 1986 en 20% in 1992). Daarnaast was er een lichte groei van de aankoop van deelstukken met been van 2% in 1986 naar 5% in 1992.

In 1992 verkochten de snacksfabrieken en snacks producerende slagers 35% van de snacks in de vorm van produkten met weinig vlees en eveneens 35% in de vorm van salades. In 1986 waren de produkten met weinig vlees het belangrijkste (zie tabel 9.2).

Tabel 9.4 *Het aankooppatroon van grondstoffen (vlees en vleeswaren) door snacksfabrikanten a) in 1992 en 1986*

	1992	1986
Slachtende vleesgroothandel	45%	11%
Niet-slachtende vleesgroothandel	20%	56%
Buitenland	16%	24%
Eigen slachterij	3%	-
Overige leveranciers	16%	9%
Totaal tonnen	43.000	39.600
	(100%)	(100%)

a) Inclusief snacksproducerende slagers.

De snacksfabrikanten en slagers kopen het vlees steeds meer direct vanaf de slachterij (zogenaamde warme uitsnijderijen). Dit gaat ten koste van de aankopen bij niet-slachtende vleesgroothandelaren (koude uitsnijderijen). De door fabrikanten en zelf snacks producerende slagers verkochte

snacks zijn vrijwel uitsluitend afkomstig uit eigen productie. Daarnaast wordt wel eens wat bijgekocht van andere fabrikanten (2%).

Tabel 9.5 Het afzetpatroon van vleessnacks en -salades bij snacksfabrikanten a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Slagers	3%	3%
Overige detaillisten	10%	6%
Grootverbruikers	13%	14%
Algemene groothandel	46%	60%
Vlees(snacks)groothandel	9%	5%
Buitenland	19%	11%
Overige afnemers	-	1%
Totaal tonnen	108.000	87.300
	(100%)	(100%)

a) Inclusief snacksproducerende slagers.

Het afzetpatroon is, hoewel in mindere mate dan in 1986, nog steeds vooral gericht op de algemene groothandel. Hun betekenis is afgenomen ten gunste van de directe afzet aan levensmiddelen-detaillisten, vlees-(snacks)groothandelaren en de export.

De snacksfabrikanten hebben voor 36% (22% in 1986) van de snacks verkoopcontracten afgesloten met grootwinkelbedrijven (51%), vleesgroot-handelaren (19%), algemene groothandelaren (15%), buitenlandse afnemers (6%) en grootverbruikers (9%). Verticale integratie komt bij deze groep vooral voor met de vleesgroothandel en in beperkte mate met slachten, uitbenen en vleeswarenbereiding.

9.3 Snacks- en algemene groothandelaren

Het totaal aantal groothandelaren bedraagt 1076. Volgens de enquête zijn er 482 groothandelaren betrokken bij de groothandel in vleessnacks. Het gaat om in de snackshandel gespecialiseerde groothandelaren, om vlees- en vleeswarengroothandelaren en centrale slagerijen die tevens in snacks en salades handelen en om algemene groothandelaren (levensmid-delengroothandelaren en grootverbruiksgroothandelaren). In totaal ver-handelen ze in 1992 64.000 ton snacks, wat 59% van de beschikbare hoe-veelheid is. In 1986 bedroeg hun aandeel nog 69%. Hun verminderde bete-kenis hangt voor een flink deel samen met de groeiende export. Het zijn immers de fabrikanten die exporteren. De verdeling tussen de vlees-

(snacks)groothandelaren en algemene groothandelaren is veranderd ten gunste van de vlees(snacks)groothandelaren (zie tabel 9.6). Dit is een gevolg van de groeiende rechtstreekse leveringen van fabrikanten aan grootverbruikers en de verminderde afzet aan detaillisten. De rechtstreekse leveringen aan grootverbruikers gingen vooral ten koste van de algemene groothandelaren. De verminderde rechtstreekse afzet aan detaillisten ten gunste van de vlees(snacks)groothandel.

Tabel 9.6 Aantal vleessnacks en salades verhandelende groothandelaren a) en hun betekenis voor de snack- en saladeafzet b)

	Ondernemingen		Aandeel	
Vlees(snacks)groothandelaren	270	(85)	15%	(7%)
Algemene groothandelaren	212	(284)	85%	(93%)
Totaal	482	(369)	100%	(100%)

a) Snacksgroothandelaren, vlees- en vleeswarengroothandelaren, centraleslagerijen, levensmiddelengroothandelaren en grootverbruiksgroothandelaren; b) Tussen haakjes de situatie in 1986; c) In 1992 64.000 ton en in 1986 60.200 ton.

De meeste groothandelaren zijn kleine bedrijven. Er zijn slechts 10 grote bedrijven. Hun marktaandeel bedraagt echter 57%. De vlees(snacks)-groothandelaren zijn met name gevestigd in het oosten, westen en zuiden van ons land; in 1986 in het oosten. De algemene groothandelaren hebben hun vestigingen vooral in het westen, oosten en zuiden: in 1986 in het en zuiden.

Naast snacks verhandelen de meeste vlees(snacks)groothandelaren ook vlees en vleeswaren, de meeste algemene groothandelaren ook andere levensmiddelen. Naast deze handelsfuncties vervullen ze, evenals in 1986, meestal geen andere functies.

De belangrijkste door de groothandelaren verhandelde snacks zijn de produkten met weinig vlees (zie tabel 9.7). In 1986 waren dat de produkten met veel vlees. Vergeleken met toen worden nu meer vleessalades verhandeld. Dit hangt uiteraard samen met de toegenomen betekenis van dit produkt (zie tabel 9.2).

De groothandelaren kopen de snacks evenals in 1986 vooral van fabrikanten (zie tabel 9.8). Van de aankoop is slechts 2% contractueel vastgelegd; in 1986 kwam dit niet voor. Het betreft contracten van groothandelaren met fabrikanten.

Tabel 9.7 De door snacksgroothandelaren a) verkochte vleessnacks en -salades in 1992 en 1986

	1992	1986
Produkten met veel vlees	36%	50%
Produkten met weinig vlees	39%	47%
Vleessalades	25%	3%
Totaal tonnen	64.000 (100%)	60.200 (100%)

a) Snacksgroothandelaren, vlees- en vleeswarengroothandelaren, centrale slagerijen, levensmiddelen-groothandelaren en grootverbruiksgroothandelaren.

Tabel 9.8 Het aankooppatroon van vleessnacks en -salades bij snacksgroothandelaren a) in 1992 en 1986

	1992	1986
Fabrikanten	97%	94%
Onderlinge handel a)	3%	6%
Totaal tonnen	64.000 (100%)	60.200 (100%)

a) Snacksgroothandelaren, vlees- en vleeswarengroothandelaren, centrale slagerijen, levensmiddelen-groothandelaren en grootverbruiksgroothandelaren.

De afzet van de groothandel is in sterkere mate dan in 1986 gericht op de grootverbruikers (zie tabel 9.9). Bovendien is de verkoop in tegenstelling tot 1986 nu wel voor een klein deel (circa 2%) contractueel vastgelegd. Het gaat met name om contracten met grootwinkelbedrijven en met grootverbruikers. Verticale integratie komt evenals in 1986 bij deze groep nauwelijks voor.

Tabel 9.9 Het verkooppatroon van vleessnacks en -salades bij snacksgroothandelaren a) 1992 en 1986

	1992	1986
Grootverbruikers	76%	68%
Detailhandelaren	21%	26%
Onderlinge handel	3%	6%
Totaal tonnen	64.000 (100%)	60.200 (100%)

a) Snacksgroothandelaren, vlees- en vleeswarengroothandelaren, centrale slagerijen, levensmiddelen-groothandelaren en grootverbruiksgroothandelaren.

9.4 Detailhandel

9.4.1 Betekenis detailhandel

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van vleessnacks en salades via de verschillende detailhandelskanalen. De hierbij gebruikte informatie is afkomstig uit het gehouden distributie-onderzoek en uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door huishoudens en grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-panel-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Uit de literatuur is bekend, dat de panelmethode zoals gebruikt bij het PVV/AGB-onderzoek tot onderschattingen van de werkelijkheid leidt. De door LEI-DLO gebruikte aselechte steekproef leidt daarentegen vaak tot overschattingen. Dit hangt samen met respectievelijk het vergeten van kleine aankopen en het grotere aantal weigeringen bij kleinere bedrijven.

Bij het opstellen van het beeld voor de totale detailhandel is om bovenstaande reden uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan detaillisten verkochte hoeveelheid. Voor de verdeling naar type detailhandel is behalve van de uitkomsten van deze enquête vooral gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek over de verdeling van de aankopen naar winkeltypen.

In concreto betekent dit dat, uitgaande van de LEI-DLO-gegevens over de verkopen aan detailhandelsbedrijven, de verdeling naar winkeltypen is bepaald aan de hand van de aankopen van vleessnacks en -salades door grootverbruikers en consumenten bij de verschillende detailhandelszaken.

Tabel 9.10 De betekenis van de verschillende detailhandelskanalen voor de vleessnack- en vleessaladeafzet in 1986 en 1992

	1992	1986
Slagers	24%	18%
Grootwinkelbedrijven a)	56%	54%
Overige detaillisten b)	20%	28%
Totaal tonnen	22.700	24.450
	(100%)	(100%)

a) De geringe aankoop van grootverbruikers bij levensmiddeldetaillisten is toegerekend aan grootwinkelbedrijven; b) Vrijwillig filiaal bedrijven en detaillisten aangesloten bij inkoopcombinaties.

Uit tabel 9.10 blijkt, dat sinds 1986 de betekenis van de slagers voor de binnenlandse afzet van snacks iets is toegenomen en die van overige levensmiddelenbedrijven iets verminderd. De gemaakte vergelijking tussen 1986 en 1992 is echter niet zuiver. De gegevens over 1986 komen uit de toenmalige LEI-DLO-enquête, terwijl voor 1992 alleen de verdeling naar grootwinkelbedrijven en overige levensmiddelenbedrijven op basis van PVV/AGB-cijfers gebruikt kon worden.

Tabel 9.11 Herkomst vleessnacks en -salades bij algemene levensmiddelenhandelaren in 1992 en 1986

	1992	1986
Snacksfabrikanten	45%	30%
Snacksgroothandelaren	25%	0%
Algemene levensmiddelen groothandelaren	30%	70%
Totaal tonnen	17.300 (100%)	20.100 (100%)

De geringere betekenis van de algemene levensmiddelen-groothandelaren in vergelijking met 1986 is vooral een gevolg van de directere aankoop door detaillisten (zie tabel 9.5).

9.4.2 Slagers

Volgens de enquête zijn er bijna 4.500 slagersondernemingen. Ruim 3.000 hiervan verkopen ook vleessnacks. Met elkaar verhandelen deze slagers circa 5% van alle vleessnacks. Hun aandeel is gelijk aan dat in 1986. De slagers produceren ruim 40% van de verkochte snacks zelf. De eigen productie van vleessnacks is sinds 1986 enigszins in betekenis toegenomen. Deze toename past in de trend naar het verkopen van meer produkten met een grotere toegevoegde waarde. Behalve uit eigen bedrijf kopen de slagers de snacks vooral bij vlees(snacks)groothandelaren en voor kleinere hoeveelheden bij algemene groothandelaren en fabrikanten (zie tabel 9.12).

Ruim de helft van de snacks verhandelende slagers is gevestigd in het westen van het land, het belangrijkste binnenlandse consumptiegebied. De slagers verhandelen, zoals uit tabel 9.13 blijkt, vooral salades. Daarnaast gaat het vooral om produkten met veel vlees. De eigen productie was iets meer op produkten met veel vlees en iets minder op produkten met weinig vlees gericht dan de verkoop. Over 1986 zijn alleen gegevens over de afzet van alle detaillisten bekend. Hun afzet bestond voor 50% uit produkten met weinig vlees.

Tabel 9.12 Het aankooppatroon van vleessnacks en -salades bij slagers in 1992 en 1986

	1992	1986
Vlees(snacks)groothandelaren	48%	20%
Algemene groothandelaren	6%	20%
Snacksfabrikanten	1%	20%
Eigen productie	45%	40%
Totaal tonnen	5.400 (100%)	4.400 (100%)

Tabel 9.13 De gekochte en zelf geproduceerde typen vleessnacks en -salades bij slagers in 1992

	1992
Produkten met veel vlees	28%
Produkten met weinig vlees	13%
Vleessalades	59%
Totaal tonnen	5.400 (100%)

Uit PVV/AGB-panelgegevens is op te maken, dat de slagers bijna 20% van hun snacks aan grootverbruikers verkopen. Het merendeel gaat naar consumenten. De aankoop van snacks door slagers is vrijwel nooit contractueel vastgelegd. Verticale integratie komt bij slagers veel voor. Een flink deel van hen (1.825) produceert snacks, maar er zijn ook nogal wat slagers die vleeswaren bereiden, zelf slachten, uitbenen en portioneren.

9.5 Grootverbruik

In deze paragraaf wordt ingegaan op de afzet van vleessnacks en -salades aan grootverbruikers. De hierbij gebruikte informatie voor 1986 is afkomstig uit het destijds verrichte distributie-onderzoek van LEI-DLO. De informatie over 1992 is vooral afkomstig uit PVV/AGB-gegevens over de aankopen door grootverbruikers. Het huidige LEI-DLO-onderzoek geeft voor dat laatste jaar slechts informatie over de afzet van vleesgroothandelaren, levensmiddelengroothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Tussen beide bronnen bestaan verschillen in verzamelde gegevens en werkwijze. De LEI-gegevens en de gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek sluiten dan ook niet naadloos op elkaar aan en kunnen niet worden gebruikt om de

ontwikkeling in de betekenis van de buitenhuishoudelijke markt tussen 1986 en 1992 vast te stellen. Dit is wel mogelijk zodra begin 1995 de gegevens uit een geactualiseerd PVV/AGB-onderzoek naar de buitenhuishoudelijke markt bekend zijn.

In beide gevallen is gewerkt met op basis van steekproeven verzamelde gegevens. Verder is de produktindeling bij beide onderzoeken niet gelijk. Tenslotte omvat het LEI-DLO-onderzoek alle grootverbruikerscategorieën, terwijl de PVV/AGB-cijfers uitsluitend betrekking hebben op kantines van bedrijven met ten minste 100 werknemers, horecabedrijven en instellingen (exclusief kazernes, gevangenissen, internaten, kloosters). De gegevens over 1986 vertonen geen grote verschillen in inkooppatroon van de wel en de niet in het PVV/AGB-onderzoek meegenomen groepen. Dit betekent, dat een vergelijking van de aankooppatronen van grootverbruikers tussen 1986 en 1992 wel mogelijk is.

Bij het opstellen van het beeld voor het totale grootverbruik is om bovenstaande redenen uitgegaan van de volgens de LEI-DLO-enquête aan huishoudens en grootverbruikers verkochte hoeveelheid vleessnacks en -salades. Voor de verdeling naar huishoudelijk en buitenhuishoudelijk verbruik is gebruik gemaakt van de gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek en de in het LEI-DLO-onderzoek gevonden omvang van de verkopen door groothandelaren en fabrikanten aan grootverbruikers. Voor de verdeling naar type grootverbruiker in 1992 is gebruik gemaakt van gegevens uit het PVV/AGB-onderzoek. In concreto betekent dit laatste, dat uitgaande van de op bovenstaande wijze bepaalde omvang van de buitenhuishoudelijke markt, de verdeling naar categorieën is bepaald aan de hand van de aankopen van vleessnacks en -salades door grootverbruikers.

Tabel 9.14 De verdeling van de totale vleessnacks- en vleessaladeafzet aan grootverbruikers naar de onderscheiden categorieën in 1992 en 1986

	1992	1986
Horeca-ondernemingen	90%	95%
Instellingen a)	2%	2%
Kantines b)	8%	3%
Totaal tonnen	62.600	55.000
	(100%)	(100%)

a) In 1992 alleen instellingen die erkend zijn krachtens de AWBZ en/of krachtens de Ziekenfondswet, als ook alle instellingen die zijn aangemeld krachtens de Wet op de Bejaardenoorden; b) In 1992 alleen de kantines van ondernemingen met ten minste 100 werknemers.

De gegevens in tabel 9.14 geven een groeiende betekenis van de afzet via kantines en een geringere betekenis van horeca-ondernemingen te zien. Deze verschillen houden verband met de opkomst van het eten van broodmaaltijden met snacks in kantines.

Tabel 9.15 De herkomst van de door grootverbruikers gekochte vleessnacks en -salades in 1992 en 1986

	1992	1986
Slagers	2%	3%
Snacksfabrikanten	0%	23%
Overige detaillisten	0%	0%
Overige leveranciers a)	98%	74%
Totaal tonnen	62.600 (100%)	55.000 (100%)

a) In hoofdzaak vleesgroothandelaren, in 1992 inclusief fabrikanten.

Het beeld voor de verschillende categorieën grootverbruikers verschilt in 1992 van het in de tabel gegeven totaalbeeld, doordat instellingen relatief veel bij slagers kopen. In 1986 kochten kantines en instellingen relatief veel vleessnacks en -salades van algemene groothandelaren. Uit de tabel is verder af te leiden, dat de vleessnacks en -salades vrijwel uitsluitend bij groothandelaren en fabrikanten worden gekocht.

10. VERPAKKING

10.1 Groothandelsverpakking

De meest in luchtdichte (vacuüm) groothandelsverpakking verkochte vleessoort is rundvlees. Ook schape- en geitevlees wordt meestal in groothandelsverpakking verkocht, varkensvlees relatief zeer weinig. Dit vlees is kwetsbaarder; verder wordt er door een luchtdichte verpakking nauwelijks een verlenging van de houdbaarheid verkregen en wordt veel vlees met been verhandeld, waarbij het been de verpakking kan beschadigen.

Tabel 10.1 Verkoop in luchtdichte (vacuüm) groothandelsverpakking a)

	Rund- vlees	Kalf- vlees	Varkens- vlees	Paarde- vlees	Schape- en geitevlees
Slachtende vleesgroothandel	28%	7%	1%	-	20%
Niet-slachtende vleesgroothandel b)	24%	8%	9%	28%	17%
Slagers	1%	-	1%	-	3%
Totaal	53%	15%	11%	28%	40%

a) In procenten van de beschikbare hoeveelheid; b) Inclusief algemene groothandelaren.

Behalve bij rundvlees is overal de niet-slachtende vleesgroothandel de belangrijkste verpakker van vlees in groothandelsverpakking. De reden dat rundvlees al in de slachterij wordt voorverpakt is gelegen in hun omvangrijke afzet van deelstukken zonder been. Luchtdichte verpakking maakt het mogelijk centraal uit te benen, waarbij het uitgebeende vlees een behoorlijke houdbaarheid heeft.

Ook vleeswaren, met name gekookte soorten (bijvoorbeeld gekookte ham) worden behalve in blik ook in luchtdichte groothandelsverpakking verkocht. In totaal betreft het 7% van de vleeswaren. Hiervan werd ruim de helft (4%) verkocht door vleeswarenfabrikanten, de rest door vleeswarengroothandelaren en algemene groothandelaren.

De snacks worden voor 15% in luchtdichte groothandelsverpakking verkocht. Dit gebeurt voor het overgrote deel (87%) door de fabrikanten. De rest wordt verkocht door snacksgroothandelaren en algemene groothandelaren.

10.2 Consumentenverpakking

De verpakking van vlees en vleeswaren in consumentenverpakking dient ter bescherming van het produkt, ter conservering, om de kleur te behouden, het produkt zichtbaar te doen zijn en om informatie aan de kopers te geven. Bij vlees gaat het meestal om verpakking op trays met een film erover en bij vleeswaren om thermoform en gasverpakking. Bij snacks komen naast kartonnen doosjes ook luchtdichte verpakkingen voor.

Tabel 10.2 Verkoop in consumentenverpakking a)

	Rund- vlees	Kalf- vlees	Varkens- vlees	Paarde- vlees	Schape- en geitevlees
Slachtende vleesgroothandel	0%	0%	0%	-	2%
Niet-slachtende vleesgroothandel b)	10%	1%	5%	1%	3%
Slagers	1%	-	0%	21%	5%
Totaal	11%	1%	5%	22%	10%

a) In procenten van de beschikbare hoeveelheid; b) Inclusief algemene groothandel.

Zoals verwacht kan worden, verkopen vrijwel uitsluitend de niet slachtende vleesgroothandelaren (uitsnijderijen) en de slagers vlees in consumentenverpakking. Opvallend is het grote aandeel van slagers bij paardevlees. Dit houdt verband met hun betekenis voor de paardeslachtingen (zie tabel 6.2).

Van de vleeswaren wordt ook een deel (6%) in consumentenverpakking verkocht. Dit gebeurt door de vleeswarengroothandel en algemene groothandel (3%) en door de vleeswarenfabrieken (3%).

De verkoop van snacks in consumentenverpakking betreft (34%) van de beschikbare hoeveelheid. De verkoop ervan gebeurt door snacksfabrikanten (15%) en snacksgroothandelaren (19%).

11. VLUG- EN PANKLARE ARTIKELEN EN GEHAKT

Vlug- en panklare artikelen en vers gehakt worden steeds meer gevraagd. Hun groeiende populariteit hangt samen met de grotere vraag naar gemak. De achtergrond daarvoor vormen het grotere aantal werkende vrouwen en de daarmee samenhangende toename van het gezinsinkomen.

Voor detaillisten bieden vlug- en panklare artikelen de mogelijkheid aan de produkten waarde toe te voegen en zich te onderscheiden van anderen in de strijd om de kopersgunst. De groeiende betekenis van vlug- en panklare artikelen en van vers gehakt is de reden in dit hoofdstuk verder op deze produkten in te gaan. Aan de orde komt wie deze produkten produceren, wat er gemaakt wordt, en hoeveel vlees erin verwerkt wordt.

Tabel 11.1 De betekenis van de verschillende categorieën ondernemingen voor de productie van vlug- en panklare artikelen en vers gehakt

Categorieën ondernemingen a)	Vlug- en panklare art.		Vers gehakt	
	aantal ondernemingen	productie	aantal ondernemingen	productie
Slachtende				
vleesgroothandel	0%	0%	1%	1%
Vleeswarenfabrikanten	4%	5%	4%	6%
Snacksfabrikanten	0%	37%	0%	6%
Niet-slachtende				
vleesgroothandelaren	3%	16%	3%	10%
Koude uitsnijderijen	2%	18%	2%	38%
Slagers	90%	23%	91%	39%
Totaal	4.597	52.696	4.944	74.266
	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)

a) Zie hoofdstuk 2 voor de definities van deze categorieën.

Het merendeel van de vlug- en panklare artikelen en het verse gehakt wordt niet meer door slagers geproduceerd. Schaalvergroting en specialisatie spelen bij deze ontwikkeling een rol. Hierdoor zijn bij vlug- en panklare produkten de slagers zelfs niet (meer) de belangrijkste producenten. Voor vlug- en panklare artikelen zijn dit de snacksfabrikanten. Dit is niet verwon-

derlijk. Immers, snacksfabrikanten zijn gespecialiseerd in vlug- en panklar artikelen die als snack kunnen worden gegeten. Bij vers gehakt wordt de produktie van de slagers bijna geëvenaard door die van de koude uitsnijderijen. Bij deze laatste ondernemingen is het produceren van gehakt een methode om de bij het uitbenen en uitsnijden ontstane snippers tot waarde te brengen.

De slagers vormen nog wel het overgrote deel van de ondernemingen die vlug- en panklare artikelen en vers gehakt produceren (zie tabel 11.1). Belangrijke producentengroepen als snacksfabrikanten en koude uitsnijderijen vormen respectievelijk minder dan een procent tot enkele procenten van alle producenten. Van alle ondernemingen betrokken bij de produktie van vlug- en panklare artikelen of vers gehakt, produceren de meeste (4.484) zowel vlug- en panklare artikelen als vers gehakt, 421 alleen vers gehakt en 74 uitsluitend vlug- en panklare artikelen. Onder deze laatste groep bevinden zich geen koude uitsnijderijen of snacksfabrikanten en ook relatief weinig slagers.

Tabel 11.2 De betekenis van de verschillende produkten vlug- en panklare artikelen en vers gehakt

Produkt	Aantal ondernemingen		Produktie (tonnen)	
Vlug- en panklare artikelen	4.597		52.696	
waarvan gemengd a)		2.268		21.392
Vers gehakt	4.944		74.266	
waarvan gemengd a)		4.146		55.534

a) Deze produkten zijn samengesteld uit meerdere vleessoorten.

Uit tabel 11.2 is af te leiden, dat 41% van de vlug- en panklare artikelen bestaat uit gemengde produkten. Bij de produktie hiervan is bijna de helft van alle ondernemingen die vlug- en panklare artikelen vervaardigen betrokken. Hieronder bevinden zich alle snacksfabrikanten, relatief veel niet-slachtende vleesgroothandelaren en koude uitsnijderijen en geen slachtende vleesgroothandelaren.

De produktie van vers gehakt bestaat voor een groter deel (75%) uit gemengde produkten. Hierbij is ruim 80% van alle ondernemingen die vers gehakt produceren betrokken, waaronder geen slachtende vleesgroothandelaren, relatief weinig snacksfabrikanten en koude uitsnijderijen en relatief veel slagers en niet-slachtende vleesgroothandelaren. Verder valt op dat in vergelijking met alle ondernemingen die erbij betrokken zijn de ondernemingen die gemengd gehakt produceren relatief klein zijn en de

ondernemingen die gemengde vlug- en panklare artikelen produceren relatief groot.

Tabel 11.3 De betekenis van de verschillende vleessoorten voor de produktie van vlug- en panklare artikelen en vers gehakt

Vleessoorten	Aantal ondernemingen	Tonnen vlees
Rundvlees	97%	50%
Kalfsvlees	12%	1%
Varkensvlees	94%	48%
Schape- en geitevlees	7%	1%
Paardevlees	1%	0%
Totaal	4.979 (100%)	125.267 (100%)

Tabel 11.3 geeft een overzicht van de bij de produktie van vlug- en panklare artikelen en vers gehakt gebruikte vleessoorten. Daaruit blijkt, dat rundvlees en varkensvlees door vrijwel alle ondernemingen in vlug- en panklare artikelen en vers gehakt worden verwerkt. Deze twee vleessoorten maken dan ook 98% uit van al het verwerkte vlees. Een beperkt aantal ondernemingen verwerkt ook andere vleessoorten, zoals kalfsvlees, schape- en geitevlees en paardevlees. Het gaat hierbij steeds om kleine hoeveelheden.

BELANGRIJKE TRENDS SINDS 1986

De afzetpatronen van de verschillende vleessoorten en vleesprodukten in 1986 en 1992 lijken in grote lijnen nogal op elkaar. Dit geeft aan, dat structurele ontwikkelingen langzaam verlopen. Een verdere analyse van de resultaten maakt duidelijk, dat er zich, zij het min of meer onder de oppervlakte, een aantal ontwikkelingen heeft voorgedaan. De belangrijkste hiervan zijn:

- de grotere inkoop van vee bij veehandelaren. Voor de sterke positie van de veehandel is de rol van de handel in de contractproductie (kalveren), de omvang van de slachterijen (varkens) of de kleine schaal van de productie (schape, geiten en paarden) de belangrijkste reden. Een uitzondering hierop is rundvee, dat nu meer direct van boeren wordt gekocht dan in 1986. Deze ontwikkeling is een gevolg van de schaalvergroting die zich in de rundveehouderij heeft voorgedaan, waar allerlei in vleesvee-productie gespecialiseerde bedrijven zijn ontstaan. Dit en het grote aantal betrekkelijk kleine slachterijen heeft de directe inkoop bevorderd;
- het ontstaan van op uitsnijden van vlees gespecialiseerde bedrijven. Het aantal van deze koude uitsnijderijen is sinds 1986 nogal toegenomen, alsook hun betekenis voor het uitsnijden van vlees. Dit hangt samen met de groeiende vraag naar delen, zowel in binnen als buitenland. Een gevolg van deze ontwikkeling is, dat veel meer deelstukken zonder been worden verhandeld dan in 1986 en dat de niet slachtende vleesgroothandelaren een groter deel van de export voor hun rekening nemen;
- meer bedrijven die zich specialiseren op de internationale handel in vlees en vleesprodukten. Kwam in 1986 nog een flink deel van de import van vlees en vleesprodukten voor rekening van slachterijen en fabrikanten, in 1992 was hun betekenis afgenomen, ten gunste van niet-slachtende c.q. niet producerende bedrijven. Deze verschuiving hangt ten dele samen met de import van buitenlands merkvlees en verder met de voordelen van specialisatie op internationale handel, inclusief de handel met Oost-Europa en scheepsbevoorrading;
- de verminderde betekenis van de algemene groothandel. Deze handel hield zich in het verleden vooral bezig met het houden van voorraad en het samenstellen van een assortiment. Het ontstaan van op uitsnijden gespecialiseerde bedrijven heeft geleid tot directe contacten van

detailhandelaren met deze groep bedrijven. Dit is mogelijk, omdat deze gespecialiseerde bedrijven op korte termijn kunnen leveren en een volledig assortiment bieden. Verder speelt een rol, dat in tegenstelling tot 1986 de centrale slagerijen van grootwinkelbedrijven nu niet tot deze groep zijn gerekend;

de verminderde betekenis slagers. Deze ontwikkeling is een gevolg van de groeiende behoefte bij consumenten om op één plaats al hun levensmiddelen te kopen (one stop shopping). Bovendien hebben de grootwinkelbedrijven door een zelfbedieningsslagerij in hun winkel op te nemen hun imago op het gebied van vakbekwaamheid, assortimentsbreedte en vlug- en panklare artikelen verbeterd;

het afstoten van slachten en uitsnijden bij slagers. De slagers richten zich steeds meer op een bepaalde doelgroep. Daarom kunnen ze minder goed uit de voeten met totale karkassen. Dit leidt tot het afstoten van zelf slachten en uitbenen en tot een gerichtere inkoop van de benodigde delen;

het toevoegen van meer waarde (vlug- en panklare artikelen, panklare maaltijden en samengestelde artikelen). De stijgende welvaart van consumenten en het toenemend aantal tweeverdieners heeft een groeiende vraag naar verder bewerkte produkten en naar snel te bereiden produkten doen ontstaan. Detailhandelaren en met name ook de slagers proberen hierop in te spelen om hun marktpositie te verbeteren. Bij slagers staat dus tegenover het afstoten van taken als slachten en uitsnijden, het toevoegen van taken op het punt van de be- en verwerking van vlees;

de stabilisatie van de afzet van produkten verpakt in consumentenverpakking en een flinke hoeveelheid vlees verkocht in luchtdichte (vacuüm) groothandelsverpakking. Deze ontwikkelingen sluiten logisch aan op de veranderingen in het distributiepatroon, namelijk meer handel in delen en meer afzet aan consumenten via algemene levensmiddelendetaillisten. De handel in verder bewerkte delen betekent, dat het vlees niet meer hangend vervoerd kan worden, zodat er behoefte ontstaat aan verpakking ten behoeve van het vervoer.

Meer afzet via algemene levensmiddelendetaillisten leidt weliswaar door het toepassen van zelfbediening tot een grotere behoefte aan voorverpakt vlees. Maar doordat steeds meer het "shop in shop"-systeem wordt toegepast, is de verkoop van voorverpakt vlees sinds 1986 niet toegenomen.

BIJLAGEN

Bijlage 1 Overzicht populatie, steekproef en non-response

Het hierna opgenomen overzicht geeft aan hoe groot de populatie was waaruit de steekproef is getrokken. Verder is aangegeven hoe de ondernemingen die geen gegevens verstrekten zijn verdeeld over weigeringen, onbereikbaar en niet van toepassing (N.V.T.). Deze laatste groep bestond uit de ondernemingen die inmiddels waren opgeheven of die geen vlees, vleeswaren of snacks bleken te verhandelen. Uit dit overzicht blijkt dat kleine slachtende vleesgroothandelaren naar verhouding vaak weigerden. De indruk bestaat dat dit in het algemeen voor kleine ondernemingen geldt (zie ook bijlage 5).

Voor de niet van toepassing zijnde ondernemingen is de populatie aangepast. Dit is gedaan door het aantal niet van toepassing zijnde bedrijven te vermenigvuldigen met het oorspronkelijke wegingsgetal (berekend als de oorspronkelijke populatie gedeeld door de oorspronkelijke steekproef). Op deze wijze is een gecorrigeerde populatie berekend. Door het aantal niet van toepassing zijnde ondernemingen af te trekken van de oorspronkelijke steekproef is ook een gecorrigeerde steekproefomvang berekend.

Het ingevulde aantal enquêtes is het aantal oorspronkelijk getrokken bedrijven minus de totale non-response. De weging voor de deelnemende ondernemingen is berekend door per doelgroep c.q. steekproef de gecorrigeerde populatie te delen door het aantal ingevulde enquêtes.

Van deze algemene regel voor de bepaling van de wegingsgetallen is slechts bij uitzondering afgeweken, namelijk wanneer hierdoor bepaalde groepen en vleessoorten een te zwaar stempel op de uitkomsten drukten. Door toeval bevatte de steekproef bijvoorbeeld veel grote kalverslachtende vleesgroothandelaren, die bovendien allemaal hun medewerking gaven. Toepassing van de voor de hele groep grote slachtende vleesgroothandelaren geldende weging van circa 2, zou hebben geleid tot niet realistische schattingen voor het aantal in 1992 geslachte kalveren. Voor deze groep is daarom op basis van de door hen in verhouding tot de in totaal geslachte kalveren een verlaging van het wegingsgetal toegepast. Eenzelfde correctie van de weging is toegepast bij enkele zeer grote varkensslachtende vleesgroothandelaren en bij grote schapenslachtende vleesgroothandelaren.

Doelgroep	Popu- latie	Steek- proef	N.V.T	Gecorrigeerde populatie	Gecorrigeerde steekproef	Non-response		% van de gecorrigeerde steekproef	
						onbereik-	weigering	aantal	
Grote slachtende vleesgroothandelaren a)	82	82	10	72	72	-	37	35	49%
Middelgrote slachtende vleesgroothandelaren b)	64	32	5	54	28	-	12	15	54%
Kleine slachtende vleesgroothandelaren c)	263	68	9	228	59		40	19	32%
Snacksfabrikanten	97	97	22	75	75	-	43	22	29%
Petfoodfabrikanten	38	38	11	27	27	-	18	9	33%
Slachtende en niet-slachtende vleeswarenfabrikanten	121	62	6	109	56		29	27	48%
Groothandel in vlees, vleeswaren en vleessnacks	1.054	362	74	839	288	8	141	139	48%
Algemene levensmiddelen- groothandel	1.959	415	229	868	186	11	142	33	18%
Horecagroothandel	22	22	8	14	14	3	8	3	21%
Slagers	4.619	1.027	60	4.349	967	106	407	454	47%
Totaal	8.319	2.205	434	6.635	1.771	126	808	756	43%

a) Ondernemingen die in 1992 ten minste 25.000 varkens en biggen of 10.000 kalveren of schapen of 5.000 runderen of paarden slachten; b) Ondernemingen die in 1992 7.500 tot 25.000 varkens of biggen of 1.000 tot 10.000 kalveren of schapen of 1.000 tot 5.000 runderen of paarden slachten; c) Ondernemingen die in 1992 minder dan 7.500 varkens of biggen of minder dan 1.000 kalveren, runderen, schapen of paarden slachten.

Bijlage 2 Definities leveranciers- en afnemerscategorieën

De naamgeving van de diverse categorieën is overeenkomstig die in het enquêteformulier. De onderscheiden categorieën leveranciers en afnemers wijken af van de geëncquêteerde groepen ondernemingen. Immers, consumenten, grootverbruikers, grootwinkelbedrijven en dergelijke zijn niet geëncquêteerd. Maar in het kader van dit onderzoek naar de distributie van vlees en vleesprodukten was het wel nodig om deze leveranciers en afnemerscategorieën te onderscheiden.

A. Leveranciers van slachtdieren

- **BOEREN**

Hieronder worden verstaan diegenen wier hoofdberoep landbouwer (vleesveehouder) is, alsmede diegenen wier nevenberoep landbouwer is, mits het hoofdberoep dan niet veehandelaar, vlees(waren)groothandelaar, vleeswarenfabriek, snacksfabriek, petfoodfabriek, vetsmelterij, levensmiddelen groothandelaar, grootverbruiksgroothandelaar, horecabedrijf, cateringbedrijf, instelling, kantine of slager is.

- **BOEREN - AANGEKOCHT**

Hieronder vallen de aankopen van slachtdieren bij boeren (veehouders) zowel de zogenaamde "vrije aankopen" als die op contract, exclusief die op loonmestcontract.

- **BOEREN - LOONMESTERIJ**

Dit betreft de levering van slachtdieren die eigendom van de afnemer (geëncquêteerde) zijn en waarvoor aan de boer (veehouder) tijdens de mestperiode een vaste vergoeding per dier is gegeven voor zijn arbeid en kapitaal.

- **MARKTENIOPVANGCENTRA**

Alle week-, tweewekelijkse, maand- en jaarmarkten en alle plaatsen waar dieren (met name rundvee en nuchtere kalveren) worden bijeengebracht om na indeling in kwaliteitsklassen te worden afgeleverd aan kopers.

- **COÖP-VEE-AFZETVERENIGINGEN**

Dit zijn coöperaties van boeren die zich bezighouden met de afzet en/of verwerking van slacht- en fokdieren en die daartoe vertegenwoordigers in dienst hebben, bijvoorbeeld Coveco en "NCB-Boxtel".

- **VEEHANDELAREN/COMMISSIONAIRS**

Hier zijn bedoeld handelaren in levend vee die de dieren al dan niet in het buitenland voor eigen rekening of in commissie kopen en verkopen. Vertegenwoordigers van vee-afzetverenigingen vallen hier niet onder.

- **VEEVOERLEVERANCIERS**

Hieronder vallen de particuliere en coöperatieve mengvoerfabrikanten, de plaatselijke al of niet zelfmengende veevoerhandelaren, alsmede de zelfmengende plaatselijke coöperaties.

- **EIGEN LANDBOUWBEDRIJF**
Dit betreft de op het eigen landbouwbedrijf geproduceerde slachtdieren. Onder het eigen landbouwbedrijf vallen ook de slachtdieren die bij andere boeren worden ingeschaard, en die door de geënkquêteerde zijn geslacht.
- **BUITENLANDSE LEVERANCIERS**
Alle van in het buitenland gevestigde leveranciers gekochte slachtdieren.
- **OVERIGE LEVERANCIERS**
Hieronder vallen alle aankopen van slachtdieren bij niet uitdrukkelijk vermelde categorieën van leveranciers.

B. Leveranciers en afnemers van vlees, vleeswaren/-conserven en vlees-snacks

Verwerkende bedrijven

- **VLEESWARENFABRIEKEN**
Hieronder vallen de ondernemingen ingericht voor de vervaardiging van worst en andere vleeswaren, exclusief de worst en vleeswaren bereidende slagers. De vleeswarenfabrieken kunnen al dan niet ook zelf dieren slachten of laten slachten.
- **SNACKSFABRIKANT**
Hieronder vallen de ondernemingen ingericht voor de vervaardiging van vleessnacks en salades, exclusief de snacksbereidende slagers.
- **PETFOODFABRIKANT**
Hier zijn bedoeld de fabrikanten van diervoeders bestemd voor huisdieren.
- **VETSMELTERIJEN**
Dit zijn alle ondernemingen die het door hen gekochte vet, door middel van smelten omvormen tot grondstoffen voor andere industrieën en/of voor de verkoop.

Groothandelaren

- **VLEES(WAREN)GROOTHANDEL**
Hieronder vallen alle groothandelaren in vers rood- en kalfsvlees, vleeswaren/-conserven en snacks, alsmede uitsnijderijen, centrale slagerijen, im- en exporteurs en voorverpakkers van deze producten. Een aantal vlees(waren)groothandelaren slacht tevens dieren.
- **SLAGERSINKOOPCOMBINATIES**
Dit zijn organisaties van slagers (detaillisten) die voor gezamenlijke rekening van de leden slagers de inkoop van slachtdieren, vlees en andere benodigdheden verrichten.

- **LEVENS MIDDELENGROOTHANDEL**
Hieronder vallen alle groothandelaren in levensmiddelen met een algemeen assortiment, inclusief die van grootwinkelbedrijven, vrijwillige filiaalbedrijven en van inkoopverenigingen.
- **GROOTVERBRUIKSGROOTHANDEL, HORECAGROOTHANDEL INCLUSIEF. INKOOPCOMBINATIES**
Dit omvat de groothandelaren die hun produkten in hoofdzaak afzetten aan grootverbruikers en horecabedrijven, alsmede de organisaties van horeca-ondernemingen die voor gezamenlijke rekening de inkoop van benodigdheden verzorgen.

Detaillisten

- **SLAGERIJEN**
Bedoeld zijn de detaillisten wier verkopen in hoofdzaak bestaan uit vlees en vleeswaren. De slager kan een eigen detailhandelswinkel hebben of concessionair zijn in een supermarkt. Een aantal slagers slacht zelf ook dieren ten behoeve van de verkoop in eigen winkel (exclusief huisslachtingen) en/of bereid vleeswaren/-conserven en snacks.
- **GROOTWINKELBEDRIJVEN**
Hieronder vallen de ondernemingen die de groothandelsfunctie uitsluitend uitoefenen ten behoeve van hun eigen detailhandelszaken (filialen), bijvoorbeeld Albert Heijn, Edah.
- **OVERIGE DETAILLISTEN**
Alle overige detailhandelszaken zoals kruideniers, warenhuizen, zuivelbedrijven en dergelijke.

Grootverbruikers

- **HORECABEDRIJVEN**
Dit zijn ondernemingen die in een openbare gelegenheid maaltijden, snacks en dranken aan consumenten leveren.
- **KANTINES**
Dit zijn ondernemingen die in een niet-openbare gelegenheid maaltijden, snacks en dranken aan consumenten leveren. Deze kantines kunnen gerund worden door de onderneming zelf of door een concessionair.
- **CATERINGBEDRIJVEN**
Hieronder vallen alle ondernemingen die aan derden (bedrijven, particulieren) compleet verzorgde maaltijden leveren.
- **INSTELLINGEN**
Dit omvat ziekenhuizen, verpleeghuizen, bejaardenhuizen, kazernes, internaten, kloosters, gevangenissen en dergelijke.

Overige categorieën

CONSUMENTEN

Dit betreft alle verkopen aan personen die de produkten bestemmen voor het eigen huishoudelijk verbruik.

UIT EIGEN SLACHTERIJ

Het gaat om ondernemingsinterne leveringen van vlees, bijvoorbeeld van slachterij naar vleesgroothandel, vleeswarenfabriek of slager.

ZELF VERWERKT IN VLEESWAREN EN SNACKS

Dit betreft de ondernemingsinterne leveringen aan de verwerkingseenheid, zoals een vleeswaren- of snacksfabriek.

BUITENLANDSE LEVERANCIERS EN AFNEMERS

De in het buitenland gevestigde leveranciers en afnemers

OVERIGE AFNEMERS (LEVERANCIERS)

Hieronder vallen alle aan- en verkopen van vlees en vleesprodukten met niet uitdrukkelijk vermelde categorieën van leveranciers en afnemers.

Bijlage 3 Definities produkten en dieren

A. Diersoorten

- **RUNDEREN**
Hieronder vallen slachtkoeien, mannelijk en overig jong slachtvee.
- **SLACHTKOEIEN**
Hieronder vallen de vrouwelijke dieren die meer dan eenmaal hebben gekalfd en die bestemd zijn voor de slacht, alsmede worstkoeien. Verder vallen onder deze groep ook afgemeste stieren en ossen ouder dan 2,5 jaar. Tenslotte eventueel ook kalfkoeien voor de slacht.
- **MANNELIJK JONG SLACHTVEE**
Hieronder vallen de afgemeste stieren en ossen in de leeftijdsgroep van maanden tot 2,5 jaar.
- **OVERIG JONG SLACHTVEE**
Hieronder vallen de afgemeste vrouwelijke dieren die ouder zijn dan 9 maanden en niet meer dan eenmaal hebben gekalfd.
- **KALVEREN**
Hieronder vallen nuchtere kalveren, gras- en vleeskalveren bestemd voor de slacht.
- **VLEESKALVEREN**
Dit omvat de kalveren die geheel met kunstkalvermelk slachtrijs zijn gemaakt, alsmede de met kunstkalvermelk en krachtvoer slachtrijs gemaakte "roze kalveren".
- **GRASKALVEREN**
Hieronder vallen de vrouwelijke kalveren die op een leeftijd van circa 6 maanden worden verkocht voor de slacht, alsmede de zogenaamde vlees stiertjes tot maximaal 9 maanden.
- **NUCHTERE KALVEREN**
Hieronder vallen de nuchtere kalveren voor de slacht.
- **SLACHTVARKENS**
Dit betreft de varkens met een gewicht groter dan 50 kg bestemd voor de slacht, en die vóór de mestperiode niet gebruikt zijn bij de fokkerij.
- **SLACHTZEUGEN EN BEREN**
Hieronder vallen de vrouwelijke en mannelijke dieren die na oorspronkelijk gebruikt te zijn voor de fokkerij, eventueel na een afmestperiode werden bestemd voor de slacht.
- **SLACHTSCHAPEN**
Dit omvat alle schapen voor de slacht van 1 jaar en ouder.

SLACHTLAMMEREN

Hieronder vallen alle schapen jonger dan 1 jaar die bestemd zijn voor de slacht.

SLACHTPAARDEN

Hieronder vallen alle paarden en pony's bestemd voor de slacht.

OVERIG SLACHTVEE

Dit omvat alle andere dieren bestemd voor de slacht die roodvlees produceren en die niet behoren tot de categorie "wild". Het betreft met name geiten.

B. Vleessoorten en delen

VLEES

Hieronder valt het verse, gekoelde of bevroren vlees dat niet verduurzaamd of toe bereid is, alsook gezouten rund- en paardevlees.

RUNDVLEES

Deze vleessoort omvat het vlees afkomstig van slachtkoeien en van mannelijk en vrouwelijk jongvee.

KALFSVLEES

Dit vlees is afkomstig van vleeskalveren, graskalveren of nuchtere kalveren.

VARKENSVLEES

Alle vlees van slachtvarkens, slachtzeugen en slachtberen.

SCHAPEVLEES

Dit vlees is van slachtschapen en van slachtlammeren.

PAARDEVLEES

Het vlees van paarden en pony's.

OVERIG ROODVLEES

Dit omvat al het niet afzonderlijk vermelde voor consumptie bestemde vlees van één- en tweehoevige dieren, voor zover geen wild. Bijvoorbeeld geiten.

KARKASSEN/HELFTEN/VOOR- EN ACHTERVOETEN

Hierbij gaat het om delen die als één geheel worden verkocht.

a) Runderen.

Het gewicht van beide voor- en achtervoeten, inclusief de staart, het longhaasje, het middenrif, en bij jonge dieren ook de uiers.

b) Varkens.

Het gewicht van beide helften, inclusief nieren, reuzel, haasjes, middenrif, longhaasje, zwaard en het hartzakje, alsmede de kop, echter zonder hersenen en tong.

c) Andere dieren.

Idem als runderen.

- **DEELSTUKKEN**
Kleinere delen dan karkassen, helften en kwarten. Ze zijn te onderscheiden in:
a) deelstukken met been;
b) deelstukken zonder been.
- **CONSUMENTENARTIKELN**
Kleine deelstukken gesneden in door consumenten gekochte lappen of andere vormen (geportioneerd).
- **VETTEN**
Hieronder vallen alle niet met het vlees verkochte vetten. Het betreft de zogenaamde "slachtvetten" als slotvet, dunne en dikke vetzoom, plukvet, net- en darmvet (darmscheil), alsmede het afsnijvet. Behalve bij kalveren wordt ook het niervet niet met het vlees verkocht.
- **OVERIGE EETBARE SLACHTPRODUKTEN**
Hieronder vallen onder andere de kop (exclusief varkenskoppen), kopvlees, snippers en orgaanvlees (tong, zwezerik, lever en nieren).

C. Vleeswaren/-conserven

- **VLEESWAREN/-CONSERVEN**
Verduurzaamde produkten zonder paardevlees of vleesvreemde eiwitten al of niet verpakt in blik of glas. Hiertoe behoren worsten, leverartikelen, hamsoorten, speksoorten, luncheon meat, rundvleesartikelen, soepballen, gebaden gehakt, ragoût en sausachtige artikelen. Soep in blik wordt er niet toe gerekend.
- **DROGE WORST**
Bijvoorbeeld boerenmetworst, salami en dergelijke.
- **GEKOOKTE WORST**
Bijvoorbeeld bloedworst, boterhamworst, maar geen rook- en knakworsten.
- **LEVERWORST**
Dit omvat berlinerworst, smeerleverworst en dergelijke.
- **KNAK-/BORRELWORST**
Dit zijn gekookte worstsoorten, die vaak bij een borrel worden geserveerd of als snack worden genuttigd.
- **ROOKWORST**
Dit omvat Gelderse en andere rookworstsoorten.
- **OVERIGE WORST**
Hiertoe behoren onder andere verse braadworst, ragoûtsaucijsjes en dergelijke.

HAM

Hiertoe behoort rauwe en gekookte achterham, schouderham, ribartikelen, casselerrib, bacon en dergelijke.

SPEK

Dit omvat rauw mager spek, ontbijtspek, katenspek en dergelijke.

LUNCHEON MEAT

Dit betreft verkleind vlees met spek verpakt in blik.

LEVERARTIKELEN

Dit omvat onder andere leverkaas, leverpastei, paté, varkenslever en dergelijke.

RUNDVLEESARTIKELEN

Hiertoe behoort onder andere rookvlees.

OVERIGE VLEESWAREN-CONSERVEN

Hiertoe behoren paarderookvlees, ragoût en sausachtige artikelen, gebraden gehakt, soepballen en dergelijke.

1. Snacks, salades

SNACKS

Dit omvat de vleessnacks, dat wil zeggen die vleesprodukten die vanwege hun samenstelling (paardevlees, vleesvreemd eiwit) niet tot de vleeswaren kunnen worden gerekend, alsmede de hier wel toegerekende produkten als gehaktballen, hamburgers, saté's en dergelijke bestemd voor de consumptie als snack.

SNACKS MET VEEL VLEES

Dit omvat gehaktballen, frikandellen, hamburgers, saté, sjaslieks, worstebroodje, saucijzebroodjes en dergelijke.

SNACKS MET MINDER VLEES

Dit omvat kroketten, bitterballen, bami-/nasiballen, loempia's en dergelijke.

SALADES

Dit omvat alle salades met vlees.

2. Overige produkten

VLUG- EN PANKLARE ARTIKELEN

Deze produkten kunnen na een betrekkelijke korte bereidingstijd worden gegeten. Het gaat om produkten als gepaneerde schnitzels, gelderse schijven, slavinken en dergelijke.

SAMENGESTELDE PRODUKTEN

Deze produkten bestaan uit meerdere vleessoorten.

PETFOOD

Veevoer waarin vlees is verwerkt, bestemd voor huisdieren.

Bijlage 4 Gevraagde gegevens

De vragenlijst is opgebouwd uit twee delen, namelijk algemene informatie en structuurinformatie en informatie over de vleesdistributie. De inhoud daarvan hierna weergegeven.

Algemene en structuurinformatie

De algemene en structuurinformatievragen bestonden uit de volgende onderwerpen:

- activiteiten die vervuld werden door het totale bedrijf, bijvoorbeeld portioneren van vlees, verpakken, bereiden van vleeswaren, -conserven en -snacks maar ook naar extra functies zoals diepvrieshandel, levensmiddelenhandel vleesgroothandel en detailhandel;
- vervoer van vlees, -waren en -snacks en de daarbij behorende arbeidsuren;
- totale arbeid in het totale bedrijf opgesplitst naar direct en indirect productiewerk, vaste medewerkers, inleenploegen, uitzendkrachten en projectmatig dienstverlening;
- verwevenheid met een moederbedrijf of divisie en de activiteiten die zo' moederbedrijf of divisie vervulde.

Vleesdistributie

- inkoop- en verkoopstromen van totale hoeveelheid vlees, vleeswaren en -snacks binnen het bedrijf en de hoeveelheden die hiermee gemoeid waren;
- idem maar tevens naar vleessoort en produkttype daarbij zoals karkassen helften/kwartten, deelstukken met been, deelstukken zonder been, vet en overige eetbare slachtopprodukten. Bij vleeswaren en -conserven is onderscheid gemaakt in droge worst, gekookte worst, leverworst, knak-/borrelwors rookworst, overige worst, spek, ham, luncheon meat, leverartikelen, rundvleesartikelen en overigen;
- omvang van contractueel vastgelegde aan- en verkopen;
- groothandels- en consumentenverpakking;
- omvang van vlug- en panklare artikelen en van artikelen waarin meerder vleessoorten verwerkt zijn.

Bijlage 5 Verantwoording werkwijze en betrouwbaarheid resultaten

Adreslijsten

De overzichten met adressen van de in de vleessector werkzame ondernemingen zijn afkomstig van verschillende bronnen (zie overzicht 1).

Overzicht 1 De bron van de adreslijsten

Type onderneming	Bron adreslijst
snacksfabrieken	Vereniging voor Kokswaren en snacksfabrikanten
vleeswarenfabrieken	Produktschap Vee en Vlees en de Vereniging voor de Nederlandse Vleeswarenindustrie
vleesgroothandel	Produktschap Vee en Vlees
petfoodfabrieken	Produktschap voor Veevoeder
slagers	Bedrijfschap voor het slagersbedrijf
Horeca-, levensmiddelen- en vlees(waren)groothandel	Centrale Kamer van Koophandel en BBM-kring Groothandel (horeca-groothandel)

De van de produktschappen en bedrijfschappen afkomstige lijsten hadden het voordeel, dat ze toegespitst waren op de van belang zijnde ondernemingen. Soms was in relatie met andere gegevens een verdere stratificatie mogelijk. Zo zijn de vleeswarenfabrikanten en de vleesgroothandelaren gestratificeerd naar grootte. De adreslijsten van de Centrale Kamer van Koophandel waren minder toegespitst op de relevante ondernemingen en lieten geen verdere stratificatie toe. De steekproeven zijn steeds getrokken uitgaande van een bepaald willekeurig gekozen beginadres en vervolgens ieder zoveelste adres (systematische steekproef). De adreslijsten waren daarbij gesorteerd naar postcode (lijsten Kamer van Koophandel) of op alfabet (andere lijsten). De sortering op postcode heeft tot voordeel, dat een goede spreiding over het hele land wordt verkregen.

Werkwijze bij enquête

Gelet op de ervaringen tijdens het onderzoek in 1986 is direct uitgegaan van een mondelinge enquête, waarbij de gegevens door enquêteurs worden verzameld tijdens het bezoek aan het te interviewen bedrijf. Voor dit omvangrijke werk zijn studenten van de Landbouw Universiteit Wageningen ingeschakeld via het bij deze universiteit hiervoor aanwezige bureau. Alle studenten hebben de aan de universiteit gegeven interviewtraining gevolgd. Daarnaast zijn enquêtes uitgevoerd door de vaste enquêteurs van de afdeling Structuuronderzoek van LEI-DLO.

De te enquêteren ondernemingen ontvingen om te beginnen een brief waarin het doel van het onderzoek en de te verzamelen gegevens waren aangegeven. Tevens werd daarin de medewerking van de onderneming aan het onderzoek gevraagd en een volgend telefonisch contact aangekondigd. Tijdens het telefonisch contact is gevraagd of men mee wilde werken en indien dit het geval was, werd een afspraak voor het afnemen van de enquête gemaakt. Door deze werkwijze is snel inzicht in de omvang van de non-response en de redenen daarvoor verkregen. De opdrachtgever heeft bovendien het bedrijfsleven via een persmededeling geattendeerd op de betekenis van het onderzoek en hen gevraagd mee te werken.

De verhandelde hoeveelheden en de verdeling daarvan naar leveranciers en afnemers kon maar in een beperkt aantal gevallen uit de boekhouding worden gehaald. De verzamelde informatie berust dan ook voor een zeer groot deel op schattingen van in- en verkopers.

Betrouwbaarheid

Een eerste indicatie over de betrouwbaarheid van de resultaten kan worden verkregen uit de informatie met betrekking tot het percentage vlees, vleesproducten en snacks dat de geënquêteerde ondernemingen verhandelen in vergelijking met het uit slachtingen en import beschikbare vlees. Daarbij wordt uiteraard uitgegaan van de ongewogen in de enquête gevonden hoeveelheden (zie overzicht 2).

Overzicht 2 De vertegenwoordiging van slachtingen en beschikbare hoeveelheden in de steekproef

	Totaal	In steekproef	Percentage in steekproef
Slachtingen (aantallen, x 1000)			
- runderen	1.327	730	55%
- kalveren	1.293	936	72%
- varkens	20.233	13.945	69%
- schapen en geiten	760	290	38%
- paarden	4	1	21%
Beschikbare hoeveelheid uit slachtingen en import a)			
- rundvlees	546	315	58%
- kalfsvlees	222	155	70%
- varkensvlees	1.771	1.238	70%
- schape- en geitevlees	23	8	35%
- paardenvlees	26	12	46%
- vleeswaren en -conserven	349	151	43%
- vleessnacks	108	31	29%

a) Tonnen vlees (x 1000), inclusief been, afsnijvet en overige eetbare slachtproducten. Bij vleeswaren en snacks, tonnen netto-product gewicht (x 1000).

Uit overzicht 2 blijkt, dat een flink deel van de produktie en import in de steekproef is vertegenwoordigd; van de slachtingen van runderen, kalveren en varkens en van het beschikbare rund-, kalfs- en varkensvlees zelfs meer dan de helft. De slachtingen van schapen en geiten en paarden en de beschikbare hoeveelheid vlees van deze diersoorten zijn daarentegen in beperkte mate in de steekproef vertegenwoordigd. Op de steekproefbedrijven is verder minder dan de helft van de beschikbare hoeveelheid aanwezig. Vergeleken met 1986 ligt, behalve bij kalveren, et in de steekproef vertegenwoordigde percentage slachtingen en vlees in 1992 steeds hoger. Van de verwerkte produkten is alleen het percentage voor snacks nu lager dan in 1986.

Overzicht 3 *Vergelijking uitkomsten enquête met betrekking tot slachtingen, produktie, in- en uitvoer met PVV-cijfers*

	Enquête	PVV
Slachtingen (aantallen, x 1000)		
runderen	1.327	1.399
kalveren	1.293	1.197
varkens	20.233	18.789
schapen en geiten	760	694 a)
paarden	4	4
Produktie (1000 ton vlees, inclusief been)		
rundvlees	434	452
kalfsvlees	208	184
varkensvlees	1.689	1.584
schape- en geitevlees	17	17
paardevlees	1	1
vleeswaren en -conserven d)	257	255 b)
vleessnacks d)	108	. c)
Import (1000 ton vlees, inclusief been)		
rundvlees	112	100
kalfsvlees	2	2
varkensvlees	61	53
schape- en geitevlees	6	6 a)
paardevlees	25	24
vleeswaren en -conserven d)	45	47
vleessnacks d)	0	. c)
Export (1000 ton vlees, inclusief been)		
rundvlees	284	294
kalfsvlees	189	167
varkensvlees	988	924
schape- en geitevlees	6	6 a)
paardevlees	5	4
vleeswaren en -conserven d)	122	127
vleessnacks d)	21	. c)

a) Het PVV-cijfer is exclusief geiten of geitevlees; b) Het PVV-cijfer is exclusief de vleeswarenproduktie bij slagers; c) Onbekend; d) Netto-produkt gewicht.

Een tweede indicatie van de betrouwbaarheid van de resultaten geven vergelijkingen van de enquête-uitkomsten met gegevens uit andere bronnen. Daar toe zijn de gewogen enquêteresultaten met betrekking tot slachtingen, produktie in- en uitvoer vergeleken met door het PVV gepubliceerde cijfers (zie overzicht 3).

Uit deze vergelijking blijkt, dat ook deze uitkomsten vrij goed aansluiten tot door anderen gepubliceerde gegevens. Wel zijn de uitkomsten van de enquête vrijwel steeds wat hoger dan de PVV-cijfers. Dit kan verband houden met nauwer verhouding wat grotere non-response bij kleinere ondernemingen (zie bijlage 1).

Met betrekking tot de betrouwbaarheid moet nog worden opgemerkt, dat behalve bij slagers, steeds is gevraagd naar zowel aankoop als verkooppatroon. Hierdoor waren voor dezelfde informatie in vele gevallen twee bronnen beschikbaar. Ook deze werkwijze heeft een gunstige invloed op de betrouwbaarheid van de resultaten gehad.

Tot nu toe is vooral ingegaan op de betrouwbaarheid van de resultaten van het huidige onderzoek. Daar dit onderzoek met name ook de ontwikkelingen sinds 1986 wil vaststellen, moet ook worden ingegaan op de betrouwbaarheid van de geconstateerde verschillen tussen de uitkomsten van beide jaren. In beide jaren is een redelijk betrouwbaar beeld van de actuele situatie gegeven. Beide jaren is echter ook gewerkt met een steekproef, zodat de werkelijkheid in beperkte mate kan afwijken van de gepubliceerde gegevens. Dit geldt dan uiteraard ook voor de geconstateerde verschillen. In dit verband is het belangrijk te vermelden, dat bij de geënquêteerde snacksfabrikanten in vergelijking met 1986 relatief veel fabrikanten van vleessalades voorkomen. In 1992 zijn alle snacksfabrikanten voor het onderzoek benaderd, in 1986 70%. Hierdoor is in 1986 een belangrijke saladeproducent niet geënquêteerd. De toegenomen betekenis van vleessalades sinds 1986 berust dus op een onderschatting in 1986. De verschuiving van ham naar spekartikelen in het verkochte vleeswarenassortiment is waarschijnlijk eveneens ten dele een gevolg van verschillen in assortimenten van de in 1986 en 1992 geënquêteerde ondernemingen.

De afwijkingen van de gepubliceerde cijfers met de werkelijkheid zijn beperkt gehouden door de wijze van werken. Waar mogelijk is gestratificeerd getrokken, waarbij voor de grote slachtende vleesgroothandelaren hele hoge trekkingpercentages zijn vastgesteld. Dit verklaart het grote aandeel van slachtingen en beschikbare hoeveelheid in de steekproef van 1986 en van 1992. Hierdoor is de mogelijkheid van variatie tussen beide steekproeven door toevalligheden sterk beperkt.

Verder maakte de informatie over de non-response het mogelijk nauwkeuriger wegingsgetallen te bepalen dan anders het geval is. Deze informatie maakt het mogelijk te corrigeren voor opgeheven bedrijven. Door deze wijze van werken kunnen in het algemeen voor de hoofdlijnen van de aan- en verkoopstructuur verschillen van enkele procentpunten tussen 1986 en 1992 als significant worden beschouwd.

Concluderend kan gesteld worden, dat op hoofdlijnen een betrouwbaar beeld is opgebouwd van de afzetstructuur van rundvlees, kalfsvlees, varkensvlees, paardevlees, schape- en geitevlees, vleeswaren en -conserven en van vleessnacks en -salades.